(श्री धर्मभक्ति ग्रंथमाला—मणको ९ मो)

श्री पार्श्वनाथाय नमः

प्राकृतव्याकरणसार्थम्

(अष्टम अध्याय)

भाषान्तर

कलिकाल सर्वज्ञ श्रीमान् हेमचन्द्राचार्यविरचितम्

योजक :

पंन्यासजी महाराज श्री भक्तिविजयजी चरणोपासक
शिष्यरत्न पंन्यासजी कंचनविजयेन संशोधितम्

प्रकाशकः—महावीर जैन सभा—खंभात.

वीर संवत : २४६१

मूल्य किंमत रु. ४—८—०

प्रथमावृत्ति : प्रत : ५००

मुद्रकः—शा. फकीरचंद मगनलाल बदामी.
मुद्रणस्थानः—धी "जैन विजयानंद प्रीं. प्रेस, कणपीठ—सुरत.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

શ્રી ધર્મભક્તિ ગ્રન્થમાલા

મણકો ૯ મો.

ઉક્ત ગ્રન્થમાલાના
અગાઉ છપાએલા પુસ્તકોની યાદી

નામ	કીં.	પ્રકાશક
૧ યોગશાસ્ત્ર	૩-૦-૦	જૈન ધર્મ પ્રચારક સભા
૨ વાસુપૂજ્યચરિત્ર	ભેટ(સીલક નથી)	,,
૩ ધર્મ કલ્પદ્રુમ	,, ,,	,,
૪ વૈરાગ્ય ભાવના	,,	શા. ઉમેદ ભુરા ઠે. દોલતનો ખાંચો અમદાવાદ
૫ બારવ્રતની ટીપ	,,	,,
૬ ચૌદ નીયમની બુક	,,	,,
૭ વર્ધમાનતપની બુકો	,, જુજ નકલ છે	,,
૮ ઉપધાન વીધી	(સુરત)	નવલચંદ ખીમચંદ નેમુભાઇની વાડી

बालब्रह्मचारी पंन्यासजी महाराज श्री भक्तिविजयजी गणी।

જન્મ: સં. ૧૯૩૦ આસો શુદ ૮ (શમી) — દીક્ષા: સં. ૧૯૫૭ મહા વદ ૧૦

ગણિપદ: સં. ૧૯૭૫ અસાડ શુદ ૨ કપડવંજ

પંન્યાસપદ: સં. ૧૯૭૫ અસાડ શુદ ૫

ધી "જૈન વિજયાનંદ" પ્રીં. પ્રેસ કણપીઠ-સુરત.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

श्री वृद्धिचंन्द्रसद्गुरुभ्यो नमः

श्री धर्मभक्तिग्रन्थमाला मणका नं. ११.

श्री जिनस्तुति

त्रैलोक्यं युगपत्कराम्बुजलुठन्मुक्तावदालोकते ।
जंतूनां निजया गिरा परिणमद् यः सूक्तमाभासते ॥
सश्रीमान् भगवान् विचित्रविधिभिर्देवासुरैरर्चितो ।
वीतत्रासविलासहासरभसः पायाज्जिनानां पतिः ॥१॥

श्री गुरुस्तुति

वन्द्यन्तेऽप्रतिमप्रभावकवला विश्वोपकारव्रता ।
दुर्दान्तप्रतिवादिकुञ्जरघटासन्त्रासकण्ठीरवाः ॥
वैराग्यामृतवर्षणप्रशमितप्रोद्दाममोहानलाः ।
सर्वत्रापि गुणादरव्यसनिनः श्रीधर्मसूरीश्वराः ॥१॥

श्री गुरुस्तुति

ध्यायं ध्यायं स्वपरनिगमे सत्यधर्मस्यसारं ।
दायं दायं जनहितकृते शुद्धधर्मोपदेशम् ॥
धारं धारं निजहृदिमहत् शुद्धवैराग्यतां यः ।
भक्त्यादि श्रीविजयगुरुराण् मङ्गलंनस्तनोतु ॥१॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

આ પુસ્તક તૈયાર કરાવવામાં સહાયકોની

મુબારક નામાવલી

૫૧	વડા ચૌટાના ઉપાસરાના	મુ૦ સુરત
૫૧	શેઠ નવલચંદ એમચંદ	સુરત
૫૧	નવસારીના સંઘ તરફથી	નવસારી
૫૧	શીવચંદ વજેચંદ	સુરત
૨૫	ભુખણચંદ ચુનીલાલ	સુરત
૨૫	ચીમનલાલ નગીનદાસ	સુરત
૨૫	શીવચંદ ખીમચંદ	ગણદેવી
૨૫	હુરખચંદ તાપીદાસ	સુરત
૨૫	નાનીબહેનના વડા ચૌટાના ઉપાસરા તરફથી	સુરત
૧૫	ઘેહેલાભાઇ ખીમચંદ	સુરત
૧૧	જોગી ફકીરચંદ ખીમચંદ	સુરત
૧૧	નેમચંદ ધરમચંદ	સુરત
૧૧	સરૈયા કીકાભાઈ સકરચંદ	સુરત
૧૧	ચંદ્રાવતી બેહેન	સુરત
૧૫	શાહ ખાતે	સુરત
૧૦	શેઠ પ્રેમચંદ ગીગાભાઈ	શીહોર
૧૦	ઉજમબેહેન ભાઇચંદ	શીહોર
૭	નાનીબેહેન	સુરત
૫	ફુલકોર બેહેન	સુરત
૫	મોતીચંદ મુલચંદ	સુરત
૫	લાકડાવાલા ખીમચંદ નગીનદાસ	સુરત
૫	કેવળ બેહેન	સુરત
૫	કસ્તુરચંદ કાશીદાસ	સુરત
૫	ધરમચંદ બાલુભાઇ	સુરત
૫	કમળા બેહેન શાંતીચંદ	સુરત
૫	જેદચંદ રતનચંદ	સુરત
૫	ચંપકલાલ હીરાચંદ	સુરત
૫	મગનલાલ મુલચંદ	સુરત
૫	ફુલકોર બેહેન નગીનદાસ	સુરત
૫	બેહેન મણીબેહેન	આંનદેશવાલા
૫૧	અમીચંદ ડાહ્યાભાઇ	શીહોરવાલા
૬૨|=	પરચુરણ	

૬૦૩|= કુલ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પ્રસ્તાવના

પ્રાણી માત્રને હૃદયમાં વ્યક્ત અને અવ્યક્ત બોધ અનેક પ્રકારે થાય છે. પરંતુ હૃદયમાં થતા આ વ્યક્ત બોધનો વિનિમય અને પરને પોતાનો થયેલ બોધ જણાવવાનું કોઈપણ સાધન હોય તો તે ભાષાજ મૂખ્યત્વે કરીને છે.

દરેક મનુષ્યને પ્રથમ વસ્તુઓના વારંવાર પરિચયથી તે તે વસ્તુના સરખા ધર્મ દેખી સાદૃશ્ય જ્ઞાન થયા બાદ વધું સ્પષ્ટ જ્ઞાન થતાં જુદી જુદી વસ્તુઓના જુદા જુદા વિભાગો પડે છે. અને જે આ વિભાગો પડે છે તેજ હૃદયગત વ્યક્ત જ્ઞાન છે. પરંતુ વ્યક્ત જ્ઞાન ભાષાને અભાવે પરને જણાવવું અત્યંત મુશ્કેલ પડે છે. જેમકે આપણે બરફને સ્પર્શ કરવાથી જાણ્યું છે, બરફમાં શીતતા છે. પાણી અને ચંદ્રના કિરણોને સ્પર્શ કરવાથી પણ ખ્યાલ આવ્યો કે આ પણ ઠંડા છે છતાં ભાષાના અભાવે આ સર્વ ઠંડાઈ તે વાત બીજાને જણાવવા માટે તે તે વસ્તુઓને લાવી આપણે શીતતાનો બોધ પરને કરાવી શકીએ, હવે જો ભાષા જ્ઞાન હોય તો આ સર્વ મુશ્કેલી મટી જાય છે. અને 'આ શીત છે' એ પદોદ્વારાજ તેની શીતતાનો તેને સ્હેજે બોધ થઇ જાય છે. તેજ પ્રમાણે જુદાં જુદાં વૃક્ષો થાય છે, આ રીતે માનવ માત્રના માનસિક વિચાર શ્રેણિઓને પ્રગટ કરવા માટે ભાષા એ ઉત્તમોત્તમ સમૃદ્ધ સાધન છે. તે નિર્વિવાદ છે.

આજે જગતભરમાં માનવોને ભારતની સંસ્કૃતિ આકર્ષે છે. અને આ આકર્ષણમાં બીજા અનેકવિધ અંગોમાં ભાષાએ પણ મૂખ્ય અંગ છે. કારણ કે આ ભારત વર્ષની ભાષાના પદેપદમાં ધર્મભાવના, ભારતીય સંસ્કૃતિની ઘટના, અને સૂક્ષ્મતમ અનેક અંદોલન ભરપૂર છે. જેનું વર્ગીકરણ આપણે અહીં ન કરી શકીએ છતાં એટલું તો ચોક્કસ છે કે આધુનિક હીંદી, મરાઠી, ગુજરાતી, પંજાબી કે બંગાળી ભાષાઓના તલસ્પર્શી અભ્યાસ માટે સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતના અભ્યાસની અત્યંત આવશ્યક છે. અર્થાત આ બે ભાષાઓના જુદા જુદા પરાવર્તનોથી અનેકવિધ ભાષાઓનો પ્રાદુર્ભાવ થયો છે. ને તે તે ભાષાઓના ઇતિહાસથી જાણી શકાય છે.

જૈન બૌધ અને વૈદિક દર્શનકારોએ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષામાં પોતાનું અનેકવિધ સાહિત્ય ખીલવ્યું છે. અને તેને અંગે વ્યાકરણ કાવ્યકોશ વિગેરે સાધનો પણ પુરાં પાડ્યાં છે. છતાં તે ત્રણે દર્શનોમાં જૈનોનું સાહિત્ય પ્રાકૃત ભાષામાં જેટલું અનેકવિધ સમૃદ્ધ અને ગંભીર છે તેટલું બીજા દર્શનકારોનું નથી. જૈનોનું આગમ સાહિત્ય પ્રાકૃતમિશ્ર ઘણુંજ છે. તેમજ આગમ સાહિત્ય ઉપરાંત ધર્મરત્ન પ્રકરણ સંગ્રહણી વિગેરે પ્રાકરણિક ગ્રંથો, સુરસુંદરી ચરિયં, મહાવીર ચરિયં, સિરિ સિરિયાલકહા વિગેરે ચરિત્ર ગ્રંથો અને બીજા વૈરાગ્ય ધર્મ અને આધ્યાત્મના નિષ્કર્ષને વહેરાવનાર પ્રાકૃતના ગદ્યપદ્ય ગ્રન્થો આજે અનેક વિદ્યમાન છે.

આ પ્રમાણે ભારતની સમૃદ્ધ ભાષાઓમાં સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતજ મૂખ્ય છે કારણ કે અનુયોગ દ્વારમાં પણ ભાષાના વિભાગો પાડતાં જણાવ્યું છે કે.......................

'सक्कया पायया चेव भणिइओ होंति दोण्णिवा' પૃ. ૧૩૧ સમિતિ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત બે ભાષાઓ છે.

જૈનદર્શનમાં સંસ્કૃત કરતાં પ્રાકૃત પ્રત્યે અત્યંત બહુમાન, ધર્મબુદ્ધિ લોકોપકારતા, સરળતા દેખાડવામાં આવે છે. તે વાતની સાબીતી તરીકે સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ મહારાજાનું દૃષ્ટાન્ત ઠેર ઠેર અનેક ગ્રન્થોમાં તે વાત પ્રતિપાદન કર્યાના પુરાવાઓ મોજુદ છે. દશવૈકાલિક ટીકામાં હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ 'उक्तं च' કહીને જણાવે છે. કે

प्राकृत निबन्धोऽपि बालादि साधारणः અને
बाल स्त्रीमन्द मूर्खाणां नृणां चारित्रकाङ्क्षिणाम्
अनुग्रहार्थं तत्त्वज्ञैः सिद्धान्तः प्राकृतः कृतः

તેમજ આગમ સાહિત્યમાં પ્રાકૃતની મૂખ્યતા જણાવનાર નીચેનો શ્લોક ઠેર ઠેર નજરે પડે છે.

मुत्तण दिट्ठिवायं कालिय उक्कालियंग सित्तं
थी बाल वायण त्थं पायय मुइयं जिणवरेरिं

તેજ પ્રમાણે ધર્મબિન્દુ, પ્રજ્ઞાપના ટીકા, કલ્પ સૂત્ર વિગેરેમાં પણ આ ઉલ્લેખો નજરે પડે છે.

આ રીતે આપણે ઉપર પ્રાકૃત ભાષા પ્રત્યે જૈન દર્શનમાં કેટલું બહુમાન છે તે જોઈ ગયા.

વૈયાકરણ શાસ્ત્રીઓની દૃષ્ટિએ પ્રાકૃત ભાષા ત્રણ પ્રકારની છે. સંસ્કૃત જન્યપ્રાકૃત, સંસ્કૃત સમપ્રાકૃત, અને દેશ્ય પ્રાકૃત છે. આ પુસ્તકમાં સંસ્કૃત જન્યપ્રાકૃત મૂખ્ય છે. સંસ્કૃત સમ પ્રાકૃત માટે–સંસ્કૃત વ્યાકરણો છે. અને દેશ્ય પ્રાકૃત દેશી નામવાળા વિગેરેથી સમજી શકાય છે.

પ્રાકૃત ભાષા શિખવા માટે આપણે ત્યાં મૂખ્ય કે ગૌણ જે ગણો તે કાલકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરિ વિરચિત પ્રાકૃત–વ્યાકરણ સિવાય બીજું કોઈ સાધન નથી તેમજ આપણી જૈન પરંપરામાં હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજાજ એક એવા મહાન પ્રતિષ્ઠાપક પુરૂષ થયા છે કે જેમણે નવું વ્યાકરણ, નવું છન્દ શાસ્ત્ર, નવું ધાતુ પારાયણ, અલંકાર શાસ્ત્રી, નવાકોશો, નવાનિઘંટુ, નવું યોગ શાસ્ત્ર, વિગેરે અનેક નવા ગ્રન્થો રચી જૈનોની સાહિત્યની પ્રતિષ્ઠા અત્યંત વધારી છે.

હેમચન્દ્રસૂરિ મહારાજના 'પ્રાકૃત વ્યાકરણ' સિવાય જે બીજાં પ્રાકૃત માર્ગોપદેશિકા, પ્રાકૃત પ્રવેશિકા, પ્રાકૃત રૂપમાલા, અર્ધ માગધી વ્યાકરણ, અને પુરાતત્વનું પ્રાકૃત વ્યાકરણ વિગેરે આધુનિક પ્રકાશનો જે જૈન સમાજમાં પ્રચાર પામ્યાં છે. તે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

સર્વ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજના પ્રાકૃત વ્યાકરણુનો આધાર લઇને એક દેશીય છે. પરંતુ સર્વાંગ સંપૂર્ણ તો તે પ્રાકૃત વ્યાકરણુજ છે. જો કે આજના સર્વ પ્રકાશનો સામાન્ય ભાષા જ્ઞાન-કરવામાં સમર્થ નીવડે તેમાં શક નથી, છતાં સંપૂર્ણ સાંગોપાંગ જ્ઞાન તો આ સિવાય ન થઈ શકે.

હાલ કેટલાક વર્ષથી મુનિ મહારાજોમાં, અને સાધ્વીજી મહારાજોમાં વિશેષ પ્રાકૃત ભાષા પ્રત્યે જિજ્ઞાસા પ્રગટ થઇ છે. પરંતુ તેવા સર્વાંગ સંપૂર્ણ સરળ સાધનના અભાવે ગ્રંથો વાંચતાં પ્રાકૃત-ભાગ બેસાડવામાં મુશ્કેલી નડે છે. અને કલિકાલ હેમચંદ્ર-સૂરિ વિરચિત સર્વાંગ સપૂર્ણ પ્રાકૃત વ્યાકરણુમાં તદ્દન નવો પ્રાકૃત અભ્યાસી ગતિ કરી શકે તેમ નથી કારણુ કે તેનો સંસ્કૃત વ્યાકરણુ સાથે વિશેષ સંબંધ છે. તેથી ગુજરાતી ભણેલા અને સામાન્ય સંસ્કૃત જાણુનારાઓ પણુ સંપૂર્ણ આઠમા અધ્યાયનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે તે ઉદ્દેશથી અનેક જીવોને બોધિ પમાડનાર અને હાલમાં મુંબઇ અને સુરત જેવામાં ધર્મ ઉદ્યોગ કરનાર પં. ભક્તિવિજયગણીના શિષ્ય કંચન-વિજયજી મહારાજે કાલિકાલ સર્વજ્ઞ હેમચંદ્રસૂરિ વિરચિત પ્રાકૃત વ્યાકરણુનો ગુર્જર અનુવાદ દૃષ્ટાન્તો સાથે કરેલ છે.

આ પુસ્તકમાં પ્રથમ સૂત્રો ત્યારબાદ સ્વોપજ્ઞ લઘુટીકા અને નીચે સૂત્ર સાથે વૃત્તિનો ગુજરાતી અર્થ સંસ્કારી ભાષામાં કરવામાં આવ્યા છે. તે ઉપરાંત સ્વોપજ્ઞ ટીકામાં આવતાં દરેક ઉદાહરણોનું પ્રથમ સંસ્કૃત કરવામાં આવ્યું છે. અને તે દરેક રૂપમાં જેટલા ફેરફારો થતા હોય તે ફેરફારો સૂત્રોના આંક સાથે જણાવી સંપૂર્ણ રૂપો સિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં છે. તદુપરાંત જે કાંઇ નવા અભ્યાસકની મુશ્કેલી વિચારી શકાય તે સર્વનો વિચાર કરી મુશ્કેલી ન રહેવા પામે તે રીતે આ ગ્રંથ તૈયાર કર-વામાં આવ્યો છે. છતાં આ સર્વ વાતની સફળતા ત્યારેજ કહી શકાય કે જ્યારે અભ્યાસક તેનો ઉપયોગ કરે.

પ્રાકૃત દ્વાશ્રય તથા ઢુંઢીકાની સહાય લઈ આ પુસ્તક તૈયાર કરેલું છે. વીરમ-ગામવાળા પંડીતજી જટાશંકર વીઠ્ઠલે આ પુસ્તકના પાછલા ફરમાઓના પ્રુફો શોધી આપેલ છે છતાં કોઇ શબ્દ દૃષ્ટિદોષ, મતિદોષ યા મુદ્રણાલયના દોષથી રહી ગયો હોય અથવા આઘોપાછો થયો હોય તો સુજ્ઞ મહાશયો તે સુધારી લઈ અમને ખબર આપશે એવી આશા રાખું તો અસ્થાને નજ ગણાય.

અમોને દોષદર્શિત કરવાથી આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિમાં તે મુજબ સુધારો કરાવાશે જેથી ખરો લાભ પ્રાપ્ત થશે.

સ્વપરના હિતને માટે મ્હારી અલ્પબુદ્ધિ અનુસાર તૈયાર કરેલ આ પુસ્તક વિદ્વાન પુરૂષોને તો એક હાસ્યરૂપ લાગશે છતાં તેનો ઉપયોગ વિચારી મ્હારો પ્રયત્ન સફળીભૂત કરશે એમ માની, સાધનિકામાં સૂત્રના આંક તથા બીજો કોઇ ફેરફાર હોય તો ક્ષમા યાચના કરી વિરમું છું.

લી૦ પં. ભક્તિવિજયજી મહારાજનો
ચરણોપાસક

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ગ્રંથકાર સંક્ષિપ્ત જીવન પરિચય

પ્રાકૃત વ્યાકરણના રચયિતા કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજાના નામથી ભાગ્યેજ કોઇ અપરિચિત હશે. આજે પણ જેના રચેલા ગ્રંથો જોઇ આજના સમગ્ર વિદ્વાનો પણ જેની શક્તિનું માન આંકી શકતા નથી. અને વિચારે છે કે પરિચિત આયુષ્યમાં, સક્રિયા અનુષ્ઠાનથી ભરપુર સાધુ જીવનમાં, ધર્મોપદેશ અને અનેક સંઘોન્નતિના કાર્યો કરવા છતાં, ઉદ્યતવિહાર નિષ્પરિગ્રહતા અને તપશ્ચર્યાઓ કરવા છતાં આ મહાપુરૂષે કયારે આ સર્વ ગ્રંથો કર્યા હશે. જે જે વિષય તરફ નજર નાંખો તે સર્વ વિષયમાં આ મહાપુરૂષનો ગ્રંથ તો હોયજ અને તે પણ સામાન્ય માનો ટુંકો કે અપૂર્ણ નહિ પરંતુ સર્વાંગસંપૂર્ણ ને જેની જોડ ન મળે તેવો પ્રતિભાસંપન્ન કે તે તે વિષયના સર્વ ગ્રંથોને ભૂલાવે. આ આચાર્યના સર્વ ગ્રંથોમાં સિદ્ધહેમ મહાવ્યાકરણ મૂખ્ય છે અને તેનો આઠમો અધ્યાય તે આ પ્રસ્તુત. પ્રાકૃત વ્યાકરણ છે.

આ મહાપુરૂષ કેવળ અસાધારણ વિદ્વાન હતા એટલુંજ નહિ પરંતુ અસાધારણ પ્રભાવકહતા કે જેમણે કુમારપાળ અને સિદ્ધરાજ જેવા મહારાજવીઓને જૈનધર્મી બનાવી તે વખતના સર્વ દર્શનોમાં જૈનધર્મની પતાકા ફરકાવી હતી. છતાં મહાપુરૂષનો ટુંકો હૃદયંગમ જીવન પરિચય કરશું તો નીચે મુજબ છે.

અમદાવાદ નજીક આવેલ ધંધુકા નગરમાં મોઢ વણિક ચારિત્રપિતા અને માહિતી માતાને ત્યાં ૧૧૪૫ની કાર્તિક સુદી ૧૫ની રાતે આ હેમચંદ્રસૂરિનો જન્મ થયો હતો તેઓનું નામ માતપિતાએ ચાંગદેવ રાખ્યું.

ચાંગદેવની પાંચ વર્ષની ઉંમર થતાં માતાની અનુમતિથી કોટિકગણ, વજ્રશાખા અને ચંદ્રકુળના આચાર્ય દેવચન્દ્રસૂરિ મહારાજે ખંભાતમાં ૧૧૫૦ના મહા સુદિ ૧૪ ને શનિવારના દીક્ષા આપી અને તેઓશ્રીનું નામ સોમચંદ્રદેવ રાખ્યું.

સોમચંદ્રે દીક્ષા લીધા બાદ વ્યાકરણ, કાવ્ય તર્ક વિગેરેનો સંપૂર્ણ અભ્યાસ કર્યો. અને તે ઉપરાંત વિશેષ બુદ્ધિ વિકાસ નિમિત્તે કાશ્મીર જઇ સરસ્વતી દેવીને પ્રસન્ન કરવાનો વિચાર કર્યો ને તે નિમિત્તે ખંભાતથી પ્રસ્થાન કરી 'રૈવતાવતાર' તીર્થમાં નેમિનાથના ચૈત્યમાં આવીને મુકામ કર્યો. પરંતુ તેજ રીતે સરસ્વતી દેવી પ્રગટ થઇ પ્રસન્નતા દેખાડી કાશ્મીર જવાનો તેમનો વિચાર બંધ રખાવ્યો.

કેટલાક વખત બાદ આ સોમદેવમુનિ વૃદ્ધ સાધુની સાથે ગોચરી માટે ધનદ નામના શેઠને ત્યાં ગયા. તે શેઠને ઘરમાં એક બાજુ રાબનું ભોજન અને બીજી બાજુ સુવર્ણનો ઢગલો જોઈ તે વૃદ્ધ સાધુને પૂછવા લાગ્યા કે—આ શેઠના ઘરમાં સોનાનો ઢગલો હોવા છતાં આ રાબનું ભોજન કેમ કરતા હશે. તેનો ઉત્તર આપતાં વૃદ્ધ સાધુએ કહ્યું કે પહેલાં ધનવાન હતો પરંતુ આજે તે કર્મના પ્રભાવે નિર્ધન બન્યો છે ખજાનામાં રહેલ સોનાનો ઢગ કોલસારૂપે જોવાથી તેણે તેને પોતાના આંગણામાં ઢગલો કર્યો છે. સોમદેવે ફરી કહ્યું કે આપ કોલસા કહો છો પણ મને તો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સુવર્ણ લાગે છે, આ વાત પાસે રહેલા શેઠે સાંભળી અને તેમણે સોમદેવ મુનિના હાથનો સ્પર્શ કરાવ્યો. આ સ્પર્શ કરાવતાંજ મુનિના તેજને નહિં સહન કરી શકવાથી સુવર્ણને કોલસારૂપે દેખાડનાર વ્યંતર તુર્ત નાસી ગયો અને તે ઢગ સર્વને સુવર્ણ દેખાવા લાગ્યો ત્યારથી સોમદેવમુનિ હેમચંદ્ર નામે પ્રસિદ્ધ થયા.

આ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ ખંભાતથી પાટણ પધાર્યા પાટણવાસીઓ એમના દર્શનથી પોતાને અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યા. ધીમે ધીમે તેઓને સિદ્ધરાજ સાથે પરિચય થયો. પરંતુ સિદ્ધરાજના મનમાં ધારાનગરી લુટયા બાદ ભોજનો ભંડાર જોઇ તેને પોતાને નવો ભંડાર બનાવવાની હોંશ હતી અને તેને માટે પંડિતોને કહ્યું કે કોઇ એવો વિદ્વાન નથી કે નવા વ્યાકરણ વિગેરે બનાવી ગુજરાતને ઉજવળ બનાવે? પણ આ સિદ્ધરાજની આ હોંશ તેના મનમાંજ રહી હતી તેને આચાર્યશ્રીનો પરિચય થતાં તેણે તેની માગણી કરી. સર્વ ઉપયોગી સામગ્રી આચાર્યશ્રીને પુરી પાડી, આચાર્ય મહારાજે સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન નામનું નવીન વ્યાકરણ તૈયાર કર્યું અને લઘુવૃત્તિ, મધ્યમવૃત્તિ, બૃહદ્‌વૃત્તિ, ધાતુ પારાયણ, લિંગાનુશાસન આદિ સર્વ ઉપયોગી બાબતોથી સંપૂર્ણ કરી રાજાને સોંપ્યું, રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો તેણે ૩૦૦ લહીઆઓ બોલાવી તેની પ્રતિઓ કરાવી દેશેદેશ ભંડારોમાં મોકલવા માંડયું તેનું પઠન પાઠન વધાર્યું પરીક્ષાઓ રખાવી પારિતોષિક આપ્યાં ને સર્વત્ર પ્રચાર પમાડયું.

આ રીતે સિદ્ધરાજ હેમચન્દ્રસૂરિ મહારાજનો અત્યંત ભક્ત બન્યો સિદ્ધરાજને પુત્ર નહોતો. તેથી તેણે ગુરૂ મહારાજ સાથે યાત્રાએ જવાનો નિશ્ચય કર્યો. અને યાત્રા દરમિયાન ગિરનારમાં ૨૭ લાખ દ્રમનો સજ્જન મંત્રિદ્વારા જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અને સોમનાથ પાટણમાં ગુરૂમહારાજને પોતાનો ઉત્તરાધિકારી કોણ થશે તે જાણવા માટે અમ્બાદેવી પ્રસન્ન કરી નિર્ણય કરાવવા વિનંતિ કરી. ગુરૂમહારાજે પણ તે મુજબ અમ્બાદેવી પ્રસન્ન કરી તેનાથી જાણ્યું કે 'સિદ્ધરાજને પૂત્ર નહિં થાય, અને રાજ્યનો ઉત્તરાધિકારી કુમારપાળ થશે' અને આ વાત રાજાને પણ જણાવી. પરંતુ આ વાત સિદ્ધરાજને ન ગમી અને તેણે કુમારપાળનો નાશ કરવા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તેમાંથી પણ હેમચંદ્રાચાર્યે કુમારપાળને ઘણીવાર બચાવ્યો હતો.

સં. ૧૧૯૯માં સિદ્ધરાજ મરણ પામતાં કુમારપાળ ગાદીએ આવ્યો. તે હેમચન્દ્રસૂરિ મહારાજનો અનન્ય ભક્ત બન્યો ને તેણે ગુરૂના ઉપદેશથી શ્રાવકનાં બાર વ્રત ઉચ્ચર્યાં સાત વ્યસનો છોડ્યાં, અમારી પડહ વગડાવ્યો, નવા મંદિરો બંધાવ્યાં, અપુત્રિયાનુ ધન લેવાનું છોડયું, અર્થાત તેણે જૈન ધર્મનો ઉદ્યોત દેશોદેશ વધાર્યો અને સાથે પોતાનું નામ પણ અમર કર્યું.

કલિકાલ સર્વજ્ઞ હેમચન્દ્રસૂરિ મહારાજે કુમારપાળના વખતમાં નવાજૈનો સંઘનુ સંગઠન, જૈન ધર્મનો પ્રચાર દેશોદેશમાં વધાર્યો હતો હેમચંદ્ર સૂરિમહારાજે પોતાના જીવનમાં રાજાઓને ધર્મ પમાડી જૈન સિદ્ધાંતોનો દેશોદેશમાં પ્રચાર કરાવ્યો હતો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અને તે ઉપરાંત સર્વ પ્રકારનું સાહિત્ય બનાવી કેવળ જૈન સમાજનું નહિં પણ સમગ્ર ગુજરાતને ઉજવળ બનાવ્યું હતું.

હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજા આ રીતે અનેક સુકૃતો કરી સં. ૧૨૨૯માં ૮૪ વર્ષે પાટણમાં સ્વર્ગવાસ પામ્યા અને પોતાની જીવન સુગંધ હંમેશને માટે જગત ઉપર મુકતા ગયા.

કલિકાળ સર્વજ્ઞ હેમચંદ્રસૂરિમહારાજને રામચંદ્રસૂરિ, બાલચંદ્રસૂરિ, ગુણચંદ્રસૂરિ, ઉદયચન્દ્રસૂરિ, અને મહેન્દ્રસૂરિ વિગેરે બહોળો વિદ્વાન પ્રતિભા સંપન્ન શિષ્ય સમુદાય હતો જેઓના પણ સેંકડો ગ્રંથો આજે વિદ્યમાન છે. તે ઉપરાંત નાના મોટા ઘણા રાજાઓ અને ઉદાયનમંત્રી, રાજપિતામહ આમભટ્ટ; દંડનાયક વાગભટ્ટ, રાજઘરટ્ટ, ચાહડ, વગેરે અનેક કોટયાધિપતિઓ જેઓ પ્રત્યે અવિહડ ગુરૂબુદ્ધિ ધરાવતા હતા.

તેઓએ સાડા ત્રણ કોટી શ્લોક પ્રમાણ નવીન ગ્રંથ રચના કરેલ છે. આજે પણ તેઓના નીચે મુજબના ગ્રંથો વિદ્યમાન છે.

૧ યોગ શાસ્ત્ર સટીક	૧૫ હેમકાવ્યાનું શાસન
૨ વ્યાકરણ પંચાંગ સહિત	૧૬ અર્હન્નીતિ
૩ પ્રમાણ શાસ્ત્ર	૧૭ દ્વાત્રિંશદ્વાત્રિંશિકા
૪ પ્રમાણ મીમાંસા	૧૮ અન્યોગદ્વાત્રિંશિકા
૫ છન્દ શાસ્ત્ર	૧૯ અયોગદ્વાત્રિંશિકા
૬ અલંકાર ચુડામણિ	૨૦ દ્વિજ વદનચપેટા
૭ એકાર્થ કોશ અભિધાન ચિન્તામણિ	૨૧ આંતર ચૈત્યવંદન વૃત્તિ
૮ અનેકાર્થ સંગ્રહ	૨૨ બલાબલ સૂર્યવૃત્તિ
૯ દેશી નામ માળા	૨૩ શેષસંગ્રહ નામમાળા
૧૦ નિઘણ્ટુ	૨૪ શેષસંગ્રહ નામવાળા સારોદ્ધાર
૧૧ ત્રિષષ્ટિ શલાકા	૨૫ હેમન્યાયાર્થ મંજુષા
૧૨ દ્વાશ્રય મહાકાવ્ય સંસ્કૃત પ્રાકૃત	૨૬ નિઘંટુશેષ
૧૩ વીતરાગ સ્તવ	૨૭ હેમધાતુ પારાયણ
૧૪ પરિશિષ્ટ થઇ	૨૮ નાભેય નેમિદ્વિસંધાન

જેઓના વસ્તુતઃ બીજા કેટલાક ગ્રંથોના સંખ્યાના નામો પણ આજે આપણે મેળવી શકીએ તેમ નથી. અને તેથીજ પ્રભાવક ચરિત્રકાર જણાવે છે કે—

इति तद्विहिन ग्रंथसंख्यैव न हि विद्यते

नामापि न विदनयेषां मादृशाः मन्दमेधसः

જેઓના ગ્રંથોની નામ સંખ્યા પણ આજે દુર્લભ છે.

અત્યારે તો આપણને તેઓનું નામસ્મરણ કલ્યાણકારી રહે એજ.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ॐ श्री पार्श्वनाथाय नमः

श्री हेमचन्द्राचार्यविरचितम्

प्राकृतव्याकरणमूलं

॥ अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ ॐ ॥ अथ प्राकृतम् ॥ ८ । १ । १ । बहुलम् ॥ ८ । १ । २ ॥ आर्षम् ॥ ८ । १ । ३ ॥ दीर्घ-ह्रस्वौ मिथोवृत्तौ ॥ ८ । १ । ४ ॥ पदयोः सन्धिर्वा ॥ ८ । १ । ५ ॥ न युवर्णस्यास्वे ॥ ८ । १ । ६ ॥ एदोतोः स्वरे ॥ ८ । १ । ७ ॥ स्वरस्योद्वृत्ते ॥ ८ । १ । ८ ॥ त्यादेः ८ । १ । ९ ॥ लुक् ॥ ८ । १ । १० ॥ अन्त्यव्यञ्जनस्य ॥ ८ । १ । ११ ॥ न श्रदुदोः ॥ ८ । १ । १२ ॥ निर्दुरोर्वा ॥ ८ । १ । १३ ॥ स्वरेऽन्तरश्च ॥ ८ । १ । १४ ॥ स्त्रियामादविद्युतः ॥ ८ । १ । १५ ॥ रो रा ॥ ८ । १ । १६ ॥ क्षुधो हा ॥ ८ । १ । १७ ॥ शरदादेरत् ॥ ८ । १ । १८ ॥ दिक्-प्रावृषोः सः ॥ ८ । १ । १९ ॥ आयुरप्सरसोर्वा ॥ ८ । १ । २० ॥ ककुभो हः ॥ ८ । १ । २१ ॥ धनुषो वा ॥ ८ । १ । २२ ॥ मोऽनुस्वारः ॥ ८ । १ । २३ ॥ वा स्वरे मश्च ॥ ८ । १ । २४ ॥ ङ-ञ-ण-नो व्यञ्जने ॥ ८ । १ । २५ ॥ वक्रादावन्तः ॥ ८ । १ । २६ ॥ क्त्वा-स्यादेर्ण-स्वोर्वा ॥ ८ । १ । २७ ॥ विंशत्यादेर्लुक् ॥ ८ । १ । २८ ॥ मांसादेर्वा ॥ ८ । १ । २९ ॥ वर्गेऽन्त्यो वा ॥ ८ । १ । ३० ॥ प्रावृट्-शरत्तरणयः पुंसि ॥ ८ । १ । ३१ ॥ स्नमदामशिरोनभः ॥ ८ । १ । ३२ ॥ वाक्ष्यर्थ-वचनाद्याः ॥ ८ । १ । ३३ ॥ गुणाद्याः क्लीबे वा ॥ ८ । १ । ३४ ॥ वेमाञ्जल्याद्याः स्त्रियाम् ॥ ८ । १ । ३५ ॥ बाहोरात् ॥ ८ । १ । ३६ ॥ अतो डो विसर्गस्य ॥ ८ । १ । ३७ ॥ निष्प्रती ओत्परी माल्य-स्थोर्वा ॥ ८ । १ । ३८ ॥ आदेः ॥ ८ । १ । ३९ ॥ त्यदाद्यव्ययात् तत्स्वरस्य लुक् ॥ ८ । १ । ४० ॥ पदादपेर्वा ॥ ८ । १ । ४१ ॥ इतेः स्वरात् तश्च द्विः ॥ ८ । १ । ४२ ॥ लुप्त-य-र-व-श-ष-सां श-ष-सां दीर्घः । ८ । १ । ४३ ॥ अतः समृद्ध्यादौ वा ॥ ८ । १ । ४४ ॥ दक्षिणे हे ॥ ८ । १ । ४५ ॥ इः स्वप्नादौ ॥ ८ । १ । ४६ ॥ पक्वाङ्गारललाटे वा ॥ ८ । १ । ४७ ॥ मध्यम-कतमे द्वितीयस्य ॥ ८ । १ । ४८ ॥ सप्तपर्णे वा ॥ ८ । १ । ४९ ॥ मयटय्यइर्वा ॥ ८ । १ । ५० ॥ ईर्हरे वा ॥ ८ । १ । ५१ ॥ ध्वनि-विष्वचोरुः ॥ ८ । १ । ५२ ॥ (च) वन्द्र-खण्डिते णा वा ॥ ८ । १ । ५३ ॥ गवये वः ॥ ८ । १ । ५४ ॥ प्रथमे पथोर्वा ॥ ८ । १ । ५५ ॥ ज्ञो णत्वेऽभिज्ञादौ ॥ ८ । १ । ५६ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

एच्छय्यादौ ॥ ८।१। ५७ ॥ वल्ल्युत्कर-पर्यन्ताश्चर्ये वा ॥ ८ ।१। ५८ ॥ ब्रह्मचर्ये चः ॥ ८ । १ । ५९ ॥ तोऽन्तरि ॥ ८। १ । ६० ॥ ओत्पद्मे ॥ ८ । १ । ६१ ॥ नमस्कार-परस्परे द्वितीयस्य ॥ ८ । १ । ६२ ॥ वार्पौ ॥ ८ । १ । ६३ ॥ स्वपावुच्च ॥ ८ । १ । ६४ ॥ नात्पुनर्यादाइ वा ॥ ८ । १ । ६५ ॥ वालाब्वरण्ये लुक् ॥ ८। १ । ६६ ॥ वाव्ययोत्खातादावदातः ॥ ८। १ । ६७ ॥ घञ्वृद्धेर्वा ॥ ८ । १ । ६८॥ महाराष्ट्रे ॥ ८ । १ । ६९ ॥ मांसादिष्व-नुस्वारे ॥ ८ । १ । ७० ॥ श्यामाके मः ॥ ८ । १ । ७१ ॥ इः सदादौ वा ॥ ८। १। ७२ ॥ आचार्ये चोच्च ॥ ८ । १ । ७३ ॥ ईः स्त्यानखल्वाटे ॥ ८ । १ । ७४॥ उः सास्ना-स्तावके ॥ ८ ।१। ७५ ॥ उद्वा-सारे ॥ ८ । १ । ७६ ॥ आर्यायां र्यः श्वश्र्वाम् ॥ ८ ।१। ७७ । एद्ग्राह्ये ॥ ८ ।१। ७८ ॥ द्वारे वा ॥ ८ । १ । ७९ ॥ पारापते रो वा ॥ ८ । १ । ८० ॥ मात्रटि वा ॥ ८ । १ । ८१ ॥ उदोद्वार्द्रे ॥ ८ । १ । ८२ ॥ ओदाल्यां पङ्क्तौ ॥८ । १ । ८३॥ ह्रस्वः संयोगे ॥ ८ । १ । ८४ ॥ इत एद्वा ॥ ८ । १ । ८५ ॥ किंशुके वा ॥ ८ । १ । ८६ ॥ मिरायाम् ॥ ८ । १ । ८७ ॥ पथि-पृथिवी प्रतिश्रुन्मूषिक-हरिद्रा-बिभीत-केष्वत् ॥ ८ । १ । ८८ ॥ शिथिलेङ्गुदे वा ॥ ८ । १ । ८९ ॥ तित्तिरौ रः ॥ ८ ।१। ९० ॥ इतौ तो वाक्यादौ ॥८ । १ । ९१॥ ईर्जिह्वा-सिंह-त्रिंशद्विंशतौ त्या ॥ ८ । १ । ९२ ॥ र्लुकि निरः ॥ ८ । १ । ९३ ॥ द्विन्योरुत् ॥ ८ । १ । ९४ ॥ प्रवासीक्षौ ॥ ८ । १ । ९५ ॥ युधिष्ठिरे वा ॥८ ।१। ९६॥ ओच्च द्विधाकृगः ॥ ८ । १ । ९७ ॥ वा निर्झरे ना ॥८ । १ । ९८॥ हरीतक्या-मीतोत् ॥ ८ । १ । ९९ ॥ आत्कश्मीरे ॥ ८ । १ । १०० ॥ पानीयादिष्वित् ॥ ८ । १ । १०१ ॥ उज्जीर्णे ॥ ८ । १ । १०२ ॥ ऊर्हीन-विहीने वा ॥ ८ । १ । १०३ ॥ तीर्थे हे ॥ ८ । १ । १०४ ॥ एत्पीयूषापीड-बिभीतक-कीदृशेदृशे ॥८ ।१। १०५ ॥ नीडपीठे वा ॥८ । १ । १०६॥ उतो मुकुलादिष्वत् ॥ ८ । १ । १०७ ॥ वोपरौ ॥ ८ । १ । १०८ ॥ गुरौ के वा ॥ ८ । १ । १०९ ॥ इर्भ्रुकुटौ ॥ ८ । १ । ११० ॥ पुरुषे रोः ॥ ८ । १ । १११ ॥ ईः क्षुते ॥ ८ । १ । ११२ ॥ ऊत्सुभग-मुसले वा ॥८ ।१। ११३॥ अनुत्साहोत्सन्ने त्सच्छे ॥ ८ । १ । ११४ ॥ लुकि दुरो वा ॥ ८ । १ । ११५ ॥ ओत्संयोगे ॥ ८ । १ । ११६ ॥ कुतूहले वा ह्रस्वश्च ॥ ८ । १ । ११७ ॥ अदूतः सूक्ष्मे वा ॥ ८ । १ । ११८ ॥ दुकूले वा लश्च द्विः ॥ ८ । १ । ११९ ॥ ईर्वोद्व्यूढे ॥ ८ । १ । १२० ॥ उर्भ्रू-हनूमत्कण्डूय-वातूले ॥ ८ । १ । १२१ ॥ मधूके वा ॥८ ।१। १२२॥ इदेतौ नूपुरे वा ॥ ८ । १ । १२३ ॥ ओत्कूष्माण्डी-तूणीर-कूर्पर-स्थूल-ताम्बूल-गुडूची-मूल्ये ॥ ८ । १ । १२४ ॥ स्थूणा-तूणे वा ॥ ८ । १ । १२५ ॥ ऋतोऽत्

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । १ । १२६ ॥ आत्कृशा-मृदुक मृदुत्वे वा ॥ ८ । १ । १२७ ॥ इत्कृपादौ ॥ ८ । १ । १२८ ॥ पृष्ठे वानुत्तरपदे ॥ ८ । १ । १२९ ॥ मसृण-मृगाङ्क-मृत्यु शृङ्ग-धृष्टे-वा ॥ ८ । १ । १३० ॥ उदृत्वादौ ॥ ८ ।१। १३१ ॥ निवृत्त-वृन्दारके वा ॥ ८ । १ । १३२ ॥ वृषभे वा ॥ ८ । १ । १३३ ॥ गौणान्त्यस्य ॥ ८ । १ । १३४ ॥ मातुरिद्वा ॥ ८ । १ । १३५ ॥ उदूदोन्मृषि ॥ ८ ।१। १३६ ॥ इदुतौ वृष्ट-वृष्टि-पृथङ्-मृदङ्ग-नप्तृके ॥ ८ । १ । १३७ ॥ वा बृहस्पतौ ॥ ८ ।१। १३८ ॥ इदेदोद्वृन्ते ॥ ८ । १ । १३९ ॥ रिः केवलस्य ॥ ८ । १ । १४० ॥ ऋणर्ज्वृषभर्त्वृषौ वा ॥ ८ । १ । १४१ ॥ दृशः क्विप्-टक्सकः ॥ ८ । १ । १४२ ॥ आदृते ढिः ॥ ८ । १ । १४३ ॥ अरिर्दृप्ते ॥ ८ । १ । १४४ ॥ लृत इलिः क्लृप्त-क्लृन्ने ॥ ८ । १ । १४५ ॥ एत इद्वा वेदनाचपेटा-देवर-केसरे ॥ ८ ।१। १४६ ॥ ऊः स्तेने वा ॥ ८ । १ । १४७ ॥ ऐत एत् ॥८ । १ । १४८॥ इत्सैन्धव-शनैश्चरे ॥ ८ । १ । १४९ ॥ सैन्ये वा ॥ ८ । १ । १५० ॥ अइर्दैत्यादौ च ॥८ । १ । १५१॥ वैरादौ वा ॥ ८ । १ । १५२ ॥ एच्च दैवे ॥ ८ । १ । १५३ ॥ उच्चैर्नीचैस्यअः ॥ ८ । १ । १५४ ॥ ईद्धैर्ये ॥ ८ । १ । १५५॥ ओतोद्वान्योन्यप्रकोष्ठातोद्यशिरोवेदनामनोहरसरोरुहे क्तोश्च वः ॥ ८ । १ । १५६॥ ऊत्सोच्छ्वासे ॥८ । १ । १५७॥ गव्यउ-आअः ॥ ८ । १ । १५८ ॥ औत् ओत् ॥ ८ । १ । १५९ ॥ उत्सौन्दर्यादौ ॥ ८ । १ । १६० ॥ कौक्षेयके वा ॥ ८ । १ । १६१ ॥ अउः पौरादौ च ॥८ ।१। १६२॥ आच्च गौरवे ॥८ । १ । १६३॥ नाव्यावः ॥ ८ ।१। १६४ ॥ एत्त्रयोदशादौ स्वरस्य सस्वरव्यञ्जनेन ॥ ८ । १ ।१६५॥ स्थविर-विचकिलायस्कारे ॥ ८ । १ । १६६ ॥ वा कदले ॥ ८ । १ । १६७ ॥ वेतः कर्णिकारे ॥ ८ । १ । १६८ ॥ अयौ वैत् ॥ ८ । १ । १६९ ॥ ओत्पूतर-बदर-नवमालिका-नवफलिका-पूगफले ॥ ८ । १ । १७० ॥ न वा मयूख-लवण-चतुर्गुण-चतुर्थ चतुर्दश-चतुर्वार-सुकुमार-कूतूहलोदूखलोलूखले ॥ ८ । १ । १७१ ॥ अवापोते ॥८ । १ । १७२ ॥ ऊच्चोपे ॥ ८।१। १७३॥ उमो निषण्णे ॥८ । १ । १७४॥ प्रावरणे अङ्ग्वाऊ ॥ ८ । १ । १७५ ॥ स्वराद-संयुक्तस्यानादेः ॥ ८ । १ । १७६ ॥ क-ग-च-ज-त-द-प-यवां प्रायो लुक् ॥ ८ ।१।१७७॥ यमुनाचामुण्डाकामुकातिमुक्तके मोऽनुनासिकश्च ॥ ८ । १ । १७८ ॥ नावर्णात्पः ॥ ८ । १ । १७९ ॥ अवर्णो यश्रुतिः ॥ ८ । १ । १८० ॥ कुब्जकर्पर-कीले कः खोऽपुष्पे ॥ ८ । १ । १८१ ॥ मरकत-मदकले गः कन्दुके त्वादेः ॥८ ।१। १८२ ॥ किराते चः ॥ ८ । १ । १८३ ॥ शीकरे भ-हौ वा ॥ ८ । १ । १८४ ॥ चन्द्रिकायां मः ॥८ । १ । १८५॥ निकष-स्फटिक-चिकुरे हः ॥ ८ । १ । १८६ ॥ ख-घ-थ-ध-भाम् ॥ ८ । १ । १८७ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पृथकि धो वा ॥ ८ । १ । १८८ ॥ शृङ्खले खः कः ॥ ८ । १ । १८९ ॥ पुन्नाग-भागिन्योर्गो मः ॥ ८ ।१। १९०॥ छागे लः ॥ ८ । १ । १९१ ॥ ऊत्वे दुर्भग-सुभगे व ॥ ८ । १ । १९२ ॥ खचित-पिशाचयोश्चः स-ल्लौ वा ॥ १ ।१। १९३ ॥ जटिले जो झो वा ॥ ८ । १ । १९४ ॥ टो डः ॥ ८ । १ । १९५ ॥ सटा-शकट-कैटभे ढः ॥ ८ । १ । १९६ ॥ स्फटिके लः ॥ ८ । १ । १९७ ॥ चपेटा-पाटौ वा ॥ ८ । १ । १९८ ॥ ठो ढः ॥ ८ । १ । १९९ ॥ अङ्कोठे ल्लः ॥ ८ । १ । २०० ॥ पिठरे हो वा रश्च डः ॥ ८ । १ । २०१ ॥ डो लः ॥ ८ ।१। २०२ ॥ वेणौ णो वा ॥८ । १ । २०३॥ तुच्छे तश्च-छौ वा ॥ । १ । २०४ ॥ तगर-त्रसर-तूवरे टः ॥ । १ । २०५ ॥ प्रत्यादौ डः ॥ ८ । १ । २०६ ॥ इत्वे वेतसे ॥ ८ । १ । २०७ ॥ गर्भितातिमुक्तके णः ॥ ८ । १ । २०८ ॥ रुदिते दिनाण्णः ॥ ८ । १ । २०९ ॥ सप्ततौ रः ॥ ८ । १ । २१० ॥ अतसी-सातवाहने लः ॥ ८ । १ । २११ ॥ पलिते वा ॥८ । १ । २१२॥ पीते वो ले वा ॥८ ।१। २१३॥ वितस्ति-वसति-भरत-कातर-मातुलिङ्गे हः ॥ ८ । १ । २१४ ॥ मेथि-शिथिर-शिथिल-प्रथमे थस्य ढः ॥ ८ ।१। २१५ ॥ निशीथ-पृथिव्योर्वा ॥ ८ । १ । २१६ ॥ दशन-दष्ट-दग्ध-दोला-दण्ड-दर-दाह-दम्भ-दर्भ-कदन-दोहदे दो वा डः ॥ ८ । १ । २१७ ॥ दंश-दहोः ॥८ ।१। २१८॥ सङ्ख्या-गद्गदे रः ॥ ८ । १ । २१९ ॥ कदल्यामद्रुमे ॥८ । १ । २२०॥ प्रदीपि-दोहदे लः ॥ ८ । १ । २२१ ॥ कदम्बे वा ॥ ८ । १ । २२२ ॥ दीपौ धो वा ॥ ८ । १ । २२३ ॥ कदर्थिते वः ॥ ८ । १ । २२४ ॥ ककुदे हः ॥८ ।१। २२५ ॥ निषधे धो ढः ॥८ ।१। २२६॥ वौषधे ॥ ८ । १ । २२७ ॥ नो णः ॥८ । १ । २२८॥ वादौ ॥८ । १ । २२९॥ निम्ब-नापिते ल-ण्हं वा ॥८ ।१। २३०॥ पो वः ॥ ८ । १ । २३१ ॥ पाटि-परुष-परिघ-परिखा-पनस-पारिभद्रे फः ॥८ ।१। २३२ ॥ प्रभूते वः ॥ ८ । १ । २३३ ॥ नीपापीडे मो वा ॥८ ।१। २३४॥ पापर्द्धौ रः ॥ ८ ।१।२३५ ॥ फो भ-हौ ॥८ ।१। २३६ ॥ बो वः ॥ ८ ।१। २३७ ॥ बिसिन्यां भः ॥ ८ । १ । २३८ ॥ कबन्धे म-यौ ॥ ८ । १ । २३९ ॥ कैटभे भो वः ॥ ८ । १ । २४० ॥ विषमे मो ढो वा ॥ ८ ।१। २४१ ॥ मन्मथे वः ॥ ८ । १ । २४२ ॥ वाभिमन्यौ ॥ ८ । १ । २४३ ॥ भ्रमरे सो वा ॥ ८ । १ । २४४ ॥ आदेर्यो जः ॥८ । १ । २४५ ॥ युष्मद्यर्थपरे तः ॥ ८ । १ । २४६ ॥ यष्ट्यां लः ॥ ८ । १ । २४७ ॥ वोत्तरीयानीय-तीय-कृद्ये ज्जः ॥ ८ । १ । २४८ ॥ छायायां होऽकान्तौ वा ॥ ८ ।१। २४९ ॥ डाह-वौ कतिपये ॥ ८ ।१।२५०॥ किरि-भेरे रो डः ॥ ८ ।१। २५१ ॥ पर्याणे डा वा ॥ ८ । १ । २५२ ॥ करवीरे णः

॥ ८ । १ । २५३ ॥ हरिद्रादौ लः ॥ ८ ।१। २५४ ॥ स्थूले लो रः ॥ ८ । १ । २५५ ॥ लाहललाङ्गल लाङ्गूले वादेर्णः ॥ ८ । १ । २५६ ॥ ललाटे च ॥ ८ । १ । २५७ ॥ शबरे बो मः ॥ ८ । १ । २५८ ॥ स्वप्न-नीव्योर्वा ॥ ८ । १ । २५९ ॥ श-षोः सः ॥ ८ । १ । २६० ॥ स्नुषायां ण्हो न वा ॥ ८ । १ । २६१ ॥ दश-पाषाणे हः ॥ ८ । १ । २६२ ॥ दिवसे सः ॥ ८ । १ । २६३ ॥ हो घोऽनुस्वारात ॥ ८ । १ । २६४ ॥ षट् शमी-शाव-सुधा-सप्तपर्णेष्वादेश्छः ॥ ८ । १ । २६५ ॥ शिरायां वा ॥ ८ । १ । २६६ ॥ लुग्-भाजन-दनुज-राजकुले जः सस्वरस्य न वा ॥ ८ । १ । २६७ ॥ व्याकरण-प्राकारागते कगोः ॥ ८ । १ । २६८ ॥ किसलय-कालायस-हृदये यः ॥ ८ । १ । २६९ ॥ दुर्गादेव्युदुम्बर-पादपतन-पादपीठेऽन्तर्दः ॥ ८ ।१। २७०॥ यावत्तावज्जीवितावर्त्तमानावट-प्रावारक-देव-कुलैवमेवे वः ॥ ८ । १ । २७१ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितेसिद्धहेमचन्द्रभिधानस्वोपज्ञ-शब्दानुशासने अष्टमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

॥ अर्हम् ॥ संयुक्तस्य ॥ ८ । २ । १ ॥ शक्त-मुक्त-दष्ट-रुग्ण-मृदुत्वे को वा ॥ ८ ।२। २ ॥ क्षः खः क्वचित्तु छ झौ ॥ ८ । २ । ३ ॥ ष्क-स्कयो-र्नाम्नि ॥ ८ । २ । ४ ॥ शुष्क-स्कन्दे वा ॥ ८ । २ । ५ ॥क्ष्वेटकादौ ॥ ८ । २ । ६ ॥ स्थाणावहरे ॥ ८ । २ । ७ ॥ स्तम्भे स्तो वा ॥ ८ । २ । ८ ॥ थ-ठावस्पन्दे ॥ ८ । २ । ९ ॥ रक्ते गो वा ॥ ८ । २ । १० ॥ शुल्के ङ्गो वा ॥ ८ । २ । ११ ॥ कृत्ति-चत्वरे चः ॥ ८ । २ । १२ ॥ त्योऽचैत्ये ॥ ८ । २ । १३ ॥ प्रत्यूषे षश्च हो वा ॥ ८ । २ । १४ ॥ त्व-थ्व-द्व-ध्वां च-छ-ज-झाः क्वचित् ॥ ८ । २ । १५ ॥ वृश्चिके श्चेर्ञ्चुर्वा ॥ ८ । २ । १६ छोऽक्ष्यादौ ॥ ८ ।२। १७ ॥ क्षमायां कौ ॥ ८ । २। १८ ॥ ऋक्षे वा ॥ ८ । २ । १९ ॥ क्षण उत्सवे ॥ ८ । २ । २० ॥ ह्रस्वात् थ्य-श्च-त्स-प्सामनिश्चले ॥ ८ २ । २१ ॥ सामर्थ्यो-त्सुकोत्सवे वा ॥ ८ । २ । २२ ॥ स्पृहा-याम् ॥८।२ । २३ ॥ द्य-य्य र्यां जः ॥८ । २ । २४ ॥ अभिमन्यौ ज-ञ्जौ वा ॥ ८ । २ । २५ ॥ साध्वस-ध्य-ह्यां झः ॥ ८ ।२। २६ ॥ ध्वजे वा ॥ ८ । २ । २७ ॥ इन्धौ झा ॥ ८ । २ । २८ ॥ वृत्त-प्रवृत्त-मृत्तिका पत्तन-कदर्थिते टः ॥ ८ । २ । २९ ॥ र्त्तस्याधूर्त्तादौ ॥ ८ । २ । ३० ॥ वृन्ते ण्टः ॥ ८ । २ । ३१ ॥ ठोऽस्थि-विसंस्थुले ॥ ८ । २ । ३२ ॥ स्त्यान-चतुर्थार्थे वा ॥ ८ ।२। ३३ ॥ ष्टस्यानुष्ट्रेष्टासंदष्टे ॥ ८ । २ । ३४॥ गर्त्ते डः ॥ ८ ।२। ३५ ॥ सम्मर्द-वितर्दि-विच्छर्दच्छर्दि-कपर्द-मर्दिते र्दस्य ॥ ८ ।२। ३६ ॥ गर्दभे वा ॥ ८ । २ । ३७ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कन्दारिका-भिन्दिपाले ण्डः ॥८।२। ३८॥ स्तब्धे ठ-ढौ ॥ ८।२। ३९॥ दग्धविदग्ध-वृद्धिवृद्धे ढः ॥ ८ । २ । ४० ॥ श्रद्धर्द्धि-मूर्धार्धेऽन्ते वा ॥८ । २ । ४१॥ म्नज्ञोर्णः ॥ ८ । २ । ४२। पञ्चशत्पञ्चादश-दत्ते ॥ ८ । २ । ४३ ॥ मन्यौ न्तो वा ॥ ८ । २ । ४४ ॥ स्तस्य थोऽसमस्त-स्तम्बे ॥ ८ । २ । ४५ ॥ स्तवे वा ॥ ८ । २ । ४६ ॥ पर्यस्ते थ-टौ ॥ ८ । २ । ४७ ॥ वोत्साहे थो हश्च रः ॥ ८ । २ । ४८ ॥ आश्लिष्टे ल-धौ ॥ ८ । २ । ४९ ॥ चिह्ने न्धो वा ॥ ८ । २ । ५० ॥ भस्मात्मनोः पो वा ॥ ८ । २ । ५१ ॥ ड्म-क्मो ॥ ८ । २ । ५२ ॥ ष्पस्पोः फः ॥ ८ । २ । ५३ ॥ भीष्मे ष्मः ॥ ८ ।२। ५४ ॥ श्लेष्मणि वा ॥ ८ । २ । ५५ ॥ ताम्राम्रे म्बः ॥ ८ । २ । ५६ ॥ ह्वो भो वा ॥ ८ । २ । ५७ ॥ वा विह्वले वौ वश्च ॥ ८ । २ । ५८ ॥ वोर्ध्वे ॥ ८ । २ । ५९ ॥ कश्मीरे म्भो वा ॥ ८ ।२। ६० ॥ न्मो मः ॥ ८ । २ । ६१ ॥ ग्मो वा ॥ ८ । २ । ६२ ॥ ब्रह्मचर्य-तूर्य-सौन्दर्य-शौण्डीर्ये र्यो रः ॥ ८ । २ । ६३ ॥ धैर्ये वा ॥ ८ । २ । ६४ ॥ एतः पर्यन्ते ॥ ८ ।२।६५॥ आश्चर्ये ॥ ८ । २ । ६६ ॥ अतो रिआर-रिज्ज-रीअं ॥ ८ । २ । ६७ ॥ पर्यस्त-पर्याण-सौकुमार्ये ल्लः ॥ ८ । २ । ६८ ॥ बृहस्पति-वनस्पत्योः सो वा ॥ ८ ।२।६९॥ वाष्पे होऽश्रुणि ॥ ८ ।२। ७० ॥ कार्षापणे ॥ ८ । २ । ७१ ॥ दुःख-दक्षिण-तीर्थे वा ॥ ८ । २ । ७२ ॥ कूष्माण्ड्यां ष्मो लस्तु ण्डो वा ॥ ८ । २ । ७३ ॥ पक्ष्म-श्म-ष्म-स्म-ह्मां-म्हः ॥ ८ । २ । ७४ ॥ सूक्ष्म-श्न-ष्ण-स्न-ह्न-ह्ण-क्ष्णां ण्हः ॥ ८ ।२। ७५ ॥ ह्लो ल्हः ॥ ८ । २ । ७६ ॥ क-ग-ट-ड-त-द-प-श-ष-स $\times$ क $\times$ पामूर्ध्वं लुक् ॥ ८ । २ । ७७ ॥ अधो म-न-याम् ॥ ८ । २ । ७८ ॥ सर्वत्र ल-व-राम-वन्द्रे ॥ ८ । २ । ७९ ॥ द्रे रो न वा ॥ ८ । २ । ८० ॥ धात्र्याम् ॥ ८ । २। ८१ ॥ तीक्ष्णे णः ॥ ८ । २ । ८२ ॥ ज्ञो ञः ॥ ८ ।२। ८३ ॥ मध्याह्ने हः ॥ ८ ।२। ८४ ॥ दशार्हे ॥ ८ । २ । ८५ ॥ आदेः श्मश्रु श्मशाने ॥ ८ । २ । ८६ ॥ श्चो हरिश्चन्द्रे ॥ ८ । २ । ८७ ॥ रात्रौ वा ॥ ८ । २ । ८८॥ अनादौ शेषादेशयोर्द्वित्वम् ॥ ८ ।२। ८९॥ द्वितीय-तुर्ययोरुपरि पूर्वः ॥ ८ । २ ।९०॥ दीर्घे वा ॥ ८ । २ । ९१ ॥ न दीर्घानुस्वरात् ॥ ८ । २ । ९२ ॥ रहोः ॥ ८ । २ । ९३ ॥ धृष्टद्युम्ने णः ॥ ८ । २ । ९४ ॥ कर्णिकारे वा ॥ ८ । २ । ९५ ॥ दृप्ते ॥ ८ । २ । ९६ ॥ समासे वा ॥ ८ । २ । ९७ ॥ तैलादौ ॥ ८ । २ । ९८॥ सेवादौ वा ॥ ८ ।२। ९९ ॥ शार्ङ्गे ङात्पूर्वोत् ॥ ८ । २ । १०० ॥ क्ष्मा-श्लाघा-रत्नेऽन्त्यव्यञ्जनात् ॥ ८ । २ । १०१ ॥ स्नेहाग्न्योर्वा ॥ ८ । २ । १०२ ॥ प्लक्षे लात् ॥ ८ । २ । १०३ ॥ र्ह-श्री-ह्री-कृत्स्न-क्रिया-दिष्ट्यास्वित् ॥ ८ । २ । १०४ ॥ र्श-र्ष-तप्त-वज्रे वा ॥ ८ ।२। १०५ ॥ लात् ॥ ८ ।२।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

१.०६ ॥ स्याद्-भव्य-चैत्य-चौर्यसमेषु यात् ॥ ८ । २ । १.०७ ॥ स्वप्ने नात् ॥ ८ ।२। १.०८ ॥ स्निग्धे वादितौ ॥ ८ ।२। १.०९॥ कृष्णे वर्णे वा ॥ ८ ।२। १.१० ॥ उच्चार्हति ॥ ८ । २ । १.११ ॥ पद्म-छद्म-मूर्ख-द्वारे वा ॥ ८ । २ । १.१२ ॥ तन्वीतुल्येषु ॥ ८ । २ । १.१३ ॥ एकस्वरे श्वः-स्वे ॥ ८ ।२। १.१४ ॥ ज्यायामीत् ॥ ८ । २ । १.१५ ॥ करेणूवाराणस्योर-णोर्व्यत्ययः ॥ ८ । २ । १.१६ ॥ आलाने लनोः ॥ ८ । २ । १.१७॥ अचलपुरे च लोः ॥ ८ । २ । १.१८ ॥ महाराष्ट्रे ह-रो ॥ ८ । २ । १.१९ ॥ ह्रदे ह-दोः ॥ ८ । २ । १२० ॥ हरिताले र-लोर्नवा ॥ ८ । २ । १.२१ ॥ लघुके ल-होः ॥ ८ । २ । १.२२ ॥ ललाटे ल-डोः ॥ ८ । २ । १२३ ॥ ह्ये ह्योः ॥८ । २ । १.२४ ॥ स्तोकस्य थोक्क-थोव-थेवाः ॥ ८ । २ ।१.२५ ॥ दुहितृ भगिन्योर्धूआ-वहिण्यो ॥८ । २ । १.२६॥ वृक्ष-क्षिप्तयो रुक्ख-छूढौ ॥८ ।२। १.२७॥ वनिताया विलया ॥ ८ ।२। १.२८ ॥ गौणस्येषतः कूरः ॥ ८ । २ । १.२९ ॥ स्त्रिया इत्थी ॥ ८ । २ । १.३० ॥ धृतेर्दिहिः ॥८ ।१। १.३१ ॥ मार्जारस्य मञ्जर-वञ्जरौ ॥८ ।१। १.३२ ॥ वडूर्यस्य वेरुलिअं ॥ ८ । २ । १३३ ॥ एण्हि एत्ताहे इदानीमः ॥ ८ । २ । १.३४ ॥ पूर्वस्य पुरिमः ॥८ ।२। १.३५ ॥ त्रस्तस्य हित्थ-तट्ठौ ॥ ८ ।२। १.३६ ॥ बृहस्पतौ बहो भयः ॥८ । २ । १.३७ ॥ मलिनोभय-शुक्ति-छुप्तारब्ध-पदा-तेर्मइलावह-सिप्पि-छिक्काढत्त-पाइक्कं ॥ ८ ।२। १.३८ ॥ दंष्ट्राया दाढा ॥ ८ । २ । १.३९॥ बहिसो बाहिं-बाहिरो ॥ ८ । २ । १.४० ॥ अधसो हेट्ठं ॥ ८ ।२। १.४१ ॥ मातृ-पितुः स्वसुः सिआ-च्छौ ॥ ८ । २ । १.४२ ॥ तिर्यचस्तिरिच्छिः ॥ ८ । २ । १.४३ ॥ गृहस्य घरोऽपतौ ॥ ८ ।२। १.४४॥ शीला-द्यर्थस्येरः ॥ ८ ।२। १.४५ ॥ क्त्वस्तुमत्तूण-तुआणाः ८ । २ । १.४६ ॥ इदमर्थस्य केरः ॥ ८ ।२। १.४७ ॥ पर-राजभ्यां क्क-डिक्कौ च ॥ ८ ।२। १.४८॥ युष्मदस्मदोञ एच्चयः ॥ ८ । २ । १.४९ ॥ वतेर्व्वः ॥ ८ । २ । १.५० ॥ सर्वाङ्गादीनस्येकः ॥ ८ । २ । १.५१ ॥ पथो णस्येकट् ॥ ८ ।२। १.५२॥ ईयस्यात्मनो णयः ।८।२।१.५३। त्वस्य डिमा-त्तणौ वा ।८। २ ।१.५४। अनङ्कोठात्तैलस्य डेल्लः ॥ ८ । २ । १.५५ ॥ यत्तदेतदोतो-रित्तिअ एतल्लुक् च ॥ ८ । २ । १.५६॥ इदंकिमश्च डेत्तिअ-डेत्तिल-डेद्दहाः ॥ ८ ।२। १.५७ ॥ कृत्वसो हुत्तम ॥ ८ । २ ।१.५८॥ आल्विल्लोल्लाल-वन्त-मन्तेत्तेर-मणा मतोः ॥ ८ । २ । १.५९ ॥ त्तो दो तसो वा ॥ ८ । २ । १.६० ॥ त्रपो हि-ह-त्थाः ॥८ । २ । १.६१ ॥ वैकाद्दः सि सिअं इआ ॥ ८ । २ । १.६२ ॥ डिल्ल-डुल्लौ भवे ॥८ । २ । १.६३ ॥ स्वार्थे कश्च वा ॥ ८ ।२। १.६४ ॥ ल्लो नवैकाद्वा ॥ ८ । २ । १.६५॥ उपरेः संव्याने ॥ ८ । २ । १.६६ ॥ भ्रुवो मया डमया ॥ ८ । २ । १.६७ ॥ शनैसो डिअम ॥८ । २ । १.६८ ॥ मनाको नवा

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

इयं च ॥ ८ । २ । १६९ ॥ मिश्राड्डालिअः ॥ ८ । २ । १७० ॥ रो दीर्घात् ॥ ८ । २ । १७१ ॥ त्वादेः सः ॥ ८ । २ । १७२ ॥ विद्युत्पत्रपीतान्धाल्लः ॥ ८ । २ । १७३ ॥ गोणादयः ॥ ८ ।२। १७४ ॥ अव्ययम् ॥ ८ । २ । १७५ ॥ तं वाक्योपन्यासे ॥ ८ । २ । १७६ ॥ आम अभ्युपगमे ॥ ८ । २ । १७७ ॥ णवि वैपरीत्ये ॥ ८ । २ । १७८ ॥ पुणरुत्त कृतकरणे ॥ ८ ।२। १७९ ॥ हन्दि विषाद विकल्प-पश्चात्ताप-निश्चय-सत्ये ॥ ८ । २ । १८० ॥ हन्द च गृहाणार्थे ॥ ८ । २ । १८१ ॥ मिव पिव विव व्व व विअ इवार्थे वा ॥ ८ । २ । १८२ ॥ जेण तेण लक्षणे ॥ ८ । २ । १८३ ॥ णइ चेअ चिअ च्च अवधारणे ॥ ८ ।२। १८४ ॥ बले निर्धारण-निश्चययोः ॥ ८ । २ । १८५ ॥ किरेर हिर किलार्थे वा ॥ ८ । २ । १८६ । ।णवरं केवले॥ ८ । २ । १८७॥ आनन्तर्ये णवरि ॥ ८ । २ । १८८॥ अलाहि निवारणे ॥८ । २ । १८९ ॥ अण णाइं नञर्थे ॥ ८ । २ । १९० ॥ माइं मार्थे ॥ ८ । २ । १९१ ॥ हद्धी निर्वेदे ॥ ८ । २ । १९२ ॥ वेव्वे भय-वारण-विषादे ॥ ८ । २ । १९३ ॥ वेव्व च आमन्त्रणे ॥ ८ । २ । १९४ ॥ मामि हला हले सख्या वा ॥ ८ । २ । १९५ ॥ दे सम्मुखीकरणे च ॥ ८ । २ । १९६ ॥ हुं दान-पृच्छा-निवारणे ॥ ८ । २ । १९७ ॥ हु खु निश्चय-वितर्क-सम्भावन विस्मये ॥८ । २ । १९८ ॥ ऊ गर्हाक्षेप-विस्मय-सूचने ॥ ८ । २ । १९९ ॥ थू कुत्सायाम् ॥ ८ । २ । २०० ॥ रे अरे सम्भाषण-रतिकलहे ॥ ८ । २ । २०१ ॥ हरे क्षेपे च ॥ ८ ।२। २०२ ॥ ओ सूचना-पश्चात्तापे ॥ ८ । २ । २०३ ॥ अव्वो सूचना-दुःख-सम्भाषणापराध-विस्मयानन्दादर-भय-खेद-विषाद-पश्चात्तापे ॥ ८ । २ । २०४ ॥ अइ सम्भावने ॥ ८ । २ । २०५ ॥ वणे निश्चय-विकल्पानुकम्प्ये च ॥ ८ । २ । २०६ ॥ मणे विमर्शे ॥ ८ ।२। २०७ ॥ अम्मो आश्चर्ये ॥ ८ । २ । २०८ ॥ स्वयमोर्थे अप्पणो न वा ॥ ८ । २ । २०९ ॥ प्रत्येकमः पाडिक्कं पाडिएक्कं ॥ ८। २ । २१० ॥ उअ *पश्ये ॥ ८ । २ । २११ ॥ इहरा इतरथा ॥ ८ ।२। २१२ ॥ एक्क-सरिअं झगिति सम्प्रति ॥ ८ । २ । २१३ ॥ मोरउल्ला मुधा ॥ ८ । २ । २१४ ॥ दरार्धाल्पे ॥ ८ ।२। २१५॥ कि णो प्रश्ने ॥ ८ । २ । २१६ ॥ इ-जे-राः पाद पूरणे ॥ ८ । २ । २१७ ॥ प्यादयः ॥ ८ । २ । २१८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरिविरचिते सिद्धहेमचन्द्राभिधान स्वोपज्ञ शब्दानुशासने अष्टमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ अर्हम् ॥ वीप्स्यात्स्यादेर्वीप्स्ये स्वरे मो वा ॥ ८ । ३ । १ ॥ अतः सेर्डोः ॥ ८ । ३ । २ ॥ वैतत्तदः ॥ ८।३। ३ ॥ जस्-शसोर्लुक् ॥ ८ । ३ । ४ ॥ अमोऽस्य ॥ ८ । ३ । ५ ॥ टा-आमोर्णः ॥ ८ । ३ । ६ ॥ भिसो हि हिँ हिं ॥ ८ । ३ । ७ ॥ ङसेस् त्तो-दो-दु-हि-हिन्तो लुकः ॥ ८ । ३ । ८ ॥ भ्यसस् त्तोदो दु हि हिन्तो सुन्तो ॥ ८ । ३ । ९ ॥ ङसः स्सः ॥ ८ ।३। १० ॥ डे म्मि ङेः ॥ ८ । ३ । ११ ॥ जस्-शस्- ङसि-त्तो-दो-द्वामि दीर्घः ॥ ८ । ३ । १२ ॥ भ्यसि वा ॥ ८ । ३ । १३ ॥ टाण-शस्येत् ॥ ८ । ३ । १४ ॥ भिस्भ्यस्सुपि ॥ ८ । ३ । १५ ॥ इदुतो दीर्घः ॥ ८ । ३ । १६ ॥ चतुरो वा ॥ ८ । ३ । १७ ॥ लुप्ते शसि ॥ ८ । ३ । १८ ॥ अक्लीबे सौ ॥ ८ । ३ । १९ ॥ पुंसि जसो डउ डओ वा ॥ ८ । ३ । २० ॥ वोतो डवो ॥ ८ । ३ । २१ ॥ जस्-शसोर्णो वा ॥ ८ । ३ । २२ ॥ ङसि-ङसोः पुं-क्लीबे वा ॥ ८ । ३ । २३ ॥ टो णा ॥ ८ । ३ । २४ ॥ क्लीबे स्वरान्म् सेः ॥ ८ । ३ । २५ ॥ जस्-शस इँ-इं-णयः सप्राग्दीर्घाः ॥ ८ । ३ । २६ ॥ स्त्रियामुदोतौ वा ॥ ८ । ३ । २७ ॥ ईतः सेश्चा वा ॥ ८ । ३ । २८ ॥ टा-ङस्-ङेरदादिदेद्वा तु ङसेः ॥ ८ । ३ । २९ ॥ नात आत् ॥ ८ । ३ । ३० ॥ प्रत्यये ङीर्नवा ॥ ८ । ३ । ३१ ॥ अजातेः पुंसः ॥ ८ । ३ । ३२ ॥ किं-यत्तदोस्यमामि ॥ ८ । ३ । ३३ ॥ छाया-हरिद्रयोः ॥ ८ । ३ । ३४ ॥ स्वस्रादेर्डा ॥ ८ । ३ । ३५ ॥ ह्रस्वोऽमि ॥ ८ । ३ । ३६ ॥ नामन्त्र्यात्सौ मः ॥ ८ । ३ । ३७ ॥ डो दीर्घो वा ॥ ८ । ३ । ३८ ॥ ऋतोद्वा ॥ ८ । ३ । ३९ ॥ नाम्न्यरं वा ॥ ८ । ३ । ४० ॥ वाप ए ॥ ८ । ३ । ४१ ॥ ईदूतोर्ह्रस्वः ॥ ८ । ३ । ४२ ॥ क्विपः ॥ ८ । ३ । ४३ ॥ ऋतामुदस्यमौसु वा ॥ ८ । ३ । ४४ ॥ आरः स्यादौ ॥ ८ । ३ । ४५ ॥ आ अरा मातुः ॥ ८ । ३ । ४६ ॥ नाम्न्यरः ॥ ८ । ३ । ४७ ॥ आ सौ न वा ॥ ८ । ३ । ४८ ॥ राज्ञः ॥ ८ । ३ । ४९ ॥ जस्-शस्-ङसि-ङसां णो ॥ ८ । ३ । ५० ॥ टो णा ॥ ८ । ३ । ५१ ॥ इर्जस्य णो-णा-ङौ ॥ ८ । ३ । ५२ ॥ इणममामा ॥ ८ । ३ । ५३ ॥ ईद्भिस्भ्यसाम्सुपि ॥ ८ । ३ । ५४ ॥ आजस्य टा-ङ-सि-ङस्सु सणाणोष्वण् ॥ ८ । ३ । ५५ ॥ पुंस्यनः आणो राजवच्च । ८ । ३ । ५६ ॥ आत्म-नष्टो णिआ णइआ ॥ ८ । ३ । ५७ ॥ अतः सर्वादेर्डे र्जसः ॥ ८ । ३ । ५८ ॥ ङेः स्सि-म्मि-त्थाः ॥ ८ । ३ । ५९ ॥ न वानिदमेतदो हिं ॥ ८ । ३ । ६० ॥ आमो डेसिं ॥ ८ । ३ । ६१ ॥ किंतद्भ्यां डासः ॥ ८ । ३ ६२ ॥ किंयत्तद्भ्यो ङसः ॥ ८ । ३ । ६३ ॥ ईद्भ्यः स्सा से ॥ ८ । ३ । ६४ ॥ ङेर्डाहे डाला इआ काले ॥ ८ । ३ । ६५ ॥ ङसेर्म्हा ॥ ८ । ३ । ६६ ॥ तदो डोः ॥ ८ । ३ । ६७ ॥ किमो डिणोडीसौ । ८ ३ । ६८ ॥ इदमेतत्किं-यत्तद्भ्यष्टो

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

डिणा ॥ ८ । ३ । ६९ ॥ तदो णः स्यादौ क्वचित् ॥ ८ । ३ । ७० ॥ किमः कस्त्र-तसोश्च ॥ ८ ३ । ७१ ॥ इदम इमः ॥ ८ ३ । ७२ ॥ पुं-स्त्रियोर्न वायमिमिआ सौ ॥ ८ । ३ । ७३ ॥ स्सि-स्सयोरत् ॥ ८।३।७४॥ ङेर्मेन हः ॥८।३।७५॥ न त्थः ॥ ८ । ३ । ७६ ॥ णोम्-शस्टा-भिसि ॥ ८ । ३ । ७७ ॥ अमेणम् ॥८॥३।७८॥ क्लीवे स्यमेदमिणमो च ॥ ८ ३ । ७९ ॥ किमः किं ॥ ८ । ३ । ८० ॥ वेदंतदेतदो ङसाम्भ्यां से-सिमौ ॥ ८ । ३ । ८१ ॥ वैतदो ङसेस्त्तो त्ताहे ॥ ८ । ३ । ८२ ॥ त्थे च तस्य लुक् ॥ ८ । ३ । ८३ ॥ एरदीतौ म्मौ वा ॥ ८ । ३ । ८४ ॥ वैसेणमिणमो सिना ॥ ८ । ३ । ८५ ॥ तदश्च तः सोक्लीवे ॥ ८ । ३ । ८६ ॥ त्रादसो दस्य होनोदाम् ॥ ८ । ३ । ८७ ॥ मुः स्यादौ ॥ ८ । ३ । ८८ ॥ म्मावयेऔ वा ॥ ८ । ३ । ८९ ॥ युष्मदस्तं तुं तुवं तुहं तुमं सिना ॥ ८ । ३ । ९० ॥ भे तुब्भे तुज्झ (उज्झे) तुम्ह तुय्हे उय्हे जसा ॥ ८ । ३ । ९१ ॥ तं तुं तुमं तुवं तुह तुमे तुए अमा ॥ ८ । ३ । ९२ ॥ वो तुज्झ (उज्झे) तुब्भे तुय्हे तुय्हे भे शसा ॥ ८ । ३ । ९३ ॥ भे दि दे ते तइ तए तुमं तुमइ तुमए तुमे तुमाइ टा ॥८।३।९४॥ भे तुब्भेहिं उज्झेहिं उम्हेहिं तुय्हेहिं उय्हेहिं भिसा॥८।३।९५॥ तइ-तुव-तुम-तुह-तुब्भा ङसौ ॥ ८ । ३ । ९६ ॥ तुय्ह तुब्भ तहिन्तो ङसिना ॥ ८ । ३ । ९७ ॥

तुब्भतुय्होय्होम्हा भ्यसि ॥ ८ । ३ ।९८॥ तइ-तु-ते-तुम्ह-तुह-तुहं-तुव -तुम-तुमे-तुमो-तुमाइ-दि-दे-इ-ए-तुब्भोब्भोय्हा ङसा ॥८। ३।९९॥ तु वो भे (तुय्ह) तुब्भ तुब्भं (उब्भ) तुब्भाण-तुवाण तुमाण तुहाण उ(तु)म्हाण आमा ॥ ८ । ३ । १०० ॥ तुमे तुमए तुमाइ तइ तए ङिना ॥ ८ । ३ । १०१ ॥ तु-तुव-तुम-तुह-तुब्भा-ङौ ॥ ८ । ३ । १०२ ॥ सुपि ॥ ८ । ३ । १०३ ॥ ब्भो म्ह-ज्झौ वा ॥ ८ । ३ । १०४ ॥ अस्मदो म्मि अम्मि अम्हि हं अहं अहयं सिना ॥ ८ । ३ । १०५ ॥ अम्ह अम्हे अम्हो मो वयं भे जसा ॥८।३।१०६॥ णे णं मि अम्मि अम्ह मम्ह मं ममं मिमं अहं अमा ॥ ८ । ३ । १०७ ॥ अम्हे अम्हो अम्ह णे शसा ॥ ८ । ३ । १०८ ॥ मि मे ममं ममए ममाइ मइ मए मयाइ णे टा ॥ ८ । ३ । १०९ ॥ अम्हेहि अम्हाहि अम्ह अम्हे णे भिसा ॥ ८ । ३ ।११०॥ मइ-मम-मह-मज्झा ङसौ ॥८।३।१११॥ ममाम्हौ भ्यसि ॥ ८ । ३ । ११२ ॥ मे मइ मम मह महं मज्झ मज्झं अम्ह अम्हं ङसा ॥ ८ । ३ । ११३ ॥ णे णो मज्झ अम्ह अम्हं अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महाण मज्झाण आमा ॥८ । ३ । ११४॥ मि मइ ममाइ मए मे ङिना ॥ ८ । ३ । ११५ ॥ अम्ह-मम-मह-मज्झा ङौ ॥ ८ । ३ । ११६ ॥ सुपि ॥ ८ । ३ । ११७ ॥ त्रेस्ती तृतीयादौ ॥ ८ । ३ । ११८ ॥ द्वेर्दो वे ॥ ८ । ३ । ११९ ॥ दुवे दोण्णि

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.
Jin Gun Aaradhak Trust

वेण्णि च जस्-शसा ॥ ८ । ३ । १२० ॥ ग्रेस्तिण्णिः ॥ ८ । ३ । १२१ ॥ चतुरश्चत्तारो चउरो चत्तारि ॥८ । ३ ।१२२॥ संख्याया आमो ण्ह ण्हं ॥ ८ । ३ । १२३ ॥ शेषेऽदन्तवत् ॥८ । ३ ।१२४॥ न दीर्घो णो ॥ ८ । ३ । १२५ ॥ ङसेर्लुक् ॥ ८ । ३ । १२६ । भ्यसश्च हिः ॥ ८ । ३ । १२७ ॥ ङेर्डेः ॥ ८ । ३ । १२८ ॥ एत् ॥ ८ । ३ । १२९ ॥ द्विवचनस्य बहुवचनम् ॥ ८ । ३ । १३० ॥ चतुर्थ्याः षष्ठी ॥ ८ । ३ । १३१ ॥ तादर्थ्यङेर्वा ॥ ८ । ३ । १३२ ॥ वधाड्डाइश्च वा ॥ ८ । ३ । १३३ ॥ क्वचिद् द्वितीयादेः ॥ ८ । ३ । १३४ ॥ द्वितीयातृतीययोः सप्तमी ॥ ८ । ३ । १३५ ॥ पञ्चम्यास्तृतीया च ॥ ८ । ३ । १३६ ॥ सप्तम्या द्वितीया ॥ ८ । ३ । १३७ ॥ क्यङोर्यलुक् ॥ ८ । ३ । १३८ ॥ त्यादीनामाद्यत्रयस्याद्यस्येचेचौ ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ द्वितीयस्य सि से ॥ ८ । ३ । १४० ॥ तृतीयस्य मिः ॥ ८ । ३ । १४१ ॥ बहुष्वाद्यस्य न्ति न्ते इरे ॥ ८ । ३ । १४२ ॥ मध्यमस्येत्था-हचौ ॥ ८ । ३ । १४३ ॥ तृतीयस्य मो मु माः ॥ ८ । ३ । १४४ ॥ अत एवैच् से ॥ ८ । ३ । १४५ ॥ सिनास्तेः सिः ॥ ८ । ३ । १४६ ॥ मि-मो-मैर्म्हि-म्हो-म्हा वा ॥ ८ । ३ । १४७ ॥ अत्थिस्त्यादिना ॥ ८ । ३ । १४८ ॥ णेरदेदावावे ॥ ८ । ३ । १४९ ॥ गुर्वादेरविर्वा ॥८ । ३ । १५०॥ भ्रमेराडो वा ॥ ८ । ३ । १५१ ॥लुगावी क्त-भाव-कर्मसु ॥ ८ । ३ । १५२ ॥ अदेल्लुक्यादेरत आः ॥ ८ । ३ । १५३ ॥ मौ वा ॥ ८ । ३ । १५४ ॥ इच्च मो-मु-मे वा ॥ ८ । ३ । १५५ ॥ क्ते ॥ ८ । ३ । १५६ ॥ एच्च क्त्वा-तुम्-तव्य-भविष्यत्सु ॥ ८ । ३ । १५७ ॥ वर्त्तमाना-पञ्चमी-शतृषु वा ॥ ८ । ३ । १५८ ॥ ज्जा-ज्जे ॥ ८ । ३ । १५९ ॥ ईअ-इज्जौ क्यस्य ॥ ८ । ३ । १६० ॥ दृशि-वचेर्डीस-डुच्चं ॥ ८ । ८ । ३ । १६१ ॥ सी ही हीअ भूतार्थस्य ॥ ८ । ३ । १६२ ॥ व्यञ्जनादीअः ॥ ८ । ३ । १६३ ॥ तेनास्तेरा-स्यहेसी ॥ ८ । ३ । १६४ ॥ ज्जात्सप्तम्या इर्वा ॥ ८ । ३ । १६५ ॥ भविष्यति हिरादिः ॥ ८ । ३ । १६६ ॥ मि-मो-मु-मेस्सा हा न वा ॥ ८ । ३ । १६७ ॥ मो-मु-मानां-हिस्सा हित्था ॥ ८ । ३ । १६८ ॥ मेः स्सं ॥ ८ । ३ । १६९ ॥ कृ-दो हं ॥ ८ । ३ । १७० ॥ श्रु-गमि-रुदि-विदि-दशि-मुचि-वचि-छिदि-भिदि-भुजां सोच्छं गच्छं रोच्छं वेच्छं दच्छं मोच्छं वो (व) च्छं छेच्छं भेच्छं भोच्छं ॥ ८ । ३ । १७१ ॥ सोच्छादय इजादिषु हिलुक् च वा ॥ ८ । ३ । १७२ ॥ दु सु मु विध्यादिष्वेकस्मिंस्त्रयाणाम् ॥ ८ । ३ । १७३ ॥ सोर्हिर्वा ॥ ८ । ३ । १७४ ॥ अत इज्जस्विज्जहीज्जे-लुको वा ॥ ८ । ३ । १७५ ॥ बहुषु न्तु ह मो ॥ ८ । ३ । १७६ ॥ वर्त्तमाना-भविष्यन्त्योश्च ज्ज

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ज्जा वा ॥ ८ । ३ । १७७ ॥ मध्ये च स्वरान्ताद्वा ॥ ८ । ३ । १७८ ॥ क्रियातिपत्तेः ॥ ८ । ३ । १७९ ॥ न्त-माणौ ॥ ८ । ३ । १८० ॥ शत्रानशः ॥ ८ । ३ । १८१ ॥ ई च स्त्रियाम् ॥ ८ । ३ । १८२ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितेसिद्धहेमचन्द्राभिधानस्वोपज्ञ-शब्दानुशासने अष्टमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः

॥अर्हम्॥ इदितो वा ॥८।४।१॥ कथेर्वज्जर-पज्जरोप्पाल-पिसुण-सङ्घ-बोल्ल-चव-जम्पसीस-साहाः ॥ ८ । ४ । २ ॥ दुःखे णिव्वरः ॥ ८ । ४ । ३ ॥ जुगुप्से-र्झुण-दुगुच्छ-दुगुञ्छाः ॥ ८ । ४ । ४ ॥ बुभुक्षि-वीज्योर्णीरव-वोज्जौ ॥ ८ । ४ । ५ ॥ ध्या-गोर्झा-गौ ॥८।४।६॥ ज्ञो जाण-मुणौ ॥८।४।७॥ उदो ध्मो धुमा ॥८।४।८॥ श्रदो धो दहः ॥ ८ । ४ । ९ ॥ पिबेः पिज्ज-ड(डु)ल्ल-पट्ट-घोट्टाः ॥८।४। १० ॥ उद्वातेरोरुम्मा वसुआ ॥ ८ । ४ । ११ ॥ निद्रातेरोहीरोङ्घौ ॥ ८ । ४ । १२ ॥ आघ्रेराइग्घः ॥ ८ । ४ । १३ ॥ स्नातेरब्भुत्तः ॥ ८ । ४ । १४ ॥ समः स्त्यः खाः ॥ ८ । ४ । १५ ॥ स्थष्ठा-थक्क-चिट्ठ-निरप्पाः ॥ ८।४।१६ ॥ उदष्ठ-कुक्कुरौ ॥ ८ । ४ । १७ ॥ म्लेर्वा-पव्वायौ ॥ ८ । ४ । १८ ॥ निर्मो निम्माण-निम्मवौ ॥ ८।४।१९ ॥ क्षेर्णिज्झरो वा ॥ ८ । ४ । २० ॥ छदेर्णेर्णुम-नूम-सन्नुम-ढक्कौम्वाल-पव्वालाः ॥ ८ । ४ । २१ ॥ निविपत्योर्णिहोडः ॥ ८।४।२२ ॥ दूङो दूमः ॥ ८।४।२३ ॥ धवलेर्दुमः ॥ ८ । ४ । २४ ॥ तुलेरोहामः ॥८।४।२५॥ विरिचेरोलुण्डोल्लुण्ड-पल्हत्थाः ॥८।४।२६ तडेराहोडविहोडौ ॥ ८ । ४ । २७ ॥ मिश्रेर्वीसाल-मेलवौ ॥८।४।२८॥ उद्धूलेर्गुण्ठः ॥ ८ । ४ । २९ ॥ भ्रमेस्तालिअण्ट-तमाडौ ॥ ८ ।४। ३० ॥ नशेर्विऊड-नासव-हारव-विप्पगाल-पलावाः ॥ ८ ।४। ३१ ॥ दृशेर्दाव-दंस-दक्खवाः ॥८।४।३२॥ उदद्घटेरुग्गः ॥८।४।३३॥ स्पृहः सिहः ॥८।४।३४॥ सम्भावेरासङ्घः ॥ ८ ।४। ३५ ॥ उन्नमेरुत्थङ्घोल्लाल-गुलुगुञ्छोप्पेलाः ॥ ८ । ४ । ३६ ॥ प्रस्थापेः पट्ठव-पेण्डवौ ॥ ८।४।३७ ॥ विज्ञपेर्वोक्कावुक्कौ ॥ ८ । ४ । ३८ ॥ अर्पेरल्लिव-चच्चुप्प-पणामाः ॥ ८।४।३९ ॥ यापेर्जवः ॥ ८।४।४० ॥ प्लावेरोम्वाल-पव्वालौ ॥८।४।४१॥ विकोशेः पक्खोडः ॥८।४।४२॥ रोमन्थे रोग्गाल-वग्गोलौ ॥८।४।४३॥ कमेर्णिहुवः ॥८।४।४४॥ प्रकाशेर्णुव्वः ॥८।४।४५ ॥ कम्पेर्विच्छोलः ॥८।४।४६॥ आरोपेर्वलः ॥ ८ ।४।४७॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दोलेरङ्खोलः ॥ ८ । ४ । ४८ ॥ रञ्जेरावः ॥८।४।४९॥ घटेः परिवाडः ॥८।४।५०॥ वेष्टेः परिआलः ॥८।४।५१॥ क्रियः किणो वेस्तु के च ॥८।४।५२॥ भियो भा-बीहो ॥ ८ । ४ । ५३ ॥ आलीङोल्ली ॥८।४।५४॥ निलीङेर्णिलीअ-णिलुक्क-णिरिग्घ-लुक्क-लिक्क-लिहक्काः ॥ ८ ।४। ५५ ॥ विलीङेर्विरा ॥८ ।४। ५६॥ रुते रुञ्ज-रुण्टौ ॥८।४।५७॥ श्रुटेर्हणः ॥८।४।५८॥ धूगेर्धुवः ॥ ८ ।४। ५९ ॥ भुवेर्हो-हुव-हवाः ॥ ८।४।६० ॥ अविति हुः ॥८।४।६१॥ पृथक्-स्पष्टे णिव्वडः ॥८।४।६२॥ प्रभौ हुप्पो वा ॥८।४।६३॥ क्ते हूः ॥ ८ ।४। ६४ ॥ कृगेः कुणः ॥ ८ । ४ । ६५ ॥ काणेक्षिते णिआरः ॥ ८।४।६६ ॥ निष्टम्भावष्टम्भे णिट्ठुह-संदाणं ॥ ८ ।४। ६७ ॥ श्रमे वावम्फः ॥८।४।६८॥ मन्युनौष्ठमालिन्ये णिव्वोलः ॥ ८।४।६९ ॥ शैथिल्य-लम्बने पयल्लः ॥ ८।४।७० ॥ निष्पाताच्छोटे णीलुञ्छः ॥८।४।७१॥ क्षुरे कम्मः ॥८।४।७२॥ चाटौ गुललः ॥ ८ । ४ । ७३ ॥ स्मरेर्झर-झुर-भर-भल-लढ-विम्हर-सुमर-पयर-पम्हुहाः ॥ ८ । ४ । ७४ ॥ विस्मुः पम्हुस-विम्हर-वीसराः ॥८।४।७५॥ व्याहृगेः कोक्क-पोक्कौ ॥ ८।४।७६ ॥ प्रसरेः पयल्लोवेल्लौ ॥ ८ ।४। ७७ ॥ महमहो गन्धे ॥८।४।७८॥ निस्सरेर्णीहर-नील-धाड-वरहाडाः ॥ ८ । ४ । ७९ ॥ जाग्रेर्जग्गः ॥८।४।८०॥ व्याप्रेराअड्डः ॥ ८ ।४। ८१ ॥ संवृगेःसाहर-साहट्टौ ॥ ८ । ४ । ८२ ॥ आदृङेः सन्नामः ॥८।४।८३॥ प्रहृगेः सारः ॥८।४।८४॥ अवतरेरोह-ओरसौ ॥ ८ ।४। ८५ ॥ शकेश्चय-तर-तीर-पाराः ॥८ ।४। ८६ ॥ फक्कस्थक्कः ॥८।४।८७॥ श्लाघः सलहः ॥८।४।८८॥ खचेर्वेअडः ॥ ८।४।८९ ॥ पचेः सोल्ल-पउलौ ॥ ८ ।४। ९० ॥ मुचेश्छड्डावहेड-मेल्लोस्सिक्क-रेअव-णिल्लुञ्छ-धंसाडाः ॥८।४।९१॥ दुःखे णिव्वलः ॥८।४।९२॥ वञ्चेर्वेहववेलव-जुरवोम्च्छाः ॥८।४।९३॥ रचेरुग्गहावह-विडविड्डाः ॥८।४।९४॥ समारचेरुवहत्थ-सारव-समार-केलायाः ॥८।४।९५॥ सिचेः सिञ्च-सिम्पौ ॥८।४।९६॥ प्रच्छः पुच्छः ॥८।४।९७॥ गर्जेर्बुक्कः ॥ ८।४।९८ ॥ वृषे ढिक्कः ॥८।४।९९॥ राजेरग्घ-छज्ज-सह-रीर-रेहाः ॥ ८।४।१०० ॥ मस्जेराउड्ड-णिउड्ड-बुड्ड-खुप्पाः ॥८।४।१०१॥ पुञ्जेरारोल-वमालौ ॥ ८ ।४। १०२ ॥ लस्जेर्जीहः ॥८।४।१०३॥ तिजेरोसुक्कः ॥८।४।१०४॥ मृजेरुग्घुस-लुञ्छ-पुञ्छ-पुंस-फुस-पुस-लुह-हुल-रोसाणाः ॥८।४।१०५॥ भञ्जेर्वेमय-मुसुमूर-मूर-सूर-सूड-विर-पविरञ्ज-करञ्ज-नीरञ्जाः ॥ ८ । ४ । १०६ ॥ अनुव्रजेः-पडिअग्गः ॥ ८।४।१०७ ॥ अर्जेर्विढवः ॥८।४।१०८॥ युजो-जुञ्ज-जुज्ज-जुप्पाः ॥ ८ ।४। १०९ ॥ भुजो-भुञ्ज-जिम-जेम-कम्माण्ह-समाण-चमढ-चड्डाः ॥८।४।११०॥ वोपेन कम्मवः ॥ ८।४।१११ ॥ घटेर्गढः

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥८।४।११२॥ समो गलः ॥८।४।११३॥ हासेन स्फुटेर्मुरः ॥ ८ । ४ । ११४ ॥ मण्डेश्चिश्च-चिञ्चअ-चिचिल्ल--रीड–टिविडिक्काः ॥८।४।११५॥ तुडेस्तोड-तुट्ट-खुट्ट-खुडोक्खुडोल्लुक्क-णिल्लुक्क-लुक्कोल्लूराः ॥८।४।११६॥ घूर्णो घुल-घोल-घुम्म-पहल्लाः ॥८।४।११७॥ विवृतेर्ढंसः ॥८।४।११८॥ क्कथेरट्टः ॥ ८।४।११९ ॥ ग्रन्थो गण्ठः ॥ ८ । ४ । १२० ॥ मन्थेर्घुसल-विरोलौ ॥ ८ । ४ । १२१ ॥ ह्लादेरवअच्छः ॥ ८ । ४ । १२२ ॥ नेः सदो मज्जः ॥ ८ ।४। १२३ ॥ छिदेर्दुहाव-णिच्छल्ल-णिज्झोड-णिव्वर-णिल्लूर-लूराः॥ ॥८।४। १२४ ॥ आङा ओअन्दोद्दालौ ॥८।४।१२५॥ मृदो-मल-मढ-परिहट्ट-खड्ड-चड्ड-मड्ड-पन्नाडाः ॥ ८ । ४ । १२६ ॥ स्पन्देश्चुलुचुलः ॥ ८ । ४ । १२७ ॥ निरः पदेर्वलः ॥८।४।१२८॥ विसंवदेर्विअट्ट-विलोट्ट-फंसाः ॥ ८ ।४। १२९ ॥ शदो झड-पक्खोडौ ॥ ८ ।४। १३० ॥ आक्रन्देर्णीहरः ॥८।४।१३१॥ खिदेर्जूर-विसूरौ ॥ ८।४।१३२ ॥ रुधेरुत्थङ्घः ॥८।४।१३३॥ निषेधेर्हक्कः ॥८।४।१३४॥ क्रुधेर्जूरः ॥८।४।१३५॥ जनो जा-जम्मौ ॥८।४।१३६॥ तनेस्तड-तड्ड तड्डव-विरल्लाः ॥८।४।१३७॥ तृपस्थिप्पः ॥८।४।१३८॥ उपसर्पेरल्लिअः ॥ ८ । ४ । १३९ ॥ संतपेर्झङ्खः ॥८।४।१४०॥ व्यापेरोअग्गः ॥ ८ । ४ । १४१ ॥ समापेः समाणः ॥८।४।१४२॥ क्षिपेर्गलत्थाड्डक्ख-सोल्ल-पेल्ल-णोल्ल-छुह-हुल-परी-घत्ताः ॥ ८ ।४। १४३ ॥ उत्क्षिपेर्गुलगुञ्छोत्थङ्घाल्लत्थोब्भुत्तोस्सिक्क-हक्खुवाः ॥ ८।४।१४४ ॥ आक्षिपेर्णीरवः ॥ ८।४।१४५ ॥ स्वपेः कमवस-लिस-लोट्टाः ॥ ८ ।४। १४६ ॥ वेपेरायम्बायज्झौ ॥ ८ । ४ । १४७ ॥ विलपेर्झङ्ख-वडवडौ ॥ ८ ।४। १४८ ॥ लिपो लिम्पः ॥८।४।१४९॥ गुप्येर्विर-णडौ ॥ ८ ।४। १५० ॥ क्रपोवहो णिः ॥ ८ ।४। १५१ ॥ प्रदीपस्तेअव-सन्दुम-सन्धुक्काब्भुत्ताः ॥ ८ । ४ । १५२ ॥ लुभेः सम्भावः ॥ ८ । ४ । १५३ ॥ क्षुभेः खउर-पड्डुहौ ॥ ८।४।१५४ ॥ आङो रभे-रम्भ-ढवौ ॥ ८ ।४। १५५ ॥ उपालम्भेर्झङ्ख-पच्चार-वेलवाः ॥ ८ । ४ । १५६ ॥ अवेर्जृम्भो जम्भा ॥८।४। १५७॥ भाराक्रान्ते नमेर्णिसुढः ॥ ८ ।४। १५८ ॥ विश्रमेर्णिव्वा ॥८ । ४ । १५९॥ आक्रमेरोहावोत्थारच्छुन्दाः ॥८ ।४। १६०॥ भ्रमेष्टिरिटिल्ल-ढुण्ढुल्ल-ढण्ढल्ल-चक्कम्म-भम्मड भमड-भमाड–तलअण्ट-झण्ट-झम्प-भुम-गुम-फुम-फुस ढुम-ढुस-परी-पराः॥८।४।१६१॥ गमेरई-अइच्छाणुवज्जावज्जसोक्कुसाक्कुस-पच्चड्ड-पच्छन्द-णिम्मह-णी–णीण–णीलुक्क पदअ रम्भ-परिअल्ल-वोल-परिअल-णिरिणास-णिवहावसेहावहराः ॥८ ।४। १६२॥ आङा अहिपच्चुअः ॥ ८ । ४ । १६३ ॥ समा अब्भिडः ॥ ८ । ४ । १६४ ॥ अभ्याङोम्मत्थः ॥ ८ । ४ । १६५ ॥ प्रत्याङापलोट्टः ॥ ८ । ४ । १६६ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

शमेः पडिसा-परिसामौ ॥ ८ ।४। १६७ ॥ रमेः संखुड्ड-खेड्डोब्भाव-किलिकिञ्च-कोट्टुम मोट्टाय-णीसर वेल्लाः ॥ ८ । ४ । १६८ ॥ पूरेरग्घाडाग्घवोद्धुमाङ्गु--माहिरेमाः ॥८। ४। १६९ ॥ त्वरस्तुवर-जअडौ ॥ ८ । ४। १७० ॥ त्यादिशत्रोस्तूरः ॥ ८ । ४। १७१ ॥ तुरोत्यादौ ॥ ८ । ४ । १७२ ॥ क्षरः खिर-झर-पज्झर-पच्चड-णिच्चल-णिट्टुआः ८ । ४ । १७३ ॥ उच्छल उत्थल्लः ॥ ८ । ४ । १७४ ॥ विगलेस्थिप्पणिट्टुहौ ॥ ८ । ४ । १७५ ॥ दलि-वल्योर्विसट्ट-वम्फौ ॥ ८।४।१७६॥ भ्रंशेः फिड-फिट्ट--फुड-फुट्ट चुक्क-भुल्लाः ॥ ८ ।४ १७७॥ नशेर्णिरणास णिवहावसेह-पडिसा-सेहावहराः ॥ ८ ।४ । १७८ ॥ अवात्काशो वासः ॥८।४।१७९॥ संदिशेरप्पाहः ॥ ८ । ४ । १८० ॥ दृशो-निअच्छ-पेच्छावयच्छावयज्झ-वज्ज-सव्वव-देक्खौअक्खोवक्खावअक्ख-पुलोअ (ए)--पुलअ-निआवआस-पासाः ॥८।४।१८१॥ स्पृशःफास-फंस-फरिस-छिव-छिहालुङ्खा-लिहाः ॥ ८ । ४ । १८२ ॥ प्रविशे रिअः ॥ ८ । ४ । १८३ ॥ प्रान्मृश-मुषोर्म्हुसः ॥ ८ ।४। १८४ ॥ पिषेर्णिवह-णिरिणास-णिरिणि(णि)ज्ज-रोञ्च-चड्डाः ॥८।४।१८५। भषेर्भुकः ॥८ । ४ । १८६ ॥ कृषेः कड्ढ-साअड्ढाञ्चाणच्छायञ्छाइञ्छाः॥८।४। १८७ असावक्खोडः ॥ ८ । ४ । १८८ ॥ गवे-षेर्ढुण्ढुल्ल-ढण्ढोल-गमेस-घत्ताः॥८।४।१८९॥ श्लिषेः सामग्गावयास-परिअन्ताः ॥ ८ ।४। १९० ॥ म्रक्षेश्चोप्पडः ॥ ८ ।४। १९१ ॥

काङ्क्षेराहाहिलङ्घाहिलङ्ख-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः ॥ ८ । ४ । १९२ ॥ प्रतिक्षेः सामय-विहीर-विरमालाः ॥ ८ ।४। १९३ ॥ तक्षेस्तच्छ-चच्छ-रम्प-रम्फाः ॥८।४।१९४॥ विकसेः कोआस-वोसट्टौ ॥८ । ४ । १९५॥ हसेर्गुञ्जः ॥ ८ । ४ । १९६ ॥ स्रंसेर्ल्हस-डिम्भौ ॥ ८ । ४ । १९७ ॥ त्रसेर्डर-वोज्ज-वज्जाः ॥८ । ४ । १९८ ॥ न्यसो णिम-णुमौ ॥ ८ । ४ । १९९ ॥ पर्यसः पलोट्ट-पल्लट्ट-पल्हत्थाः ॥ ८ । ४ । २०० । निः-श्वसेर्झङ्खः ॥ ८ । ४ । ३०१ ॥ उल्लसे-रूसलोसुम्भणिल्लस-पुलआअ-गुञ्जोलारोआः ॥ ८ । ४ । २०२ ॥ भासेर्भिसः ॥ ८ । ४ । २०३ ॥ ग्रसेर्घिसः ॥ ८ ।४। २०४॥ अवाद्गाहेर्वाहः ॥ ८ । ४ । २०५ ॥ आरुहेश्चड-वलग्गौ ॥ ८ । ४ । ३०६ ॥ मुहेर्गुम्म-गुम्मडौ ॥ ८ । ४ । २०७ ॥ दहेरहिऊलालुङ्खौ ॥ ८ । ४ । २०८ ॥ ग्रहो वल-गेण्ह-हर-पङ्ग-निरुवाराहिपच्चुआः ॥ ८ । ४ । २०९ ॥ क्त्वा-तुम् तव्येषु-घेत् ॥ ८ । ४ । २१० ॥ वचो वोत् ॥ ८ । ४ । २११ ॥ रुद्-भुज-मुचां तोऽन्त्यस्य ॥ ८ । ४ । २१२ ॥ दृशस्तेन ट्ठः ॥ ८ । ४ । २१३ ॥ आः कृगो भूतभवि-ष्यतोश्च ॥ ८ ।४। २१४ ॥ गमिष्यमासां छः ॥ ८ । ४ । २१५ ॥ छिदि-भिदो न्दः ॥ ८ । ४ । २१६ ॥ युध-बुध-गृध-क्रुध-सिध-मुहां ज्झः ८ । ४ । २१७॥ रुधो-न्धम्भौ च ॥ ८ । ४ । २१८ ॥ सद्-पतोर्डः ॥ ८ । ४ । २१९ ॥ कथ-वर्धां ढः

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । ४ । २२० ॥ वेष्टः ॥ ८ ४ । २२१ ॥ समोल्लः ॥ ८ । ४ । २२२ ॥ वोदः ॥ ८ । ४ । २२३ ॥ स्विदां ज्जः ॥ ८ । ४ । २२४ ॥ व्रज-नृत-मदां च्चः ॥ ८ । ४ । २२५ रुद्-नमोर्वः ॥ ८ । ४। २२६ ॥ उद्विजः ॥ ८ । ४ । २२७ ॥ खाद्-धावोर्लुक् ॥ ८ । ४ । २२८ ॥ सृजो रः ॥ ८ । ४ । २२९ ॥ शकादीनां द्वित्वम् ॥ ८ । ४ । २३० ॥ स्फुटि-चलेः ॥ ८ । ४ । २३१ ॥ प्रादेर्मीलेः ॥८ । ४ । २३२ ॥ उवर्णस्याव : ॥ ८ । ४ । २३३ ॥ ऋवर्णस्यार : ॥ ८ । ४ । २३४ ॥ वृषादीनामरिः ॥ ८ । ४ । २३५ ॥ रुषादीनां दीर्घः ॥ ८ । ४ । २३५ ॥ युवर्णस्य गुणः ॥ ८ । ४ । २३७ ॥ स्वराणां स्वराः ॥ ८ । ४ । २३८ ॥ व्यञ्जनाददन्ते ॥ ८ । ४ । २३९ ॥ स्वरादनतो वा ॥ ८ । ४ । २४० ॥ चि-जि-श्रु-हु-स्तु-लू-पू-धूगां णो ह्रस्वश्च ॥ ८ । ४ । २४१ ॥ न वा कर्म-भावे व्वः क्यस्य च लुक् ॥ ८ । ४ । २४२ ॥ म्मश्चेः ॥ ८ । ४ । २४३ ॥ हन्खनोऽन्त्यस्य ॥ ८ । ४ । २४४ ॥ ब्भो दुह-लिह-वह-रुधामुच्चातः ॥ ८ । ४ । २४५ ॥ दहो ज्झः ॥ ८ । ४ । २४६ ॥ बन्धो न्धः ॥ ८ । ४ । २४७ ॥ समनूपाद्रुधेः ॥ ८ । ४ । २४८ ॥ गमादीनां द्वित्वम् ॥ ८ । ४ । २४९ ॥ हृ-कृ-तृ-ज्रामोरः ॥ ८ । ४ । २५० ॥ अर्जेर्विढप्पः ॥ ८ । ४ । २५१ ॥ ज्ञो णव्वणज्जौ ॥ ८ । ४ । २५२ ॥ व्याहृगेर्वाहिप्पः ॥ ८ । ४ । २५३ ॥ आरभेराढप्पः ॥ ८ । ४ । २५४ ॥ स्निह-सिचोःसिप्पः ॥ ८ । ४ । २५५ ॥ ग्रहेर्घेप्पः ॥ ८ । ४ । २५६॥ स्पृशेश्छिप्पः ॥ ८ । ४ । २५७॥ क्तेनाप्फुण्णादयः ॥ ८ । ४ । २५८ ॥ धातवोऽर्थान्तरेऽपि ॥ ८ । ४ । २५९ ॥ तो दोनादौ शौरसेन्यामयुक्तस्य ॥ ८ । ४ । २६० ॥ अधः क्वचित् ॥ ८ । ४ । २६१ ॥ वादेस्तावति ॥८ । ४ । २६२॥ आआमन्त्र्ये सौ वेनो नः ॥८।४। २६३ ॥ मो वा ॥ ८ । ४ । २६४ ॥ भवद्भगवतोः ॥ ८ । ४ । २६५ ॥ न वा र्यो य्यः ॥ ८ । ४ । २६६ ॥ थो धः ॥ ८ । ४ । २६७॥ इह-हचोर्हस्य ॥८ । ४ । २६८॥ भुवो भः ॥ ८ । ४ । २६९ ॥ पूर्वस्य पुरवः ॥ ८ । ४ । २७० ॥ क्त्व इय-दूणौ ॥८ । ४ । २७१॥ कृ-गमो डडुअः ॥ ८ । ४ । २७२ ॥ दिरिचेचोः ॥ ८ । ४ । २७३ ॥ अतो देश्च ॥ ८ । ४ । २७४ ॥ भविष्यति स्सिः ॥ ८ । ४ । २७५ ॥ अतो ङसेर्डादो-डादू ॥ ८ । ४ । २७६ ॥ इदानीमो दाणिं ॥ ८ । ४ । २७७ ॥ तस्मात्ताः ॥ ८ । ४ । २७८ ॥ मोन्त्याण्णो वेदेतोः ॥ ८ । ४ । २७९ ॥ एवार्थे य्येव ॥ ८ । ४ । २८० ॥ हञ्जे चेट्याह्वाने ॥ ८ । ४ । २८१ ॥ हीमाणहे विस्मय-निर्वेदे ॥ ८ । ४ । २८२ ॥ णं नन्वर्थे ॥ ८ । ४ । २८३ ॥ अम्महे हर्षे ॥ ८ । ४ । २८४ ॥ हीही विदूषकस्य ॥ ८ । ४ । २८५ ॥ शेषं प्राकृतवत् ॥ ८

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

। ४ । २८६ ॥ अत एत्सौ पुंसि मागध्याम् ॥ ८ । ४ । २८७ ॥ र-सोर्ल-शौ ॥ ८ । ४ । २८८ ॥ स-षोः संयोगे सोऽग्रीष्मे ॥ ८ । ४ । २८९ ॥ ट्ट-ष्टयोस्टः ॥ ८ । ४ । २९० ॥ स्थ-र्थयोस्तः ॥ ८ । ४ । २९१ ॥ ज-द्य-यां-यः ॥ ८ । ४ । २९२ ॥ न्य-ण्य-ज्ञ-ञ्जां ञ्ञः ॥ ८ । ४ । २९३॥ व्रजो जः ॥८।४।२९४॥ छस्य श्चोनादौ ॥ ८ । ४ । २९५ ॥ क्षस्य ᳵकः ॥ ८ । ४ । २९६ ॥ स्कः प्रेक्षाचक्षोः ॥ ८ । ४ । २९७ ॥ तिष्ठश्चिष्ठः ॥८ ।४। २९८॥ अवर्णाद्वा ङसो डाहः ॥ ८ ।४। २९९ ॥ आमो डाहँ वा ॥८ ।४। ३००॥ अहं वयमोर्हगे ॥ ८ । ४ । ३०१ ॥ शेषं शौरसेनीवत् ॥८ । ४ । ३०२॥ ज्ञो ञ्ञः पैशाच्याम् ॥ ८ । ४ । ३०३ ॥ राज्ञो वा चिञ् ॥ ८ । ४ । ३०४ ॥ न्य-ण्योर्ञ्ञः ॥ ८ । ४ । ३०५ ॥ णो नः ॥८ ।४। ३०६॥ तदोस्तः ॥ ८ । ४ । ३०७ ॥ लो ळः ॥ ८ । ४ । ३०८ ॥ श-षोः सः ॥ ८ । ४ । ३०९ ॥ हृदये यस्य पः ॥ ८ ।४। ३१० ॥ टोस्तुर्वा ॥ ८ । ४ । ३११ ॥ क्त्वस्तूनः ॥ ८ ।४। ३१२॥ द्धून-त्थूनौ ष्ट्वः ॥ ८ । ४ । ३१३ ॥ र्य-स्न-ष्टां रिय-सिन-सटाः क्वचित् ॥ ८ । ४ । ३१४ ॥ क्यस्येय्यः ॥ ८ । ४ । ३१५ ॥ कृगो डीरः ॥ ८ । ४ । ३१६ ॥ यादृशादेर्दुस्तिः ॥८ ।४। ३१७ ॥ इचेचः ॥ ८ ।४। ३१८ ॥ आत्तेश्च ॥ ८ ।४। ३१९ ॥ भविष्यत्येय्य एव ॥ ८ ।४। ३२० ॥ अतो ङसेर्डातो-डातू ॥ ८ ।४। ३२१ ॥ तदिदमोष्टा नेन स्त्रीयां तु नाए ॥ ८ । ४ । ३२२ ॥ शेषं शौरसेनीवत् ॥ ८ । ४ । ३२३ ॥ न-क-ग-च-जादि-षट्-शम्यन्त-सूत्रोक्तम् ॥८ ।४। ३२४॥ चूलिका-पैशाचिके तृतीय-तुर्ययो-राद्य-द्वितीयौ ॥ ८ । ४ । ३२५ ॥ रस्य लो वा ॥ ८ ।४। ३२६ ॥ नादि-युज्यो-रन्येषाम् ॥ ८ ।४। ३२७ ॥ शेषं प्राग्वत् ॥ ८ । ४ । ३२८ ॥ स्वराणां स्वराः प्रायोऽपभ्रंशे ॥ ८ । ४ । ३२९ ॥ स्यादौ दीर्घह्रस्वौ ॥८ ।४। ३३०॥ स्यमोरस्योत् ॥ ८ । ४ । ३३१ ॥ सौ पुंस्योद्वा ॥ ८ । ४ । ३३२ ॥ एट्टि ॥८ । ४ । ३३३॥ ङिनेच्च ॥ ८ । ४ । ३३४ ॥ भिस्येद्वा ॥ ८ । ४ । ३३५ ॥ ङसेर्हे-हू ॥ ८ ।४। ३३६ ॥ भ्यसो हुं ॥ ८ । ४ । ३३७ ॥ ङसः सु-हो-स्सवः ॥ ८ । ४ । ३३८ ॥ आमो हं ॥८ ।४। ३३९॥ हुं चेदुद्भ्याम् ॥ ८ । ४ । ३४० ॥ ङसि-भ्यस्-ङीनां हे-हुं-हयः ॥ ८ । ४ । ३४१ ॥ आट्टो णानुस्वारौ ॥ ८ । ४ । ३४२ ॥ एं चेदुतः ॥ ८ । ४ । ३४३ ॥ स्यम्-जस्-शसां लुक् ॥ ८ । ४ । ३४४ ॥ षष्ठ्याः ॥८ । ४। ३४५॥ आमन्त्र्ये जसो होः ॥ ८ । ४ । ३४६ ॥ भिस्सुपोर्हिं ॥ ८ । ४ । ३४७ ॥ स्त्रियां जस्-शसोरुदोत् ॥८ । ४ । ३४८॥ ट ए ॥ ८ । ४ । ३४९ ॥ ङस्-ङस्योर्हे ॥ ८ । ४ । ३५० ॥ भ्यसामोर्हुः ॥८ ।४। ३५१॥ ङे-र्हिं ॥ ८ । ४ । ३५२ ॥ क्लीबे जस्-शसोरिं ॥८ ।४। ३५३॥ कान्तस्यात

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उं स्यमोः ॥८।४। ३५४॥ सर्वादेर्ङसेर्हां ॥८।४।३५५॥ किमो डिहे वा ॥८।४।३५६॥ ङेर्हिं ॥८।४।३५७॥ यत्तत्किंभ्यो ङसो डासुर्नवा ॥८।४।३५८॥ स्त्रियां डहे ॥८।४।३५९॥ यत्तदः स्यमोर्ध्रुं त्रं ॥८।४।३६०॥ इदम इमुः क्लीबे ॥८।४।३६१॥ एतदः स्त्री-पुं-क्लीबे एह एहो एहु ॥८।४।३६२॥ एइर्जस्-शसोः ॥८।४।३६३॥ अदस ओइ ॥८।४।३६४॥ इदम आयः ॥८।४।३६५॥ सर्वस्य साहो वा ॥८।४।३६६॥ किमः काइं-कवणौ वा ॥८।४।३६७॥ युष्मदः सौ तुहुं ॥८।४।३६८॥ जस्-शसोस्तुम्हे तुम्हइं ॥८।४।३६९॥ टा-ड्यमा पइं तइं ॥८।४।३७०॥ भिसा तुम्हेहिं ॥८।४।३७१॥ ङसि-ङस्भ्यों तउ तुज्झ-तुध्र ॥८।४। ३७२॥ भ्यसांभ्यां तुम्हहं ॥८।४।३७३॥ तुम्हासु सुपा ॥८।४। ३७४॥ सावस्मदो हउं ॥८।४।३७५॥ जस्-शसोरम्हे अम्हइं ॥८।४।३७६॥ टा-ङ्यमा मइं ॥८।४।३७७॥ अम्हेहिं भिसा ॥८।४।३७८॥ महु मज्झु ङसि-ङस्भ्याम् ॥८।४।३७९॥ अम्हहं भ्यसाम्भ्याम् ॥८।४।३८०॥ सुपा अम्हासु ॥८।४।३८१॥ त्यादेराद्य-त्रयस्य बहुत्वे हिं नवा ॥८।४। ३८२॥ मध्य-त्रयस्याद्यस्य हिः ॥८।४। ३८३॥ बहुत्वे हुः ॥८।४।३८४॥ अन्त्य-त्रयस्याद्यस्य उं ॥८।४। ३८५॥ बहुत्वे हुं ॥८।४।३८६॥ हि-स्वयोरिदुदेत् ॥८।४।३८७॥ वर्त्स्यति स्यस्य सः ॥८।४।३८८॥ क्रियेः कीसु ॥८।४।३८९॥ भुवः पर्याप्तौ हुच्चः ॥८।४।३९०॥ ब्रूगो ब्रुवो वा ॥८।४। ३९१॥ व्रजेर्वुञः ॥८।४।३९२॥ दृशेः प्रस्सः ॥८।४।३९३॥ ग्रहेर्गृण्हः ॥८।४।३९४॥ तक्ष्यादीनां छोल्लादयः ॥८।४।३९५॥ अनादौ स्वरादसंयु-क्तानां क-ख-त-थ-प-फां ग-घ-द-ध-ब-भाः ॥८।४।३९६॥ मोऽनुनासिकोवा ॥८।४।३९७॥ वाधो रो लुक् ॥८।४।३९८॥ अभूतोऽपि क्वचित् ॥८।४।३९९॥ आपद्विपत्संपदां द इः ॥८।४।४००॥ कथं-यथा-तथां थादेरे-मेमेहेधा डितः ॥८।४।४०१॥ यादृक्तादृक्कीदृगीदृशां दादेर्डेहः ॥८।४। ४०२॥ अतां डइसः ॥८।४।४०३॥ यत्र-तत्रयोस्त्रस्य डिदेत्थ्वत्तु ॥८।४। ४०४॥ एत्थु कुत्रात्रे ॥८।४।४०५॥ यावत्तावतोर्वादेर्म उं महिं ॥८।४।४०६॥ वा यत्तदोतोर्डेवडः ॥८।४।४०७॥ वेदंकिमोर्यादेः ॥८।४।४०८॥ परस्परस्या-दिरः ॥८।४। ४०९॥ कादि-स्थैदोतोरुच्चार-लाघवम् ॥८।४।४१०॥ पदान्ते उं-हुं-हिं-हंकाराणाम् ॥८।४। ४११॥ म्हो म्भो वा ॥८।४। ४१२॥ अन्यादृशोन्नाइसावराइसौ ॥८।४। ४१३॥ प्रायसः प्राउ-प्राइव-प्राइम्व-पग्गिम्वाः ॥८

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

। ४ । ४१४ ॥ वान्यथोनुः ॥ ८ । ४ । ४१५ ॥ कुतसः कउ कहन्तिहु ॥८ ।४। ४१६॥ ततस्तदोस्तोः । ८ । ४ । ४१७ ॥ एवं-परं-समं-ध्रुवं-मा-मनाकएम्व-पर समाणु ध्रुवु मं मणाउं ॥ ८ । ४ । ४१८ ॥ किलाथवा-दिवा-सह-नहेः किराहवइ दिवे सहुं नाहिं ॥ ८ । ४ । ४१९ ॥ पश्चादेवमेवैवेदानीं-प्रत्युतेतसः पच्छइ एम्वइ जि एम्वहिं पच्चलिउ एत्तहे ॥ ८ ।४। ४२० ॥ विषण्णोक्त-वर्त्मनो वुन्न-वुत्त-विच्चं ॥ ८ । ४ । ४२१ ॥ शीघ्रादीनां वहिल्लादयः ॥ ८ । ४ । ४२२ ॥ हुहुरु-घुग्घादयः शब्द-चेष्टानुकरणयोः ॥ ८ ।४। ४२३ ॥ घइमादयोऽनर्थकाः ॥ ८ । ४ । ४२४ ॥ तादर्थ्ये केहिं-तेहिं-रेसि-रेसिं-तणेणाः ॥ ८ । ४ । ४२५ ॥ पुनर्विनः स्वार्थे डुः ॥ ८ । ४ । ४२६ ॥ अवश्यमो डें-डौ ॥ ८ । ४ । ४२७ ॥ एकशसो डिः ॥ ८ ।४। ४२८ ॥ अ-डड-डुल्लाः स्वार्थिक-क-लुक् च ॥ ८ । ४ । ४२९ ॥ योगजाश्चैषाम् ॥ ८ । ४ । ४३० ॥ स्त्रियां तदन्ताड्डीः ॥ ८ । ४ । ४३१ ॥ आन्तान्ताड्डाः ॥ ८ ॥ ८ । ४ । ४३२ ॥ अस्येदे ॥ ८ । ४। ४३३ ॥ युष्मदादेरीयस्य डारः ॥ ८ ।४। ४३४ ॥ अतोर्डेत्तुलः ॥८ । ४ । ४३५॥ त्रस्य डेत्तहे ॥८ । ४ । ४३६॥ त्व-तलोः प्पणः ॥ ८ । ४ । ४३७ ॥ तव्यस्य इएव्वउं एव्वउं एवा ॥ ८ । ४ । ४३८ ॥ क्त्व इ-इउ-इवि-अवयः ॥ ८ ।४। ४३९ ॥ एप्प्येप्पिण्वेव्येविणवः ॥८ । ४ । ४४०॥ तुम एवमणाणहमणहिं च ॥ ८ । ४ । ४४१ ॥ गमेरेप्पिण्वेप्प्योरेर्लुग् वा ॥ ८ । ४ । ४४२ ॥ तृनोणअः ॥ ८ । ४ । ४४३ ॥ इवार्थे नं-नउ-नाइ-नावइ-जणि जणवः ॥८ । ४ । ४४४॥ लिङ्गमतन्त्रम् ॥ ८ । ४ । ४४५ ॥ शौरसेनीवत् ॥ ८ । ४ । ४४६ ॥ व्यत्ययश्च ॥८ ।४। ४४७॥ शेषं संस्कृतवत्सिद्धम् ॥ ८ । ४ । ४४८ ॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते सिद्धहेमचन्द्राभिधानस्वोपज्ञशब्दानुशासने अष्टमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

श्री पार्श्वनाथाय नमः

ॐ अर्हम्

॥ श्रीप्राकृत (मागधी) व्याकरणम् ॥

भाषान्तरसहितं

प्रणम्य महिमागारं श्री पार्श्वं पुरुषोत्तमम् ॥
सकलाभीष्ट संसिद्धिसाधने कल्पपादपम् ॥ १ ॥
गुरुप्रसादमासाद्य सद्योदुरितभेदकम् ॥
स्वान्योपकारकं वक्ष्ये प्राकृते टिप्पणं वरम् ॥ २ ॥

अथ प्राकृतम् ॥८।१।१॥

अथशब्द आनन्तर्यार्थोऽधिकारार्थश्च। આ સૂત્રમાં "अथ" શબ્દ છે, તેનો અર્થ એવો છે કે, હવે પછી અથવા અધિકાર અર્થ એટલે હવે પછી જે કાંઇ કહેવામાં આવે તે બધું ।प्रकृतिः संस्कृतं तत्रभवं तत आगतं वा प्राकृतं। હવે પ્રાકૃત એ શબ્દનો અર્થ એવો થાય છે કે પ્રકૃતિ એટલે મૂળ સંસ્કૃત શબ્દ તેમાં થએલ અથવા તે શબ્દ ઉપરથી ઉપજાવેલા । संस्कृतानंतरं प्राकृतमधिक्रियते। (એટલે વ્યાકરણના પહેલા સાત અધ્યાયમાં સંસ્કૃત ભાષાનું વ્યાકરણ સંપૂર્ણ રીતે કહીને, હવે એટલે કે આ આઠમા અધ્યાયના ચારે પાદમાં પ્રાકૃત ભાષાનું વ્યાકરણ કહેવામાં આવશે, એટલે કે આ આઠમા અધ્યાયમાં ફક્ત પ્રાકૃત ભાષાનોજ આધકાર છે. । संस्कृतानंतरं प्राकृतस्यानुशासनम्। સંસ્કૃત વ્યાકરણ પૂર્ણ કરીને હવે પ્રાકૃતનું વ્યાકરણ કહીએ છીએ. તેના કેટલા ભેદ છે ? તે સામાન્ય રીતે ગણાવે છે. । सिद्ध साध्यमानभेद संस्कृतयोनेरेव तस्यलक्षणं न देश्यस्येति ज्ञापनार्थम्। સિદ્ધ એવા સંસ્કૃત ઉપરથી પ્રાકૃત બનેલ તે અને સાધતાં સાધતાં ફેરફાર થઇને સંસ્કૃત ઉપરથી પ્રાકૃત બનેલ તે એમ બન્ને

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પ્રકારના પ્રાકૃત શબ્દનું આમાં કહેવામાં આવશે. પણ દેશભાષાના પ્રાકૃત અનુશાસન શબ્દોનું આમાં વ્યાકરણ એટલે વ્યુત્પત્તિ આપવામાં આવશે નહિ. એમ બતાવવા માટે ઉપરનું સૂત્ર છે. કાંઇ ભાષાનું પૌર્વાપર્ય બતાવવા માટે નથી વળી બીજું संस्कृतसमं तु संस्कृतलक्षणेनैव गतार्थम्। પ્રાકૃતની અંદર જે સંસ્કૃત સરખાં પદો જોવામાં આવે તે બધાં પહેલાનાં સાત અધ્યાયથી સિદ્ધ થયાં છે એમ જાણી લેવું.

પ્રકૃતિ[1] પ્રત્યયો[2] લિંગ[3] કારક[4] સમાસ[5] આ પાંચ વસ્તુઓ સંસ્કૃત તેમજ પ્રાકૃતમાં બન્નેમાં સરખાંજ હોય છે કયાંક કયાંક અપવાદ છે તે સૂત્રકાર પોતેજ બતાવશે.

[1]નામ ધાતુ, અવ્યય, ઉપસર્ગ વિગેરે પ્રકૃતિ કહેવાય [2]પ્રત્યય. એટલે નામને લાગતા सि વિગેરે ધાતુને લાગતા ति વિગેરે તથા શબ્દોને લાગતા તદ્ધિત વિગેરે તથા ધાતુને લાગતા કૃદંતના પ્રત્યયો તે બધા પ્રત્યયો કહેવાય. [3]પુલ્લિંગ સ્ત્રીલિંગ નપુંસકલિંગ એમ લિંગ ત્રણ છે. [4]કારક, કર્તા[1] કર્મ[2] કરણ[3] સંપ્રદાન[4] અપાદાન[5] અને અધિકરણ[6] એમ કારક છ પણ બન્નેમાં સરખાં છે. સમાસ પણ અવ્યયીભાવ[1] તત્પુરુષ[2] દ્વંદ્વ[3] કર્મધારય[4] દ્વિગુ[5] અને બહુવ્રીહી[6] એ છ રીતે સમાસ પણ બન્નેમાં સરખા છે.

लोकादितिच वर्त्तते तेन ॥ આ સૂત્રની અનુવૃત્તિ આ અધ્યાયમાં પણ આવે છે તેથી ऋ. ॠ. ऌ. ॡ. ऐ. औ. ङ. श. ष. विसर्जनीय અને प्लुत એટલા અક્ષરો સિવાયના બાકીના બધા અક્ષરો लौकिक વ્યાકરણથી જાણી લેવા કેટલેક ઠેકાણે "ङ ञ" આ બે અક્ષરો વર્ગની સાથે જોડાએલા એટલે "ङ" क વર્ગની સાથે તેમજ "ञ" च વર્ગની સાથે જોડાએલા વપરાય છે. તથા કેટલાકને મતે "ऐ" कार તથા "औ" કાર પણ ભાષામાં વપરાય છે. દાખલા તરીકે कैतवम् સંસ્કૃત ઉપરથી कैअवं તથા सौंदर्यं સંસ્કૃત ઉપરથી सौअरिअं। कौरवाः સંસ્કૃત ઉપરથી कौरवा। તથા સ્વરવિનાનો વ્યંજન, તથા દ્વિવચન, તેમજ ચતુર્થી વિભક્તિનું બહુવચન આટલાંવાનાં પ્રાકૃતમાં થતાં નથી.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

बहुलं ॥ ८।१।२ ॥

बहुलमित्यधिकृतं वेदितव्यमाशास्त्रपरिसमाप्तेः । અર્થ:–શાસ્ત્ર પુરૂં થાય ત્યાં સુધી એટલે કે આઠમા અધ્યાયના ચારે પાદ પૂરાં થાય ત્યાં સુધી बहुलं એ સૂત્રનો અધિકાર છે. એટલે કે હવે પછી આઠમા અધ્યાયમાં જેટલાં વિધિવિધાનો કહેવામાં આવશે તે બધાં બહુલં જાણવાં बहुलं પદનો અર્થ બતાવવા માટે નીચેની કારિકા બહુ ઉપયોગી થશે એમ જાણીને આપી છે. ॥ ततश्च ॥

क्वचित्प्रवृत्तिः क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिद्विभाषा क्वचिदन्यदेव
विधे र्विधानं बहुधा समीक्ष्य चतुर्विधं बाहुलकं वदन्ति ॥१॥

સૂત્રમાં કરેલ વિધિ કયાંક લાગે[1] કયાંક ન લાગે[2] કયાંક વિકલ્પે લાગે એટલે કે લાગે પણ ખરો ને, ન પણ લાગે[3] તેમજ કયાંક નવીનજ થાય[4] આ રીતે બહુલ જ્યાં કહેવામાં આવેલ હોય, ત્યાં આચાર ભેદે પ્રયોગની અનુકુળતા પ્રમાણે સૂત્ર લગાડવામાં આવે છે. तच्च यथास्थानं दर्शयिष्यामः તે બાબત જ્યાં જ્યાં આવશે ત્યાં ત્યાં અમે બતાવીશું. ।

आर्षम् ॥ ८।१।३ ॥

ऋषीणामिदमार्षं आर्षं प्राकृतं बहुलं भवति। રૂષી સંબંધી જે ભાષા તે આર્ષ ભાષા કહેવાય તે ભાષામાં પણ બહુલ પદનો અધિકાર સમજવો, એટલે તેની વ્યવસ્થા પણ ઉપર પ્રમાણે ચાર પ્રકારની સમજવી. आर्षेहि सर्वे विधयो विकल्प्यंते આર્ષ ભાષામાં સર્વે વિધિ વિધાનો વિકલ્પે થાય છે तदपि यथास्थानं दर्शयिष्याम તે પણ અમે યોગ્યસ્થાને બતાવીશું. ।

दीर्घह्रस्वौ मिथोवृत्तौ ॥ ८।१।४ ॥

वृत्तौ समासे स्वराणां दीर्घह्रस्वौ बहुलं भवतः। मिथः परस्परं ॥ तत्र ह्रस्वस्य दीर्घः। વૃત્તિ એટલે સમાસમાં સ્વરોને દીર્ઘ અને હ્રસ્વ પરસ્પર વિકલ્પે થાય છે. તે આ પ્રમાણે. अंतर्वेदिः તેનુ [illegible] થાય. सप्तविंशतिः સં તેનું सत्तावीसा. થાય क्वचिन्नभवति કોઇ ઠેકાણે ન પણ થાય જેમકે: जुवइअणो. क्वचिद्

विकल्पः તેવું કોઇ વખત વિકલ્પે થાય છે જેમકે वारीमई, वारिमई. । सं भुजयंत्र. તેનું भुआ–यंतं, भुअ–यंतं. । सं पति–गृहं. તેનું पई–हरं। पइ–हरं (सं) वेणुवनं તેનું वेलूवणं, वेलुवणं । दीर्घस्यहृस्वः સંસ્કૃતમાં દીર્ઘ સ્વર હોય તેને ઠેકાણે પ્રાકૃતમાં હ્રસ્વ થાય તેનાં ઉદાહરણો હવે પછી આપવામાં આવશે.

अंतर्वेदिः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં अन्त्यव्यंजनस्य ॥૮।૧।૧૧॥ એ સૂત્રથી अंतवेदिः થાય. दीर्घहृस्वौ मिथोवृत्तौ ॥૮।૧।૪॥ થી त નો ता થયો. એટલે अंतावेदिः થાય તેમાં દકારનો લોપ ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી થાય ત્યારે अंतावेइ थाय. ॥૮।૩।૧૯॥ આ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય એટલે अंतावेई થાય॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી स્નો લોપ થયો એટલે अंतावेई રૂપસિધ્ધ થાય.

सप्तविंशतिः સં. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી सप्तन् ના નકારનો લોપ થાય ત્યારે सप्तविंशतिः થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી પકારનો લોપ થાય ત્યારે सतविंशतिः થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી तકારનો દ્વિત્વ થાય. ત્યારે सत्तविंशतिः થાય ॥૮।૧।૪॥ આ સૂત્ર વડે હ્રસ્વનો દીર્ઘ થાય ત્યારે सत्ताविंशतिः થાય ॥૮।૧।૨૮॥ આ સૂત્રથી અનુસ્વારનો लुक् થાય ત્યારે सत्ताविशतिः ॥૮।૧।૯૨॥ આ સૂત્રથી विना इनो ति ની સાથે ई થાય ત્યારે सत्तावीश થાય પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ આ સૂત્રથી श નો स થાય ત્યારે सत्तावीस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી અકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે सत्तावीसा રૂપ સિધ્ધ થાય.

युवतिजनः। એ સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૪૫॥ આ સૂત્રથી य નો ज થાય ત્યારે जुवतिजनः થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ આ સૂત્રથી जुवतिનો त અને जनः નો ज તે બંનેનો લોપ થાય ત્યારે जुवइअनः થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ આ સૂત્રથી સ્વર થકી પર હોવાથી અસંયુક્ત અને અનાદિ હોવાથી न નો ण થાય ત્યારે जुवइअणः થાય ॥૮।૩।૨॥ આ સૂત્રથી અકારાંત એવા નામ થકી પર સ્યાદિની सि હેતા સ્થાને डो થાય ड ડીત્ કાર્યને માટે इत् સંજ્ઞિક હોવાથી લોપ થઇ. ને ડીત્ થવાથી તેની પહેલાંના टी નો લોપ થઇ પછી તેમાં ओકાર ભલી જવાથી जुवइअणो રૂપ સિધ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वारिमतिः સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું ॥૮।૧।૪॥ આ સૂત્રથી वारीमतिः અથવા वारिमतिः થાય. ॥૮।૧।૧૭૭॥ આ સૂત્રથી त નો લોપ થાય ત્યારે वारीमइः અથવા वारिमइः થાય ॥૮।૩।૧૯॥ આ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે वारीमईः અથવા वारिमईः થાય. ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી स् નો લુક થાય ત્યારે वारीमई અથવા वारिमई રૂપ સિધ્ધ થાય. भुजयंत्रं સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ આ સૂત્રથી જકારનો લુક થાય. ત્યારે भुअयंत्र થાય ॥૮।૧।૪॥ થી भुआयंत्र અને भुअयंत्र થાય. ॥૮।૨।૭૯॥ આ સૂત્રથી र् નો લુક્ થાય ત્યારે भुआयंत भुअयंत થાય ॥૮।૩।૨૫॥ આ સૂત્રથી सि ના સ્થાને म થાય છે. એટલે भुआयंतम અને भुअयंतम थाय ॥૮।૧।૨૩॥ થી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે भुअयंतं, અને भुआयंतं રૂપ સિધ્ધ થાય છે.

पतिगृहं સંસ્કૃત શબ્દ છે. પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ આ સૂત્રથી पति ના तનો લુક્ થાય. ત્યારે पइगृह થાય ॥૮।૨।૧૪૪॥ આ સૂત્રથી गृह શબ્દનો घर એવો આદેશ થાય છે. पति શબ્દ જો गृह શબ્દ પછી આવ્યો હોય તો થાય નહિ. ત્યારે पइघर એવું થાય. ॥૮।૧।૧૮૭॥ આ સૂત્રથી घरना घ નો ह થાય ત્યારે पइहर થાય ॥૮।૧।૪॥ આ સૂત્રથી पईहर અને पइहर થાય પછી ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને मકાર થાય ॥ ૮ । ૧ ।૨૩॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય એટલે पईहरं, पइहरं રૂપ સિધ્ધ થાય.।

वेणुवनं સંસ્કૃત શબ્દ છે, તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૨૦૩ ॥ આ સૂત્રથી ण નો વિકલ્પે ल થાય. ત્યારે वेलुवन ॥૮।૧।૨૨૮॥ આ સૂત્રથી वन શબ્દના न નો ण થાય ત્યારે वेलुवण ॥૮।૧।૪॥ આ સૂત્રથી વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે वेलूवण, वेलुवण હવે પ્રથમાના એક વચનનો પ્રત્યય सि આવ્યો તેનો ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી म થઇ પછી ॥૮।૧।૨૩॥થી અનુસ્વાર થાય, ત્યારે वेलूवणं, वेलुवणं રૂપ સિધ્ધ થાય.। नितंबशिलास्खलितवीचिमालस्य એટલે નિતંબરૂપ શિલાથી સ્ખલીત થઈ છે તરંગમાલા જેની ॥૮।૧।૧૭૭॥ આ સૂત્રથી નિતંબનો [1]त સ્ખલીતનો त [2]વીચિનો च, [3]એ ત્રણેનો લોપ થાય, ત્યારે निअंबशिलास्खलिअवीइमालस्य થાય. પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ આ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

शिलानो शि नो सि थाय, त्यारे निअंबसिलास्खलिअवीइमालस्य थाय. पछी ॥८।२।७७॥ सूत्रथी स्खलिअमां रहेलो स् तेनो लोप थाय त्यारे निअंबसिलाखलिअवीइमालस्य थाय पछी ॥८।१।४॥ सूत्रथी दीर्घ ला तेनो ल थाय त्यारे निअंबसिलखलिअवीइमालस्य थाय पछी ॥८।३।१०॥ सूत्रथी ङसः એટલે ષષ્ઠીના એકવચનના પ્રત્યયનો સંયુકત એવો स થાય એટલે स्स થાય, એટલે निअंबसिलखलिअवीइमालस्स સિદ્ધ થાય. ।

यमुनातटं સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૪૫॥ સૂત્રથી य નો ज થઈ जमुनातटं થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૮ ॥ આ સૂત્ર વડે जमुनाना म नो लुक् થાય છે लुक् થયે છતે म ના સ્થાને અનુનાસિક થાય છે. ત્યારે जँउनातट થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ આ સૂત્રથી न નો ण થાય ત્યારે जँउणातट થાય પછી तट શબ્દમાં થી त કારનો લોપ થયો. ॥૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जँऊणाअट થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી બાકી રહેલ अवर्ण તેનો यકાર થાય ત્યારે जँउणायट થાય પછી ॥૮।૧।૧૯૫॥ સૂત્રથી ट નો ड થાય ત્યારે जँउणायड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને मકાર થાય ॥૮ । ૧ ।૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે जउणायडं થાય क्वचित् विकल्पे હસ્વ થાય ત્યારે जँउणायडं जँउणयडं રૂપો સિદ્ધ થયાં.

नदीश्रोत સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪ ॥ આ સૂત્રથી દીર્ઘનો હસ્વ થયો ત્યારે नदिश्रोत થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી द् નો લોપ થઇ नइश्रोत થાય. પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લુક્ થયો ત્યારે नइशोत થાય. પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श નો स થાય. ત્યારે नइसोत.થાય ॥૮।૨।૯૮॥ આ સૂત્રથી त કારનો દ્વિત્વ થાય, ત્યારે नइसोत्त થાય. ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને मકાર થાય ત્યારે नइसोत्तम् રૂપ થઈ પછી ॥૮।૧।૨૩॥ થી मકારનો અનુંસ્વાર થાય ત્યારે नइसोत्तं થાય ॥૮।૧।૪॥ સૂત્રથી इ વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે नईसोत्तं नइसोत्तं એ પ્રમાણે બંને રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

गौरीगृहं संस्कृत शब्द छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१५९॥ सूत्रथी औ नो ओ थयो. त्यारे गोरीगृह थाय. ॥८।२।१४४॥ सूत्रथी गृह शब्दनो घर आदेश थई गोरीघर थाय. ॥८।१।४॥ सूत्रथी री दीर्घनो ह्रस्व विकल्पे थई गोरिघर, गोरीघर थाय. ॥८।१।१८७॥ सूत्रथी घ कारनो ह कार थाय त्यारे गोरिहर गोरीहर थाय ॥८।३।२५॥ सूत्रथी सिना स्थाने मकार थाय पछी ॥८।१।२३॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे गोरिहरं गोरीहरं रूपो सिद्ध थाय.

वधूमुखं संस्कृत शब्द छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१८७॥ आ सूत्रथी वधू नो ध मुख नो ख आ बन्ने अक्षरनो ह थाय त्यारे वहूमुह थाय ॥८।१।४॥ सूत्रथी विकल्पे ह्रस्व थाय त्यारे वहूमुह, वहुमुह ॥८।३।२५॥ सूत्रथी सिना स्थाने मकार थाय पछी ॥८।१।२३॥ आ सूत्रोथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे वहूमुहं, वहुमुहं रूपो सिद्ध थाय.

पदयोः संधिर्वा ॥ ८ । १ ५ ॥

संस्कृतोक्तः संधिः सर्वः प्राकृते पदयोर्व्यवस्थितविभाषया भवति। एटले संस्कृतमां कहेला नियमनो संधि प्राकृतमां बन्ने पदने विषे व्यस्थित विभाषा (व्यस्थितविकल्पे) वडे थाय छे. व्यासऋषि संस्कृत शब्द छे तेनुं ॥८।२।७८॥ सूत्रथी व्यासमांथी य्नो लुक् थाय त्यारे वासऋषिः थाय. ॥८।१।१२८॥ सूत्रथी ऋ नो इ थाय. त्यारे वासइसि थाय. ॥८।१।५॥ सूत्रथी संधि विकल्पे थाय त्यारे वासेषि, वासइषि थाय पछी ॥८।१।२६०॥ सूत्रथी ष नो स थाय एटले वासेसि, वासइसि थाय पछी ॥८।३।१९॥ आ सूत्रथी अंत्यस्वर प्रथमाना एक वचनमां दीर्घ थवाथी वासेसी, वासइसी रूपो सिद्ध थाय.।

विषमातपः (सं.) छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।२६०॥ सूत्रथी ष नो स थई विसमातप थाय अने ॥८।१।५॥ थी संधि विकल्पे करीए त्यारे विसम आतप. विसमातप थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी त नो लुक् थाय त्यारे विसमआअप विसमाअप थाय ॥८।१।१८०॥ सूत्रथी अ वर्ण पछी य कार आगम

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય છે ત્યારે विसमायप, विसम आयप થાય ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી प નો व થાય ત્યારે विसमायव, विसम आयव ॥૮।૩।૨॥ આ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે विसमायवो, विसम आयवो રૂપ સિદ્ધ થાય.

दधिईश्वर સંસ્કૃત શબ્દ છે પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી धकारनो हकार થાય ત્યારે दहिईश्वर. ॥૮।૧।૫॥ સૂત્રથી વિકલ્પે સંધિ થાય ત્યારે दहि ईश्वर, दहीश्वर. ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી व નો लुक् થાય અને ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शकारનો सकार થાય ત્યારે दहिईसर दहीसर, ॥ ८ । ३ ।२॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दहिईसरो, दहीसरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ॥

स्वादुऊदकं સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી व નો लुक् થાય, ત્યારે सादुऊदकं થાય પછી ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી सादु નો दकार ऊदक નો दकार અને ककारનો लुक् આ સૂત્રથી થાય છે. ત્યારે साउऊअअ થાય પછી ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી અવર્ણની પછી यकार આગમ થાય છે ત્યારે साउउअय. ॥૮।૧।૫॥ સૂત્રથી સંધિ વિકલ્પે થાય ત્યારે साऊअय साउ–उअय થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને मकार થાય પછી ॥૮।૧।૨૩ સૂત્રથી मकारનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે साऊअयं, અને साउउअयं, વિકલ્પે રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पदयोरितिकिम् એટલે મૂલમાં બે પદનું ગ્રહણ કર્યું છે માટે पाओ તે પદમાં સંધિ વિકલ્પે ન થાય पाद શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७॥ થી दकारનો લોપ થાય ત્યારે पाअ થાય અને ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે पाओરૂપ સિધ્ધ થાય.।

पति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ થી तकारનો લોપ થાય ત્યારે पइ થાય અને ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી इकारનો દીર્ઘ થાય ત્યારે पई રૂપ સિધ્ધ થાય.।

वस्त्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે वस्त थाय. ॥૮।૨।૪૫॥ સૂત્રથી स्त નો थ થાય છે. ॥૮।૨।૮૯॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી थ એવડો થાય છે. ।।૮।૨।૯૦।। સૂત્રથી પૂર્વ थ્ નો त् થયો એટલે वत्थ થાય. ।।૮।૩।१२।। સૂત્રથી जस् અને शस् પ્રત્યયો પર છતાં અકારનો આ દીર્ઘ થાય ત્યારે वत्था થાય પછી ।। ૮ । ૩ । ૪ ।। સૂત્રથી जस् અને शस्નો લોપ થાય એટલે वत्था એવું રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मुग्धया સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ।।૮।૨।૭૭।। સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે मुधया ।। ૮ । ૨ । ૮૯।। સૂત્રથી ध કાર એવડો થાય ત્યારે मुध्धया ।।૮।૨।૯૦।। સૂત્રથી પૂર્વના ध् નો द् થાય. ત્યારે मुद्धया થાય પછી ।।૮।૩।૨૯।। સૂત્રથી टा ના સ્થાને इ અથવા ए થાય છે ત્યારે मुद्धाइ, मुद्धाए એવા બે રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

कांक्ष એ ધાતુ છે. તેનો અર્થ ઇચ્છા કરવી થાય છે. તે कांक्ष ધાતુનું પ્રાકૃતમાં ।।૮।૪।१९२।। સૂત્રથી कांक्ष् નો मह આદેશ થયો. मह એવું રૂપ થાય. व्यंजनाददंतेऽव् અને લોક વ્યાકરણથી त्यादि વિભક્તિને બદલે त्यादीनामाद्यत्रयस्याद्यस्येचेचौ[1] એ નિયમથી तिव् ને સ્થાને इ તથા ए આવે એટલે महइ અને महए એવાં રૂપો થાય. वहुलाधिकारात् क्वचिद् एकपदेपि અહિં પૂર્વના સૂત્રથી બહુલ અધિકાર ચાલ્યો આવે છે. તેથી કોઈ ઠેકાણે એકપદમાં પણ સંધિ થાય. તેથી समानानांदीर्घ એ સૂત્ર વડે काहिइ નું काही એવું રૂપ સિદ્ધ થાય. विइओ નું वीओ પણ થાય.।

[1] स्यइ

न युवर्णस्यास्वे ।। ८ । १ । ६ ।।

इवर्णस्य उवर्णस्य च अस्वे वर्णे परे संधि र्न भवति ।

અર્થઃ—इ वर्ण તથા उवर्णने અસવર્ણિક સ્વર એટલે વિજાતિય સ્વર પર છતાં સંધિ ન થાય सं. नवैरिवर्गेऽपि अवकाशः તેનું પ્રાકૃતમાં नवेरि-वग्गेवि अवयासो તેમાં वि અને अवयासो એ બે સ્વર વચ્ચે આ નિયમથી इ વર્ણની સંધિ ન થાય वंदामि आर्यवैरं સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં वंदामि अज्जवइरं તેમાં मि અને अज्ज એ બે સ્વર વચ્ચે इ વર્ણની સંધિ આ સૂત્રથી થતી નથી.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

न वैरिवर्गेऽपि अवकाशः એ સંસ્કૃતનું ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી वैरि શબ્દમાના ऐકારનો एकार થઇ नवेरि. પછી ॥૮।૨।૭૯॥ થી वर्गे શબ્દમાં રહેલા રેફનો લોપ થઇ नवेरिवगे. થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી બાકી રહેલા गકારનો દ્વિત્વ થયો—એટલે नवेरिवग्गे. થયું પછી अपिના अनो ॥૮।૧।૪૧॥ સૂત્રથી લોપ થઈ પછી ॥૮।૧।૨૩૧॥ થી प નો व થયો એટલે नवेरिवग्गेवि. થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ થી अवकाशःમાં રહેલા कકારનો લોપ થાય ત્યારે नवेरिवग्गेविअवआशः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ । થી वકાર અને આકારની વચ્ચે यકાર આગમ આવે ત્યારે नवेरिवग्गेविअवयाशः થાય પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ થી शકારનો सકાર થયો એટલે नवेरिवग्गेविअवयासः થાય પછી વિસર્ગ જે સિને સ્થાને થએલ છે તે નહિ કરતાં ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી डो આદેશ કરી डित् કરી. टीનો લોપ કરી, પછી તે ઓકાર सકારમાં ભેળવીએ ત્યારે नवेरिवग्गेवि अवयासो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

सं. वन्दामि आर्यवैरं છે તેનું પ્રાકૃતમાં वदुङ् धातुस्तुत्यभिवादनयोः ॥ ૪ । ૪ । ૯૮ ॥ લૌકિક વ્યાકરણ उदितः स्वराम्नोन्तः થી वद् ધાતુના द् ની પહેલાં न् વધારવાથી वन्द् થાય પછી । ૩ । ૪ । ૭૧ । कर्तर्यनद्भयः शव् એ સૂત્રથી अકાર ઉમેરવામાં આવ્યો એટલે वन्द थयुं. પછી वर्तमाना. એ સૂત્રથી ત્રીજા પુરૂષમાં ए લાગી તેનો मि થયો એટલે वन्दामि રૂપ થાય.

सं. आर्यवैरं છે તેમાં । ૮ । ૧ । ૮૪ । સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે अर्य થાય । ૮ । ૨ । ૨૪ । સૂત્રથી र्यનો जકાર થાય પછી ।૮।૨।૮૯। સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે अज्ज થાય પછી सं. वैर છે તેનું પ્રાકૃતમાં । ૮ । ૧ । ૧૫૨ । સૂત્રથી वैरादि માં ऐકારનો अइ આદેશ થાય છે ત્યારે वइर થાય ત્યારે अज्जवइर થાય । ૮ । ૩ । ૨૫ । સૂત્રથી સિનાસ્થાને मકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अज्जवइरं રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दणुइन्द–रुहिर–लित्तो सहइ उइन्दो
नह–प्पहावलि–अरुणो ॥
संझा–वहु–अवऊढो णव–वारिहरोऽव-
विज्जुला–पडिभिन्नो ॥ १

सं. दनुजेन्द्ररुधिर लिप्तः शोभते उपेन्द्रो नखप्रभावलिअरुणः
संध्या वधू अवगूढो नव वारिधरइव विद्युत्प्रभाभिन्नः

અર્થઃ–દૈત્ય પતિના રૂધિરથી લેપાએલા ઉપેન્દ્ર શોભે છે નખની પ્રભાની શ્રેણી વડે લાલ થયેલા તેવા લાગે છે, સંધ્યારૂપી સ્ત્રીએ આલિંગન કરેલો નવીન મેઘ હોય તેવો લાગે છે. युवर्णस्येति किम् મૂલમાં युवर्णस्य એમ શા માટે કહ્યું ?

गूढोअर-तामरसाणुसारिणी भमर पन्तिऽव
सं. गूढोदर तामरसानुसारिणी भमर पंक्ति इव

અર્થઃ–ગૂઢ જેનો મધ્યમ ભાગ છે એવા કમલને અનુસરતા ભમરની પંક્તિની માફક આ ઠેકાણે इ વર્ણ અને उ વર્ણનો અભાવ છે તેથી સંધિ થઇ છે.

अस्वइति किम् મૂલમાં अस्व એટલે સજાતીય સ્વર ન હોય ત્યાં થાય એ કેમ કહ્યું ? તેનું ઉદાહરણ આપે છે.

पुहवीसो

पृथिवीश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં । ૮ । ૧ । ૧૩૧ । સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે पुथिवीश થાય । ૮ । ૧ । ૮૮ । સૂત્રથી આદિ इકારનો अકાર થાય છે ત્યારે पुथवीश થાય । ૮ । ૧ । ૧૮૭ । સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થકારનો હકાર થાય ત્યારે पुहवीश થાય । ૮ । ૧ । ૨૬૦ । સૂત્રથી शકારનો સકાર થાય ત્યારે पुहवीस થાય । ૮ । ૩ । ૨ । સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે पुहवीसो રૂપ થાય.

एदोतोः स्वरे ॥ ८ । १ । ७ ॥

एकार ओकारयोः स्वरे परे संधिर्न भवति ।

अर्थः-પ્રાકૃતમાં એકાર અને ઓકારની સ્વરપર છતાં સંધિ થતી નથી. આ નીચેના શ્લોકમાં ए અને आની તથા ती અને ए તેની વચ્ચે આ સૂત્રથી સંધિ થતી નથી.

बहुआइ नहुल्लिहणे आबंधंतीए कञ्चुअं अङ्गे,
मयरद्धय–सर–धोरणि–धारा–छेअव्व दीसन्ति । १ ।

सं. वधूकायाः नखो ल्लेखने आबध्नंत्याः कंचुकं अंगे;
मकरध्वजशरधोरणि धारा छेदाइव दृश्यंते ॥ १ ॥

અર્થઃ-જેની અંદર નખથી ક્ષતો પડેલ છે એવા અંગ ઉપર કાંચલી પહેરતી વહુના (નખક્ષતો) જાણે કામદેવના બાણોની શ્રેણીની ધારોના પડેલા ઘા હોય નહિ ? તેવા દેખાય છે (૧)

આ નીચેના શ્લોકમાં तंचे–अ અને मो–एण्हि એ બે પદ વચ્ચે સંધિ ન થાય.

उवमासु अपज्जत्तेभ,-कलभ दंन्तावहासमूरुजुअं.
तंचेअं मलिअं विस दण्ड विरसमालक्खिमो एण्हि ।१।

सं. उपमासु अपर्याप्तेभ-कलभदंतापहासं ऊरुयुग्मं
तदेव[1] मर्दितविसदंड विरसमालक्ष्याम इदानीं १

१ [illegible]

અર્થઃ-જે સાથળનું યુગ્મ (પહેલાં) નાના હાથીના બચ્ચાંના દાંતો સરીખું હતું તેજ હાલમાં ચોળી નાંખેલ કમળના દાંડલા જેવું દેખાય છે. ॥ ૧ ॥

अहो अच्छरिअं । एदोतोरिति किम् ।

અર્થ अहो अच्छरिअं તેમાં પણ સંધિ ન થાય મુલમાં एदोतोः એ પદ ગ્રહણ કરવાનું શું કારણ? આ ગાથામાં સંધિ થતી નથી.

अत्थालोअणतरला इयरकईणं भमन्ति बुद्धीओ
अत्थच्चेअ निरारंभमे न्तिहिअयं कइन्दाणं ॥ १ ॥

सं. अर्थालोकनतरला इतरकवीनां भ्राम्यंति बुद्धयः
अर्थ एवनिरारंभं आयांति हृदयमध्ये कवीन्द्राणां ॥१॥

અર્થઃ-બીજા (સાધારણ) કવીઓની બુદ્ધીઓ અર્થની તપાસ રાખવામાં તત્પર હોય છે. પરંતુ મહાકવીઓના હૃદયમાં તો વગર પ્રયાસે અર્થ ચાલ્યો આવે છે.

स्वरस्योद्वृत्ते ॥ ८ । १ । ८ ॥

व्यञ्जनसंपृक्तः स्वरो व्यञ्जने लुप्ते योऽवशिष्यते स उद्वृत्त इहोच्यते । स्वरस्य उद्वृत्तेस्वरे परे संधिर्नभवति ।

અર્થઃ-વ્યંજન સાથે જોડાએલો સ્વર વ્યંજનનો લોપ થયા પછી જે બાકી રહે તે उद्वृत्त કહેવાય છે. તેવો उद्वृत्त સ્વર પર છતાં સ્વરની સંધિ ન થાય. ।

विसासिज्जन्त महा-पसु-दंसण-संभम-परोप्परारूढा,
गयणेच्चिय गंध-उडिं कुणन्ति तुह कउल-णारीओ ॥१॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सं–विशस्यमान महापशुदर्शन संभ्रमपरस्परारूढाः,
गगन एव गन्धपुटीं कुर्वन्ति तव कौलनार्यः ॥ १ ॥

અર્થઃ–કપાતા મોટા પશુઓને જોવાના ગભરાટથી એક બીજા ઉપર ચઢી પડેલી કૌલ સ્ત્રીઓ (હે રાજા) તારો આકાશમાંજ સુગંધનો પમરાટ ફેલાવે છે. ।

निसा–अरो निसि–अरो रयणी–अरो—मणुअत्तं बहुलाधिकारात् क्वचित् विकल्पः બહુલ અધિકારથી ક્વચિત્ વિકલ્પે થાય છે कुम्भ–आरो कुम्भारो। सु-उरिसो सूरिसो। क्वचित् संधिरेव નિત્ય સંધિ થાય તે પણ બહુલ અધિકારથી सालाहणो—चक्काओ। अत एव प्रतिषेधात् समासेपि स्वरस्य संधौ भिन्नपदत्वम् ॥ એથીજ એટલે કે બહુલ અધિકાર ચાલુ હોવાથી ને તેમાં આ સંધી નિષેધનું સૂત્ર કહેલ હોવાથી સમાસ થયો હોય તેમાં બે સ્વરોની સંધી થઇ હોય છતાં પ્રયોજન હોય તો તે સંધી થયા છતાં પણ તેને જુદાં જુદાં પદો ગણી શકાય.।

निशाकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય ત્યારે निसाकर થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી क કારનો લોપ થાય ત્યારે निसाअर થાય ॥૮।૧।૭૨॥ આ સૂત્રથી आ કારનો વિકલ્પે इ કાર થાય ત્યારે निसाअर, निसिअर ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે निसाअरो निसिअरो રૂપ સિદ્ધ થાય. रजनीकर સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી ज કાર તથા क કારનો લોપ થાય ત્યારે रअनीअर ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી न કારનો ण કાર થવાથી रअणीअर ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી रअणीअरो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

मनुजत्वं સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી न કારનો ण કાર થાય ત્યારે मणुजत्वं થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી ज કારનો લોપ થાય ત્યારે मणुअत्वं ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી व् કારનો લોપ થાય ત્યારે मणुअत થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી દ્વિત્વ થાય એટલે मणुअत्त થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને म કાર થાય પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म કારનો અનુસ્વાર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે मणुअत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય. બહુલ અધિકારથી કોઇ વખત વિકલ્પે સંધિ થાય कुम्भकार સંસ્કૃત શબ્દ છે. પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી क કારનો લોપ થાય ત્યારે कुम्भआर થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે कुम्भ-आरो, થાય ઉદ્વૃત્તની પણ સંધિ થઇ ત્યારે कुम्भारो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सुपुरुषः સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી प કારનો લોપ થાય ત્યારે सुउरुषः ।૮।૧।૧૧૧॥ સૂત્રથી रु કારમાં રહેલ उ કારનો इ થાય ત્યારે सुउरिषः થાય. ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી મુર્ધન્ય ष કારનો દંત્ય स કાર થાય ત્યારે सुउरिसः ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને ડો થાય सु–उरिसो ઉદ્વૃત્તની પણ સંધી થવાથી सूरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.। क्वचित्संधिरेव કવચિત્ સંધિ થાયજ. જેમકે सातवाहन સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૧૧॥ સૂત્રથી त કારનો ल કાર થાય ત્યારે सालवाहन અને ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી व કારનો લોપ થાય ત્યારે सालआहन ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી न કારનો ण થાય ત્યારે सालआहण પછી બહુલ અધિકાર હોવાથી નિત્ય સંધી કરતાં सालाहण થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને ડો થાય ત્યારે सालाहणो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चक्रवाक સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી र કારનો લોપ થવાથી चकवाक. થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી દ્વિત્વ થાય એટલે चक्कवाक થાય તથા ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી व તથા क નો લોપ થાય ત્યારે चक्कआअ. હવે અહીં ઉદ્વૃત્તની બહુલ આધકારથી નિત્ય સંધિ થાય તેથી चक्काअ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને ડો થાય ત્યારે चक्काओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

त्यादे ॥ ८ । १ । ९ ॥

तिवादीनां स्वरस्य स्वरे परे संधिर्न भवति ॥ भवति इह ॥ होइ इह ॥

અર્થઃ–तिवादि ધાતુના પ્રત્યયોના સ્વરને સ્વર પર છતાં સંધિ ન થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

भू धातु थकी तिव् प्रत्यय आवे ॥ ८ । ४ । ६० ॥ સૂત્રથી भू નો हो થાય. એટલે होति રૂપ થાય પછી ॥८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી ति ને સ્થાને इ એવો આદેશ થવાથી होइ રૂપ થાય તેની આગલ इह છે તે બે સ્વરોની આ નિયમથી સંધી ન થાય એટલે होइ-इह એવું રૂપ થાય છે. ।

लुक् ॥ ८ । १ । १० ॥

स्वरस्य स्वरे परे बहुलं लुक् भवति. । त्रिदशेशः ॥

અર્થઃ-સ્વરનો સ્વર પર છતાં વિકલ્પે લુક્ થાય. સંકૃતમાં त्रिदश-ईशः તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८ । १ । १७७॥ સૂત્રથી द्કારનો લોપ થાય ત્યારે त्रिअश-ईशः ॥८ । २ । ७९॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય છે. ત્યારે तिअश-ईशः ॥८ । १ । २६०॥ સૂત્રથી બંને शકારનો सકાર થાય. તેથી तिअस-ईसः થાય પછી ચાલતા સૂત્રથી सકારમાંથી अકારનો લોપ થઇ તેમાં ईકાર મળી જવાથી तिअसीसः ॥ ८ । ३ । २॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે तिअसीसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

निःश्वासोच्छ्वासौ સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८।१।१३ ॥ સૂત્રથી निर्ના અંત્ય વ્યંજનનો લુક્ થાય. ત્યારે निश्वासोच्छ्वासौ, ॥८।१।९३ સૂત્રથી नि દીર્ઘ થાય ત્યારે नीश्वासोच्छ्वासौ. ॥ ८।२। ७९॥ સૂત્રથી બન્ને वकारनो લોપ થાય ત્યારે नीशासोच्छासौ ॥८ । १ । २६०॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે नीसासोच्छासौ. ॥८ । १ । १५७ ॥ સૂત્રથી ओनो-ऊ થાય ત્યારે नीसासूच्छासौ પછી ॥८ । १ । १७७॥ સૂત્રથી च् નો લોપ થાય એટલે छ-કારનો शકાર થાય. કારણ કેઃ-निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याभावः એ પરિભાષાનો અર્થ એવો છે કે કારણ જાય તો તેને લઇને થએલ કાર્ય પણ મટી જાય તો આ ઠેકાણે च्કારને લીધે તાલવ્ય शકારનો छકાર થયો હતો તે च्કાર જવાથી छકારનો પાછો તાલવ્ય शકાર થઈ જવાને લીધે नीसासूशासौ થયું પછી ॥८ । १ । २६०॥ સૂત્રથી श નો स થાય તેથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

નીસાસૂસાસૌ થાય હવે પ્રાકૃતમાં દ્વિવચનની જગ્યાએ બહુવચન વપરાતું હોવાથી औ પ્રત્યયને બદલે जस् પ્રત્યયનું રૂપ મુકવાથી બહુવચનમાં નીસાસૂસાસા રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अन्त्य व्यञ्जनस्य ॥८।१।११॥

शब्दानां यद् अन्त्य व्यञ्जनं तस्य लुग् भवति. ।

પ્રાકૃત કરતાં સંસ્કૃત શબ્દને અંતે જે વ્યંજન હોય તેનો લુક થાય છે. यावत् શબ્દ સંસ્કૃત છે. तावत् પણ સંસ્કૃત છે. તેમાં यावत् શબ્દમાં ॥૮।૧।૨૪૫॥ સૂત્રથી य કારનો ज કાર થાય એટલે जावत् ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી બંનેમાંથી અન્ત્ય વ્યંજન त् કારનો લોપ થાય ત્યારે जाव અને तात्र એવાં રૂપ સિધ્ધ થાય. ।

यशस् तमस् બંને સંસ્કૃત છે. ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यशस् શબ્દમાંના यકારનો जकार થાય ત્યારે जशस् થાય પછી ॥૮ । ૧ । ૨૬૦॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે जसस् થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અન્ત્ય વ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે जस तम ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય પછી डकार डीत् कार्यार्थं એટલે ओ રહે ત્યારપછી टीनो લોપ કરી ओकार અન્ત્ય વ્યંજનમાં જોડવાથી जसो तमो એવાં રૂપો સિદ્ધ થાય છે।

जन्मन् શબ્દ સંસ્કૃત છે ॥ ૮ । ૨ । ૬૧ ॥ સૂત્રથી न्म નો म થાય છે ત્યારે जमन् થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી म દ્વિત્વપણાને પામે ત્યારે जम्मन् પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી न्नो લોપ થયો એટલે जम्म થયું. પછી પ્રથમાના એક વચનનો सि પ્રત્યય આવતાં ॥૮। ૩ । ૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે जम्मो રૂપ સિદ્ધ થાય છે।

समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षायां अंत्यत्वम् अनन्त्यत्वं च એટલે સમાસાંત પદ હોય તો વાકય તથા વિભક્તિની અપેક્ષાએ તે પદના વ્યંજનનું અંત્ય પણું અને અનંત્ય પણું છે. तेनोभयमपि भवति એટલે તેથી બંને

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ગણાય છે જેમકે-सद्भिक्षु સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી द्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે समिक्षु થાય પછી ॥૮ ।૨। ૩॥ સૂત્રથી क्ष નો ख થાય ત્યારે समिखु થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ख દ્વિત્વ થાય એટલે समिख्खु થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના ख् નો क् થાય ત્યારે समिक्खु થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે समिक्खू રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सज्जनः સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો ण કાર થાય ત્યારે सज्जणः પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે सज्जणो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

एतद्‌गुणाः એ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त्‌કારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૧૧ । સૂત્રથી અન્ત્ય વ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે एअगुणाः થાય ॥૮ । ૩ । ૪॥ સૂત્રથી जस्-शसનો लुक થાય પછી ॥૮ । ૩ । ૧૨॥ સૂત્રથી अકારનો દીર્ઘ થાય ત્યારે एअगुणा રૂપ સિદ્ધ થાય. તેવીજ રીતે तद्‌गुणाः તેનું. વિશેષમાં ॥ ૮ ।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય ત્યારે तग्गुणा થાય. ।

न श्रदुदोः ॥ ८ । १ । १२ ॥

श्रद् उद् इत्येतयोरंत्यव्यंजनस्य लुग् न भवति ।

અર્થ:—श्रद् અને उद् એ બે ઉપસર્ગના અન્ત્ય વ્યંજનનો લુક્ ન થાય જેમકે श्रद्‌दधितं સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૯ ॥ સૂત્રથી श्रद् ઉપસર્ગ પૂર્વે धा ધાતુનો दह આદેશ થાય છે પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે शद् दह થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सद्‌दह થાય પછી क्त પ્રત્યય આવ્યો પછી ॥૮।૪।૨૩૯॥ સૂત્રથી ધાતુના અન્તનો अકાર થાય અને लोकात् સૂત્રથી लुक् કરી क्त પ્રત્યય પર છતે दहि થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त्‌કારનો लुक्

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે दहिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सद्दहिअं રૂપ સિદ્ધ થાય આ સૂત્રથી श्रद्ના અંત્યવ્યંજન નો લોપ થાય નહીં ત્યારે सद्दहिअं રૂપ થાય.

श्रद्धा સંસ્કૃત શબ્દ છે. श्रद्धा–श्रद् ઉપર પ્રમાણે સિદ્ધ થાય ત્યારે सद् धा થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી द્કારનો લોપ થાય ત્યારે सधा થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી धકાર બેવડો થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથીપૂર્વ धકારનો दકાર થાય ત્યારે सद्धा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उद्गत સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી द् ઉડી ગયો ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થયો ત્યારે उग्गत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गतના तકારનો લોપ થાય, ત્યારે उग्गअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે उग्गय થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મકાર થાય ત્યારે उग्गयम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उग्गयं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । उन्नयं રૂપ પણ તેના સમાનજ સમજવું. । વિશેષમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી અન્ત્યવ્યજન જે तકાર છે તે तનો લોપ ન થાય

निर्दुरोर्वा ॥ ८ । १ । १३ ॥

निर् दुर् इत्येतयोरंत्यव्यंजनस्य वा लुग् न भवति ।

निर् અને दुर् એ બે ઉપસર્ગના અંત્ય વ્યંજનનો વિકલ્પે લુક્ ન થાય. જ્યારે લુક્ ન થાય ત્યારે निस्सहं એવું રૂપ થાય સંસ્કૃતના નિયમ પ્રમાણે અને જ્યારે ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી निर् ઉપસર્ગના र્નો લોપ થયો ત્યારે निसहं એવું થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૯૩ ॥ થી निનો इકાર દીર્ઘ થયો તેથી नीसह થાય. । ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नीसहं એવું

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

રૂપ સિદ્ધ થાય. दुस्सह સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેના दुर् એટલા ભાગના અંત્ય વ્યંજનનો લોપ ન થયો ત્યારે તેવું ને તેવું એટલે दुस्सह એવું રહ્યું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થયો એટલે दुस्सहो રૂપ સિદ્ધ થાય ને જ્યારે ચાલુ ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી दुर्‌ના અંત્ય વ્યં-જનનો લોપ થયો ત્યારે दुसह થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૫ ॥ સૂત્રથી उકારનો દીર્ઘ થવાથી दूसह થયું પછી પ્રથમાના એક વચનના सि પ્રત્યયનો डो ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી થવાથી दूसहो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

दुःखित એ સંસ્કૃત રૂપ છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે વ્યંજન રહેવાથી ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી જીહ્વા મૂલીયનો લોપ થયો એટલે दुखित થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ થી खકાર બેવડો થાય તથા ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ થી પૂર્વ खકારનો क्કાર થાય ત્યારે दुक्खित થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ થી तનો લોપ થવાથી दुक्खिअ થયું. પછી પ્રથમાના सि પ્રત્યયનો ॥૮ । ૩ । ૨॥ સૂત્રથી डो થઈને दुक्खिओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.। એમ વિકલ્પે જ્યારે અન્ત્ય વ્યંજનનો લોપ થાય છે ત્યારે दुर्खित સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૩॥ સૂત્રથી વિકલ્પે दुर्‌ના અન્ત્ય વ્યંજનનો લોપ થવાથી दुखित થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી "ख" નો "ह" થવાથી दुहित થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ થી तનો લોપ થઈ दुहिअ એવું રૂપ થયું. પછી પ્રથમાના એકવચનના सि પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી डो થઈ ડી નો લોપ થઈ दुहिओ રૂપ સિદ્ધ થયું છે.।

स्वरेऽन्तरश्च ॥ ८ । १ । १४ ॥

अन्तरो निर्दुरोश्चान्त्यव्यंजनस्य स्वरे परे लुग् न भवति।

अंतरप्पा। निरंतरं। निरवसेसं। दुरुत्तरं दुरवगाहं । क्वचिद् भवत्यपि अंतोवरि।

અર્થઃ—અંતર્ निर् અને दुर् એ શબ્દોના અન્ત્યવ્યંજનનો સ્વર પર છતાં નિત્ય લુક્ ન થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

संस्कृत शब्द अंतर् आत्मन् छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ५१ ॥ सूत्रथी संयुक्त व्यंजननो प विकल्पे थाय एटले अंतर् आपन् थाय. ॥ ८ । २ । ८९ । सूत्रथी पकारनो द्विर्भाव थाय. त्यारे अंतर् आप्पन् थाय. पछी॥ ८ । १ । ८४॥ सूत्रथी आनो ह्रस्व थयो एटले अंतर् अप्पन् थयुं. पछी ॥ ८ । १ । ११ ॥ सूत्रथी अन्त्य व्यंजननो लोप थवाथी अंतर् अप्प थयुं पछी ॥ ८ । ३ । ४९ ॥ थी अंत्य स्वरदीर्घ थवाथी अंतर् अप्पा थयुं. पछी र्मां अ भळी जवाथी अंतरप्पा सिद्ध थाय छे। निरंतरं। उपर प्रमाणे सिद्ध थाय. निरवशेष संस्कृत शब्द छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी श अने षनो सकार थाय त्यारे निरवसेस थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनास्थाने मकार थाय त्यारे निरवसेसम् रूप थाय पछी ॥८ । १ । २३॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे निरवसेसं रूप सिद्ध थाय छे.।

दुरुत्तरं संस्कृत तेनी माफक, दुरवगाहं ते पण पेलानी माफक समजवुं. क्वचिद् भवत्यपि अंतोवरि ॥ ८ । १ । १०८ ॥ सूत्रमां आपेल छे त्यांथी जोई लेवुं.।

स्त्रियामादविद्युतः ॥ ८ । १ । १५ ॥

स्त्रियां वर्तमानस्य शब्दस्यांत्य व्यंजनस्य आत्वं भवति विद्युच्छब्दं वर्जयित्वा। लुगपवादः।

सरित् सरिआ। प्रतिपद् पाडिवया। संपद् संपआ।

अर्थः-स्त्रीलिंगमां वर्तमान एवा शब्दना अन्त्यव्यंजननो आ थाय पण ते विद्युत् शब्दने वर्जीने थाय. अहीं लुक्नो अपवाद छे.।

सरित् शब्दमां ॥ ८ । १ । ११ ॥ सूत्रथी व्यंजननो लोप थवा आव्यो पण तेनो अपवाद करीने ॥ ८ । १ । १५ ॥ सूत्रथी अन्त्य व्यंजननो आ थाय त्यारे सरिआ रूप सिद्ध थाय.।

प्रतिपद् शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तिनातनो ड थाय त्यारे प्रडिपद् ॥८ । १ । ४४॥ सूत्रथी आदि अकार दीर्घ थाय त्यारे प्राडिपद् ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय. त्यारे पाडिपद्

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पનો व થાય ત્યારે पाडिवद् ॥ ८ । १ । १९ ॥ સૂત્રથી અન્ત્યવ્યજન द્નો आ થાય ત્યારે पाडिवआ થાય । संपद् તેનું संपआ થાય તે ॥ ૮ । ૧ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો आ કરવાથી થાય છે। આ બહુલ અધિકાર છે. તેથી इषत् स्पृष्टतर प्रयत्नवाळा यકારનું શ્રવણ પણ થાય છે તેથી संपया सरिया पाडिवया એમ પણ થાય છે. ।

મૂલમાં विद्युत् શબ્દને વર્જીને એમ કહ્યું છે તેથી विद्युत् નું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી विजुत ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ज કાર બેવડો થાય. ત્યારે विज्जुत् ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અન્ત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે विज्जु રૂપ થયું. પછી પ્રથમાના એકવચનનો પ્રત્યય લાગતાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય उકાર દીર્ઘ થયો એટલે विज्जू સિધ્ધ થાય.

रो रा ॥ ८ । १ । १६ ॥

स्त्रियां वर्तमानस्यान्त्यस्य रेफस्य रा इत्यादेशो भवति । आत्वापवादः ।

અર્થઃ—સ્ત્રીલિંગમાં વર્તમાન એવા અન્ત્યવ્યંજનના રેફને रा એવો આદેશ થાય છે आકારનો અપવાદ છે. સંસ્કૃત શબ્દમાં गिर् पुर् धुर् એવા શબ્દો છે તેનું પ્રાકૃતમાં આ સૂત્રથી અંત્ય રેફનો रा થાય. ॥ ૮।૧।૧૧ ॥ સૂત્રથી અન્ત્ય વ્યંજનનો લુક્ થવા આવ્યો પણ આ સૂત્ર તેનું અપવાદ રૂપ હોવાથી તે નહી લાગતાં આ સૂત્ર લાગીને गिरा पुरा धुरा એવાં રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

क्षुधो हा ॥ ८ । १ । १७ ॥

क्षुध् शब्दस्यान्त्यव्यंजनस्य हादेशो भवति ।

અર્થઃ—क्षुध् શબ્દના અન્ત્ય વ્યંજન ध् નો हा એવો આદેશ થાય છે। સંસ્કૃત क्षुध् શબ્દનું પ્રાકૃત ॥ ૮ । ૧ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી ध् નો हा થાય એટલે छुहा એવું રુપ થયું. આ ઠેકાણે અન્ત્ય વ્યંજનનો લુક્ ॥૮।૧।૧૧॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથીથવા આવ્યો પણ આ સૂત્ર અપવાદ હોવાથી તે ન થતાં આ સૂત્રથી "ह्य" આદેશ થાય છે. પછી ॥ ૮ । ૨ । ३ ॥ સૂત્રથી क्ष નો छ થાય એટલે छुह्य એવું રૂપ સિદ્ધ થયું.।

शरदादेरत् ॥८।१।१८॥

शरदादेरन्त्य व्यंञ्जनस्याद् भवति।

અર્થ:–शरद् વિગેરે શબ્દોના અંત્ય વ્યંજનનો अत् થાય છે. સંસ્કૃત शरत् શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે सरद् भिषक् ના षकार નો सकार થાય ત્યારે भिसक् થાય અને क् નો अ ચાલતા સૂત્રથી એટલે ॥ ૮।૧।૧૮ ॥ સૂત્રથી થાય છે. ત્યારે सरअ भिसअ ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના सि પ્રત્યયનો डो આદેશ થઈ सरओ भिसओ એવું રૂપ સિદ્ધ થયું।

दिक्प्रावृषोः सः ॥८।१।१९॥

एतयोरन्त्यव्यञ्जनस्य सो भवति।

અર્થ:–दिश् અને प्रावृष् શબ્દના અંત્ય વ્યંજનનો स થાય છે. પછી લૌકિક વ્યાકરણના ॥ ૨ । ૪ । ૧૮ ॥ સૂત્રથી "आ" પ્રત્યય લાગવાથી ને પછી સંધિ કરવાથી दिसा રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

प्रावृष् સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેને પ્રથમ ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી प्र માંથી र्કારનો લોપ કરવાથી पावृष् થયું પછી ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી वनो લોપ થઈ પછી ॥૮।૧।૧૩૧॥ સૂત્રથી ऋनो "उ"કાર થયો એટલે "पाउष" થયું પછી ॥ ૮।૧।૧૯ ॥ થી અન્ત્યવ્યંજનનો "स"કાર થયો એટલે पाउस થયું પછી પ્રથમાના એકવચનનો ॥ ૮ । ३ । २ ॥ થી सिनो डो (ओ) થઈ डीत् હોવાથી टीनो લોપ થઇ તેમાં ओकार મળી જવાથી 'पाउसो" રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

आयुरप्सरसोर्वा ॥ ८ । १ । २० ॥

एतयो रन्त्यव्यञ्जनस्य सो वा भवति ।

અર્થ:—आयुष् અને अप्सरस् શબ્દના અંત્ય વ્યંજનનો स વિકલ્પે થાય છે. ।

दीर्घायुस् સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ઘનો ह થાય અને તેની પહેલાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય. ત્યારે दीहायुस् થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે दीहाउस् પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૦ ॥ સૂત્રથી અન્ત્ય વ્યંજનનો આખો सકાર થવાથી दीहाउस થાય પછી ॥ ૮ । ३ ।२ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો डो થઇ डीत् હોવાથી टी નો લોપ થવાથી અને ओકાર सिમાં ભળવાથી दीहाउसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । અને જ્યારે ઉપરના સૂત્રમાં વિકલ્પ હોવાથી અન્ત્ય વ્યંજનનો આખો सકાર ન થાય તે વખતે ॥૮ । ૧ । ૧૧॥ સૂત્રથી स्કારનો લોપ થઈ "दीहाउ" થાય પછી ॥ ૮ ।३ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય "उ"કાર દીર્ઘ થવાથી दीहाऊ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

સંસ્કૃત अप्सरस् તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ ।૨૦ ॥ સૂત્રથી स् નો सકાર થાય એટલે अप्सरस થયું પછી લૌકિક વ્યાકરણના ॥૨ । ૪ । ૧૮॥ સૂત્રથી आ પ્રત્યય સ્ત્રીલિંગનો લાગી સંધી થયાથી अप्सरसा થાય પછી ॥૮ । ૨ । ૨૧ ॥ સૂત્રથી प्स નો छ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छકારનો દ્વિર્ભાવ થાય ॥૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના छ् નો च् થાય ત્યારે अच्छरसा રૂપ થાય. । પક્ષે

अप्सरस संस्કૃત શબ્દ છે. તેને ઉપરનું સૂત્ર વિકલ્પે લાગતું હોવાથી ન લાગ્યું ત્યારે ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અન્ત્યવ્યંજન स्કારનો લોપ થયો એટલે अप्सर થયું. પછી ॥ ૮ । ૨ । ૨૧ ॥ તથા ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ અને ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રોથી अच्छर થયું. પછી લૌકિક વ્યાકરણના

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ २ । ४ । १८॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલિંગનો આ પ્રત્યય લાગી સંધી થઈ अच्छरा રૂપ સિદ્ધ થયું.। એટલે अच्छरसा, अच्छरा એ બે રૂપ થાય છે.।

ककुभो हः ॥ ८ । १ । २१ ॥

ककुभ्शब्दस्यान्त्यव्यञ्जनस्य हो भवति ।

અર્થઃ—ककुभ् શબ્દના અંત્યવ્યંજનનો ह થાય છે.।

ककुभ् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮। ૧। ૧૭૭॥ સૂત્રથી ककुभ् શબ્દના બીજા ककारनो લોપ થાય ત્યારે कउभ् થયું. પછી ॥૮। ૧। ૨૧॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન भ् નો ह् થાય એટલે कउह् થાય પછી લૌકિક વ્યાકરણના ॥ ૨ । ૪ ।૧૮ ॥ સૂત્રથી आप् પ્રત્યય આવ્યો ત્યારે સંધી કરવાથી कउहा થાય.।

धनुषो वा ॥ ८ । १ । २२ ॥

धनुः शब्दस्यान्त्यव्यञ्जनस्य हो वा भवति ।

અર્થઃ—धनुष् શબ્દના અન્ત્ય વ્યંજનનો ह વિકલ્પે થાય।

धनुष् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮। ૧। ૨૨૮॥ સૂત્રથી नकारनो णकार थाय त्यारे धणुष् थाय ॥ ८ । १ । २२ ॥ સૂત્રથી धणुष्ना ष्कारनो વિકલ્પે ह થાય ત્યારે धणुह ॥૮ । ૩ । ૨૫॥ સૂત્રથી सिप्रत्ययना સ્થાને म् થાય ત્યારે धणुहम् ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી અંત્ય म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે धणुहं। થાય વિકલ્પે धनुष्ना ष्कारनो ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી लुक् થાય ત્યારે धणु થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उकारनो દીર્ઘ થાય ત્યારે धणू એવું રૂપ થાય। એવી રીતે धणुहं અને धणू એવાં બંને રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

मोनुस्वारः ॥ ८ । १ । २३ ॥

अन्त्यमकारस्यानुस्वारो भवति।

અર્થઃ—અંત્ય म्कारनो અનુસ્વાર થાય છે.।

जल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ । ૩ । ૨૫॥ સૂત્રથી सिना

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

સ્થાને મકાર થાય. ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય એટલે जलं રૂપ સિદ્ધ થાય છે એવીજ રીતે फलं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.। वृक्ष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો अ થાય ત્યારે वक्ष થાય. ॥૮ । ૨ । ૩॥ સૂત્રથી क्ष નો छ થાય ત્યારે वछ થાય. ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી छ નો દ્વિર્ભાવ થાય અને ॥૮ । ૨ । ૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ छ् નો च् થાય ત્યારે वच्छ થાય પછી ॥૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને मકાર થાય ત્યારે वच्छम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वच्छं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गिरि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એક વચનના सि પ્રત્યયનો मકાર થાય ત્યારે गिरिम् થાય. ॥૮ । ૧ । ૨૩॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गिरिं રૂપ થાય.।

दृश એ સંસ્કૃત ધાતુ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ । ૪ । ૧૮૧॥ સૂત્રથી पेच्छ આદેશ થાય. ત્યારે गिरिंपेच्छ એવું થયું. તેનો અર્થઃ- તું પર્વતને જો.। क्वचित् अनंत्यस्यापि આ સૂત્રથી કયાંક અંત્યે ન હોય પરંતુ રૂપના વચમાં હોય તો પણ मકારનો અનુસ્વાર થાય જેમકેઃ—वन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ । ૩ । ૧૧॥ સૂત્રથી ङि સપ્તમીના પ્રત્યેયને સ્થાને म्मि થાય. પછી ॥૮ । ૧ । ૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે वणम्मि થાય. આ સૂત્રથી રૂપના વચમાં રહેલ म નો અનુસ્વાર થવાથી वणंमि રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

वास्त्वरे मश्च ॥ ८ । १ । २४ ॥

अन्त्यमकारस्य स्वरे परेऽनुस्वारो वा भवति। पक्षे लुगपवादो मस्य मकारश्च भवति।

અર્થઃ-અંત્ય મકારનો સ્વર પર છતાં અનુસ્વાર વિકલ્પે થાય છે. પક્ષે લુક્‌ના અપવાદરૂપ मનો मકાર થાય "वंदे ऋषभमजितं" સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં वदुङ् ધાતુ स्तुत्यभिवादनयोः उदितः स्वराम्नोन्तः ॥४ । ४ । ९८॥ થીवद् ધાતુના द्‌ની પહેલાં न् વધારવાથી वन्द થયું. પછી कर्तर्यनद्भ्यः शव्

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ३ । ४ । ७१ ॥ સૂત્રથી અકાર ઉમેરવામાં આવ્યો ત્યારે वन्द થયું. ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ त्यादीनामाद्य त्रयस्याद्यस्येचेचौ એ સૂત્રથી પ્રથમ પુરૂષના એક વચનને સ્થાને एकार આદેશ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી वन्दના અકારનો લોપ થઈ તેમાં ए પ્રત્યય મલવાથી वंदे (वन्दे) રૂપ સિદ્ધ થયું ।

ऋषभ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી ऋનો उ થયો એટલે उषभ થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सकार થયો એટલે उसभ થયું. તેને દ્વિતીયાના એકવચનનો પ્રત્યય લાગી उसभम् થયું. તેને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ થી म्કારનો અનુસ્વાર થઇ उसभं રૂપ સિદ્ધ થયું. ।

अजित સંસ્કૃત શબ્દ છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ થી तનો લોપ કરવાથી अजिअ તેને દ્વિતીયાના એકવચનનો પ્રત્યય લાગવાથી अजिअम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ થી અંત્ય म्કારનો અનુસ્વાર કરવાથી "अजिअं" રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

આ ઉદાહરણમાં "वंदे उसभं अजिअं" અનુસ્વાર પછી સ્વર આવ્યો છે, છતાં म्કારનો સ્વર પર છતાં અનુસ્વાર થયો છે ને જ્યારે સ્વરપર છતાં म्કારનો અનુસ્વાર ન થાય ત્યારે તેનો ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી લોપ ન થતાં આ સૂત્રથી એટલે ॥ ૮ । ૧ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી म्કાર થઇને उसभ मजिअं च वन्दे એવી રીતે म्કાર अकारમાં મળી જઇને રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

बहुलाधिकाराद् अनन्त्यस्यापि व्यञ्जनस्य मकारः ॥ बहुलम् ॥ ૮ । ૧ । ૨ ॥ આ અધિકાર હોવાથી તેમજ તેનો અર્થ ચાર પ્રકારનો હોવાથી કયાંક બીજા વ્યંજનને બદલે પણ म्કાર આદેશ થાય છે જેમકેઃ—साक्षात् સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી साक्षात्ના સાનો स થાય सक्षात् ॥ ૮ । ૨ । ૩ ॥ સૂત્રથી क्षનો ख થાય ત્યારે सखात् ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી खકાર ડબલ થાય ત્યારે सख्खात् થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના ख्કારનો क्કાર થયો ત્યારે सक्खात्

॥ ८ । १ । ६७ ॥ સૂત્રથી सक्खात् શબ્દમાંના આકારનો અકાર થાય ત્યારે सक्खत् થાય. ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ ન થતાં આ સૂત્રથી એટલે કે ॥ ८ । १ । २४ ॥ સૂત્રથી म्કાર થયો ત્યારે सक्खम् ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सक्खं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

यत् અને तत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २४५ ॥ સૂત્રથી यत्ના યકારનો जકાર થાય ત્યારે जत् ને तत् થાય. ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અન્ત્યવ્યંજનનો લોપ ન થતાં ॥ ८ । १ । २४ ॥ સૂત્રથી मકાર થઈ जम् तम् થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે जं અને तं રૂપો સિદ્ધ થાય છે. । विष्वक् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७१ ॥ સૂત્રથી विष्वक् ના वકારનો લોપ થાય ત્યારે विषक् થાય ॥ ८ । १ । ५२ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો उ થાય ત્યારે विषुक् થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षकारનો सકાર થાય. ત્યારે विसुक् થાય ॥ ८ । १ ।४३ ॥ સૂત્રથી षકાર પછી वનો લોપ કરવાથી તેનો આદિનો સ્વર દીર્ઘ થાય. ત્યારે वीसुक् ॥८ ।१। ११॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લોપ ન થતાં ॥ ८ । १ । २४ ॥ સૂત્રથી मકાર થઇને ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वीसुं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पृथक् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી पृथक् ના ऋકારનો इકાર થાય. ત્યારે पिथक् થાય. ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લોપ ન થતાં ॥ ८ । १ । २४ ॥ સૂત્રથી मકાર થાય. ત્યારે पिथम् ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે पिहम् થાય પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पिहं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सम्यक् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી सम्यक् ના यકારનો લોપ થાય ત્યારે समक् થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી म्કાર બેવડો થાય ત્યારે सम्मक् થાય ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્ય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

વ્યંજનનો લોપ ન થતાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૮ ॥ સૂત્રથી मૂકાર થાય ત્યારે सम्मम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सम्मं રૂપ સિદ્ધ થાય.

इह નું इहयं રૂપ आलेघ्धुअं રૂપ આગળ સિદ્ધ થાય છે.।

ङ ञ ण नो व्यञ्जने ॥ ८ । १ । २५ ॥

ङ ञ ण न इत्येतेषां स्थाने व्यञ्जने परे अनुस्वारो भवति।

અર્થઃ—ङ् ञ् ण् न् આ ચાર અક્ષરના સ્થાને વ્યંજન પર છતાં અનુસ્વાર થાય છે।

(ङ)ના ઉદાહરણો જેમકેઃ—पङ्क्ति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર થાય ત્યારે पंक्ति થાય ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકાર નો લોપ થાય ત્યારે पंति થાય અને ॥ ૮।૩।૧૧ ॥ સૂત્રથી इકારનો ईકાર થાય ત્યારે पंती રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

पराङ्मुखः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી परांमुखः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે परांमुहः થાય ॥૮ । ૩ । ૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે परांमुहो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

(ञ)ના ઉદાહરણો જેમકે कञ्चुकः ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી ञ् નો અનુસ્વાર થાય છે. ત્યારે कंचुकः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે कंचुअः થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે कंचुओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

लाञ्छनम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી ञ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે लांछनम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી आકારનો अકાર થાય ત્યારે लंछनम् ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

णकार थाय त्यारे लंछणम् ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे लंछणं रूप सिद्ध थाय ।

(ण)ना उदाहरणो षण्मुखः शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥८। १। २६५॥ सूत्रथी आदि ष नो छकार थाय छे त्यारे छण्मुखः ॥ ८। १ । २५ ॥ सूत्रथी ण् कारनो अनुस्वार थाय त्यारे छंमुखः थाय. ॥ ८। १ । १८७ ॥ सूत्रथी खकारनो ह कार थाय. त्यारे छंमुहः ॥ ८ । ३ । २॥ सूत्रथी सि ना स्थाने डो थाय त्यारे छंमुहो रूप सिद्ध थाय छे. ।

उत्कण्ठा शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८। २। ७७॥ सूत्रथी त् कारनो लोप थाय त्यारे उकण्ठा ॥ ८ । १ । २५॥ सूत्रथी ण्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे उकंठा थाय. ॥ ८ । २ । ८९॥ सूत्रथी ककारनो द्विर्भाव थाय त्यारे उक्कंठा रूप सिद्ध थाय छे. ।

(न् कारनुं उदाहरण) सन्ध्या शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥८॥१॥२५॥ सूत्रथी न् कारनो अनुस्वार थाय त्यारे संध्या थाय. ॥ ८ । २ । २६ ॥ सूत्रथी ध्य नो झ थाय त्यारे संझा थाय. ।

विन्ध्यः शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २५ ॥ सूत्रथी न्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे विंध्यः थाय. ॥ ८ । २ । २६ ॥ सूत्रथी ध्य नो झ थाय त्यारे विंझः थाय त्यार पछी ॥ ८ ।३ । २ ॥ सूत्रथी सि ना स्थाने डो थाय त्यारे विंझो रूप सिद्ध थाय. ।

वक्रादावंतः ॥ ८ ॥ १ ॥ २६ ॥

वक्रादिषु यथादर्शनं प्रथमादेः स्वरस्य अन्त आगमरूपो अनुस्वारो भवति ।

अर्थः—वक्रादि शब्दोने विषे यथादर्शन वडे प्रथमादि स्वरने अन्ते आगमरूप अनुस्वार थाय छे. एटले के जेवा प्रयोग होय तेने अनुसरीने पहेला अथवा बीजा विगेरे स्वरो पछी अनुस्वार वधारवामां

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

આવે છે જેમકે:—वक्र શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वक्रना र्કારનો લોપ થાય ત્યારે वक्क થાય. ॥८ । १ । २६॥ સૂત્રથી वકાર ને અનુસ્વાર આગમ થાય ત્યારે वंक. થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને म् કાર થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી અંત્ય म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वंकं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

त्र्यस्रः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८ । २ । ७९॥ સૂત્રથી બન્ને र् કારનો લોપ થાય. તથા ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી य કારનો લોપ થાય ત્યારે तसः થાય. ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર આગમ થાય ત્યારે तंसः થાય. ॥८ । ३ । २५॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને म् કાર થાય. ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तंसं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अश्रु શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર આગમ થાય. ત્યારે अंशु થાય પછી ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી श કારનો सकार થાય ત્યારે अंसु થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને म्કાર થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ અંત્ય म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अंसुं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

श्मश्रु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી श्કારનો सकार થાય. ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી श्मश्रुના આદિ श्કારનો લોપ થાય ત્યારે मस्रु થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય એટલે मसु થાય પછી ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર આગમ થાય ત્યારે मंसु થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી ઉકાર દીર્ઘ થાય એટલે मंसू રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पुच्छ તથા गुच्छ બંને સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર આગમ આવતાં पुच्छ તથા गुच्छ એ બે સંસ્કૃત શબ્દમાં છકારનો જે લૌકિક વ્યાકરણ ॥ १ । ३ । ३० ॥ સૂત્રથી દ્વિર્ભાવ થઇને જે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

છકારમાં ચ્કાર જોડાએલો હતો તે હ્રસ્વસ્વર પછી છકાર હોય તો તેનો દ્વિર્ભાવ થાય. એમ કહેલ હોવાથી અનુસ્વાર આગમ આવતાં પુ તથા ગુ એ બંને સ્વરો, હ્રસ્વ નહિ મનાવાથી છકારનો દ્વિર્ભાવ પણ ન મનાય માટે पुंछ અને गुंछ રૂપ થાય. પછી પ્રથમાના એકવચનના सि પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી म् થઈ પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર થઈ पुंछं તથા गुंछं રૂપસિદ્ધ થયાં. ।

मूर्धन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી मु થાય ત્યારે मुर्धन् થાય ત્યાર પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે मुद्धन् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૧ ॥ સૂત્રથી द्ध નો ढ વિકલ્પે થાય ત્યારે मुढन् ॥ ૮ । ૩ । ૫૬ ॥ સૂત્રથી अन् છેડાવાલા નામોને ॥ ૧ । ૪ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી નકારની પૂર્વનો અકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે मुढान् પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થઇ मुढा થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી उકાર સ્વર પછી અનુસ્વાર આગમ આવવાથી मुंढा રૂપ થાય. पर्शु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર આગમ થાય ત્યારે पंर्शु થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે पंशु થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે पंसु થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उકારનો દીર્ઘ ऊકાર થાય ત્યારે पंसू રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

बुध्न શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬॥ સૂત્રથી बुध्न શબ્દને આગમરૂપ અનુસ્વાર આવે ત્યારે बुंध्न થાય. ॥૮।૨।૭૮॥ સૂત્રથી ध्નમાં न् છે તેનો લોપ થાય. ત્યારે बुंध થાય પછી. ॥ ૮ । ૧ ।૨૯ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म्કાર થાય. ત્યારે बुंधम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે बुंधं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

कर्कोटः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે कंर्कोटः થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

र्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે कंकोटः ॥ ८ । १ । १९५ ॥ સૂત્રથી टકારનો डકાર થાય ત્યારે कंकोडः થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે कंकोडो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

दर्शनः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી આગમ રૂપ અનુસ્વાર થાય. ત્યારે दंर्शनः થાય. ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે दंशनः થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો स કાર થાય ત્યારે दंसनः થાય. ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી न કારનો ण કાર થાય ત્યારે दंसणः થાય પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને मકાર થાય ત્યારે दंसणम् થાય પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दंसणं રૂપ સિદ્ધ થાય. वृश्चिकः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે वृंश्चिकः થાય ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે विंश्चिकः થાય ॥ ८ । २ । २१ ॥ સૂત્રથી श्चનો छ्કાર થાય ત્યારે विंछिकः થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે विंछिअः ॥ ८।३।२ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે विंछिओ રૂપ સિદ્ધ થાય. गृष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६ ॥ સૂત્રથી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે गृंष्टिः થાય પછી ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય गिंष्टिः થાય ॥ ८ । २ । ३४ ॥ સૂત્રથી ष्टનો ठ થાય ત્યારે गिंठि થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી इકારનો દીર્ઘ થાય પછી ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી स्કારનો લોપ થાય ત્યારે गिंठी રૂપ થાય. मार्जारः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી माકારનો मકાર થાય ॥ ८ ।१। २६ ॥ સૂત્રથી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે मंर्जारः ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે मंजारः થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मंजारो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वयस्यः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી वयस्यः નો यકાર તેનો લોપ થાય ત્યારે वयसः થાય. ॥ ८ । १ । २६ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી બીજા સ્વર પછી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે वयंसः થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वयंसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

मनस्विन् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मणस्विन् થાય. ॥૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય. ત્યારે मणसिन् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી બીજા સ્વરને અનુસ્વાર આગમરૂપ થાય. ત્યારે मणंसिन् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લોપ થાય. અને ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકારનો દીર્ઘ ईકાર થાય ત્યારે मणंसी રૂપ સિદ્ધ થાય.

मनस्विनी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય એટલે मणस्विनी રૂપ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે मणसिनी થાય. ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मणसिणी રૂપ થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી બીજા સ્વર પછી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે मणंसिणो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

मनःशिला શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मणस् शिला થાય. ॥૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન स्કારનો લોપ થાય ત્યારે मणशिला થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે मणसिला થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી બીજા સ્વર પછી અનુસ્વાર આગમરૂપ આવવાથી मणंसिला રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

प्रतिश्रुत् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે पतिश्रुत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રથી આદિ इકારનો अકાર થાય ત્યારે पतश्रुत् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે पडश्रुत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય એટલે पडस्रुत् થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે पडसुत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી બીજા સ્વરને આગ-

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

મરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે पडंसुत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલીંગમાં વર્તતા શબ્દના અંત્યવ્યંજનનો આકાર થાય ત્યારે पडंसुआ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उपरि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૮ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે उत् અને अत् થાય એટલે જે પક્ષમાં अकार થાય તે પક્ષમાં अपरि થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે अवरि થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી ત્રીજા સ્વર પછી આગમ રૂપ અનુસ્વાર આવે ત્યારે अवरिं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

अतिमुक्तकः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે अइमुक्तकः ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે अइमुक्तअः થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી क्तમાંથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે अइमुतअः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી આગમરૂપ અનુસ્વાર થાય ત્યારે अइमुंतअः ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अवर्णનો यकार થાય ત્યારે अइमुंतयः ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના પ્રત્યયનો म्કાર થાય ત્યારે अइमुंतयम् રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अइमुंतयं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

क्वचिच्छन्दः पूरणेऽपि । અર્થઃ-ક્યાંક છંદની પૂરતિ માટે પણ અનુસ્વાર આગમ થાય જેમકેઃ-॥ देवं नाग सुवण्ण ॥ क्वचिन्न भवति । ક્યાંક ન પણ થાય. જેમકે;-गिट्ठी मज्जारो मणसिला । मणासिला आर्षे मणोसिला अइमुत्तयं આ રૂપો અનુસ્વાર આગળ ન કરીએ ત્યારે રૂપો ઉપર પ્રમાણે થાય છે. ।

क्त्वा स्यादेर्णस्वोर्वा ॥८।१।२७॥

क्त्वायाः स्यादीनां च यौ णसू तयोरनुस्वारोन्तो वा भवति ।

અર્થઃ-ક્ત્વા પ્રત્યયના અને સ્યાદિ વિભક્તિના પ્રત્યયો જે ण અને सु તેમને અંતે અનુસ્વાર એલો આગળ વિકલ્પે થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कृ ધાતુ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૪૬ ॥ સૂત્રથી क्त्वा ને સ્થાને तूण અને तुआण એવા બે આદેશો થઈ त्‌કારનો ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭॥ સૂત્રથી લોપ થઈ ऊण અને उआण રહ્યા પછી ॥ ૮ । ૪ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રથી कृ નું का થાય. પછી આ સૂત્રથી એટલે ॥ ૮ । ૧ । ૨૭ ॥ સૂત્રથી णકાર પછી અનુસ્વાર આગમ વિકલ્પે થાય ત્યારે काऊणं અને काऊण। काउआणं અને काउआण રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

वृक्ष શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય ત્યારે वक्ष થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्षनो छ થાય. ત્યારે वछ થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી દ્વિર્ભાવ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छ્‌કારનો च्‌કાર થાય ત્યારે वच्छ થાય. પછી તૃતીયાના એકવચનનો પ્રત્યય टा આવ્યો તેનો ॥ ૮ । ૩ । ૬ ॥ સૂત્રથી ण આદેશ થયો. એટલે वच्छण થયું. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૪ ॥ સૂત્રથી वच्छ શબ્દના અંત્ય अકારનો ए થયો એટલે वच्छेण થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૭ ॥ સૂત્રથી અંત્ય णકાર પછી વિકલ્પે અનુસ્વાર આગમ આવવાથી वच्छेणं રૂપ થાય અને જ્યારે અનુસ્વાર આગમ ન આવે ત્યારે वच्छेण થાય એવી રીતે वच्छेणं અને वच्छेण રૂપો સિદ્ધ થાય. ઉપર પ્રમાણે वच्छ શબ્દ તૈયાર થયા પછી સપ્તમીના બહુવચનમાં सु પ્રત્યય આવ્યો એટલે वच्छसु થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૫ ॥ સૂત્રથી सु પ્રત્યયની પૂર્વના अ કારનો ए કાર થયો એટલે वच्छेसु થયું. પછી ॥૮।૧।૨૭॥ સૂત્રથી અંત્ય सु ને અનુસ્વાર આગમ આવવાથી वच्छेसुं એવું રૂપ થાય. અને વિકલ્પે અનુસ્વાર આવે છે તેથી ન આવે ત્યારે वच्छेसु રૂપ થાય એવી રીતે वच्छेसुं અને वच्छेसु રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

णस्त्रोरिति किम्–ण અને सु એ બે આદેશોને અનુસ્વાર આગમ થાય. એમ શા કારણથી કહેવામાં આવ્યું છે? તેના ઉત્તરમાં પ્રત્યુદાહરણ તરીકે એ બે સિવાયના આદેશોને અનુસ્વાર આગમ આવે નહિ. તેના દાખલા આપે છે. જેમકેઃ करिअ આ ઉદાહરણમાં क्त्वा પ્રત્યયનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

આદેશ ण કાર થએલ નથી પણ अ કાર થએલ છે. માટે ત્યાં અનુસ્વાર આગમ આવ્યો નહિ. તેમજ अग्गिणो આ ઠેકાણે સ્યાદિનો આદેશ છે પણ ण કાર રૂપ આદેશ નથી પણ णो કાર થએલ છે. માટે અહીં પણ આગમરૂપ અનુસ્વાર આવે નહિ. ।

विंशत्यादेर्लुक् ॥ ८ । १ । २८ ॥

विंशत्यादीनां अनुस्वारस्य लुग् भवति ।

विंशति આદિ શબ્દોના અનુસ્વારનો લુક્ થાય છે. विंशतिः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૭॥ સૂત્રથી विंशतिः ના અનુસ્વારનો લોપ થાય ત્યારે विशतिः થાય. ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય ત્યારે विसतिः ॥ ८ । १ । ९२ ॥ સૂત્રથી वि ના इ નો ति ની સાથે ई થાય ત્યારે वीसः થાય પછી ॥૮।૩।૧૨॥ સૂત્રથી स કારમાં રહેલ अ કારનો દીર્ઘ થાય ત્યારે वीसा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

त्रिंशत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે तिंशत् થાય. ॥૮।૧।૨૮॥ સૂત્રથી અનુસ્વારનો લુક્ થાય ત્યારે तिशत् ॥૮।૧।૯૨॥ સૂત્રથી ति નો इ કાર દીર્ઘ થાય. तीशत् થાય. પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય. ત્યારે तीसत् થાય ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે तीस થાય પછી ॥૮।૩।૧૨॥ સૂત્રથી अ કાર દીર્ઘ થાય. ત્યારે तीसा રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

संस्कृतः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૮॥ સૂત્રથી અનુસ્વારનો લુક્ થાય सस्कृतः થાય. ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી क ની સાથે જોડાએલ म् કાર તેનો લોપ થાય ત્યારે सकृतः થાય. ॥૮।૨।૮૯॥ સુત્રથી क કારનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે सक्कृतः થાય ॥ ८ । १ । १२६ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

ऋकारनो अकार थाय त्यारे सक्कतः थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी त कारनो लोप थाय त्यारे सक्कअः थाय पछी ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी क्कमां जे अवर्ण छे तेनी पछी बीजो अवर्ण आव्यो तेथी तेमां यूकारनुं श्रवण थवा माटे तेमां यूकार उमेरवाथी सक्कयः थयुं पछी ॥८ । १ । २५॥ सूत्रथी सिना स्थाने म्कार आदेश थयो एटले सक्कयम् थयुं पछी ॥८।१।२३॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे सक्कयं रूप सिद्ध थाय छे. ।

संस्कार शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २८ ॥ सूत्रथी अनुस्वारनो लोप थाय त्यारे सस्कारः थाय पछी ॥ ८ । २ । ७७ ॥ सूत्रथी सकारनो लोप थाय त्यारे सकारः थाय पछी ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी ककारनो द्विर्भाव थाय त्यारे सक्कारः थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सक्कारो रूप सिद्ध थाय छे. ।

मांसादे र्वा ॥ ८ । १ । २९ ॥

मांसादीनां अनुस्वारस्य लुग् वा भवति ।

मांस् विगेरे शब्दोना अनुस्वारनो विकल्पे लोप थाय छे. ।

मांस् शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २९ ॥ सूत्रथी अनुस्वरनो विकल्पे लोप थाय त्यारे मास थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने मकार थाय त्यारे मासम् थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे मासं रूप सिद्ध थाय. मास शब्दनुं बीजुं रूप सिद्ध थाय छे. ते ॥ ८ । १ । ७० ॥ सूत्रथी माकारनो मं थाय त्यारे मंसं रूप विकल्पे थाय छे. ते अहीं सिद्ध थयुं तेवीज रीते मांसलमां पण मांसलं अने मंसलं रूपो सिद्ध तेनी माफक समजवां. ।

कांस्य शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २९ ॥ सूत्रथी अनुस्वारनो विकल्पे लोप थाय. कास्य, कांस्य थाय ॥८ । २ । ७८॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे कास, कांस थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिना

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સ્થાને मકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कासं, તેમાંના બીજા રૂપનું ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થઇ कंस પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને मકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય कंसं રૂપ થાય એવી રીતે कासं ને कंसं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

पांसु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી पासु અને पांसु થાય અને બીજા રૂપને ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી आકારનો अકાર થાય ત્યારે पासु, पंसु થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે पासू અને पंसू થાય છે.।

कथम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે कहम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વા-રનો વિકલ્પે લોપ થયો ત્યારે कह અને कहं એ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

एवम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થયો એટલે एवं રૂપ થયું પછી ॥ ૮ ।૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી અનુ-સ્વારનો વિકલ્પે લોપ કરીએ ત્યારે एव ને एवं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

नूनं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય. ત્યારે नूणं થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારનો લોપ થાય ત્યારે नूण અને नूणं એ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

इदानिम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે इआनिम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારનો લોપ થાય ત્યારે इआणि અને इआणिं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

इदानीम् શબ્દને સ્થાને પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૭૭ ॥ સૂત્રથી दाणिं આદેશ થાય છે ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વારનો વિકલ્પે લોપ થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે दाणिं, दाणि રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

किम् શબ્દના રૂપ પણ તેની માફકજ કરવાં।

संमुखम् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનુ પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खकारનો हकार થાય ત્યારે संमुहम् થાય પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી मकारનો અનુસ્વાર થયો ત્યારે संमुहं થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારનો લોપ થાય ત્યારે समुहं અને संमुहं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

किंशुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारનો सकार થાય ત્યારે किंसुक થાય.॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारનો લોપ થાય ત્યારે किंसुअ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારનો લોપ થવાથી किसुअ અને किंसुअ થાય.॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના પ્રત્યયને સ્થાને मकार થાય.॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मकारનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે किसुअं થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૮૬ ॥ સૂત્રથી इकारનો વિકલ્પે एकार થાય ત્યારે केसुअं અને किसुअं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

सिंह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૪ ॥ સૂત્રથી हकारનો घकार થાય ત્યારે सिंघ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના પ્રત્યયનો डो આદેશ થઇ सिंघो રૂપ સિદ્ધ થાય. જ્યારે घ આદેશ ન થયો ત્યારે सिंह થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વારનો વિકલ્પે લોપ થવાથી सिह થયું. ॥ ૮ । ૧ । ૯૨ ॥ સૂત્રથી इकारનો ईकार થાય ત્યારે सीह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થવાથી सीहो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

वर्गेऽन्त्यो वा ॥८।१।३०।

अनुस्वारस्य वर्गे परे प्रत्यासत्तेस्तस्यैव वर्गस्यान्त्यो वा भवति ।

અર્થઃ—અનુસ્વાર પછી જો કોઈ વર્ગનો અક્ષર આવે તો તે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અસ્નુવારને સ્થાને તેજ વર્ગનો અંત્યાક્ષર વિકલ્પે થાય એટલે કે તે વર્ગનો અનુનાસિક વિકલ્પે થાય. ।

पंक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વારને બદલે क કારનો અંત્યાક્ષર વિકલ્પે થાય ત્યારે पंक અને पङ्क થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે पंको અને पङ्को રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

शंख શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય ત્યારે संख થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે संखो થાય ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી संखो सङ्खो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

अंगन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી અંત્ય न કારનો ण થાય ત્યારે अंगण થાય પછી પ્રથમાના એક વચનના सि પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી म કાર થાય એટલે अंगणम् થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म કારનો અનુસ્વાર થયો એટલે अंगणं થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વારને સ્થાને તેજવર્ગનો અનુસ્વાર વિકલ્પે થવાથી अंगणं તથા अङ्गणं એવા બે રૂપો સિદ્ધ થયાં તેજ રીતે ને તેજ ક્રમે लंघणं તથા लङ्घणं એવાં બે રૂપો સિદ્ધ થયાં. ।

कंचुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી क કારનો લોપ થયો એટલે कंचुअ થયું પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો डो આદેશ થઇ कंचुओ થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વારને સ્થાને પછીના વર્ગનો અનુનાસિક વિકલ્પે થવાથી कञ्चुओ તથા कंचुओ બંને રૂપો સિદ્ધ થયાં. ।

लांछन સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનાં लञ्छणं તથા लछणं એ રૂપો ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રમાંની સાધના પ્રમાણે સમજી લેવાં.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

अंजित સંસ્કૃત શબ્દ છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त् કારનો લોપ થવાથી अंजिअ થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો म् થયો એટલે अंजिअम् થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् નો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अंजिअं થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે પછીના વર્ગનો અનુનાસિક થવાથી अञ्जिअं તથા अंजिअं એ રૂપો સિદ્ધ થાય.

संध्या શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં संझा ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રમાં સાધ્યા પ્રમાણે જાણી લેવું. कंटक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનો ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી क કારનો લોપ થયો ત્યારે कंटअ થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો डो આદેશ થાય ત્યારે कंटओ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે તેજ વર્ગનો અનુનાસિક થવાથી कण्टओ, कंटओ એ બંને રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

उत्कंठा શબ્દ ઉપરથી ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ માં સાધવા પ્રમાણે उक्कंठा અને उक्कण्ठा રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

कांड શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનો ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થયો એટલે कंड થયું. પછી ॥૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો म् આદેશ થયો कंडम् થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म કારનો અનુસ્વાર થયો એટલે कंडं થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારનો અનુનાસિક થવાથી कण्डं તથા कंडं એ બંને રૂપો સિદ્ધ થયાં.।

षंढ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી ष કારનો સકાર થયો એટલે संढ થયું. પછી सिના સ્થાને ॥ ૮ ।૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી डो આદેશ થાય તે ओ મળવાથી संढो થયું પછી ॥૮ । ૧ । ૩૦॥ સૂત્રથી વિકલ્પે પર વ્યંજનના સ્થાનનો અનુનાસિક થતાં सण्ढो તથા संढो એવાં બંને રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

अंतर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૩૦ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પર વ્યંજનના સ્થાનનો અનુનાસિક થવાથી अन्तर થાય પછી ॥૮।૩।૨૯॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો म्‌કાર આદેશ થાય ત્યારે अन्तरम् થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી અંત્ય म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अन्तरं અને વિકલ્પે अंतरं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पांथ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું ॥૮।૧।૮૪॥ સૂત્રથી पांनो पं થાય ત્યારે पंथ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય પછી ॥૮।૧।૩૦॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારને સ્થાને પર વ્યંજનના સ્થાનનો અનુનાસિક થવાથી पन्थो થાય તેવી રીતે पंथो અને पन्थो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चंद्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી र्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે चंद થાય પછી ॥૮।૧।૩૦॥ સૂત્રથી અનુસ્વારને સ્થાને વિકલ્પે પર વ્યંજનના સ્થાનનો અનુનાસિક થતાં चन्द અને चंद થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે चन्दो અને चंदो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वांधव શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૮૪॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે वंधव થાય પછી ॥૮।૧।૩૦॥ સૂત્રથી વિકલ્પે પર વ્યંજનના સ્થાનનો અનુનાસિક થતાં वन्धव અને वंधव થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वंधवो અને वन्धवो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

कंपति એ સંસ્કૃત ધાતુનું સંસ્કૃત રૂપ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૩૦॥ સૂત્રથી कम्पति અને कंपति રૂપ થાય ॥૮।૩।૧૩૯॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इ થાય ત્યારે कम्पइ અને कंपइ થાય તેવીજ રીતે कांक्षति સંસ્કૃત ધાતુ છે તેનું પ્રાકૃતમાં वम्फइ અને वंफइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

कदंव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૨૨॥ સૂત્રથી दनो ल થાય ત્યારે कलंव થાય પછી ॥૮।૧।૩૦॥ સૂત્રથી પર વ્યંજ-

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

નના સ્થાનનો અનુનાસિક થવાથી कलम्ब અને कलंब થાય પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય. ત્યારે कलम्बो અને कलंबो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

आरंभ માં પણ कलंब ની માફક થાય. તેથી आरम्भो અને आरंभो રૂપ થાય.। वर्ग इति किम् ॥संसओ॥ संहरइ॥ नित्यमिच्छन्त्यन्ये ॥अर्थ॥ કેટલાક આચાર્ય આ નિયમને નિત્ય ઇચ્છે.

संशय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય. ત્યારે संसय થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી य કારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે संसओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે संहरति સંસ્કૃત ધાતુનું રૂપ છે તેનું પ્રાકૃતમાં संहरइ રૂપ થાય सम् ઉપસર્ગ हृ ધાતુ ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૪ ॥ સૂત્રથી ऋ વર્ણનો अर આદેશ થાય ત્યારે संहर् થાય ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી ધાતુના અન્તે આગમ अ કાર થાય ત્યારે संहर થાય लौकिक વ્યાકરણથી ति પ્રત્યય આવો તે પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી ति ના સ્થાને इ કાર થાય ત્યારે संहरइ રૂપ થાય।

प्रावृट्- शरत्तरणयः पुंसि ॥ ८ । १ ' ३१ ॥

प्रावृट् शरत् तरणि इत्येते शब्दाः पुंसि पुल्लिङ्गे प्रयोक्तव्याः ।

અર્થઃ—प्रावृट् शरत् અને तरणि એ શબ્દો પ્રાકૃતમાં પુલિંગે જાણવા.।

प्रावृष् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે पावृष् થાય. ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી व કારનો લોપ થાય. અને ॥૮।૧।૧૩૧॥ સૂત્રથી ऋ કારનો उ કાર થાય ત્યારે पाउष् થાય. પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી ष् કારનો स् કાર થાય ત્યારે पाउस् થયું પછી ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી स् કારનો स કાર થયો. ત્યારે पाउस થયું હવે प्रावृष् શબ્દ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સંસ્કૃતમાં સ્ત્રિલિંગે છે છતાં ॥૮।૧।૩૧॥થી તેને પુંલિંગ ગણતા ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે पाउसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

शरत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૮॥ સૂત્રથી शरत् શબ્દના અંત્ય વ્યંજનનો अ કાર થાય ત્યારે शरअ થાય. ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય ત્યારે सरअ થાય. शरत् શબ્દ સંસ્કૃતમાં સ્ત્રીલિંગે છે છતાં ચાલતા સૂત્રથી પુલિંગે ગણતાં ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થારે डो થાય. ત્યારે सरओ રૂપ સિદ્ધ થાય. एस तरणी।

एष तरणिः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૩૧॥ સૂત્રથી પુલિંગ પણું થાય. ત્યારે तरणि શબ્દને પુલિંગગણી ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી इ કારનો ई કાર થાય ત્યારે तरणीः થાય. પછી ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યજન જે વિસર્ગ તેનો લોપ થાય ત્યારે तरणी રૂપ સિદ્ધ થાય. तरणि शब्दस्य पुंस्त्रीलिङ्गत्वेननियमार्थमुपादानम् ॥ અર્થ ॥ तरणि શબ્દ પુંલિંગ અને સ્ત્રીલિંગપણાવડે પ્રવર્તે છે તે પ્રાકૃતમાં ફકત પુલ્લિંગમાં જ વપરાય તેવા નિયમને માટે ગ્રહણ કર્યું છે.

स्नमदामशिरोनभः ॥८'१'३२॥

दामन् शिरस् नभस् वर्जितं सकारांतं नकारांतं च शब्दरूपं पुंसि प्रयोक्तव्यम्।

दामन शिरस् અને नभस् શબ્દોને છોડીને सकारान्त અને नकारांत શબ્દો પ્રાકૃતમાં પુલિંગે જાણવા.।

यशस् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૪૫॥ સૂત્રથી य કારનો ज કાર થાય ત્યારે जशस् થાય. ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય. ત્યારે जसस् થાય. ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે जस થાય પછી. ॥૮।૧।૩૨॥ સૂત્રથી તેને પુલિંગ ગણવાથી સંસ્કૃતમાં જો કે નપુંસક લિંગે છે તો પણ પુલિંગે ગણવાથી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય. डित् હોવાથી टी નો લોપ થાય અને ओ ભળી જવાથી जसो એવું રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पयस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે पय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી य् કારનો લોપ થાય ત્યારે पअ થાય પછી સંસ્કૃતમાં તે નપુંસકલિંગે છે તોપણ ॥ ૮ । ૧ । ૩૨ ॥ સૂત્રથી પુલિંગે ગણવાથી, ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે पओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

तमस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે तम થાય તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગે હોવા છતાં પણ ॥ ૮ । ૧ । ૩૨ ॥ સૂત્રથી પુલિંગે ગણવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે तमो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

तेजस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ज કારનો લોપ થાય ત્યારે तेअस् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે तेअ થાય આ શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગે છે તો પણ ॥ ૮ । ૧ । ૩૨ ॥ સૂત્રથી તેને પુલિંગે ગણવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે तेओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

उरस् શબ્દ તેની માફકજ થાય ત્યારે उरो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

जन्मन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં जम्मो થાય તે ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા છે ત્યાંથી જોઇ લેવું नर्मन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે नमन् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે नम्मन् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે नम्म થાય તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગે છે છતાં ॥ ૮ । ૧ । ૩૨ ॥ સૂત્રથી તેને પુલિંગે ગણવાથી ॥૮।૩। ૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે नम्मो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. मर्मन् શબ્દ પણ नर्मन् ની માફક સાધવો એટલે તેનું પ્રાકૃતમાં मम्मो રૂપ થાય છે. ।

अदामशिरोनभ इति किम् दामन्, शिरस् અને नभस् શબ્દોને છોડીને એમ શા માટે ? તો કે તે શબ્દોને પુલિંગે નહિ ગણતાં સંસ્કૃતમાં

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

જે લિંગે છે તેજ લિંગે તેમને ગણવા જેમકેઃ–दामन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી न् કારનો લોપ થાય ત્યારે दाम થયું. અને ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગે હોવાથી सि ના સ્થાને म् કાર થાય ॥૮ ।૧। ૨૩॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दामं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

शिरस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય ત્યારે सिरस् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે सिर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગે હોવાથી म् કાર થાય ત્યારે सिरम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सिरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

नमस् સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનુ પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી म કારનો ह કાર થાય ત્યારે नहस् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે नह થાય પછી તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગ હોવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને म् કાર થાય ત્યારે नहम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नहं રૂપ થાય.

श्रेयस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે स्रेयस् થાય અને ॥ ૮ । ૨ । ૭૧ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લુક્ થાય ત્યારે सेयस् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવંજન स् કારનો લોપ થાય ત્યારે सेय થાય તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસક લિંગે હોવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्કાર થાય ત્યારે सेयम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सेयं રૂપ સિદ્ધ થાય.

वयस् શબ્દ પણ તેની માફક સિદ્ધ થાય છે. એટલે वयं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सुमनस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો णकार થાય ત્યારે सुमणस् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે सुमण થાય પછી તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસક લિંગે હોવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्‌કાર થાય ત્યારે सुमणम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सुमणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

शर्मन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारનો सकार થાય ત્યારે सर्मन् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે समन् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી मकारનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે सम्मन् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો लुक् થાય ત્યારે सम्म થાય. તે શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસક લિંગે હોવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्‌કાર થાય ત્યારે सम्मम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सम्मं રૂપ થાય. । તેવી રીતે चर्मन् શબ્દનું રૂપ પણ તેના સરખું સમજવું એટલે चम्मं રૂપ થાય છે. । इति दृश्यते तद् बहुलाधिकारात् ઉપર જે श्रेयस्, वयस् सुमनस् शर्मन् અને चर्मन् એ શબ્દોનાં રૂપો જે આ સૂત્ર ॥ ૮ । ૧ । ૩૨ ॥ પ્રમાણે પુલિંગે થવાં જોઈએ પણ सेयं, वयं, सुमणं, सम्मं, અને चम्मं, જેવા મૂળ સંસ્કૃતના લિંગ પ્રમાણે નપુંસક લિંગે રૂપો જોવામાં આવે છે તે बहुलम् ॥૮।૧।૨॥ સૂત્ર મુજબ બધા મૂળ વિધિઓ ચાર પ્રકારે વર્તતા હોવાથી અહિં કયાંક સૂત્ર ન પણ લાગે એ બીજા નિયમ પ્રમાણે ॥૮।૧।૩૨॥ સૂત્ર નહિં લાગવાથી મૂળ સંસ્કૃતના લિંગ પ્રમાણે રૂપો સિદ્ધ થએલ છે. ।

वाक्ष्यर्थ वचनाद्याः ॥८।१।३३॥

अक्षि पर्याया वचनादयश्च शब्दाः पुंसि वा प्रयोक्तव्याः ।

અર્થઃ—અક્ષિ શબ્દના પર્યાય શબ્દો અને વચન આદિ શબ્દો પુલિંગે વિકલ્પે થાય છે જેમકે अद्यापि सा शपति ते अक्षिणी સંસ્કૃત છે તેનું

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૨૪॥ સૂત્રથી द्य નો ज થાય ત્યારે अजावि થાય. ॥૮।૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી દ્વિર્ભાવ થાય. ત્યારે अज्जावि થાય. પછી ॥૮।૧।૪૧॥ સૂત્રથી अपिना अ કારનો લોપ થાય ત્યારે अज्जवि થાય ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે अज्जवि થાય. शपति એ સંસ્કૃત રૂપ છે. તેનું ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો सકાર થયો એટલે सपति થયું પછી ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી प નો व થયો એટલે सवति થયું. પછી ॥૮।૩।૧૩૯॥ સૂત્રથી ति ને સ્થાને इ નો આદેશ થવાથી सवइ રૂપ સિદ્ધ થયું. । એટલે अज्जवि सवइ એવું થયું હવે अक्षि શબ્દ સંસ્કૃતમાં નપુંસકલિંગે છે. તેને ॥૮।૧।૩૩॥ સૂત્રથી પુલિંગ ગણવાથી દ્વિતીયાના બહુવચનમાં अक्षि शस् થયું તેને ॥૮।૩।૧૨૪॥ સૂત્ર પ્રમાણે अ કારાંત પુલિંગનાં સૂત્રો લગાડવાનાં હોવાથી ।૮।૩।૪॥ સૂત્રથી शस् પ્રત્યયનો લોપ થઇ પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૮ ॥ સૂત્રથી અંત્ય इકાર દીર્ઘ થવાથી अक्षी રૂપ થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्षનો छ થવાથી अछी થયું. પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી દ્વિર્ભાવ થાય અને ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छ્નો च્કાર થાય ત્યારે अच्छी રૂપ સિદ્ધ થયું. એવી રીતે अज्जवि सा सवइ ते अच्छी પદ સિદ્ધ થયું. આ વાકયનો અર્થ ॥ તે સ્ત્રી અદ્યાપિ તે બન્ને નેત્રોને સોગન આપે છે અથવા શાપ આપે છે.

नर्त्तिते तेन मम अक्षिणी સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં नर्त्तिते તેમાં नृत् ધાતુ છે તેને ॥૮ । ૧ । ૧૨૬॥ સૂત્રથી ऋકારને સ્થાને अકાર આદેશ થવાથી नत् એવું રૂપ થયું. પછી તેને ॥ ૮ । ૪ । ૨૨૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનને સ્થાને સંયુક્ત च्च આદેશ થાય તેથી नच्च એવું રૂપ થયું. પછી તે ધાતુ પછી પ્રેરક અર્થમાં આવેલ પ્રત્યયને સ્થાને ॥ ૮ । ૩ । ૧૯૨ ॥ સૂત્રથી आवि આદેશ થઇ પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી च्च માંથી अ કારનો લોપ થઈ તેમાં आ કાર મલી જવાથી नच्चावि થયું પછી કૃદંતના त પ્રત્યયનો ॥૮ । ૧ । ૧૭૭॥ સૂત્રથી तકાર લોપ થઇ नच्चाविअ થયું પછી તેને ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૦ ॥ સૂત્રથી દ્વિવચનને બદલે બહુ વચનનો પ્રત્યય जस् આવ્યો એટલે नच्चाविअ जस् થયું. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

जस् ने સ્થાને इं આદેશ થયો તથા પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થયો તેથી नच्चा-विआइं રૂપ સિદ્ધ થયું.

तेन રૂપ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો णकार થઇ तेण રૂપ સિદ્ધ થયું ।

अस्मद् સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેની ષષ્ઠી એકવચનમાં ॥ ૮ । ३ । ११३ ॥ સૂત્રથી अम्ह આદેશ પ્રત્યય સહિતનો થયો તેથી नच्चाविआइं तेण अम्ह થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ णकारમાં રહેલ સ્વરનો લોપ થઇ તેમાં अम्हनो अ મલવાથી नच्चाविआइं तेणम्ह થયું.

अक्षि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેને ॥ ૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्षिनो छि આદેશ થયો પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छिनो દ્વિર્ભાવ થયો. અને ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના छकारनो च्कार થવાથી अच्छि રૂપ થયું. પછી તેને પ્રથમાના દ્વિવચનને બદલે ॥ ૮ । ३ । ૧३० ॥ સૂત્રથી બહુ-વચનનો जस् પ્રત્યય લાગ્યો. તેનો ॥ ૮ । ३ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી इं આદેશ થયો ને પૂર્વ સ્વર દીર્ઘ થઇ अच्छीइं રૂપ સિદ્ધ થઇ नच्चाविआइं तेणम्ह अच्छीइं વાકય સિદ્ધ થયું. । અર્થ । તેણે મારાં બે નેત્રોને નચાવ્યાં.

चक्षुस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ३ ॥ સૂત્રથી क्षनो ख થાય ત્યારે चखुस् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે चख्खुस् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના ख्नो क्कार થાય ત્યારે चक्खुस् ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન स्कारनो લોપ થાય ત્યારે चक्खु રૂપ થાય. ॥ ૮ । ३ । ૧૮ ॥ સૂત્રથી उकार દીર્ઘ થાય ત્યારે चक्खू થાય તથા જ્યારે તેને ॥ ૮ । ૧ । ३३ ॥ સૂત્રથી નપુંસક લિંગનો વિકલ્પે ગણ્યો ત્યારે બીજું રૂપ ॥ ૮ । ३ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી चक्खूइं થાય છે.

नयन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો णकार થાય ત્યારે नयण થાય ॥ ૮ । ૧ । ३३ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પુલિંગ થાય ત્યારે ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી અને નપુંસક લિંગમાં દીર્ઘ થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૪ ॥ સૂત્રથી जस् અથવા शस् નો લોપ થાય ત્યારે नयणा થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી नयणाइं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

लोचन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી च્કારનો લોપ થાય ત્યારે लोअन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે लोयन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર કરવાથી लोयण થાય પછી जस्शस् પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૩ । ૪ ॥ સૂત્રથી લોપ થઈ ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે लोयणा થાય ॥૮ । ૩ । ૨૬॥ સૂત્રથી પ્રત્યયનો इं આદેશ તથા પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થવાથી लोयणाइं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वचन શબ્દ પૂર્વવત્ જાણવો એટલે वयणा અને वयणाइं રૂપ થાય. ।

विद्युत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી द्यनो जકાર થાય ત્યારે विजुत् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે विज्जुत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન तકારનો લોપ થાય ત્યારે विज्जु થાય તેને ચાલુ ॥ ૮ । ૧ । ૩૩ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે પુલિંગે ગણવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રિલિંગમાં टा પ્રત્યયના સ્થાને ए આદેશ તથા પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે પુલ્લિંગમાં विज्जुणा અને સ્ત્રીલિંગમાં विज्जुए રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

छंदस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં આ સૂત્ર એટલે ॥૮।૧।૩૩॥ સૂત્રથી પુલિંગ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન सકારનો લોપ થાય ત્યારે छन्द થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે छंदो થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्કાર થાય ત્યારે छन्दम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ થી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે छन्दं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

माहात्म्य શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

माहत्म्य थाय ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે माहत्म થાય ॥ ૮ । ૨ । ૫૧ ॥ સૂત્રથી त्मનો पકાર ત્યારે माहप થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯॥ સૂત્રથી पકાર બેવડો થાય ત્યારે माहप्प થાય ॥ ૮ । ૧ । ૩૩॥ સૂત્રથી પુલિંગ વિકલ્પે ગણવાથી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી डो થાય ત્યારે પૂર્વવત્ माहप्पो થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને मકાર થાય ત્યારે माहप्पम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે माहप्पं રૂપ સિદ્ધ થાય.

दुःख સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લુક્ થાય ત્યારે दुख થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી खકાર બેવડો થાય ત્યારે दुख्ख થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ खકારનો क्કાર થાય ત્યારે दुक्ख થાય ॥ ૮ । ૩ । ૪ ॥ સૂત્રથી जस्‌शस્નો લુક્ થાય ત્યારે दुक्ख થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે दुक्खा થાય. નપુંસક લિંગે ગણીએ ત્યારે ॥ ૮ । ૩ । ૨૬॥ સૂત્રથી दुक्खाइं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

भाजन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जકારનો લોપ થાય ત્યારે भाअन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે भाअण થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે भायण થાય. પુલિંગમાં પૂર્વવત્ भायणा નપુંસકલિંગમાં भायणाइं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

नेत्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કરનો લોપ થાય થાય ત્યારે नेत થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકારનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે नेत्त થાય પુલિંગમાં नेत्ता પૂર્વવત્ થાય નપુંસકમાં नेत्ताइं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

कमल શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ પુલિંગે कमला અને નપુંસક લિંગે कमलाइं સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

गुणाद्याः क्लीबेवा ॥ ८ । १ । ३४ ॥

गुणादयः शब्दाः क्लीवे वा प्रयोक्तव्याः ।

ગુણ વિગેરે શબ્દો પ્રાકૃતમાં નપુંસકલિંગે વિકલ્પે થાય છે.

गुण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પૂર્વવત્ સૂત્ર લાગી गुणाइं, गुणा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

विभवैः गुणाः मृग्यन्ते એ વાકય સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે विहवैः થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૭ ॥ સૂત્રથી भिस્ને સ્થાને અનુસ્વાર સહિત અને અનુસાસિક સહિત "हि" આદેશ થાય એટલે हिँ અને हिं એવા બે આદેશો થાય છે. એટલે विहवहिँ અને विहवहिं એવાં બે રૂપ થયાં પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૫ ॥ સૂત્રથી भिस्, भ्यस् ને सुप् એ ત્રણ પ્રત્યયો પર છતાં अકારનો एકાર થાય ત્યારે विहवेहिँ અને विहवेहिं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

गुण શબ્દ સંસ્કૃત છે. પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી गुणाइं રૂપ સિદ્ધ થાય. । ત્યારે विहवेहिँ गुणाइं થાય मृग् ધાતુ શોધવા અર્થમાં છે અને સંસ્કૃત છે. તેનું मार्ग् થયા પછી પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૧ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે माग् થયું. પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૧ ॥ સૂત્રથી ग्કાર બેવડો થાય ત્યારે माग्ग् થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્સ્વસંયોગે એ સૂત્રથી माકારનો मકાર થાય. ત્યારે मग्ग થયું. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી જે બહુ વચનનો પ્રત્યય હતો તેને સ્થાને अन्ति આદેશ થાય ત્યારે मग्गन्ति રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । એવી રીતે विहवेहिँ गुणाइं मग्गन्ति । અર્થઃ વિભવો વડે ગુણો શોધાય છે. ।

देव શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી देवाणि નપુંસક લિંગે થાય. પુલિંગે देवा રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

बिंदु શબ્દ પૂર્વવત્ સૂત્ર લાગે ત્યારે बिंदूं અને ॥ ૮ । ૩ । ૨૨ ॥ સૂત્રથી णो થાય ત્યારે बिंदुणो સિદ્ધ થાય છે. ।

खड्ग શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૨૭૭ ॥ સૂત્રથી ड्કારનો લોપ થાય ત્યારે खग થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ग્કાર બેવડો થાય ત્યારે खग्ग થાય. પુલિંગમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે खग्गो રૂપ સિદ્ધ થાય. નપુંસકલિંગમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને म्કાર થાય ત્યારે खग्गम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે खग्गं રૂપ સિદ્ધ થાય. । એવી રીતે खग्गो અને खग्गं સિદ્ધ થાય. ।

मंडलाग्र શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ સંયોગે આકારનો અકાર થાય ત્યારે मंडलग्र થયું પછી ॥ ૮।૨।૭૯ ॥ સૂત્રથી र્કારનો લોપ થાય ત્યારે मंडलग થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય ત્યારે मंडलग्ग થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી પુલિંગમાં સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે मंडलग्गो થાય. નપુંસકલિંગમાં ॥૮ । ૩ । ૨૫॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને म્કાર થાય ત્યારે मंडग्गम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मंडलग्गं થાય એવી રીતે मंडलग्गो અને मंडलग्गं એ બંને રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

कररुह શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પુલિંગે ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે कररुहो થાય નપુંસકલિંગમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને म્કાર થાય ત્યારે कररुहम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कररुहं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वृक्ष શબ્દ સંસ્કૃતમાં છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૨૭ ॥ સૂત્રથી वृक्षનો रुक्ख એવો આદેશ થાય ત્યારે रुक्ख થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૩૪ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી વિકલ્પે નપુંસકલિંગ થાય નપુંસકલિંગમાં जस्ના સ્થાને इं આદેશ થાય. અને પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે रुक्खाइं અને પુલિંગે रुक्खा રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

वेमाञ्जल्याद्याः स्त्रियाम् ॥ ८ । १ । ३५ ॥

इमान्ता अञ्जल्यादयश्चशब्दाः स्त्रियां वा प्रयोक्तव्याः ।

અર્થઃ—इमन् પ્રત્યય જેને અંતે છે એવા શબ્દો અને अंजलि વિગેરે શબ્દો પ્રાકૃતમાં વિકલ્પે સ્ત્રિલિંગે સમજવા.।

एषा गरिमा શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં एतत् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેને ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન त्કારનો લોપ થવાથી एत થયું પછી ॥ ८ । ३ । ८६ ॥ સૂત્રથી तद् અને एतद् એ બે શબ્દમાંના तકારનો सि પ્રત્યય પરછતાં નપુંસક વિના स થાય ત્યારે एस થાય પછી ॥ २ । ४ । १८ ॥ लौकिक સૂત્રથી સ્ત્રિલિંગનો आ પ્રત્યય લગાડી સંધી કરવાથી एसा રૂપ થાય છે.।

गरिमन् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १९ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન न्કાર તેનો आકાર થાય ત્યારે गरिमा રૂપ થાય છે અને વિકલ્પે પુલિંગ થાય ત્યારે एस महिमा અને एसा गरिमा રૂપ થાય તેવીજ રીતે एस महिमा સિદ્ધ થાય.। અને સ્ત્રિલિંગમાં एसा महिमा સિદ્ધ ઉપર પ્રમાણે કરવું.।

एतद् निर्लज्जत्वम् એવું સંસ્કૃત વાકય છે. તેમાંથી પ્રથમ પ્રમાણે એટલે કે एषा गरिमामां કરી ગયા પ્રમાણે एतद्નું एषा રૂપ થયું પછી निर्लज्जत्व શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ८ । २ । १५४ ॥ સૂત્રથી त्व પ્રત્યયને સ્થાને डिमा આદેશ થયો. તેમાં ड्કાર डित् કાર્ય માટે હોવાથી ड्નો લોપ થયો ત્યારે निर्लज्जइमा થયું પછી इमा પ્રત્યય डित् હોવાથી ज्जકાર-માંથી अકાર રૂપ ટીનો લોપ થઇ તેમાં इमा મલી જવાથી निर्लज्जिमा થયું

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રેફનો લોપ થાય ત્યારે निलज्जिमा થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી લકારનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે निल्लज्जिमा રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । એ રીતે एसा निल्लज्जिमा તૈયાર થયું. અને જ્યારે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૩૫ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે પુલિંગ માનવામાં આવે ત્યારે एस निल्लज्जिमा ઉપરના एस महिमानी પેઠે થાય છે. एतत् શબ્દનું ઉપર પ્રમાણે દરેક ઠેકાણે સ્ત્રીલીંગમાં "एसा" અને પુલ્લિંગમાં "एस" રૂપ સાધી લેવાં બાકીની સાધનીકા નિચે પ્રમાણે સમજવી. ।

धूर्तत्व સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેને ॥ ૮ । ૨ । ૧૫૪ ॥ સૂત્રથી त्व પ્રત્યયને સ્થાને डिमा આદેશ થઈ ટીનો લોપ થઇ ઇકાર મલી જવાથી धूर्तिमा થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી धूनो उ હ્રસ્વ થયો એટલે धुर्तिमा થયું ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે धुतिमा થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકારનો દ્વિર્ભાવ કરવાથી धुत्तिमा રૂપ સિદ્ધ થયું એટલે एसधुत्तिमा એવી રીતે સ્ત્રીલિંગમાં અને પુલિંગમાં બે પ્રકારે વાકયો કરવાં. ।

अञ्जल्यादि अंजलि શબ્દ સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેને પ્રથમના એક વચનમાં પુલિંગે તથા સ્ત્રિલિંગે બન્નેમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય-સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે પૂર્વવત્ एसाअंजली પુ. एसाअंजली पृष्ठमित्वे कृते स्त्रियामेवेत्यन्ये । અર્થઃ-પૃષ્ઠ શબ્દને ઇકાર થઇ કેવલ સ્ત્રીલિંગેજ રૂપ થાય છે. એમ કેટલાક કહે છે. ।

पृष्ठ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૯ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય. ત્યારે पिष्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्ठ કારનો ठ કાર થઈ પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ठ નો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે पिठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ઠકારનો ટકાર થાય ત્યારે पिट्ठ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી अકારનો इકાર થાય ત્યારે पिट्ठि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે સ્ત્રીલિંગમાં पिट्ठी રૂપ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સિદ્ધ થાય. । નપુંસક લિંગમાં ઉપર પ્રમાણે પિટ્ટ રૂપ સિદ્ધ થાય પછી ॥૮।૩।૨૯॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મ્‌કાર થાય ત્યારે પિટ્ટમ્ થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે પિટ્ટં રૂપ સિદ્ધ થાય. । એવી રીતે સ્ત્રીલિંગમાં પિટ્ટી અને નપુંસકલિંગમા પિટ્ટં રૂપ સિદ્ધ થાય. । अक्षि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ૮।૨।૧૭॥ સૂત્રથી क्ष નો छ થવાથી अछि થાય. પછી ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી छ નો દ્વિર્ભાવ થાય. અને ॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ छ્ નો च થાય. ત્યારે अच्छि થાય પછી સ્ત્રીલિંગમાં પ્રથમાના એકવચનમાં ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી અંત્ય इ કાર દીર્ઘ થઇ ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી પ્રત્યયનો લોપ થઈ अच्छी રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । અને ઉપર પ્રમાણે अच्छि રૂપ સિદ્ધ થયા પછી ॥૮।૧।૩૯॥ સૂત્રથી વિકલ્પે સ્ત્રીલિંગે ગણવાથી, તેને જ્યારે સ્ત્રીલિંગે ન ગણીએ ત્યારે તેના મૂળ લિંગ નપુસંક પ્રમાણે ગણીએ ત્યારે अच्छि શબ્દને પ્રથમાના એકવચનમાં ॥ ૮।૩।૨૯ ॥ સૂત્રથી સિ ના સ્થાને म् કાર આદેશ થાય એટલે अच्छिम् થયું પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી અંત્ય म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अच्छिं એવું રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

प्रश्न શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી प्र માંથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે पश्न થયું પછી ॥૮।૨।૭૫॥ સૂત્રથી श्नને સ્થાને ण्ह આદેશ થયો એટલે पण्ह થયું પછી ॥૮।૧।૩૫॥ સૂત્રથી વિકલ્પે સ્ત્રીલિંગ ગણતાં ॥૨।૪।૧૮॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલિંગનો आ પ્રત્યય લગાડી સંધી કરવાથી पण्हा એવું રૂપ સિદ્ધ થાય છે અને જ્યારે તેને ॥૮।૧।૩૫॥ સૂત્રથી સ્ત્રિલિંગનો ન ગણતાં મૂળ સંસ્કૃતના શબ્દ પ્રમાણે પુલિંગે ગણવામાં આવે ત્યારે ઉપર પ્રમાણે पण्ह થાય પછી પ્રથમાના એક વચનના પ્રત્યયનો ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે पण्हो રૂપ સિધ્ધ થાય છે चौर्य સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૫૯॥ સૂત્રથી औ કારનો ओ કાર કરવાથી चोर्य થયું પછી ॥૮।૨।૧૦૭॥ સૂત્રથી य કારની પહેલાં અને રેફની પછી इ કાર આગળ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

આવ્યો ત્યારે चोरिय થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી य કારને લોપ થવાથી चोरिअ થયું પછી તેને વિકલ્પે સ્ત્રીલિંગે ગણવાથી સ્ત્રીલિંગમાં ॥ ૨ । ૪ । ૧૮ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલિંગનો "आ" પ્રત્યય લગાડી સંધી કરવાથી चोरिआ રૂપ સિદ્ધ થયું, તેને પ્રથમાના એક વચનના પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી લોપ થાય ત્યારે चोरिआ રૂપ સિદ્ધ થાય અને જ્યારે તેને સ્ત્રીલિંગે ॥ ૮ । ૧ । ૩૯ ॥ સૂત્રથી ન ગણવામાં આવે ત્યારે તેને મૂળ સંસ્કૃત પ્રમાણે નપુંસકલિંગે ગણી ઉપર પ્રમાણે चोरिअ શબ્દને પ્રથમાના એક વચનમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि નો म् આદેશ થાય. એટલે चोरिअम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી અંત્ય म् કારનો અનુસ્વાર થવાથી चोरिअं રૂપ સિદ્ધ થયું એવી રીતે चोरिआ અને चोरिअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

कुक्षि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्ष નો छ કાર થાય ત્યારે कुछि થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छ કાર બેવડો થાય અને ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छ કારનો च् કાર થાય ત્યારે कुच्छि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર પ્રથમાના એક વચનમાં દીર્ઘ થવાથી कुच्छी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वलि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય સ્વર પ્રથમાના એક વચનમાં દીર્ઘ થવાથી वली રૂપ થાય છે. ।

निधि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ध કારનો ह કાર થાય ત્યારે निहि રૂપ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય સ્વર પ્રથમાના એક વચનમાં દીર્ઘ થવાથી निही રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

विधि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત રૂપ निधिની માફક સમજવું એટલે विही રૂપ કરવું ॥ रश्मि ॥ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ ।૨। ૭૮॥ સૂત્રથી म् કારનો લોપ થાય ત્યારે रशि થાય ॥૮ ।૧। ૨૬૦॥ સૂત્રથી श કારનો स કાર થાય ત્યારે रसि થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી

स कार બેવડો થાય ત્યારે रस्सि થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનમાં અંત્યસ્વર દીર્ઘ થવાથી रस्सी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ग्रंथि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । ४ । १२० ॥ સૂત્રથી ग्रंथि નો गण्ठि આદેશ થાય છે ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી इ કારનો ई કાર થાય છે ત્યારે गण्ठी રૂપ થાય છે इत्यंजल्यादयः (એ વગેરે અંજલિ ઇત્યાદિ શબ્દો પૂર્ણ થયા.)

गर्त्ता શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ३५ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત र्त्त કારનો ड કાર થાય ત્યારે गडा થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ड કાર બેવડો થાય ત્યારે गड्डा રૂપ સ્ત્રીલીંગે સિદ્ધ થાય છે અને गर्त्त શબ્દ સંસ્કૃતમાં પુલિંગે છે તેને ॥ ८ । २ । ३५ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત र्त्त કારનો ड કાર થાય ત્યારે गड થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ड કાર બેવડો થાય ત્યારે गड्ड થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનમાં सि ને સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે गड्डो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इति तु संस्कृतवदेव सिद्धम् । આ બે રૂપો એટલે કે गड्डा અને गड्डो આ બે રૂપો તો સંસ્કૃતની જેમ गर्त्ता અને गर्त्त એવા બે શબ્દો છે તેમજ પ્રાકૃતમાં પણ સિદ્ધ થાય છે તેને ॥ ८ । १ । ३५ ॥ સૂત્રથી જરૂર પડતી નથી इमेति तन्त्रेण त्वादेशस्य डिमा इत्यस्य पृथ्वादीम्नश्च संग्रहः સૂત્રમાં इमा એવું લખેલ છે તેથી એક સાથે બંને જાતિથી થનાર इमा લેવા જેમકે એક તો સંસ્કૃત त्व પ્રત્યનો પ્રાકૃતમાં डिमा આદેશ થઈ થએલ इमा અને બીજો સંસ્કૃતમાં पृथु આદિ શબ્દોને इमन् પ્રત્યય લાગીને प्रथिमा વગેરે રૂપો થાય છે તે इमा એમ બંને રીતિના इमा લેવા એમ બતાવેલ છે. ।

त्वादेशस्य स्त्रीत्वमेवेच्छन्त्येके । કેટલાકનો મત એવો છે કે त्व પ્રત્યયના डिमा આદેશ થઇને પછીથી થનારા "इमा" રૂપવાલા શબ્દો સ્ત્રીલિંગમાંજ હોય એમ કહે છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

बाहोरात् ॥ ८ । १ । ३६ ॥

बाहुशब्दस्य स्त्रियामाकारोन्तादेशो भवति ।

અર્થઃ—બાહુ શબ્દને પ્રાકૃત સ્ત્રિલિંગમાં આકાર એવો અંતમાં આદેશ થાય છે. वाहाए जेण धरिओ एक्काए ॥ बाहुना येन धृतः एकेन ते સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૩૬ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલિંગમાં ગણીને હુનો हा થાય ત્યારે बाहा થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી टाના સ્થાને ए થાય ત્યારે बाहाए રૂપ થાય. ।

येन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી य કારનો ज કાર થાય ત્યારે जेन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી न કારનો ण કાર થાય ત્યારે जेण રૂપ સિધ્ધ થાય धृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૪ ॥ સૂત્રથી ધાતુના અંત્ય ऋ વર્ણનો अर् આદેશ થાય ત્યારે धर्त પછી ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી धर् ધાતુને अ કાર આગમ થાય ત્યારે धरत થયું પછી ॥ ૪ । ૪ । ૩૨ ॥ સંસ્કૃત વ્યાકરણના સૂત્રથી "धर" ધાતુને त પ્રત્યય પર છતાં इ આગમ આવે ત્યારે પૂર્વના अ કારનો લોપ ॥ ૮ । ૧ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી થયો ને તેમાં इ મળી જવાથી धरित થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त् કારનો લોપ થયો ત્યારે धरिअ થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે धरिओ રૂપ સિધ્ધ થાય છે स्त्रियामित्येव સ્ત્રીલિંગમાંજ આ કાર એવો આદેશ થાય એમ સમજવું પરંતુ बाहु શબ્દ પુલિંગમાં હોય તો આકાર એવો અંતાદેશ થાય નહિ જેમકે वामेअरो बाहू—वामेतरः बाहुः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त કારનો લોપ થાય ત્યારે वामेअर થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે वामेअरो રૂપ સિધ્ધ થાય. ।

बाहुः શબ્દ સંસ્કૃત હતો તેને પ્રથમાના એક વચનમાં ॥ ૮ । ૩ ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

१९ ॥ સૂત્રથી અંત્ય સ્વર ઉકાર દીર્ઘ થઈ પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી લોપ થઈ बाहू રૂપ સિદ્ધ થયું. ।

अतो डो विसर्गस्य॥ ८ । १ । ३७ ॥

संस्कृतलक्षणोत्पन्नस्यातः परस्य विसर्गस्य स्थाने डो इत्यादेशो भवति ।

અર્થઃ—સંસ્કૃત વ્યાકરણમાં ઉત્પન્ન થએલ એવો જે અકાર થકી પર જે વિસર્ગ તેના સ્થાને ડો એવો આદેશ થાય છે. ।

सव्वओ,

सर्वतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે सवतः થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી व કાર બેવડો થાય ત્યારે सव्वतः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त् કારનો લોપ થાય ત્યારે सव्वअः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૩૭ ॥ સૂત્રથી વીસર્ગના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે सव्वओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पुरओ,

पुरतः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त् કારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૩૭ ॥ સૂત્રથી વીસર્ગના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે पुरओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अग्गओ,

अग्रतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે अगतः ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ग કાર બેવડો થાય ત્યારે अग्गतः ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त् કારનો લોપ થાય ત્યારે अग्गअः ॥ ૮ । ૧ । ૩૭ ॥ સૂત્રથી વીસર્ગના સ્થાને डो થાય, ત્યારે अग्गओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

मग्गओ,

मार्गतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે मागतः, ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ग કાર બેવડો થાય ત્યારે माग्गत,ः ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त કારનો લોપ થાય ત્યારે माग्गअः, ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી मा કારનો म કાર થાય ત્યારે मग्गअः, ॥ ૮ । ૧ । ૩૭ ॥ સૂત્રથી વિસર્ગને સ્થાને डो થાય ત્યારે मग्गओ, સિદ્ધ થાય। एवं सिद्धावस्थापेक्षया, તૈયાર થએલા રૂપની અપેક્ષાએ કરીને આ પ્રકારે રૂપ થાય તેવીજ રીતે भवतः સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી त् કારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૩૭ ॥ સૂત્રથી વિસર્ગના સ્થાને डो થાય ત્યારે भवओ રૂપ સિદ્ધ થાય તેમ બીજા પણ સમજી લેવા આ સૂત્રથી (भवन्तो, सन्तो,)

સૂત્રથી भवन्तः નું भवन्तो, सन्तः નું संतो તેવા રૂપો થાય છે. ।

कुदो,

कुतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી त કારનો द કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૩૭ ॥ સૂત્રથી विसर्ग ના સ્થાને डो થાય ત્યારે कुदो રૂપ થાય છે. ।

निष्प्रती ओत्परी माल्यस्थो र्वा ॥ ८ । १ । ३८॥

निर् प्रति इत्येतौ माल्यशब्दे स्थाधातौ च परे यथासंख्यं ओत्, परि इत्येवंरूपौ वा भवतः अभेदनिर्देशः सर्वादेशार्थः ।

અર્થઃ–निर् અને प्रति એ બે ઉપસર્ગની પછી જો માલ્ય શબ્દ અને સ્થા ધાતુ આવે તો ओत् અને परि એવા આદેશો વિકલ્પે થાય આ સૂત્રમાં બે ઉપસર્ગોની એક સાથે વાત કરેલ છે તેથી આદેશો આખાએ ઉપસર્ગને સ્થાનકે થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ओमालं,

निर्माल्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૩૮ ॥ સૂત્રથી निर् ઉપસર્ગનો ओत् આદેશ થાય ત્યારે ओमाल्य થાય ॥ ૮।૨।૭૮ ॥ સૂત્રથી य કારનો લોપ થાય ત્યારે ओमाल थाय પછી તેને પ્રથમાના એકવચનના सिना સ્થાને ॥ ૮।૩।૨૫ ॥ સૂત્રથી म् કાર આદેશ થાય ॥ ૮।૧।૨૩ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ओमालं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

निर्माल्य સંસ્કૃત શબ્દ છે તેને ॥ ૮।૧।૮૪ ॥ સૂત્રથી मा કારનો म કાર થાય ત્યારે निर्मल्य થાય પછી ॥ ૮।૨।૭૯ ॥ સૂત્રથી र् કારનો લોપ થાય ત્યારે निमल्य થાય ॥ ૮।૨।૭૮ ॥ સૂત્રથી य् કારનો લોપ થાય ત્યારે निमल થાય પછી ॥ ૮।૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી म કાર અને ल કાર બંનેનો બેવડો म કાર અને ल કાર થાય ત્યારે निम्मल्ल થાય પછી પ્રથમાના એકવચનના પ્રત્યયનો ॥ ૮।૩।૨૫ ॥ સૂત્રથી म् કાર થાય ત્યારે निम्मल्लम् થાય પછી ॥ ૮।૧।૨૩ ॥ સૂત્રથી અંત્ય म् કારનો અનુસ્વાર થઈ निम्मल्लं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

ओमालयं वहइ,

सं. निर्माल्यकं वहति છે તેને ઉપર પ્રમાણે સિદ્ધ થાય સ્વાર્થમા क આવ્યો છે બાકી ઉપરના જેવું.

परिट्ठा, पइट्ठा,

प्रतिष्ठा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮।૨।૭૭ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત વ્યંજનમાંના પહેલા ष् કારનો લોપ થવાથી प्रतिठा થયું પછી ॥ ૮।૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી ठ કારનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે प्रतिठ्ठा થાય પછી ॥ ૮।૨।૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના ठ् કારનો ट् કાર થાય ત્યારે प्रतिट्ठा થયું. પછી ॥ ૮।૧।૩૮ ॥ સૂત્રથી प्रति ઉપસર્ગનો વિકલ્પે परि આદેશ થવાથી परिट्ठा રૂપ સિદ્ધ થયું અને ઉપર પ્રમાણે प्रतिट्ठा રૂપ કર્યા પછી જ્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

परि આદેશ ન થાય ત્યારે ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી प्र માંથી र् કારનો લોપ થવાથી पतिट्ठा થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त કારનો લોપ થવાથી पइट्ठा રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

परिट्ठिअं पइट्ठिअं,

प्रतिष्ठित એ સંસ્કૃત શબ્દ ઉપરથી ઉપર પ્રમાણેજ परिट्ठित અને पइट्ठित એવાં બે રૂપો સિદ્ધ થયા પછી ॥ ૮ । ૧ । १७७ ॥ સૂત્રથી त્‌કારનો લોપ થવાથી परिट्ठिअ અને पइट्ठिअ થાય પછી પ્રથમાના એક વચનનો ॥ ૮ । ३ । २९ ॥ સૂત્રથી म् આદેશ થઈ તે म् કારનો ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર થવાથી परिट्ठिअं અને पइट्ठिअं રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

आदेः ॥ ८ । १ । ३९ ॥

आदेरित्यधिकारः कगचज (॥ ८ । १ । १७७ ॥) इत्यादिसूत्रात् प्राग-विशेषे वेदितव्यः ।

અર્થ:–આદિનો આ અધિકાર છે તે कगचज–ઈત્યાદિ સૂત્રથી પહેલા જ્યાં કોઈ વિશેષ કહેવામાં આવેલ ન હોય, ત્યાં જાણવું એટલે કે જ્યાં કાંઈ કહેલ ન હોય તેવે ઠેકાણે જે શબ્દ કહેલ હોય તે શબ્દના આદિ અક્ષરને સ્થાને થાય, એમ જાણવું. ।

त्यदाद्यव्ययात् तत्स्वरस्य लुक् ॥ ८ । १ । ४० ॥

त्यदादेरव्ययाच्च परस्य तयोरेव त्यदाद्यव्यययोरादेः स्वरस्य बहुलं लुक् भवति

અર્થ:–त्यदादि શબ્દો અને અવ્યય પછી જો તે ત્યદાદિ શબ્દો અને અવ્યય આવે તો તેમના આદિ સ્વરનો વિકલ્પે લુક્ થાય. ।

अम्हेत्थ, अम्हे एत्थ,

अस्मद् અને एतद् સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમા પ્રથમા બહુવચન ॥ ૮ । ३ । १०६ ॥ સૂત્રથી अस्मद् નું अम्हे આદેશ થાય છે एतद् શબ્દના અંત્ય વ્યંજનનો ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી લોપ થાય ત્યારે एत થાય ॥ ૮ ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

३ । ५९ ॥ સૂત્રથી સર્વાદિ એવા અકાર થકી પર ङः ના સ્થાને त्थ આદેશ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त કારનો લોપ થાય ત્યારે अम्हे एत्थ, ॥ ૮ । ૧ । ૪૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે સ્વરનો લુક્ થવાથી अम्हेत्थ અને अम्हे एत्थ રૂપો સિદ્ધ થાય.।

जइमा, जइइमा,

यदि इदम् શબ્દ સંસ્કૃત છે, તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી યકારનો જકાર થાય. ત્યારે जदि इदम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી द्નો લોપ થાય ત્યારે जइ इदम् થાય ॥ ૮ । ૩ । ૭૨ ॥ સૂત્રથી इदम् શબ્દને સ્યાદિ પરછતાં इम આદેશ થાય છે. ત્યારે जइ इम થાય ॥ ૪ । ૪ । ૧૮ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલિંગમાં આ પ્રત્યય લગાડી સંધી કરવાથી जइ इमा થાય પછી વિકલ્પે ॥ ૮ । ૧ । ૪૦ ॥ સૂત્રથી जइमा અને जइ इमा રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

जइहं, जइअहं,

यदि अस्मद् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં यदि શબ્દનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ जइ થાય છે. તે ઉપરના સૂત્રોથી જાણવું અને अस्मद्‌નું પ્રથમાના એકવચનમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રથી अहं આદેશ થાય છે. ॥ ૮ । ૧ । ૪૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે अहं ના અકારનો લોપ થાય. ત્યારે जइहं અને जइअहं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पदादपेर्वा ॥ ८ । १ । ४१ ॥

पदात्परस्य अपेरव्ययस्यादे र्लुग् वा भवति ।

અર્થઃ–કોઈ પદની પછી જો अपि અવ્યય આવે તો તેના આદિ અક્ષર અકારનો લુક્ વિકલ્પે થાય છે જેમકેઃ–

तंपि, तमवि,

तद् अपि સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ । ૧ । ૧૧॥ સૂત્રથી द्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે त अपि થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સ્થાને મ્કાર થાય. ત્યારે तम् अपि થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तं अपि થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૧ ॥ સૂત્રથી अपि ના અકારનો લોપ વિકલ્પે થાય ત્યારે तंपि થાય અને અકારનો લોપ ન કરીએ ત્યારે ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે तमवि રૂપ થાય એવી રીતે तंपि અને तमवि રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

किंपि, किमवि,

किमपि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સમજવું જેમકે किंपि, અને किमवि.

केणवि, केणावि,

केनापि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૭૧ ॥ સૂત્રથી किम् નો क થાય ॥ ૮ । ૩ । ૬ ॥ સૂત્રથી તૃતીયાના એકવચન टा નો ण થાય. એટલે कण થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૪ ॥ સૂત્રથી અન્ત્ય અકારનો एकार થાય ત્યારે केण થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય. અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૧ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે अपिના અકારનો લોપ થાય ત્યારે केणवि અન્યથા केणावि એવી રીતે केणवि અને केणावि રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

कहंपि, कहमवि,

कथमपि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી થકારનો હકાર થાય ત્યારે कहमपि થાય. ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે कहमवि સિદ્ધ થાય. બીજી રીતે कहं अपि થયા પછી ॥ ૮ । ૧ । ૪૧ ॥ સૂત્રથી अपिના અકારનો લોપ થવાથી कहंपि રૂપ સિદ્ધ થાય છે આ રૂપમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્ર લાગે નહિ કારણકે પકારની પહેલાં સ્વરનો અભાવ છે.

इतेः स्वरात् तश्च द्विः ॥ ८ । १ । ४२ ॥

पदात्परस्य इतेरादे र्लुग् भवति स्वरात् परस्य तकारो द्वि र्भवति ।

અર્થ:-કોઈ પદની પછી इति શબ્દ આવે તો તેના આદિ અક્ષર इकार તેનો લોપ થાય આવી રીતે લોપ થયા પછી સ્વર પછી આવેલ तकारनो દ્વિર્ભાવ થાય છે. જેમકે:-

किंति,

किम् इति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી અંત્ય मकारનો અનુસ્વાર થાય છે. ત્યારે किं इति થાય પછી ॥८ । १ । ४२॥ સૂત્રથી इकारનો લોપ થાય ત્યારે किंति રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

जंति,

यद् इति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન લુક્ થાય ત્યારે य થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्કાર થાય ત્યારે यम् થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે यं થાય ॥ ८ । १ । २४५ ॥ સૂત્રથી यकारનો जकार થાય. ત્યારે जं થાય इति શબ્દના इकारનો ॥ ८ । १ । ४२ ॥ સૂત્રથી લોપ થાય ત્યારે जंति રૂપ સિદ્ધ થાય.।

दिट्ठंति,

दृष्टम् इति સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ३४ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठ થાય ત્યારે दृठ થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ठकार બેવડો થાય ત્યારે दृठ्ठ થાય ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठ्કારનો ट्કાર થાય ત્યારે दृट्ठ થાય ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી दृકારમાં રહેલ ऋकारनो इकार થાય ત્યારે दिट्ठ થાય પછી તેને પ્રથમા દ્વિતીયાના એકવચનનો પ્રત્યય अम् લાગે ત્યારે दिट्ठ अम् પછી ॥ ८ । ३ । ५ ॥ સૂત્રથી अम ના अकारનો લુક્ થાય અને ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मकारનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दिट्ठं રૂપ સિદ્ધ થાય ८ । १ । ४२ ॥ સૂત્રથી इतिना इकारનો લોપ થાય ત્યારે दिट्ठंति રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

नजुत्तंति,

नयुक्तं इति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૯ ॥ સૂત્રથી यકારનો जકાર થાય ત્યારે नजुक्त થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે नजुत થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે नजुत्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને मકાર થાય ત્યારે नजुत्तम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नजुत्तं થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી इतिના इકારનો લોપ થાય ત્યારે नजुत्तंति એવું રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

स्वरात् । इति ના इકારનો લોપ કર્યા પછી ति જો સ્વર પછી આવેલો હોય તો દ્વિર્ભાવ થાય એમ કહેલ છે માટે સ્વર પછીના ઉદાહરણો બતાવે છે. જેમકેઃ–

तहत्ति,

तथा इति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે तहाइति, ॥ ૮ । ૧ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી इतिના इકારનો લોપ થાય અને तકાર બેવડો થાય એટલે तहात्ति રૂપ સિદ્ધ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી हा નો हકાર થાય ત્યારે तहत्ति રૂપ સિદ્ધ થાય ।

झत्ति.

झग्–इति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવંજન गકારનો લુક્ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી इतिના इકારનો લોપ થાય અને तકાર બેવડો થાય ત્યારે झत्ति રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पिओत्ति,

प्रिय इति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય पिअ इति થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो આદેશ થઇ પૂર્વની ટીનો લોપ થાય ત્યારે पिओ રૂપ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पूर्ववत् इकारनो लोप अने तकार बेवडो थाय त्यारे पिओत्ति रुप सिद्ध थाय छे.।

पुरिसोत्ति,

पुरुष इति शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १११ ॥ सूत्रथी रुकारनो रिकार थाय त्यारे पुरिषः थाय ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी षकारनो सकार थाय त्यारे पुरिसः थाय पछी ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय पूर्वनी टीनो लोप थाय त्यारे पुरिसो थाय ॥ ८ । १ । ४२ ॥ सूत्रथी पूर्ववत् इकारनो लोप अने त्तकार बेवडो थवाथी पुरिसोत्ति रुप सिद्ध थाय।

पदादित्येव आ नियम पदनी पछीज थाय.।

इअ विञ्झ गुहा निलयाए,

इति विंध्यगुहानिलयायाः शब्द संस्कृत छे. अर्थ आ प्रकारे विंध्याचल पर्वतनी गुहा जेनुं स्थान छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ९१ ॥ सूत्रथी वाक्यनी आदिमां रहेला इति शब्दना तकारमां रहेल इकारनो अकार थाय पछी ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे इअ थाय. ॥ ८ । २ । २६ ॥ सूत्रथी विंध्यना ध्यकारनो झकार थाय त्यारे विंझ थाय गुहानिलयाया तेनुं ॥ ८ । ३ । २९ ॥ सूत्रथी ङस्‌ना स्थाने एथाय त्यारे इअ विंझ गुहानिलयाए रुप सिद्ध थाय.

लुप्त य. र. व. श. ष. सां. श. ष. सां. दीर्घः ॥ ८ । १ । ४३ ॥

प्राकृत लक्षण वशाल्लुप्ता याद्या उपर्यधो वा येषां शकार.षकार.सकारणां तेषामादेः स्वरस्य दीर्घो भवति।

अर्थः-प्राकृत व्याकरणना नियमथी उपर के नीचे जेमना य, र, व, श, ष अने स, लोप थएला छे. एवा शकार, षकार अने सकार तेना आदिस्वरने स्थाने दीर्घ थाय छे.।"

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

शस्य य लोपे, શકાર કે જેમાનાં યકારનો લોપ થએલ છે. તેવો શકાર પર છતાં પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થાય તેનાં ઉદાહરણો જેમકેઃ-

पासइ,

पश्यति શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૨।૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે पशति થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી प નો पा થાય. અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય. ત્યારે पासति થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯॥ સૂત્રથી तिકારના સ્થાને इ થાય. ત્યારે पासइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कासवो,

कश्यपः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે कशपः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે कसपः અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે कासपः અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે कासवः થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે कासवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आवासयं,

आवश्यक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે आवशक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિનો સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે आवासक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે आवासअ ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો યકાર થાય ત્યારે आवासय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના પ્રત્યય सिનો मકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે आवासयं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वीसमइ,

र लोपे, રકારનો લોપ થએલ હોય એવા શકારનાં ઉદાહરણો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

જેમકેઃ-विश्राम्यति સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે विशाम्यति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી श કારનો सકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે वीसाम्यति ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે वीसम्यति થાય ॥૮ । ૨ । ૭૮॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે वीसमति થાય ॥ ૮ । ३ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिना સ્થાને इ થાય ત્યારે वीसमइ સિદ્ધ થાય. ।

वीसामो,

विश्रामः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિનો સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वीशामः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે वीसामः થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય પૂર્વની टीનો લોપ થઈ ओ ભળે ત્યારે वीसामो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

मीसं,

मिश्रम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય છે અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય છે ત્યારે मीशम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે मीसम् થાય ॥૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मीसं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

संफासो,

संस्पर्शः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૫૩ ॥ સૂત્રથી स्पनो फ થાય છે. ત્યારે संफर्सः થાય છે ॥ ૮ । ૨ । ૭૯॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે संफासः થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે संफासो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

व लोपे, वકારનો લોપ થયા પછી બાકી રહેલ शકાર પરછતાં દીર્ઘનાં ઉદાહરણો.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

आसो,

अश्वः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वकारનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વરનો દીર્ઘ થાય ત્યારે आशः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारનો सकार થાય ત્યારે आसः થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે आसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

विससइ,

वि ઉપસર્ગ સહિત श्वस् ધાતુ विश्वसिति સં. ધાતુનું રૂપ છે પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી अकार આગમ થવાથી विश्वस થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वकारનો લોપ થાય ત્યારે विशस થયા પછી ॥૮।૧।૪૩॥ સૂત્રથી આદિસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वीशस થાય ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शकारનો सकार થાય ત્યારે वीसस થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી પ્રથમ પુરૂષના એકવચનના ति પ્રત્યયને સ્થાને इकार થાય ત્યારે वीससइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

वीसासो,

विश्वासः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वकारનો લોપ થાય છે. અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वीशास થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारનો स થાય ત્યારે वीसासः થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वीसासो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

दूसासणो,

श लोपे शकारનો લોપ થઈ શેષ રહેલા शकार પરછતે પૂર્વના સ્વરના દીર્ઘના ઉદાહરણોઃ—

दुश्शासनः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી शकारનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિસ્વર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

દીર્ઘ થાય ત્યારે दूशासनः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે दूसासनः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે दूसासणः થાય. । ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે दूसासणो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

मणासिला,

मनश्शिला શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં दुश्शासनःની માફક સિદ્ધ થાય છે એટલે मणासिला રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

षस्य य लोपे યકારનો લોપ થયા પછી શેષ રહેલા ષકાર પર છતાં પૂર્વ સ્વર દીર્ઘ થાય તેનાં ઉદાહરણોઃ—

सीसो

शिष्यः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય. ત્યારે शिषः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકાર અને षકાર એ બંનેનો सકાર થાય. ત્યારે सिसः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિનો સ્વર દીર્ઘ થાય. ત્યારે सीसः થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सीसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पूसो અને मणूसो,

पुष्य, मनुष्य, બન્ને સંસ્કૃત શબ્દો છે તેનું પ્રાકૃતમાં शिष्य શબ્દવત્ સાધનિકા જાણવી એટલે पूसो અને मणूसो શબ્દ સિદ્ધ થાય છે. ।

र, लोपे રકારનો લોપ કર્યે છતે શેષ રહેલા ષકાર પર છતાં પૂર્વ સ્વર દીર્ઘ થાય તેનાં ઉદાહરણોઃ—

कासओ,

कर्षकः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે कषकः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય. અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય. ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कासकः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે कासअः થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે कासओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वासा,

वर्षा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે वषा થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वाषा થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય. ત્યારે वासा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वासो,

वर्षः શબ્દ સંસ્કૃત છે તે वर्षाની માફક સમજવું. પરંતુ ફરક એટલો કે આ ઠેકાણે ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो આદેશ થાય. ત્યારે वासो રૂપ સિદ્ધ થાય.

व लोपे, वકારનો લોપ થયે છતે શેષ રહેલા षકાર પર છતે પૂર્વસ્વર દીર્ઘ થાય તેનાં ઉદાહરણો:—

वीसाणो,

विष्वाणः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે विषाणः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वीषाणः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે वीसाणः થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે विसाणो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वीसुं

विष्वक् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી विष्वक् ના वકારને લોપ થાય ત્યારે विषक् થાય ॥ ૮ । १ । ૯૨ ॥ સૂત્રથી આદિ अકારનો उકાર થાય ત્યારે विषुक् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે विसुक् થાય ॥૮ ।૧। ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वीसुक् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

લોપ ન થતાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી क्‌કારનો અનુસ્વાર થઇ વીસું રૂપ થાય છે. ।

ष लोपे षકારનો લોપ થયે છતે શેષ રહેલા षકાર પર છતાં પૂર્વસ્વર દીર્ઘનાં ઉદાહરણોઃ—

नीसित्तो,

निष्षिक्तः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી षકારનો લોપ થયો અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે नीषिक्तः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે नीसिक्तः થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે नीसितः થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકારનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે नीसित्तः થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે नीसित्तो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सस्य यलोपे, यકારનો લોપ થયે છતે શેષ રહેલા षકાર પર છતાં પૂર્વસ્વર દીર્ઘનાં ઉદાહરણોઃ—

सासं,

सस्यम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે सासम् થાય પછી ॥ ૮ ।૧। ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सासं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कासइ,

कस्यचित् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિનો સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે कासचित् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન तકારનો લોપ થાય ત્યારે कासचि થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે कासइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.　　　　Jin Gun Aaradhak Trust

र लोपे रकारनो लोप थये छते शेष रहेला सकार पर छतां पूर्व-स्वर दीर्घनां उदाहरणोः--

ऊसो,

उस्रः शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय पछी ॥ ८ । १ । ४३ ॥ सूत्रथी आदिस्वर दीर्घ थाय त्यारे ऊसः थाय पछी ॥ ८ ।३। २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय एटले ऊसो रूप सिद्ध थाय. ।

विश्रम्भः शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय. अने ॥ ८ । १ । ४३ ॥ सूत्रथी आदि स्वर दीर्घ थाय त्यारे वीशम्भः थाय. ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे वीसम्भः थाय. ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे वीसम्भो रूप सिद्ध थाय. ।

व लोपे, वकारनो लोप थये छते शेष रहेला सकार पर छतां पूर्व स्वरदीर्घना उदाहरणोः—

विकासरो

विकस्वरः शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी वकारनो लोप थाय अने ॥ ८ । १ । ४३ ॥ सूत्रथी आदि स्वर दीर्घ थाय त्यारे विकासरः थाय. ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो आदेश थाय त्यारे विकासरो रूप सिद्ध थाय. ।

नीसो

निस्वः शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां विकस्वरनी माफक समजवुं. एटले नीसो रूप सिद्ध थाय. ।

स लोपे सकारनो लोप थये छते शेष रहेला सकार पर छतां पूर्व स्वर दीर्घ थाय तेनां उदाहरणोः--

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

निसहो,

निस्सहः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી સકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૪૩ ॥ સૂત્રથી આદિ સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે नीसहः થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે नीसहो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

न दीर्घानुस्वाराद् (२–९२ ।) इति प्रतिषेधात् सर्वत्र अनादौ शेषादेशयो र्द्वित्वम् २ । ८९ । इति द्वित्वाभावः ।

॥ ૮ । ૨ । ૯૨ ॥ સૂત્રથી નિષેધ કર્યો છે તેથી સર્વ સ્થલે ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રના નિયમથી થતા દ્વિર્ભાવ તેનો અભાવ થાય. ।

अतः समृद्ध्यादौ वा ॥ ८ । १ । ४४ ॥

समृद्धि इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरकारस्य दीर्घो वा भवति ।

અર્થઃ—समृद्धि વિગેરે શબ્દોમાં આદિ એવો જે अકાર તેનો દીર્ઘ વિકલ્પે થાય છે. ।

सामिद्धी–समिद्धी,

समृद्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે समिद्धि થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ ચાલતા સૂત્રથી આદિ अકાર દીર્ઘ વિકલ્પે થાય ત્યારે सामिद्धि અને समिद्धि થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે सामिद्धी અને समिद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पासिद्धी, पसिद्धी

प्रसिद्धी શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पसिद्धि થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ अકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पासिद्धि અને पसिद्धि થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે पासिद्धी અને पसिद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

पायडं, पयडं

प्रकट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पकट થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पाकट થાય. ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारનો લોપ થાય ત્યારે पाअट અને पअट થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यकार થાય ત્યારે पायट અને पयट થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી टकारनो डकार થાય. ત્યારે पायड અને पयड થાય. ॥ ૮ ।૩। ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને म् થાય. અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पायडं અને पयडं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पाडिवआ, पडिवआ,

प्रतिपत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पतिपत् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पातिपत् અને पतिपत् થાય. ॥ ૮ ।૧। ૨૦૬॥ સૂત્રથી तकारनो डकार થાય ત્યારે पाडिपत् અને पडिपत् થાય. ॥ ૮ ।૧। ૨૩૧॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે पाडिवत् અને पडिवत् થાય. ॥૮।૧। ૧૫॥ સૂત્રથી સ્ત્રીલિંગમાં રહેલ શબ્દ તેના અંત્ય વ્યંજનનો આકાર થાય છે. ત્યારે पाडिवआ અને पडिवआ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पासुत्तो, पसुत्तो

प्रसुप्तः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पसुप्तः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पासुप्तः અને पसुप्तः થાય. ॥ ૮ ।૨। ૭૭ ॥ સૂત્રથી पकारनो લોપ થાય ત્યારે पासुतः અને पसुतः થાય. ॥ ૮ ।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી तकार બેવડો થાય ત્યારે पासुत्तः અને पसुत्तः થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पासुत्तो અને पसुत्तो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पाडिसिद्धी, पडिसिद्धी

प्रतिसिद्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

રકારનો લોપ થાય ત્યારે पतिसिद्धि થાય. ॥૮।૧।૪૪॥ સૂત્રથી :આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पातिसिद्धि અને पतिसिद्धि થાય.॥૮।૧।૨૦૬॥ સૂત્રથી तકારનો ड કાર થાય ત્યારે पाडिसिद्धि અને पडिसिद्धि થાય. ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે पाडिसिद्धी અને पाडीसिद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सारिच्छो, सरिच्छो,

सदृक्ष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૪૨॥ સૂત્રથી दृश् ધાતુનો रि આદેશ થાય છે. અને ॥૮।૧।૪૪॥ સૂત્રથી આદિનો અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય છે ત્યારે सारिक्ष અને सरिक्ष થાય.॥૮।૨।૩॥ સૂત્રથી क्ष નો छ થાય ત્યારે सारिछ અને सरिछ થાય.।૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી પૂર્વ छકાર બેવડો થાય ત્યારે सारिछ्छ અને सरिछ्छ થાય.॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ छકારનો चકાર થાય ત્યારે सारिच्छ અને सरिच्छ થાય. પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે सारिच्छो અને सारच्छो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

माणंसी, मणंसी,

मनस्विन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૪૪॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય એટલે मકારનો माકાર થાય ત્યારે मानस्विन થાય આ શબ્દ ॥૮।૧।૨૬॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થઈ ગઈ છે તેમાંથી જોઈ લેવું એટલે माणंसी અને मणंसी રૂપ થાય।

माणंसिणी, मणंसिणी,

मनस्विनी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પણ ॥૮।૧।૨૬॥ સૂત્રમાં જોઈ લેવું અને ચાલતા એટલે ॥૮।૧।૪૪॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે माणंसिणी, અને मणंसिणी રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

आहिआइ, अहिआइ,

अभियाति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૮૭ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી મકારનો હકાર થાય ત્યારે अहियाति થાય અને ॥ ८ । १ । ४४ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે आहियाति થાય ॥८।१।१७७॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય અને તિને સ્થાને ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી इકાર થાય ત્યારે आहिआइ, અને अहिआइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पाराहो, परोहो,

प्ररोह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે परोह થાય અને ॥ ८ । १ । ४४ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पारोह અને परोह થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पारोहो અને परोहो રૂપ સિદ્ધ થાય।

पावासू, पवासू,

प्रवासिन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે पवासिन् થાય ॥ ८ । १ । ४४ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पावासिन् અને पवासिन् થાય ॥८।१।९५॥ સૂત્રથી આદિ इકારનો उકાર થાય અને ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્ય-વ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે पावासु અને पवासु થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી અંત્ય उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે पावासू અને पवासू રૂપ સિદ્ધ થાય।

पाडिप्फद्धी, पडिप्फद्धी

प्रतिस्पर्द्धिन् સંસ્કૃત શબ્દ છે પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पतिस्पर्द्धिन् થાય ॥ ८ । १ । ४४ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર વિકલ્પે દીર્ઘ થાય ત્યારે पातिस्पर्द्धिन् અને पतिस्पर्द्धिन् થાય ॥ ८ । १ । २०६ ॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે पाडिस्पर्द्धिन् અને पडिस्पर्द्धिन् થાય ॥ ८ । २ । ५३ ॥ સૂત્રથી स्प નો फ થાય ત્યારે पाडिफर्द्धिन् અને पडिफर्द्धिन् થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી फકાર બેવડો થાય અને ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ फકારનો पકાર થાય ત્યારે पाडिप्फर्द्धिन् અને पडिप्फर्द्धिन् થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पाडिप्फद्धिन् અને पडिप्फद्धिन् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે पाडिप्फद्धि पडिप्फद्धि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इकार દીર્ઘ થાય ત્યારે पाडिप्फद्धी અને पडिप्फद्धि રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

॥ आकृतिगणोऽयम् ॥ તેન આ समृद्धि વિગેરે જે શબ્દો ગણાવેલા છે તેના જેવા ભાષામાં બીજા શબ્દો હોય તે પણ તેમાં જાણવા. । તેથી

आफंसो,

अस्पर्शः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે आस्पर्श થાય. ॥ ૮ । ૪ । ૧૮૨ ॥ સૂત્રથી स्पर्शने સ્થાને फंस થાય ત્યારે आफंसः થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે आफंसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पारकेरं, पारक्कं

परकीयम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો આકાર થાય. ત્યારે पारकीयम् ॥ ૮ । ૨ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ચકારનું ગ્રહણ છે તેથી कीयने સ્થાને केर આદેશ થાય ત્યારે पारकेर पारक्क થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्કાર થાય ત્યારે पारकेरम् અને पारक्कम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पारकेरं અને पारक्कं બન્ને રૂપો સિદ્ધ થાય. ।

पावयणं,

प्रवचनं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पवचनम्. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો આકાર થાય ત્યારે पावचनम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ચકારનો લોપ થાય ત્યારે पावअनम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો યકાર થાય ત્યારે पावयनम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે पावयणम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पावयणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

चाउरन्तम्,

चतुरन्तम् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે चउरन्तम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો આકાર થાય ત્યારે चाउरन्तम् રૂપ સિદ્ધ થાય. इत्याद्यपि भवति । એ વગેરે પ્રયોગો થાય. ।

दक्षिणे हे ॥ ८।१।४५॥

दक्षिणशब्दे आदेरतो हे परे दीर्घो भवति । दाहिणो ॥ ह इति किम् दक्खिणो ॥

दक्षिण શબ્દના આદિ અકારને ह પર છતાં દીર્ઘ થાય. ।

दाहिणो,

दक्षिण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૨ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત વ્યંજનના સ્થાને એટલે કે क्ष ના સ્થાને हકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે दहिण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૫ ॥ સૂત્રથી આદિ અકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે दाहिण થાય. ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે दाहिणो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ह इति किम् हકાર પર છતાં દીર્ઘ થાય તેમ કહ્યું છે માટે–

दक्खिणो,

दक्षिण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું ॥ ૮ । ૨ । ३ ॥ સૂત્રથી क्षનો खકાર થાય ત્યારે दखिण થાય. । ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી खકાર બેવડો થાય ત્યારે दख्खिण થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ खકારનો कકાર થાય ત્યારે दक्खिण થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે दक्खिणो રૂપ સિદ્ધ થાય આ ઠેકાણે हકાર નહિ હોવાથી દીર્ઘ ન થયો.।

इः स्वप्नादौ ॥ ८।१।४६॥

स्वप्न इत्येवमादिषु आदेरस्य इत्वं भवति ।

स्वप्न શબ્દોમાં આદિ અકારનો इકાર થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सिविणो, सिमिणो–सुमिणो

स्वप्न શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી स्विप्न થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वकारनो લોપ થાય ત્યારે सिप्न થાય ॥ ८ । २ । १०८ ॥ સૂત્રથી नकार થકી પૂર્વે इकार થાય ત્યારે सिपिन થાય ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે सिविन થાય ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે सिविण થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिने સ્થાને डो થાય ત્યારે सिविणो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

બીજા પક્ષમાં ८ । १ । २५९ ॥ સૂત્રથી वकारने સ્થાને मकार થાય ત્યારે सिमिणो થાય અને आर्ष પ્રયોગથી अकारनो उकार પણ થાય ત્યારે सुमिणो રૂપ થાય. ।

ईसि.

ईषत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षकारनो सकार થાય ત્યારે ईसत् થાય ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી આદિ अकारनो इकार થાય ત્યારે ईसित् થાય ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્ય-વ્યંજન तकारनो લોપ થાય ત્યારે ईसि રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वेडिसो

वेतस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી આદિ अकारनो इकार થાય ત્યારે वेतिस થાય ॥ ८ । १ । २०७ ॥ સૂત્રથી तकारनो डकार થાય ત્યારે वेडिस થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिने સ્થાને डो થાય ત્યારે वेडिसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

विलिअं,

व्यलीक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી यकारनो લોપ થાય ત્યારે वलीक થાય ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી આદિ अकारनो इकार થાય ત્યારે विलीक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે विलीअ થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिना

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સ્થાને મકાર થાય ત્યારે વિલિઅમ્ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે વિલિઅં રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

विअणं,

व्यजन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે वजन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૭ ॥ સૂત્રથી જકારનો લોપ થાય ત્યારે वअन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે विअन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે विअण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મકાર થાય ત્યારે विअणम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે विअणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

मुइङ्गो,

मृदङ्ग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૭ ॥ સૂત્રથી ઉકાર થાય ત્યારે मुदङ्ग થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર થાય. ત્યારે मुदिङ्ग થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો લોપ થાય ત્યારે मुइङ्ग થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે मुइङ्गो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

किविणो,

कृपण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો ઇકાર થાય ત્યારે किपण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે किपिण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે किविण થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે किविणो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उत्तिमो

उत्तम શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે उत्तिम થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે उत्तिमो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मिरिअं

मरिच શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે मिरिच થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે मिरिअ થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને मकार થાય ત્યારે मिरिअम् થાય. અને ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मिरिअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दिण्णं

दत्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે दित्त થાય. ॥ ८ । २ । ४३ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત त્તકારનો णकार થાય ત્યારે दिण થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી णकार બેવડો થાય ત્યારે दिण्ण થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને मकार થાય ત્યારે दिण्णम् થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मकारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે दिण्णं રૂપ સિદ્ધ થાય. । बहुलाधिकाराण्णत्वाभावे न भवति । बहुल શબ્દનો અધિકાર હોવાથી જ્યારે ॥ ८ । २ । ४३ ॥ સૂત્રથી णकार ન થાય. ત્યારે આ ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્ર પણ ન લાગે ત્યારે दत्तं જ રહે. તેવીજ રીતે देवदत्त नुं देवदत्तो થાય. ।

पक्काङ्गार ललाटे वा ॥ ८ । १ । ४७ ॥

एष्वादेरत इत्वं वा भवति । આ શબ્દોમાં આદિ અકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

पिक्कं, पक्कं.

पक्व શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ४७ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पिक्व અને पक्व થાય. ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वकारनो લોપ થાય ત્યારે पिक અને पक થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ककार બેવડો થાય ત્યારે पिक्क અને पक्क થાય. । ८ । ३ । २५॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને मकार થાય ત્યારે पिक्कम् અને पक्कम् થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मकारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે पिक्कं અને पक्कं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

इङ्गालो, अङ्गारो

अङ्गार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ४७ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો વિકલ્પે ઇકાર થાય ત્યારે इङ्गार अङ्गार થાય ॥८।१। २५४॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય છે ત્યારે इङ्गाल થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે इङ्गालो અને अङ्गारो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

णिडालं णडालं

ललाट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २५७॥ સૂત્રથી લકારનો ણકાર થાય ત્યારે णलाट થાય ॥ ८ । १ । १९५ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ડકાર થાય ત્યારે णलाड થાય ॥ ८ । २ । १२३ ॥ સૂત્રથી લકાર અને ડકાર બંનેનો ફેરફાર થાય ત્યારે णडाल થાય ॥ ८। १ । ४७ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે णिडाल અને णडाल થાય ॥ ८ ।३। २५ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મ્કાર થાય ત્યારે णिडालम् અને णडालम् થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે णिडालं અને णडालं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

मध्यम कतमे द्वितीयस्य ॥ ८ । १ । ४८ ॥

मध्यमशब्दे कतमशब्दे च द्वितीयस्यात इत्वं भवति।

અર્થ: मध्यम શબ્દમાં અને कतम શબ્દમાં બીજા અકારનો ઇકાર થાય છે ।

मज्झिमो

मध्यम શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८।१।४८॥ સૂત્રથી બીજા અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે मध्यिम થાય. ॥ ८ । २ । २६ ॥ સૂત્રથી ध्यनो झ થાય ત્યારે मझिम થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી झकार બેવડો થાય ત્યારે मझ्झिम થાય. અને ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વના झकारनो जकार થાય ત્યારે मज्झिम થાય.॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે मज्झिमो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कइमो

कतम શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે कअम થાય. ॥ ८ । १ । ४८ ॥ સૂત્રથી બીજા અકારનો इકાર થાય ત્યારે कइम રૂપ થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે कइमो સિદ્ધ થાય. ।

सप्तपर्णे वा ॥ ८ । १ । ४९ ॥

सप्तपर्णे द्वितीयस्यात इत्वं वा भवति । અર્થઃ—सप्तपर्ण શબ્દના બીજા અકારનો इકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

छत्तिवण्णो छत्तवण्णो,

सप्तपर्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६५ ॥ સૂત્રથી આદિવર્ણનો छકાર થાય. ત્યારે छप्तपर्ण થાય. ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય. અને ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય. ત્યારે छत्तपर्ण થાય. ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે छत्तवर्ण થાય. ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે छत्तवण थाय. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે छत्तवण्ण થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે छत्तवण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય. અને ॥ ८ । १ । ४९ ॥ સૂત્રથી બીજા અકાર इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે छत्तिवण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય એ રીતે छत्तवण्णो અને छत्तिवण्णो રૂપો સિદ્ધ થાય. ।

मयट्य इ र्वा ॥ ८ । १ । ५० ॥

मयट् प्रत्यये आदेरतः स्थाने अइ इत्यादेशो भवति वा ।

અર્થઃ मयट् પ્રત્યયમાં રહેલો જે આદિ અકાર તેના સ્થાને अइ એવો આદેશ વિકલ્પે થાય છે. ।

विसमइओ विसमओ,

विषमयः શબ્દ સંસ્કૃત છે, તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

षकारनो सकार थाय त्यारे त्रिसमयः थाय. ॥८।१।५०॥ सूत्रथी मकारमां रहेला अकारना स्थाने अइ आदेश थाय त्यारे त्रिसमइयः थाय. ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे त्रिसमइअः थाय. ज्यारे अइ आदेश न थाय त्यारे त्रिसमयः उपर प्रमाणे थाय पछी ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे त्रिसमअः थाय. ॥८।३।२॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे त्रिसमइओ अने त्रिसमओ रूपो सिद्ध थाय.।

ईर्हरे वा ॥ ८ । १ । ५१ ॥

हरशब्दे आदेरत ई र्वा भवति ।

अर्थः—हर शब्दमां आदि अकारनो ईकार विकल्पे थाय.।

हीरो हरो,

हर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ५१ ॥ सूत्रथी अकारनो ईकार विकल्पे थाय त्यारे हीर हर थाय ॥८।३।२॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे हीरो, हरो रूप सिद्ध थाय.।

ध्वनिविष्व चोरुः ॥ ८ । १ । ५२ ॥

अनयोरादेरस्य उत्वं भवति ।

अर्थः—आ शब्दोना आदि अकारनो उत्व थाय.।

झुणी,

ध्वनि शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । १६ ॥ सूत्रथी ध्वनो झकार थाय अने ॥ ८ । १ । ५२ ॥ सूत्रथी अकारनो उकार थाय त्यारे झुनि थाय पछी ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे झुणि थाय ॥ ८ । ३ । १९ ॥ सूत्रथी अंत्य इकार दीर्घ थाय त्यारे झुणी रूप सिद्ध थाय.।

वीसु,

विष्वक् शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृत रूप ॥ ८ ।१। २४॥ सूत्रमां वीसु जोइ लेवुं.। कथं सुणओ ? सुणओ ए रूप शी रीते थाय ? तो ए शुनक एवी बीजी प्रकृतिमां थाय छे ते नीचे मुजबः-

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सुणओ,

शुनक શબ્દ સંસ્કૃત થાય છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सुनक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે सुणक થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે सुणअ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सुणओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

॥ इति प्रकृत्यन्तरस्य ॥ ઉપર બતાવેલ सुणओ એ રૂપ તો शुनक એ શબ્દ ઉપરથી થયેલ છે અને श्वन्शब्दस्यतुसा साणो इति प्रयोगोभवतः श्वन् શબ્દ ઉપરથી તો सा, અને साणो, એવાં બે રૂપો થાય છે.

श्वन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે शन् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सन् થાય ॥૮ ।૧। ૧૧॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજન नકારનો લોપ થાય ત્યારે स થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૪૯ ॥ સૂત્રથી आકાર થાય ત્યારે सा થાય પક્ષે ॥ ૮ । ૩ । ૫૬ ॥ સૂત્રથી પુલિંગે અન્ત્ય नકારને સ્થાને आण આદેશ થાય ત્યારે साण થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે साणो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

वन्द्र खण्डिते णा वा ॥ ८।१।५३ ॥

अनयोरादेरस्य णकारेण सहितस्य उत्वं वा भवति।

આ બંને શબ્દોના આદિ अકારનો णકાર સાથે उકાર વિકલ્પે થાય છે.।

वुन्द्रं, वन्द्रं,

वन्द्रं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ૮ । ૧ । ૫૩ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે આદિ अકારનો उકાર થાય ત્યારે वुन्द्र અને वन्द्र રૂપ થાય હવે ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી પ્રથમના એકવચનના પ્રત્યયનો मકાર થાય ત્યારે वुन्द्रम અને वन्द्रम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वुन्द्रं અને वन्द्रं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

चुंडं चण्डं,

(चण्ड खण्डिते णा वा) ॥ ८।२।५३ ॥ આવો પાઠ લઇએ ત્યારે चण्ड શબ્દનો આદિ અકાર તેનો णકારની સાથે વિકલ્પે उકાર થાય એવો અર્થ થવાથી ઉપર પ્રમાણે સાધનિકાથી चुंडं અને चण्डं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

खुडिओ खण्डिओ,

खण्डित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८।१।५३ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો णકારની સાથે વિકલ્પે उકાર થાય ત્યારે खुडित થાય ॥ ८।१।१७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે खुडिअ થાય અને બીજા રૂપમાં खण्डिअ થાય ॥ ८।३।२ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે खुडिओ અને खण्डिओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

गवये वः ॥ ८।१।५४ ॥

गवयेशब्दे वकाराकारस्य उत्वं भवति।

અર્થઃ—गवय શબ્દમાંના वકારના અકારનો ऊકાર થાય છે.

गउओ, गउआ

गवय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८।१।५४ ॥ સૂત્રથી वનો वु થાય ત્યારે गवुय થાય ॥ ८।१।१७७ ॥ સૂત્રથી गवुय શબ્દના वકાર અને यકાર બંનેનો લોપ થાય ત્યારે गउअ થાય ॥ ८।३।२ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે गउओ રૂપ થાય અને ॥ ८।१।१३ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રિલીંગમાં डा પ્રત્યય થાય ત્યારે गउआ થાય પુલિંગે गउओ થાય છે.।

प्रथमे पथो र्वा ॥ ८।१।५५ ॥

प्रथमशब्दे पकारथकारयोरकारस्य युगपत् क्रमेण च उकारो वा भवति।

અર્થઃ—प्रथम શબ્દના पકાર અને थકારના અકારનો એકી સાથે અને

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અનુક્રમે વિકલ્પે ઉકાર થાય ॥ વિશેષ ॥ પેલાક્રમમાં બન્ને સાથે ઉકાર થાય બીજા ક્રમમાં પેલા અકારનો ઉકાર થાય ત્રીજા ક્રમમાં બીજા અકાર નો ઉકાર થાય ચોથા ક્રમમાં કોઇ અકારનો ઉકાર થાય જ નહી.

पुढुमं पढुमं, पुढमं पढमं

प्रथम શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૯૯ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે ઉકાર થાય ત્યારે પુથુમ રૂપ થાય હવે ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૯ ॥ સૂત્રથી થકારનો ઢકાર થાય ત્યારે પુઢુમ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૯૯ ॥ સૂત્ર વિકલ્પે ઉકાર હોવાથી પુઢુમ પુઢમ અને પઢમ રૂપો થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મ્ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पढुमं पुढमं पुढुमं અને पढमं રૂપો થાય છે. ।

ज्ञो णत्वेभिज्ञादौ ॥ ८ । १ । ५६ ॥

अभिज्ञ एवं प्रकारेषु ज्ञस्य णत्वे कृते ज्ञस्यैव अत उत्वं भवति ।

અર્થ:—अभिज्ञ એ શબ્દ જેવા શબ્દોના ज्ञકારનો णકાર કર્યે છતે ज्ञકારના અકારનો ઉકાર થાય છે. ।

अहिण्णू

अभिज्ञ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે अहिज्ञ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી ज्ञકારનો णકાર થાય ત્યારે અને ॥ ૮ । ૧ । ૫૬ ॥ સૂત્રથી અકારનો ઉકાર થાય ત્યારે अहिणु થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે अहिण्णु થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે अहिण्णू રૂપ સિદ્ધ થાય ।

सव्वण्णू

सर्वज्ञ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે सवज्ञ થાય ॥ ૮ ।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી वકાર બેવડો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે सव्वज्ञ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી ज्ञકારનો णકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૫૬ ॥ સૂત્રથી अકારનો उકાર થાય ત્યારે सव्वणु થાય ॥ ૮ । ૨ ।૮૯॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે सव्वण्णु થાય ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે सव्वण्णू રૂપ સિદ્ધ થાય છે।

कयण्णू

कृतज्ञ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય ત્યારે कतज्ञ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે कअज्ञ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે कयज्ञ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી ज्ञકારનો णકાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૫૬ ॥ સૂત્રથી अકારનો उકાર થાય ત્યારે कयणु થાય।૮।૨।૮૯। સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે कयण्णु થાય પછી ॥ ૮ ।૩ ।૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે कयण्णू રૂપ સિદ્ધ થાય છે।

आगमण्णू

आगमज्ञ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૫૬ ॥ સૂત્રથી પૂર્વવત્ થાય ત્યારે आगमण्णू રૂપ પૂર્વના સૂત્ર લગાડવાથી સિદ્ધ થાય છે।

णत्व इति किम् ? अभिज्ञ શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં।૮।૧।૧૮૭। સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે अहिज्ञ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૩॥ સૂત્રથી ज्ञ સંબંધી ञ्लुक् વિકલ્પે થાય ત્યારે जકાર રહે ત્યારે अहिज થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે अहिज्ज થાય । ૮ । ૩ । ૨ । સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે अहिज्जो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अभिज्ञादाविति किम् ? अभिज्ञ વિગેરે શબ્દોમાંજ अકારનો उકાર થાય એમ કેમ ?

पण्णो

प्राज्ञ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पाज्ञ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી पाકારનો पકાર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે पज्ञ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી ज्ञકારનો णકાર થાય ત્યારે पण થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે पण्ण થાય ।૮।૩।૨। સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

येषां ज्ञस्य णत्वे उत्वं दृश्यते ते अभिज्ञादयः

અર્થઃ—જે શબ્દોમાં ज्ञનો ण કર્યા પછી જો ઉકાર થએલો હોય તો તેઓને अभिज्ञादि જાણવા. ।

एच्छय्यादौ ॥ ८ । १ । ५७ ॥

शय्यादिय आदेरस्य एत्वं भवति ।

અર્થઃ—शय्या વિગેરે શબ્દોમાં આદિ अકારનો एકાર થાય છે. ।

सेज्जा,

शय्या શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૫૭ ॥ સૂત્રથી આદિથી अકારનો एકાર થાય ત્યારે शेय्या થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सेय्या થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી य्यકારનો जકાર થાય ત્યારે सेजा થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે सेज्जा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सुन्देरं,

सौन्दर्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૦ ॥ સૂત્રથી औકારનો ઉકાર થાય ત્યારે सुन्दर्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૬૩ ॥ સૂત્રથી र्यકારનો रકાર થાય ત્યારે सुंदर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૫૭ ॥ સૂત્રથી આદિ अકારનો एકાર થાય ત્યારે सुन्देर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના પ્રત્યયનો म्‌કાર થાય ત્યારે सुन्देरम थाय ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सुन्देरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

गेन्दुअ,

कन्दुक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૨ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कन्दुकना આદિ कકારનો गકાર થાય ત્યારે गन्दुक થાય ॥ ८ । १ । ५७ ॥ સૂત્રથી આદિ अકારનો एકાર થાય ત્યારે गेन्दुक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે गेन्दुअ થાય પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म્કાર થાય ત્યારે गेन्दुअम् થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गेन्दुअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पुरेकम्मं,

पुराकर्म आर्षे સૂત્રથી आકારનો एકાર થાય ત્યારે पुरेकर्म થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पुरेकम થાય ॥८।२।८९॥ સૂત્રથી म્કાર બેવડો થાય ત્યારે पुरेकम्म થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म્કાર થાય ત્યારે पुरेकम्मम् થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पुरेकम्मं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वल्ल्युत्कर–पर्यंताश्चर्ये वा ॥ ८ । १ । ५८ ॥

एषु आदेरस्य एत्वं वा भवति । અર્થ:—वल्ली, उत्कर, पर्यंत અને आश्चर्य આ શબ્દોના આદિ अકારનો एકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

वेल्ली, वल्ली

वल्ली શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું ८ । १ । ५८ ॥ સૂત્રથી આદિ अકારનો एકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે वेल्ली અને वल्ली રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

उक्केरो, उक्करो

उत्कर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે उकर થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી कકાર બેવડો થાય ત્યારે उक्कर થાય. ॥ ८ । १ । ५८ ॥ સૂત્રથી આદિ अકારનો एકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે उक्केर અને उक्कर થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે उक्केरो અને उक्करो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पेरंतो पज्जंतो

पर्यंत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ५८ ॥ સત્રથી આદિ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

अकारनो एकार विकल्पे थाय त्यारे पेर्यन्त थाय ॥ ८ । २ । ६५ ॥ सूत्रथी र्यकारनो रकार थाय त्यारे पेरन्त थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पेरन्तो रूप सिद्ध थाय पक्षे ॥ ८ । २ । २४ ॥ सूत्रथी र्यकारनो जकार थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी जकार बेवडो थाय त्यारे पज्जन्त थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पज्जन्तो रूप सिद्ध थाय।

अच्छेरं अच्छरिअं अच्छअरं अच्छरिज्जं अच्छरीअं

॥ आश्चर्य ॥ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी आकारनो अकार थाय त्यारे अश्चर्य थाय ॥ ८ । २ । २१ ॥ सूत्रथी श्चकारनो छकार थाय त्यारे अछर्य थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी छकार बेवडो थाय त्यारे अने ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व छकारनो चकार थाय त्यारे अच्छर्य थाय पछी ॥ ८ । २ । ६६॥ सूत्रथी र्यकारनो रकार थाय त्यारे अच्छर थाय ॥ ८ । १ । ५८ ॥ सूत्रथी आदि अकारनो एकार थाय त्यारे अच्छेर थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने मकार थाय त्यारे अच्छेरम् थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे अच्छेरं थाय पक्षे ॥ ८ । २ । ६७ ॥ सूत्रथी आश्चर्यमां रहेल अकारथकीपर एवो र्यकार तेनो रिअ-अर-रिज्ज रीअ एवा आदेश थाय छे अच्छरिअ अच्छअर अच्छरिज्ज अच्छरीअ थाय अने उपरोक्त ॥ ८ । ३ । २५ ॥ अने ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रो लागी अच्छरिअं अच्छअरं अच्छरिज्जं अच्छरीअं रूपो सिद्ध थाय।

अत इति किम् ? ॥ ८ ।१। ५८ ॥ सूत्रथी आदि अकारनो एकार थाय त्यारे अच्छेरं एवुं एकज रूप उपर प्रमाणे थाय छे. कारणके अकार थकी पर होय त्यारेज विकल्पो कहेल होवाथी अच्छेरं ए उदाहरणमां एकार थकी पर होवाथी उपरोक्त विकल्पो थता नथी. कारण के अकार थकी पर नथी.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ब्रह्मचर्ये चः ॥८।१।५९॥

ब्रह्मचर्यशब्दे चस्य अत एत्वं भवति ।

અર્થ:—બ્રહ્મચર્ય શબ્દના ચકારના અકારનો એકાર થાય છે. ।

बम्हचेरं,

બ્રહ્મચર્ય શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે बह्मचर्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી ह्म નો म्ह થાય ત્યારે बम्हचर्य થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૬૩ ॥ સૂત્રથી र्यकारनो रકાર થાય ત્યારે बम्हचर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૫૯ ॥ સૂત્રથી ચકારમાં રહેલા અકારનો એકાર થાય ત્યારે बम्हचेर થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મકાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે बम्हचेरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

तोन्तरि ॥ ८ । १ । ६० ॥

अन्तर्शब्दे तस्य अत एत्वं भवति ।

અર્થ:—अन्तर् શબ્દમાં રહેલો તકાર તેના અકારનો એકાર થાય છે.।

अन्तेउरं

अन्तःपुरम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૧ ॥ સૂત્રથી अन्तर् શબ્દમાં રહેલા र्કારનો લુક્ થાય ત્યારે अन्तपुरम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી પકારનો લોપ થાય ત્યારે अन्तउरम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૦॥ સૂત્રથી તકારમાં રહેલા અકારનો એકાર થાય ત્યારે अन्तेउरम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अन्तेउरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अन्तेआरी

अन्तश्चारी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લુક્ થાય. અન ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ચકારનો લોપ થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે अन्तआरी થાય. અને ચાલતું સૂત્ર લાગી अકારનો एકાર થતાં अन्तेआरी રૂપ સિદ્ધ થાય.

क्वचिन्न भवति ક્યાંક અંતર શબ્દના अકારનો एકાર ન પણ થાય જેમકેઃ—

अन्तग्गयं

अन्तर्गतं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી अन्तर्ના અંત્ય વ્યંજન र્કારનો લોપ થાય ત્યારે अन्तगतं થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે अन्तगअ થાય ॥ ८ ।२। ८९ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય ત્યારે अन्तग्गअ થાય. અને ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી अવર્ણનો यકાર થતાં अन्तग्गय થાય. ॥८ । ३ । २५॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म् થાય. અને ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अन्तग्गयं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अन्तो वीसम्भनिवेसिआणं,

अन्तो विश्रंभनिवेसितानाम् સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८।२।७९ ॥ સૂત્રથી विश्रम्भ માંથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે विशंभ થાય ॥८।१।२६०॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે विसंभ થાય ॥ ८ । १ । ४३ ॥ સૂત્રથી वि દીર્ઘ થાય ત્યારે वीसंभ થાય ॥८।१।१७७॥ સૂત્રથી निवेसितानाम् સંસ્કૃત છે તેના तકારનો લોપ થાય ત્યારે अन्तो वीसंभनिवेसिअ થાય ॥ ८।३।१२ ॥ સૂત્રથી अકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે અને ॥ ८ । ३ । ६ ॥ સૂત્રથી अકાર પર છઠ્ઠીના બહુવચનનો आम् તેનો ण આદેશ થાય. ત્યારે निवेसिआण થાય ત્યારે ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्કાર અનુસ્વાર થાય ત્યારે अन्तो वीसम्भनिवेसिआणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ओत्पद्मे ॥ ८ । १ । ६१ ॥

पद्म शब्दे आदेरत ओत्वं भवति ।

અર્થઃ-पद्म શબ્દના આદિ अકારનો ओકાર થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

पद्म શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૧ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો ઓકાર થાય ત્યારે पोद्म થાય ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી द् કારનો લોપ થાય ત્યારે पोम થાય પછી ॥ ૮। ૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી मकार બેવડો થાય ત્યારે पोम्म થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्कार થાય ત્યાર પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે पोम्मं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

पद्म छद्म ॥ ८ । २ । ११२ ॥ इति विश्लेषे न भवति ।

અર્થ:-पद्म छद्म એ સૂત્રથી જ્યાં વિશ્લેશ થાય ત્યાં આ સૂત્રનો નિયમ લાગે નહિ ત્યાં સંસ્કૃત શબ્દ पद्मं નું पउमं રૂપ થાય તે ॥૮।૨।૧૧૨॥ સૂત્રમાં સાધવામાં આવશે.

नमस्कार परस्परे द्वितीयस्य ॥ ८ । १ । ६२ ॥

अनयो द्वितीयस्य अत ओत्वं भवति ।

અર્થ:-नमस्कार અને परस्पर એ બંને શબ્દના બીજા અકારનો ઓકાર થાય. ।

नमोक्कारो

नमस्कार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી स्કારનો લોપ થાય ત્યારે नमकार થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ककार બેવડો થાય ત્યારે नमक्कार થાય ॥ ૮ । ૧ । ૬૨ ॥ સૂત્રથી બીજા અકારનો ઓકાર થાય ત્યારે नमोक्कार થાય ॥૮ ।૩। ૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય અને ड इत्संज्ञा થઈ તેની પહેલાની ટીનો લોપ થઇ તે ओ પૂર્વના વ્યં-જનમાં મળવાથી नमोक्कारो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

परोप्परं,

परस्पर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सकारनो लोप थाय त्यारे परपर थाय ॥ ८ । १ । ६२ ॥ सूत्रथी बीजा अकारनो ओकार थाय त्यारे परोपर थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी पकारे बेवडो थाय त्यारे परोप्पर थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो मकार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे परोप्परं रूप सिद्ध थाय. ।

वार्पौ ॥ ८ । १ । ६३ ॥

अर्पयतौ धातौ आदेरस्य ओत्वं वा भवति ।

અર્થ:–अर्पयति ધાતુમાં આદિ અકારનો વિકલ્પે ઓકાર થાય છે. ।

ओप्पेइ अप्पेइ,

अर्पयति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે अपयति થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી पकार બેવડો થાય ત્યારે अप्पयति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૬૩ ॥ સૂત્રથી अर्पयति ધાતુના અકારનો ઓકાર વિકલ્પે થાય છે. ત્યારે ओप्पयति અને अप्पयति થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૪૯ ॥ સૂત્રથી "णि" પ્રત્યય નો જે અત્રે अय થયેલ છે તેને સ્થાને "ए" આદેશ થાય એટલે ओप्पेति અને अप्पेति થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી ति પ્રત્યયને સ્થાને इ આદેશ થયો એટલે ओप्पेइ અને अप्पेइ રૂપો સિદ્ધ થયાં. ।

स्वपावुच्च ८ ॥ । १ । ६४ ॥

स्वपितौ धातौ आदेरस्य ओत् उत् च भवति ।

અર્થ:–स्वप् ધાતુમાં આદિ અકારનો ઓકાર અને ઉકાર થાય છે. ।

सोवइ सुवइ,

स्वप् ધાતુ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી વ્યંજનાંત ધાતુને છેડે અકાર ઉમેરવામાં આવે છે તે પ્રમાણે अकार ઉમેરવાથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सव थाय पछी ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी ष्‌कारनो स्‌कार थाय त्यारे स्वप थाय ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी व्‌कारनो लोप थाय त्यारे सप थाय ॥८।१।२३१॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे सव थाय ॥ ८ ।१। ६४ ॥ सूत्रथी आदि अकारनो ओकार अने उकार अनुक्रमे थाय त्यारे सोव अने सुव थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिने स्थाने इकार थाय एटले सोवइ अने सुवइ रूप थाय. ।

नात्पुनर्यादाइ वा ॥ ८ । १ । ६५ ॥

नञः परे पुनः शब्दे आदेरस्य आ आइ इत्यादेशौ वा भवति ।

अर्थः–नञ् अव्यय पछी आवेला पुनर् शब्दना आदि अकारने स्थाने आ आइ एवा आदेशो थाय छे. ।

नउणा नउणाइ.

न पुनर् संस्कृत छे. तेने प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ११ ॥ सूत्रथी अंत्य-व्यंजन र्‌कारनो लुक् थाय त्यारे नपुन थाय. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी पकारनो लुक् थाय. त्यारे नउन थाय. पछी ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय. त्यारे नउण थाय. ॥८। १। ६५॥ सूत्रथी नउणा अने नउणाइ रूप सिद्ध थाय. ।

पक्षे नउण अने नउणो ॥ केवलस्यापि दृश्यते पुणाइ ॥ एकलो पुनर् शब्द होय तो पण कयांक उपरना आदेशो जोवामां आवे छे।

वालाब्वरण्ये लुक् ॥ ८ । १ । ६६ ॥

अलाब्वरण्य शब्दयोरादेरस्य लुग् वा भवति ।

अर्थः–अलाबू अने अरण्य शब्दोना आदि अकारनो विकल्पे लुक् थाय. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

लाउं अलाउं. लाऊ अलाऊ।

अलावु શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય. ત્યારે अलाउ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૬ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો લોપ. વિકલ્પે થાય ત્યારે लाउ अलाउ થાય. નપુસકમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે लाउं અને अलाउं રૂપ સિદ્ધ થાય. અને સ્રીલિંગમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય. ત્યારે अलाऊ અને लाऊ થાય. (अलाबु શબ્દ તુંબડાના વેલા વાચક સ્ત્રીલિંગે છે. અને ફલ વાચક નપુંસકલિંગે છે)।

रण्णं अरण्णं.

अरण्य શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે अरण थाय. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णकार બેવડો થાય. ત્યારે अरण्ण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૬ ॥ સૂત્રથી આદિ અકારનો વિકલ્પે લોપ થાય. ત્યારે रण्ण અને अरण्ण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મકાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે रण्णं અને अरण्णं રૂપ સિદ્ધ થાય.

अत इत्येव.

अरण्य શબ્દના અકારનોજ લોપ થાય. તેથી કરીને आरण्ण कुञ्जरोव्व वेल्लन्तो એટલે आरण्यकुञ्जर इव रममाणः। એવા વાકય સંસ્કૃત છે તેનું નીચે પ્રમાણે

आरण्ण.

आरण्य શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી ય્કારનો લોપ થાય. ત્યારે आरण થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णकार બેવડો થાય. ત્યારે आरण्ण થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कुञ्जरो.

કુંજર શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેને પ્રથમાના એકવચનના सि પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી डो આદેશ થઇ कुञ्जरो રૂપ થયું. ।

व्व.

इव શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેને ॥ ૮ । ૨ । ૧૮૨ ॥ સૂત્રથી व्व આદેશ થયો એટલે કે તે અર્થ જણાવવા તે અવ્યય મુકવામાં આવ્યું. એટલે व्व રૂપ સિદ્ધ થયું.

वेल्लन्तो.

रम्‌धातु સંસ્કૃત છે. તેને ॥ ૮ । ૪ । ૧૬૮ ॥ સૂત્રથી वेल्ल આદેશ થયો. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૮૧ ॥ સૂત્રથી आनश्च પ્રત્યયને સ્થાને न्त આદેશ થયો ત્યારે वेल्लन्त થયું. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયને સ્થાને डो આદેશ થઈ वेल्लन्तो રૂપ સિદ્ધ થએલ છે. ।

वाव्ययोत्खातादावदातः ॥ ८ । १ । ६७ ॥

अव्ययेषु उत्खातादिषु च शब्देषु आदेराकारस्य अद् वा भवति ।

અર્થ:-अव्यय અને उत्खात વિગેરે શબ્દોના આદિ आકારનો વિકલ્પે अકાર થાય. અવ્યયના ઉદાહરણો.

जह जहा,

यथा શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यકારનો जકાર થાય ત્યારે जथा થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે जहा થાય. ॥૮ । ૧ । ૬૭॥ સૂત્રથી આદિ आકારનો अકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે जह અને जहा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

तह तहा,

तथा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ઉપર પ્રમાણે સમજવું. એટલે तह અને तहा થાય.।

अहव अहवा,

अथवा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ઉપર પ્રમાણે સમજવું એટલે अहव અને अहवा.।

व वा,

वा સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત ઉપર પ્રમાણે કરવું એટલે व वा થાય.।

ह हा,

हा સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત ઉપર પ્રમાણે સમજવું એટલે ह हा થાય.।

उत्खातादि—उत्खात વિગેરે શબ્દોનાં ઉદાહરણો.।

उक्खयं उक्खायं,

उत्खात શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય. ॥૮ । ૨ । ૭૭॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે उखत અને उखात થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી खકાર બેવડો થાય ત્યારે उख्खात અને उख्खत થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ख्કારનો कકાર થાય ત્યારે उक्खात અને उक्खत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે उक्खाअ અને उक्खअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે उक्खय અને उक्खाय થાય. ॥ ૮ । ३ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो मકાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उक्खयं અને उक्खायं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चमरो चामरो,

चामर શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે चमर અને चामर થાય. ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે चमरो અને चामरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कलओ कालओ,

कालक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે कालक અને कलक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે कालअ અને कलअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે कलओ અને कालओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

ठविओ ठाविओ,

स्थापित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૧૬ ॥ સૂત્રથી स्थाનો ठा થાય ત્યારે ठापित થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે ठावित થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે ठाविअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે ठाविओ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે ठविओ અને ठाविओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

परिट्ठविओ परिट्ठाविओ,

प्रतिस्थापित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ ।૧। ૩૮॥ સૂત્રથી प्रति શબ્દનો परि આદેશ થાય ત્યારે परिस्थापित થાય ॥ ૮ । ૪ । ૧૬ ॥ સૂત્રથી परिठापित થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થયો પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે परिट्ठावित ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે परिट्ठाविअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે परिट्ठाविओ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો વિકલ્પ અકાર થાય. परिट्ठाविओ અને परिट्ठविओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

संठविओ, संठाविओ,

संस्थापित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સાધનિકા સમજવી ત્યારે संठाविओ અને संठविओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पययं, पाययं।

प्राकृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે पाकृत થાય ॥ ८ । १ । १२६ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો अકાર થાય ત્યારે पाकत થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકાર અને तકાર બંનેનો લોપ થાય ત્યાર પછી ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે पायय થાય ॥ ८ । १ । ६७ ॥ સૂત્રથી આદિ आ કારનો अકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पयय અને पायय થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो मકાર થાય ત્યાર પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पययं અને पाययं સિદ્ધ થાય.।

तलवेण्टं, तालवेण्टं, तलवोण्टं, तालवोण्टं,

तालवृन्त સંસ્કૃત શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १३९ ॥ સૂત્રથી वृन्त શબ્દના ऋકારનો इકાર एકાર ओકાર થાય છે ત્યારે तालवेन्त થાય ॥ ८ । २ । ३१ ॥ સૂત્રથી न्तनो ण्ट થાય ત્યારે तालवेण्ट થાય પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म્કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तालवेण्टं થાય ॥ ८ । १ । ६७ ॥ સૂત્રથી આદિ आકારનો अકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે तलवेण्टं અને तालवेण्टं રૂપ સિદ્ધ થાય પક્ષે જ્યારે वृन्त શબ્દના ऋકારનો ओકાર કરીએ ત્યારે तलवोण्टं तालवोण्टं થાય.

हलिओ, हालिओ, नराओ, नाराओ, वलया, बलाया, कुमरो, कुमारो,

हालिक नाराच बलाका कुमार એ શબ્દો સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ६७ ॥ સૂત્રથી આદિ आકારનો अકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે हालिक हलिक. नाराच, नराच. बलाका, बलका. कुमार, कुमर. થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી हालिक નો कકાર नाराच નો चકાર बलाका નો कકાર એ ત્રણેનો લોપ થાય ત્યારે हलिअ, हालिअ, नाराअ, नराअ, बलाआ, बलया, कुमार कुमर થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે हालिओ, हलिओ, नाराओ, नराओ, ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર

१४

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે वलया અને वलाया થાય અને ઉપર પ્રમાણે कुमारो અને कुमरो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

खइरं, खाइरं,

खादिर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો લોપ થાય ત્યારે खाइर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે खाइर અને खइर થાય ॥ ૮।૩।૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म् કાર થાય ત્યારે खाइरम् અને खइरम् થાય પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે खाइरं અને खइरं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

केचिद् ब्राह्मणपूर्वाह्णयोरपीच्छन्ति કેટલાક આચાર્યો ब्राह्मण તથા पूर्वाह्ण શબ્દોમાં પણ આદિ આકારનો વિકલ્પે અકાર થાય તેમ ઇચ્છે છે તેથી કરીને.

बम्हणो, बाम्हणो,

ब्राह्मण શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય. ત્યારે बाह्मण થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી ह्म નો म्ह થાય. ત્યારે बाम्हण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે बम्हण અને बाम्हण થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે बम्हणो बाम्हणो રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

पुव्वण्हो, पुव्वाण्हो,

पूर्वाह्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય. ત્યારે पूवाह्ण થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી વકાર બેવડો થાય. ત્યારે पुव्वाह्ण થાય. ॥૮।૧।૮૪॥ સૂત્રથી पू હ્રસ્વ થાય. ત્યારે पुव्वाह्ण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે पुव्वह्ण અને पूव्वाह्ण થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૫ ॥ સૂત્રથી ह्णનો ण्ह થાય. ત્યારે पुव्वण्ह અને पुव्वाण्ह થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે पुव्वण्हो અને पुव्वाण्हो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दवग्गी,

दवाग्नि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો લોપ થાય. ત્યારે दवागि થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય. ત્યારે दवाग्गि થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય. ત્યારે दवग्गि થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય. ત્યારે दवग्गी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दावग्गी,

दावाग्नि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ઉપર પ્રમાણે સૂત્રો લગાડવાથી दावग्गी રૂપ થાય ।

चडू,

चटु શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ડકાર થાય. ત્યારે चडु થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનમાં અંત્ય સ્વર દીર્ઘ થાય. ત્યારે चडू રૂપ સિદ્ધ થાય.

चाडू,

चाटु શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં રૂપ પૂર્વવત્ સાધવું એટલે चाडू રૂપ સિદ્ધ થાય. इति शब्द भेदात् सिद्धम् ઉપરનાં ચાર રૂપોનો જુદા જુદા શબ્દો ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૬૭ ॥ સૂત્ર લગાડવાની જરૂર નથી.

घञ् वृद्धे र्वा ॥ ८ । १ । ६८ ॥

घञ् निमित्तो यो वृद्धिरुप आकारस्तस्यादिभूतस्य अद् वा भवति ।

અર્થઃ—घञ् પ્રત્યય નિમિત્ત થએલી વૃદ્ધીના આકારનો વિકલ્પે અકાર થાય છે.

पवहो, पवाहो,

प्रवाह શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય છે. ત્યારે पवाह થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૬૮ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે पवह અને पवाह થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે पवहो અને पवाहो રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पहरो, पहारो,

प्रहार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય પછી ॥ ८ । १ । ६८ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पहर અને पहार થાય પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पहरो અને पहारो રૂપ સિદ્ધ થાય.

पयरो, पयारो,

प्रचार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે पचार થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ચકારનો લોપ થાય ત્યારે पआर થાય ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો યકાર થાય ત્યારે पयार થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિને સ્થાને डो થાય ત્યારે पयारो થાય ત્યાર પછી ॥ ८ । १ । ६८ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पयरो અને पयारो રૂપ સિદ્ધ થાય.

पत्थवो, पत्थावो,

प्रस्ताव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે पस्तावः થાય ॥ ८ । २ । ४५ ॥ સૂત્રથી स्त નો थ થાય ત્યારે पथावः થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી થકાર બેવડો થાય ત્યારે पथ्थावः થાય પછી ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ થ્કારનો ત્કાર થાય ત્યારે पत्थावः ॥ ८ । १ । ६८ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पत्थवः અને पत्थावः થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पत्थवो અને पत्थावो રૂપ સિદ્ધ થાય.

राओ,

क्वचित् न भवति કયાંક આકારનો અકાર થાય એ નિયમ લાગતો હોય તો પણ ન થાય જેમકે रागः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે राअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે राओ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

महाराष्ट्रे ॥८।१।६९॥

महाराष्ट्र शब्दे आदेराकारस्य अद् भवति।

અર્થઃ—महाराष्ट्र શબ્દમાં આદિ આકારનો અકાર થાય.

मरहट्ठं, मरहट्ठो,

महाराष्ट्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૯ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર થાય ત્યારે महराष्ट्र થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે महराष्ट्र થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે महराष्ट थाय પછી ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठ થાય ત્યારે महरठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ઠકાર બેવડો થાય ત્યારે महरठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ઠકારનો ટકાર થાય ત્યારે महरट्ठ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૧૧૯ ॥ સૂત્રથી હકાર અને રકારનો વ્યત્યય થાય ત્યારે मरहट्ठ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मरहट्ठं રૂપ થાય.

પુલિંગે ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે मरहट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય.

मांसादिष्वनुस्वारे ॥ ८ । १ । ७० ॥

मांस प्रकारेषु अनुस्वारे सति आदेरातः अद् भवति।

અર્થઃ—मांस શબ્દના જેવા પ્રકારવાલા શબ્દોને અનુસ્વાર કર્યે છતે આદિ આકારનો અકાર થાય છે.

मंसं,

मांस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર થાય ત્યારે मंस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વાર થાય ત્યારે मंसं રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

पंसू,

पांशु શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ આદિ આકારનો અકાર થાય ત્યારે पंशु થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે पंसु થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે पंसू રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पंसणो,

पांसन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વવત્ આકારનો અકાર થાય ત્યારે पंसन થાય ॥૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે पंसण થાય પછી ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે पंसणो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.

कंसं,

कांस्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यकारनो લોપ થાય ત્યારે कांस થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર થાય ત્યારે कंस થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कंसं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कंसिओ,

कांसिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે कांसिअ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર થાય ત્યારે कंसिअ થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય. ત્યારે कंसिओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

वंसिओ,

वांशिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે वांसिक થાય પછી कांसिकनी જેમ સમજવો એટલે वंसिओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पंडवो,

पांडव शબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ७० ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર થાય ત્યારે पंडव થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે पंडवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

संसिद्धिओ,

सांसिद्धिक સંસ્કૃત શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ७० ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર થાય ત્યારે संसिद्धिक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ककારનો લોપ થાય ત્યારે संसिद्धिअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે संसिद्धिओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

संजत्तिओ,

सांयात्रिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २४५ ॥ સૂત્રથી યકારનો જકાર થાય ત્યારે सांजात्रिक થાય ॥ ८ । १ । ७० ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો અકાર થાય ત્યારે संजात्रिक થાય. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે संजत्रिक થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रकारનો લોપ થાય ત્યારે संजतिक થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે संजत्तिक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે संजत्तिअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે संजत्तिओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

मासं, पामू,

अनुस्वार इति किम् એટલે અનુસ્વાર કર્યે છતે આકારનો અકાર થાય એમ કેમ ? ॥ ८ । १ । २९ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે અનુસ્વારનો લોપ થાય ત્યારે मासं અને पामू રૂપ થાય.

श्यामाके मः ॥ ८ । १ । ७१ ॥

श्यामाके मस्य आतः अद् भवति ।

અર્થ:—श्यामाक શબ્દમાં मકારના આકારનો અકાર થાય છે.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सामओ

श्यामाक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે शामाक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सामाक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૧ ॥ સૂત્રથી मકારમાંના આકારનો अકાર થાય ત્યારે सामक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે सामअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે सामओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इः सदादौ वा ॥ ८।१।७२ ॥

सदादिषु शब्देषु आत इत्त्वं वा भवति ।

અર્થ:—सदा આદિ શબ્દોમાં રહેલ આકાર તેનો इકાર વિકલ્પે થાય.।

सइ सया

सदा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૨ ॥ સૂત્રથી આકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે सदि सदा થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે सइ અને सआ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે सया થાય એવી રીતે सइ અને सया રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

निसिअरो निसाअरो

निशाकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૨ ॥ સૂત્રથી આકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે निशिकर અને निशाकर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે निसिकर અને निसाकर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે निसिअर निसाअर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે निसिअरो निसाअरो રૂપ સિદ્ધ થાય.

कुप्पिसो कुप्पासो

कूर्पास શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે कुर्पास થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रकारनो લોપ થાય ત્યારે कुपास થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી पकार બેવડો થયો ત્યારે कुप्पास થાય ॥ ८ । १ । ७२ ॥ સૂત્રથી આકારનો વિકલ્પે इकार થાય ત્યારે कुप्पिस અને कुप्पास થાય ॥८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે कुप्पिसो અને कुप्पासो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आचार्ये चोच्च ॥ ८ । १ । ७३ ॥

आचार्य शब्दे चस्य आत इत्वं अत्वं च भवति ।

અર્થ:—आचार्य શબ્દમાં ચકારમાં રહેલ આકાર તેનો इकार અને अकार થાય છે.

आइरिओ आयरिओ

आचार्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । १०७ ॥ સૂત્રથી યકારની પહેલાં इकार આગમ થાય ત્યારે आचारिय થાય ॥ ८ । १ । ७३ ॥ સૂત્રથી ચકારમાંના આકારનો इकार અને अकार થાય ત્યારે आचिरिय અને आचरिअ થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ચકાર અને યકારનો લોપ થાય ત્યારે आइरिअ आअरिअ થાય ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી બીજા શબ્દમાં अ વર્ણનો યકાર થાય ત્યારે आयरिअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે आइरिओ અને आयरिओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

ई: स्त्यान खल्वाटे ॥ ८ । १ । ७४ ॥

स्त्यानखल्वाटयोरादेरात ई र्भवति ।

અર્થ:—स्त्यान અને खल्वाट શબ્દના આદિ આકારનો ઈકાર થાય છે.

ठीणं थीणं थिण्णं.

स्त्यान શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે स्तान થાય ॥ ८ । २ । ३३ ॥ સૂત્રથી स्तनो વિકલ્પે ठ થાય ત્યારે ठान થાય ॥ ८ । १ ७४ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ઈકાર થાય ત્યારે ઠીન થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે ઠીણ થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૨ । ૪૯ ॥ સૂત્રથી स्तनो थ થાય ત્યારે થીણ થાય ત્રીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૨ । ૯૯ ॥ સૂત્રથી ણકાર બેવડો થાય ત્યારે थीण्ण થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે थिण्ण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ठीणं थीणं थिण्णं રૂપો સિદ્ધ થાય. ।

खल्लीडो

खल्वाट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે खलाट થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી લકાર બેવડો થાય ત્યારે खल्लाट થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો ઈકાર થાય ત્યારે खल्लीट થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ડકાર થાય ત્યારે खल्लीड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો डो થાય ત્યારે खल्लीडो રૂપ સિદ્ધ થાય

संखायम् इति तु समः स्त्यः खा. ॥ ८ । ४ । १५ ॥ इति खा देशे सिद्धम् ।

અર્થ:—संखायम् એ પ્રયોગ તો सम् ઉપસર્ગ પછી स्त्यै ધાતુને સ્થાને खा એવો આદેશ ॥ ૮ । ૪ । ૧૫ ॥ સૂત્ર પ્રમાણે થાય છે. સાધનિકા ॥ ૮ । ૪ । ૧૫ ॥ સૂત્રમાં જોઇ લેવી.

उ: सास्ना स्तावके ॥ ८ । १ । ७५ ॥

अनयो रादेरात उत्वं भवति ।

અર્થ:—આ બંને શબ્દના આદિ આકારનો ઉકાર થાય છે ।

मुण्हा

सास्ना શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૫ ॥ સૂત્રથી स्नाનો ण्हा થાય ત્યારે साण्हा થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૫ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો ઉકાર થાય ત્યારે सुण्हा રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

थुवओ

स्तावक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૪૫ ॥ સૂત્રથી स्तનો थકાર થાય ત્યારે थावक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૫ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો उકાર થાય ત્યારે थुवक થાય ॥૮ । ૧ । ૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે थुवअ થાય ॥૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય થાય ત્યારે थुवओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

ऊद्वासारे ॥ ८ । १ । ७६ ॥

आसार शब्दे आदेरात ऊद् वा भवति ।

અર્થ:—आसार શબ્દના આદિ आકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય ।

ऊसारो आसारो

आसार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૬ ॥ સૂત્રથી આદિ आકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે ऊसार અને आसार થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે ऊसारो અને आसरो રૂપો સિદ્ધ થાય ।

आर्याया र्यः श्वश्वाम् ॥। ८ । १ । ७७ ॥

आर्या शब्दे श्वश्राम् वाच्यायां र्यस्यात ऊर्भवति ।

અર્થ:—आर्या શબ્દનો જો સાસુ અર્થ થતો હોય તો તે શબ્દના र्यમાં રહેલા आકારનો ऊકાર થાય ।

अज्जू

आर्या શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી र्यમાં રહેલા आકારનો ऊકાર થયો એટલે आर्यू થયું ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી र्यકારનો जકાર થાય ત્યારે आजू થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે आज्जू થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે अज्जू રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

अश्वाम इति किम् સાસુ અર્થ ન થતો હોય તો अज्जा રૂપ થાય ।

अज्जा

आर्या શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનો સાસુ અર્થ ન થતો હોવાથી ॥ ૮ । ૧ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી લાગે નહિ તેથી પ્રથમજ ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી ર્યને ઠેકાણે જકાર આદેશ થયો એટલે आजा થયું ॥ ૮ । ૨ । ૮૧ ॥ સૂત્રથી જકારનો દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે आज्जा થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો હ્રસ્વ થઈ अज्जा રૂપ સિદ્ધ થાય.

एद् ग्राह्ये ॥ ૮ । ૧ । ૭૮ ॥

ग्राह्यशब्दे आदेशात एत्वं भवति ।

ग्राह्य શબ્દના આદિ આકારનો एકાર થાય ।

गेज्झं

ग्राह्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી ह्यનો झ્કાર થાય ત્યારે ग्राझ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી झકાર બેવડો થાય ત્યારે ग्राझ्झ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી આદિ झકારનો જકાર થાય ग्राज्झ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે गाज्झ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી આદિ આકારનો एકાર થાય ત્યારે गेज्झ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गेज्झं રૂપ સિદ્ધ થાય ।

द्वारे वा ॥ ૮ । ૧ । ૭૯ ॥

द्वारे शब्दे आत एद् वा भवति

અર્થ:—द्वार શબ્દમાં રહેલ આકારનો एકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

देरं दुआरं दारं वारं.

द्वार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वकारनो लोप थाय त्यारे दार थाय ॥ ८ । १ । ७९ ॥ सूत्रथी आकारनो एकार थाय त्यारे देर थाय बीजा पक्षमां ॥ ८ । २ । ११२ ॥ सूत्रथी संयुकतना अंत्य व्यंजन थकी पूर्वे उ आगळ विकल्पे थाय. पछी द्वारमां दकार अने वकारने जुदा पाडी वकारनी पूर्वे उकार आगळ आवे त्यारे दुवार थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी वकारनो लोप थाय त्यारे दुआर थाय । त्रीजा पक्षमां द्वार शब्दने ॥८ ।१। १७७॥ सूत्रथी वकारनो लोप थाय त्यारे दार थाय । चोथा पक्षमां दार छे तेने ॥ ८ । २ । ७७ ॥ सूत्रथी दकारनो लोप थाय त्यारे वार थाय हवे ए सिद्ध थएला चारे रूपोने प्रथमाना एकवचनना सि प्रत्ययने स्थाने ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी मकार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे चारे पक्षमां देरं दुआरं दारं अने वारं रूपो सिद्ध थाय।

कथं नेरइओ नारइओ ? अर्थ:—नेरइओ अने नारइओ रूपो शी रीते बनेल छे. जवाब; निरये भवो नैरयिक; १ नरके भवो नारकिक; २ आवी रीते बनेला १ नैरयिक शब्द उपरथी नेरइओ रूप सिद्ध थशे २ नारकिक उपरथी नारइओ सिद्ध थशे ते नीचे प्रमाणे.

नेरइओ नारइओ.

नैरयिक संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १४८ ॥ सूत्रथी ऐकारनो एकार थाय त्यारे नेरयिक थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी य अने क बंनेनो लोप थाय त्यारे नेरइअ थाय.।

नारकिक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ८ । १। १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय त्यारे नारइअ थाय ॥ ८ । ३ । ॥ २ ॥ सूत्रथी बंने शब्दोमां सिना स्थाने डो थाय त्यारे नेरइओ अने नारइओ रूपो सिद्ध थाय।

आर्षे अन्यत्रापि आगमनी भाषामां बीजे ठेकाणे पण एकार थाय छे. जेमके:--

पच्छे कम्मं

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पश्चात् कर्मन् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ ।૧૧॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનોનો લોપ થાય ત્યારે पश्चा कर्म થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૧ ॥ સૂત્રથી श्चનો छकार થાય ત્યારે पछा कर्म થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छकार બેવડો થાય। ત્યારે पछ्छा कर्म થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી આદિ छकारનો चकार થાય ત્યારે पच्छा कर्म થાય. आर्ष હોવાથી આ ઠેકાણે પણ ॥ ૮ । ૧ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી एकार થાય ત્યારે पच्छे कर्म થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रकारનો લોપ થાય ત્યારે पच्छे कम થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી मकार બેવડો થાય ત્યારે पच्छे कम्म થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી म्कार सिने સ્થાને થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पच्छेकम्मं રૂપ સિદ્ધ થાય.

असहेज्ज

असहाय्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી एकार થાય ત્યારે असहेय्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી य्यकारनો जकार થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી जकार બેવડો થાય ત્યારે असहेज्ज રૂપ થાય એમ असहेज्ज देवासुरी રૂપ સિદ્ધ થાય.

पारापते रो वा ॥ ८ । १ । ८० ॥

पारापत शब्दे रस्यस्यात एद् वा भवति।

અર્થ:-पारापत શબ્દમાં રહેતા रकारના आकारનો एकार વિકલ્પે થાય.

पारेवओ पारावओ.

पारापत શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે आकारનો एकार થાય. ત્યારે पारेपत થાય. અને पारापत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पकारનો वकार થાય. ત્યારે पारेवत અને पारावत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारનો લોપ થાય. ત્યારે पारेवअ અને पारावअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય. ત્યારે पारेवओ અને पारावओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मात्रटि वा ॥ ८ । १ । ८१ ॥

मात्रट्प्रत्यये आत एद् वा भवति।

અર્થઃ—मात्रट् પ્રત્યયના મ્કારમાં રહેલા આકારનો एકાર વિકલ્પે થાય છે.।

एत्तिअमेत्तं एत्तिअमत्तं.

एतावनमात्रं શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૫૭ ॥ સૂત્રથી एत्तिअ માત્ર થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય. ત્યારે एत्तिअमात થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય. ત્યારે एत्तिअमात्त થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૧ ॥ સૂત્રથી मात्रट्ना મ્કારમાં રહેલ આકાર તેનો एકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે एत्तिअमेत्त एत्तिअमात्त ॥एत्तिअमात्त॥ શબ્દમાં ॥ ૮ । ૧ । ८४ ॥ સૂત્રથી माકારના આકારનો હ્રસ્વ થાય. ત્યારે एत्तिअमत्त થાય. પછી બંને રૂપોમાં ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो મ્કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે एत्तिअमेत्तं एत्ति-अमत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય.। बहुलाधिकारात् क्वचिन् मात्रशब्देपि । भोअणमेत्तं અર્થઃ— बहूल શબ્દનો અધિકાર હોવાથી ક્યાંક "मात्र" એ પ્રત્યય ન હોય તો પણ તેના આકાર નાસ્થાને एકાર આદેશ થાય છે. જેમકેઃ—

भोजनमात्रं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેની ઉપર પ્રમાણે સાધવાથી भोअणमेत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

उदोद्वार्द्रे ॥८।१।८२॥

आर्द्रे शब्दे आदेरात उद् ओच्च वा भवतः ।

અર્થ—आर्द्र શબ્દમાં રહેલ આદિ આકારનો उકાર અને ओકાર વિકલ્પે થાય છે.।

उल्लं ओल्लं.

आर्द्र શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ઉર્ધ્વ રહેલો ર્કાર તેનો લોપ થાય. ત્યારે आद्र થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૨ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી આદિ આકાર તેનો ઉકાર અને ઓકાર થાય. ત્યારે उद्र અને ओद्र થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી દ્કારનો લોપ થાય. ત્યારે उर અને ओर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લ્કાર થાય. ત્યારે उल અને ओल થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી લકાર બેવડો થાય. ત્યારે उल्ल અને ओल्ल થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उल्लं અને ओल्लं રૂપો સિદ્ધ થાય પક્ષે अद्धं અને अद्दं રૂપ થાય ।

वाह सलिल पवहेण उल्लेइ

बाष्प શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી ष्पनो हકાર થાય ત્યારે वाह થાય प्रवाह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૮ ॥ સૂત્રમાં સિદ્ધ કરેલ છે અને ॥ ૮ । ૩ । ૬ ॥ સૂત્રથી टामोर्णथी णકાર થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૪ ॥ સૂત્રથી णકારની પહેલાંના अકારનો एકાર થાય ત્યારે पवाहेण आद्रयतिनुं उल्लेइ ઉપર પ્રમાણે જાણવું ।

ओदाल्यां पंक्तौ ॥ ८ । १ । ८३ ॥

आलिशब्दे पंक्ति वाचिनि आत ओत्वं भवति ।

અર્થ:—पंक्ति वाचि आली શબ્દ તેના આકારનો ઓકાર થાય ।

ओली

आली શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૩ ॥ સૂત્રથી આકારનો ઓકાર થાય ત્યારે ओली રૂપ સિદ્ધ થાય पंक्तौ इति किम મૂલમાં पंक्ति વાચક કહ્યું છે માટે आली શબ્દ सखी વાચક હોય તો પ્રાકૃતમાં आली થાય છે ।

ह्रस्वः संयोगे ॥ ८ । १ । ८४ ॥

दीर्घस्य यथादर्शनंयोगे परे ह्रस्वो भवति ।

અર્થ;—દીર્ઘસ્વરને જોડેલા અક્ષર પર છતે હ્રસ્વ થાય છે પ્રયોગમાં જોવામાં

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ઉદાહરણો.

आत् આકાર હ્રસ્વનાં ઉદાહરણો.

अम्बं

आम्र શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ५६ ॥ સૂત્રથી म्रनो म्ब थाय त्यारे आम्ब थाय ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર થાય ત્યારે अम्ब થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય अम्बं રૂપ થાય।

तम्बं

ताम्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં तम्बं રૂપ પૂર્વવત્ જાણવું ।

विरहग्गी.

विरहाग्निः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી नકારનો લોપ થાય ત્યારે विरहागिः થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય ત્યારે विरहाग्गिः થાય. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર થાય ત્યારે विरहग्गिः થાય. ॥ ८ । १ । १९ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે विरहग्गीः રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अस्सं

आस्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે आस થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી सકાર બેવડો થાય. ત્યારે आस्स થાય. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર થાય. ત્યારે अस्स થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને મ્‌કાર થાય. પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે अस्सं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

ईत् દીર્ઘ ईनो હ્રસ્વ થાય તેના ઉદાહરણો.

मुणिन्दो

मुनीन्द्रः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र्‌કારનો લોપ થાય. ત્યારે मुनीन्द थाय. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

થાય. ત્યારે मुनिन्दः થાય. ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मुणिन्दः થાય. ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય. ત્યારે मुणिन्दो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

तिन्थं

तीर्थ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય. ત્યારે तीथ થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી थકાર બેવડો થાય ત્યારે तीथ्थ થાય. ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ थકારનો तકાર થાય. ત્યારે तीत्थ થાય ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય. ત્યારે तित्थ થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म્કાર થાય. પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે तित्थं રૂપ સિદ્ધ થાય.

ऊत् દીર્ઘ ऊકારનો હ્રસ્વ થાય. તેનાં ઉદાહરણો.

गुरुल्लावा

गुरूल्लापाः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય. ત્યારે गुरूल्लावाः થાય. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે गुरुल्लावाः થાય. ॥ ८ । ३ । ४ ॥ સૂત્રથી બહુવચનના પ્રત્યયનો लुक् થાય. અને ॥८।३।१२॥ સૂત્રથી પૂર્વનો अકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે गुरुल्लावा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

चुण्णो

चूर्णः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે चूणः થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે चूण्णः થાય. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે चुण्णः થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે चुण्णो રૂપ થાય. ।

एत्, एકારનો હ્રસ્વ થાય તેનાં ઉદાહરણો.

नरिन्दो

नरेन्द्रः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

रकारनो लोप थाय. त्यारे नरेन्दः थाय. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी ह्रस्व थाय त्यारे नरिन्दः थाय. ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सि ना स्थाने डो थाय. त्यारे नरिन्दो रूप सिद्ध थाय. ।

मिलिच्छो

म्लेच्छः शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । १०६ ॥ सूत्रथी संयुक्त लकारनी पहेलां इकारनो आगम थाय छे तेथी मिलेच्छः रूप थाय. पछी ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी ह्रस्व थाय. त्यारे मिलिच्छः थाय. ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सि ना स्थाने डो थाय त्यारे मिलिच्छो रूप सिद्ध थाय. ।

दिट्ठीक्क थण वट्टं !

अर्थः-कांचली उतारवा वखते जोवामां आवेल एक स्तन

दृष्टैकस्तनपृष्ठं शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ३४ ॥ सूत्रथी ष्टनो ठकार थाय. त्यारे दृठ थाय. ॥ ८ । १ । १२८ ॥ सूत्रथी आदि ऋकार नो इकार थाय. त्यारे दिठ थाय. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी ठकार बेवडो थाय. त्यारे दिठ्ठ थाय. ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व ठकारनो टकार थाय त्यारे दिट्ठ थाय. ।

एक शब्द संस्कृत तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ९९ ॥ सूत्रथी ककार बेवडो थाय त्यारे एक्क रूप थाय. ।

स्तन शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ४५ ॥ सूत्रथी स्तनो थ थाय त्यारे थन थाय. ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे थण रूप थाय. ।

पृष्ठ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी ऋकारनो अकार थाय त्यारे पष्ठ थाय ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे वष्ठ थाय पछी ॥ ८ । २ । ३४ ॥ सूत्रथी ष्ठनो ठकार थाय त्यारे वठ थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी ठकार बेवडो थाय त्यारे वठ्ठ थाय ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व ठकारनो टकार थाय त्यारे वट्ठ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वट्टं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

હવે दिट्ठ एक थण वट्टं છે તેને ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી एકારનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે इકાર થાય એટલે दिट्ठ इक्क થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી ठકારમાં રહેલ अકારનો લોપ થઇ તેમાં इકાર મેલવવાથી दिट्ठिक्क थण वट्टं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ओत् ઓકારનો હ્રસ્વ થાય તેનાં ઉદાહરણો:—

अहरुट्ठं,

अधरोष्ठः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે अहरोष्ठ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી रोકારનો रुકાર થાય ત્યારે अहरुष्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्ठકારનો ठકાર થાય ત્યારે अहरुठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ત્યારે अहरुठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે अहरुट्ठ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अहरुट्ठं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

नीलुप्पलं,

नीलोत्पलम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી लोનો लु થાય ત્યારે नीलुत्पलम् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે नीलुपलम् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી पકાર બેવડો થાય ત્યારે नीलुप्पलम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नीलुप्पलं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

संयोग इति किम ? સંયોગ પર છતાં પૂર્વ સ્વર હ્રસ્વ થાય એમ કેમ કહ્યું ? ઉત્તર:—

आयासं,

સંયોગ પર ન હોય તો હ્રસ્વ ન થાય आकाश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारનો લોપ થાય ત્યારે आआश થાય ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે आयाश थाय॥૮।૧। ૨૬૦॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે आयास થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્ કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે आयासं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

અહીં સંયોગ ન હોવાથી હ્રસ્વ ન થયો. વળી यथादर्शनं પ્રયોગમાં જોવામાં આવે તો થાય એમ કહેલ હોવાથી નીચેના ઉદાહરણોમાં પણ હ્રસ્વ થયો નથી.

ईसरो

ईश्वर શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી व કારનો લોપ થાય. ત્યારે ईशर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सकार થાય ત્યારે ईसर થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે ईसरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ऊसवो

उत्सव શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૪ ॥ સૂત્રથી આદિ उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે ऊत्सव થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે ऊसव થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે ऊसवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इत एद्वा ॥८।१।८५॥

संयोगे इति वर्तते । आदेरिकारस्य संयोगे परे ए कारो वा भवति ।

અર્થઃ-સંયોગ પર છતાં આદિ इકારનો एકાર વિકલ્પે થાય છે.

पेण्डं—पिण्डं

पिण्ड શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૫ ॥ સૂત્રથી इ કારનો ए કાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે पेण्ड અને पिण्ड થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.　Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે पेण्डं અને पिण्डं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

धम्मेल्लं धम्मिल्लं

धम्मिल्ल શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ રૂપ થાય છે ત્યારે धम्मेल्लं અને धम्मिल्लं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सेन्दूरं सिन्दूरं

सिन्दूर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પૂર્વવત્ પ્રાકૃતમાં થાય છે ત્યારે सेन्दूरं અને सिन्दूरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वेण्हू विण्हू

विष्णु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૫ ॥ સૂત્રથી ष्ण નો ण्ह થાય ત્યારે विण्हु થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૫ ॥ સૂત્રથી इકારનો વિકલ્પે एકાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યનો उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે वेण्हू અને विण्हू રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पेट्ठं पिट्ठं

पिष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૫ ॥ સૂત્રથી इકારનો સંયોગ પર છતાં વિકલ્પે एકાર થાય. ત્યારે पिष्ट અને पेष्ट થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्ट નો ठકાર થાય. ત્યારે पिठ અને पेठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય. ત્યારે पिठ्ठ અને पेठ्ठ થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય. ત્યારે पिट्ठ અને पेट्ठ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि નો મ્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે पिट्ठं અને पेट्ठं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

बेल्लं बिल्लं

बिल्व શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી व કારનો લોપ થાય. ત્યારે बिल થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી लકાર બેવડો થાય. ત્યારે बिल्ल થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૮૫ ॥ સૂત્રથી इકારનો વિકલ્પે एકાર થાય ત્યારે बेल्ल અને बिल्ल થાય. । ॥૮ । ૩ । ૨૫॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યાર પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वेल्लं અને विल्लं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

क्वचिन्न भवति चिन्ता (ક્યાંક સંયોગ પર છતાં પણ इકારનો एકાર ન થાય જેમકે चिन्ता શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પણ એમજ રહે છે પણ एકાર વિકલ્પે નથી થતો.)

किंशुके वा ॥ ८ । १ । ८६ ॥

किंशुकशब्दे आदेरित एकारो वा भवति ।

અર્થ:—किंशुक શબ્દમાં આદિ इકારનો एकार વિકલ્પે થાય છે. ।

केसुअं किंसुअं,

किंशुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં मांसादे र्वा ॥ ८।१।२९ ॥ સૂત્રમાં સિદ્ધ થએલ છે તેથી અત્રે સિદ્ધ કરેલ નથી. આવાં રૂપો વિકલ્પે થાય છે તેની સાધનિકા ત્યાંથી જોઈ લેવી. ।

मिरायाम् ॥ ८ । १ । ८७ ॥

मिरा शब्दे इत एकारो भवति ।

અર્થ:—मिरा શબ્દમાંના इકારનો एકાર થાય. ।

मेरा,

मिरा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ८७ ॥ સૂત્રથી इકારનો एકાર થાય ત્યારે मेरा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पथि-पृथिवी-प्रतिश्रुन्मूषिक-हरिद्रा-बिभीतकेष्वत् ॥८।१।८८॥

एषु आदेरितोकारो भवति ।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં આદિ इકારનો अકાર થાય છે. ।

पहो

पथिन् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અંત્ય न् કારનો લોપ થયો ત્યારે पथि થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી थ કારનો ह કાર થાય ત્યારે पहि થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રથી इ કારનો अ કાર થાય ત્યારે पह થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે पहो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पुहई पुढवी

पृथिवी શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋ કારનો उ કાર થાય ત્યારે पुथिवी થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી थ કારનો ह કાર થાય ત્યારે पुहिवी થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી व કારનો લોપ થાય ત્યારે पुहिई થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રથી हि માંના इ કારનો अ કાર થાય ત્યારે पुहई રૂપ સિદ્ધ થાય. બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી उ કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૬ ॥ સૂત્રથી थ કારનો ढ કાર થાય ત્યારે पुढिवी થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રથી ढि માંના इ કારનો अ કાર થાય ત્યારે पुढवी સિદ્ધ થાય છે. આવી રીતે पुहई અને पुढवी બંને રૂપો સિદ્ધ થયાં. ।

पडंसुआ

प्रतिश्रुत् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં वक्रादावंतः ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે. ત્યાંથી જોઈ લેવું તેમાં पडंसुआ સિદ્ધ કરેલ છે. ।

मूसओ

मूषिक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રથી इ કારનો अ કાર થાય. ત્યારે मूषक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી ष કારનો स કાર થાય ત્યારે मूसक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી क કારનો લોપ થાય ત્યારે मूसअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય ત્યારે मूसओ રૂપ સિદ્ધ થાય ।

हलद्दी हलद्दा

हरिद्रा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

इकारनो अकार थाय त्यारे हरद्रा थाय ॥ ८ । १ । २५४ ॥ सूत्रथी जोड्या विनाना रकारनो लकार थाय त्यारे हलद्रा थाय ॥ ८ । २ । ८० ॥ सूत्रथी द्र शब्दमांना रकारनो लुक् विकल्पे थाय त्यारे हलदा थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी दकार बेवडो थाय त्यारे हलद्दा थाय ॥ ८ । १ । ७२ ॥ सूत्रथी स्त्री लिंगमां विकल्पे ङी थाय त्यारे हलद्दी अने हलद्दा रूप सिद्ध थाय.।

वहेडओ,

तिभीतक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ८८ ॥ सूत्रथी इकारनो अकार थाय त्यारे वभीतक थाय ॥ ८ ।१। १८७ ॥ सूत्रथी भकारनो हकार थाय पछी ॥ ८ । १ । १०५ ॥ सूत्रथी ईकारनो एकार थाय त्यारे वहेतक थाय ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय त्यारे वहेडक थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय त्यारे वहेडअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे वहेडओ रूप सिद्ध थाय.।

पन्थं किर देसित्तेति तु पथिशब्द समानार्थस्य पन्थ शब्दस्य भविष्यति। पन्थं किर देसित्ता

आ वाक्यनी अंदर पन्थं रूप थएल छे ते पथिन् शब्दनुं नथी, पण पथिन् शब्दना जेवा अर्थवाळा पन्थ शब्दनुं छे माटे केम थयुं ? ते शंका करवी नहि हरिद्रायां विकल्प इत्यन्ये हरिद्रा शब्दमां इकारनो अकार विकल्पे थाय एम बीजा आचार्यो माने छे ते मते हलीद्दी अने हलिद्दा रूपो वधारे थाय विकल्प वडे इकार कहे छे तेथी आ सूत्रथी अ. इ. बन्ने थाय साधनिका पूर्ववत् जाणवी.

शिथिलेंगुदे वा ॥ ८।१।८९ ॥

अनयोरादेरितोऽद् वा भवति।

अर्थः—आ बंने शब्दोना आदि इकारनो अकार विकल्पे थाय.।

सढिलं सिढिलं पसढिलं पसिढिलं,

शिथिल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २१० ॥ सूत्रथी

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऋकारनो सकार थाय त्यारे सिथिल थाय ॥ ८ । १ । ८१ ॥ सूत्रथी आदि इकारनो विकल्पे अकार थाय त्यारे सथिल अने सिथिल थाय ॥ ८ । १ । २१५ ॥ सूत्रथी थकारनो ढकार थाय त्यारे सढिल अने सिढिल सिद्ध थाय. ।

प्रशिथिल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पशिथिल थाय पछी सिथिलनी माफक सिद्ध थाय त्यारे पसिढिल अने पसढिल थाय छे पछी ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म् थई ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी अनुस्वार थइने चारे रूपो सिद्ध थयां छे.।

अङ्गुअं इङ्गुअं.

इङ्गुद शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ८९ ॥ सूत्रथी इकारनो अकार विकल्पे थाय त्यारे अङ्गुद अने इङ्गुद थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी दकारनो लोप थाय त्यारे अङ्गुअ अने इङ्गुअ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय पछी॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे अङ्गुअं अने इङ्गुअं रूप सिद्ध थाय. ।

निर्मित शब्दे तु वा आत्वं न विधेयं। निर्मातनिर्मित शब्दाभ्यामेव सिद्धेः ।

निर्मित संस्कृत शब्दना इकारनो आकार करवानी जरूर नथी निर्मात संस्कृत शब्द उपरथी निम्माओ थशे अने निर्मित शब्द उपरथी निम्मिओ थशे माटे सूत्र करवानी जरूर नथी.

तित्तिरौ रः ॥८।१।९०॥

तित्तिरि शब्दे रस्येतोऽद् भवति ।

अर्थः—तित्तिरि शब्दमां रहेल रकारना इकारनो अकार थाय. ।

तित्तिरो

तित्तिरि शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ९० ॥ सूत्रथी रकारमां रहेल इकारनो अकार थाय त्यारे तित्तिर थाय पछी ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे तित्तिरो रूप सिद्ध थाय. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

इतौ तो वाक्यादौ ॥ ८ । १ । ९१ ॥

वाक्यादि भूते इतिशब्दे यस्तस्तत्संबंधिन इकारस्य अकारो भवति ।

અર્થઃ—વાક્યની આદિમાં રહેલ इति શબ્દમાં જે તકાર છે. તેમાંના ઇકારનો અકાર થાય. ।

इअ जम्पिआवसाणे

इति जल्पितावसाने વાક્ય સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ९१ ॥ સૂત્રથી ઇકારનો અકાર થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે इअ થાય. शेषं पूर्ववत् जम्पिआवसाणे એ પ્રમાણે સિદ્ધ કરવું. ।

इअ विअसिअ कुसुम सरो

इति विकसितकुसुमशरः વાક્ય સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ કરવું એટલે इअ विअसिअ कुसुम सरो સિદ્ધ થાય છે. वाक्यादाविति किम् ?

पिओत्ति

प्रिय इति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पिय इति થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી य કારનો લોપ થાય ત્યારે पिअ इति शेषं पूर्ववत् ॥ ८ । १ । ४२ ॥ સૂત્રમાં સિદ્ધ કરેલ છે. તેવી રીતે पुरिसोत्ति પણ સિદ્ધ કરેલ છે. ત્યાંથી જોઈ લેવું. ।

ई जिह्वा-सिंह-त्रिंशद्विंशतौ त्या ॥ ८ । १ । ९२ ॥

जिह्वादिषु इकारस्य ति शब्देन सह ई भवति ।

અર્થઃ—जिह्वादि શબ્દોમાં ति શબ્દની સાથે ઈકાર થાય છે.

जीहा

जिह्वा શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે जिहा થાય. ॥ ८ । १ । ९२ ॥ સૂત્રથી ઈકાર થાય ત્યારે जीहा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सीहो

सिंह શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૯ ॥ સૂત્રમાં સિદ્ધ કરેલ છે. ત્યાં જોઈ લેવું. । त्रिंशत् विंशति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય. ત્યારે तिंशत् થાય. शेषं पूर्ववत् એટલે ॥ ૮ । ૧ । ૨૮ ॥ સૂત્રમાં જોઈ લેવું. तीसा અને वीसा સિદ્ધ થાય છે. ।

बहुलाधिकारात् क्वचिन्नभवति । બહુલ અધિકાર હોવાથી. (સર્વે વિધિઓ વિકલ્પે હોવાથી) કયાંક દીર્ઘ ન પણ થાય. सिंह दत्तो सिंह राओ આ ઉદાહરણમાં અનુસ્વારનો લોપ તથા દીર્ઘ બંને વિધિઓ થતા નથી. ।

र्लुकिनिरः ॥ ८ । १ । ९३ ॥

निर् उपसर्गस्य रेफलोपे सति इत ईकारो भवति ।

અર્થ:-निर् ઉપસર્ગના રેફનો લોપ થયે છતે ઈકાર થાય છે. ।

नीसरइ.

निर् सरति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ વિકલ્પે થાય. ત્યારે અને ॥ ૮ । ૧ । ૯૩ ॥ સૂત્રથી इकारनो ઈકાર થાય. ત્યારે नीसरति થાય; ॥ ૮ ।३। ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી इકાર થાય. ત્યારે नीसरइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

नीसासो.

निर्श्वास શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ વિકલ્પે થાય. અને वकारनो લોપ ॥ ૮ ।२। ૭૯ ॥ સૂત્રથી થાય. ત્યારે निशास થાય. પછી ર્કારનો લોપ થયે છતે ॥ ૮ । ૧ । ૯૩ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થઈ नीशास થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સુત્રથી शકારનો सકાર થાય. ત્યારે नीसास થાય. ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય. ત્યારે नीसासो રૂપ થાય. । र्लुकि इति किम् ?.

निण्णओ.

निर्णय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પાકૃતમાં ॥ ૮। ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કા-

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

रनो लोप थाय. त्यारे निणय थाय. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी णकार બेवडो थाय त्यारे निण्णय थाय. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय. त्यारे निण्णअ थाय. ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय. त्यारे निण्णओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

निस्सहाइं.

निर् सह शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी र्कारनो लोप थाय. त्यारे निसह थाय. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी सकार બेवडो थाय. त्यारे निस्सह थाय. पछी द्वितीयाना બहुवचनमां ॥ ८ । ३ । २६ ॥ सूत्रथी जस् अने शस्ने ठेकाणे इं आदेश थयो अने इं पर छतां पूर्वस्वर दीर्घ थयो એटले निस्सहाइं રૂપ સિદ્ધ થયું. ।

अङ्गाइं.

अङ्ग शब्द संस्कृत छे. तेने प्रथमा द्वितीयाना બहुवचनमां ॥ ८ । ३ । २६ ॥ सूत्रथी जस् अने शस्ने ठेकाणे इं आदेश थयो. अने आदेशनो पहेलांनो स्वर दीर्घ थयो. એटले अङ्गाइं રૂપ સિદ્ધ થયું. ।

द्विन्योरुत् ॥ ८ । १ । ९४ ॥

द्विशब्दे नावुपसर्गे च इत उद् भवति ।

अर्थः—द्वि शब्द अने नि उपसर्गना इकारनो उकार थाय. ।

दुमत्तो,

द्विमात्र शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८ । २ । ७९॥ सूत्रथी वकार अने रकारनो लोप थाय त्यारे दिमात थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी तकार બेवडो थाय त्यारे दिमात्त थाय ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी आकारनो अकार थाय त्यारे दिमत्त थाय ॥ ८ । १ । ९४ ॥ सूत्रथी इकारनो उकार थाय त्यारे दुमत्त थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे दुमत्तो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दुआई,

द्विजाति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે दिजाति થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી જકાર તકારનો લોપ થાય ત્યારે दिआइ થાય ॥ ८ । १ । ९४ ॥ સૂત્રથી इકારનો उકાર થાય ત્યારે दुआइ થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્ર । इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે दुआई રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दुविहो,

द्विविध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।२। ७९॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે दिविध થાય ॥ ८ ।१। ९४ ॥ સૂત્રથી इકારનો उકાર થાય ત્યારે दुविध થાય પછી ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે दुविह થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે दुविहो રૂપ સિદ્ધ થાય.

दुरेहो,

द्विरेफ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે दिरेफ થાય ॥ ८ । १ । ९४ ॥ સૂત્રથી इકારનો उકાર થાય ત્યારે दुरेफ થાય ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો हકાર થાય ત્યારે दुरेह થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે दुरेहो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दुवयणं,

द्विवचन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે दिवचन થાય ॥ ८ । १ । ९४ ॥ સૂત્રથી इકારનો उકાર થાય ત્યારે दुवचन થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે दुवअन થાય ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે दुवयन થાય ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે दुवयण થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म્‌કાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दुवयणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दुउणो विउणो,

द्विगुण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૯૪ ॥ સૂત્રથી इकारनो उकार થાય ત્યારે दुगुण થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गकारનો લોપ થાય ત્યારે दुउण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दुउणो રૂપ સિદ્ધ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गकारનો લોપ થાય ત્યારે बिउणो રૂપ થાય.।

दुइओ विइओ

द्वितीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી व कारनो લોપ થાય. ત્યારે द्वितीय થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી वितीय પણ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૯૪ ॥ સૂત્રથી इकारनो વિકલ્પે उकार થાય. ત્યારે दुतीय અને वितीय થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकार અને यकारનો લોપ થાય ત્યારે दुईअ અને विईअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईकारનો इकार થાય ત્યારે दुइअ અને विइअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दुइओ અને विइओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

क्वचिन्न भवति ક્યાંક उकार એવો આદેશ ન થાય જેમકેઃ–

दिओ

द्विजः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી व कारનો લોપ થાય ત્યારે दिजः થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जकारનો લોપ થાય ત્યારે दिअः થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दिओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

दिरओ

द्विरद શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સિદ્ધ કરવું એટલે दिरओ સિદ્ધ થાય.। क्वचिद् ओत्वमपि ક્યાંક द्वि શબ્દ અને नि ઉપસર્ગના इकारને સ્થાને ओकार પણ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

दो–वयणं

જેમકેઃ–द्विवचनं શબ્દ સંસ્કૃત છે. અને પ્રાકૃતમાં કોઈ વખત ओ થાય ત્યારે दो થાય અને वयणं શબ્દ પૂર્વવત્ જાણવું.।

नि ઉપસર્ગ પૂર્વક पद् ધાતુના સ્થાને ॥ ८ । ४ । १२३ ॥ સૂત્રથી मज्ज એવો આદેશ થાય છે. ત્યારે

णुमज्जइ

निमज्जति થયું. પછી ॥ ८ । १ । ९४ ॥ સૂત્રથી निના इકારનો उકાર થાય. ત્યારે नुमज्जति થયું. ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે णुमज्जति થયું. ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इ આદેશ થાય ત્યારે णुमज्जइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

णुमन्नो

निमग्न શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી ग् કારનો લોપ થયો. ત્યારે निमन થાય પછી ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી नકારનો દ્વિર્ભાવ થાય. ત્યારે निमन्न થાય પછી ॥ ८ । १ । ९४ ॥ સૂત્રથી नि ના इ કારનો उ કાર થયો. ત્યારે नुमन्न થયું. પછી ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય. ત્યારે णुमन्न થયું. અને ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે णुमन्नो રૂપ સિદ્ધ થયું.।

निवडइ

निपतति સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पનો व થયો ત્યારે निवतति થાય. ॥ ८ । ४ । २१९ ॥ સૂત્રથી पत् ધાતુના त् નો ड् આદેશ થયો ત્યારે निवडति થયું પછી ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી तिને સ્થાને इ આદેશ થાય ત્યારે निवड्इ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

प्रवासीक्षौ ॥ ८ । १ । ९५ ॥

अनयोरादेरित उत्वं भवति ।

અર્થઃ—આ બે શબ્દોના આદિ इकारનો उકાર થાય છે.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पावासुओ

प्रवासिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રથી અકારનો આકાર થાય ત્યારે पावासिक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૯૫ ॥ સૂત્રથી इकारનો उकार થાય ત્યારે पावासुक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે पावासुअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिने સ્થાને डो થાય ત્યારે पावासुओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

उच्छू,

इक्षु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૯૫ ॥ સૂત્રથી इकारનો उकार થાય ત્યારે उक्षु થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्षकारનો छकार થાય ત્યારે उछु થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छकार બેવડો થાય ત્યારે उछछु થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छकारनो चकार થાય ત્યારે उच्छु થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે उच्छू રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

युधिष्ठिरे वा ॥ ८ । १ । ९६ ॥

युधिष्ठिरशब्दे आदेरित उत्वं वा भवति ।

અર્થ:—युधिष्ठिर શબ્દના આદિ इकारनो उकार વિકલ્પે થાય છે. ।

जहुट्ठिलो, जहिट्ठिलो,

युधिष्ठिर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यकारनो जकार થાય છે ત્યારે जुधिष्ठिर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धकारनो हकार થાય ત્યારે जुहिष्ठिर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૯૬ ॥ સૂત્રથી इकारनो उकार વિકલ્પે થાય ત્યારે जुहुष्ठिर અને जुहिष्ठिर થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી षकारनो લોપ થાય ત્યારે जुहुठिर અને जुहिठिर થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठकार બેવડો થાય ત્યારે जुहुठ्ठिर અને जुहिठ्ठिर થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठकारनो टकार થાય ત્યારે जुहुट्ठिर અને जुहिट्ठिर થાય. ॥૮।૧। ૨૫૪॥ સૂત્રથી रकारनो लकार થાય ત્યારે जुहुट्ठिल અને जुहिट्ठिल થાય. ॥૮।૧।૧૦૭ ॥ સૂત્રથી આદિ उकारनो अकार થાય ત્યારે जहुट्ठिल અને

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.		Jin Gun Aaradhak Trust

जहिट्ठिल थाय. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે जहुट्ठिलो અને जहिट्ठिलो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

ओच्च द्विधा कृगः ॥ ८ । १ । ९७ ॥

द्विधा शब्दे कृग् धातोः प्रयोगे इत ओत्वं चकारादुत्वं च भवति ।

અર્થ:—द्विधा શબ્દ સાથે कृग् ધાતુના પ્રયોગમાં इકારનો ओકાર અને उકાર થાય છે. ।

दोहा किज्जइ, दुहा किज्जइ,

द्विधा क्रियते સંસ્કૃત વાક્ય છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે दिधा થાય. । ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે दिहा થાય. પછી ॥ ८ । १ । ९७ ॥ સૂત્રથી इકારનો ओકાર અને उકાર અનુક્રમે થાય ત્યારે दोहा અને दुहा થાય. પછી क्रियतेनुं પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે कियते થાય. । इअ इज्जौ क्यस्य ॥ ८ । ३ । १६० ॥ સૂત્રથી સંસ્કૃતના આદેશથી પ્રાપ્ત થએલ क्यને સ્થાને इअ અને इज्ज એવા બે આદેશ થાય છે. તે પૈકી અહીં इज्ज આદેશ થાય ત્યારે कृइज्ज થયું પછી ॥ ८ । १ । १० ॥ સૂત્રથી ऋકારનો લોપ થઈ તેમાં इકાર મળવાથી किज्ज થયું. પછી ॥ ८ ।३। १३९ ॥ સૂત્રથી ते ने સ્થાને इ આદેશ થવાથી किज्जइ રૂપ થયું. તેને दोहा અને दुहा સાથે જોડવાથી दोहा किज्जइ અને दुहा किज्जइ પ્રયોગો સિદ્ધ થાય છે. ।

दोहाइअं दुहाइअं.

द्विधा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ઉપર મુજબ दोहा અને दुहा થયું પછી कृत સંસ્કૃત શબ્દ છે તેમાંના ऋકારનો ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી इકાર થયો ત્યારે कित થયું. પછી ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકાર અને तકાર બંનેનો લોપ થયો. ત્યારે इअ થયું પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી પ્રથમાના એકવચનના सि પ્રત્યયને સ્થાને म् થયો ત્યારે इअम्

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે इअं થયું તેને दोहा અને दुहाની સાથે જોડતાં दोहा इअं અને दुहा इअं પ્રયોગો સિદ્ધ થાય.। कृग् इति किम्? द्विधा શબ્દની પછી कृ ધાતુનો પ્રયોગ હોય ત્યારેજ इકારનો ओ અને उકાર થાય. એમ કહેલ છે માટે બીજા ધાતુનો પ્રયોગ હોય તો તે ફેરફાર ન થાય જેમકેઃ—

दिहागयं.

द्विधागत સંસ્કૃત શબ્દ છે. તેને પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થયો ત્યારે दिधागत થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ધકારનો હકાર થયો ત્યારે दिहागत થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થયો પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી यકારનું શ્રવણ થાય ત્યારે दिहागय થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म् થાય. ત્યારે दिहागयम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે दिहागयं રૂપ સિદ્ધ થાય. क्वचित्केवलस्यापि કયાંક એકલો द्विधा શબ્દ હોય તોપણ उકાર આદેશ થાય છે. જેમકે दुहाविसो सुरवहू सत्थो આમાં द्विधा શબ્દ એકલો છે તોપણ ઉપર પ્રમાણે તેનું दुहा રૂપ થએલ છે.।

वा निर्झरे ना ॥ ८ । १ । ९८ ॥

निर्झरशब्दे नकारेण सह इत ओकार वा भवति।

અર્થઃ—निर्झर શબ્દના नકારની સાથે इકારનો ओકાર વિકલ્પે થાય (એટલે निનો ओ થાય.)

ओज्झरो निज्झरो.

निर्झर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે निझर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી झકાર બેવડો થાય ત્યારે निझ्झर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ झકારનો जકાર થાય ત્યારે निज्झर થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૯૮ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે नि

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

नो ओ थाय त्यारे ओज्झर અને निज्झर थाय ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિને સ્થાને डो થાય ત્યારે ओज्झरो અને निज्झरो રૂપ થાય.।

हरीतक्यामीतोत् ॥८।१।९९॥

हरीतकीशब्दे आदेरीकारस्य अद् भवति !

અર્થ:—हरीतकी શબ્દના આદિ ઈકારનો અકાર થાય છે.।

हरडई.

हरीतकी શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮। ૧। ૯૯ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો અકાર થાય. ત્યારે हरतकी થાય ॥ ૮। ૧। ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે हरडकी થાય ॥ ૮। ૧। ૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે हरडई રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

आत्कश्मीरे ॥ ८ । १ । १०० ॥

कश्मीर शब्दे ईत आद् भवति ।

અર્થ:—कश्मीर શબ્દના ઈકારનો આકાર થાય.।

कम्हारा,

कश्मीर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧। ૧૦૦॥ સૂત્રથી ઈકારનો આકાર થાય ત્યારે कश्मार થાય ॥ ૮। ૨। ૭૪ ॥ સૂત્રથી श्मनो म्ह થાય ત્યારે कम्हार થાય પછી ॥ ૮। ૩। ૧૨ ॥ સૂત્રથી પ્રથમના બહુવચનમાં દીર્ઘ થાય ત્યારે कम्हारा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पानीयादिष्वित् ॥ ८।१।१०१ ॥

पानीयादिषु शब्देषु ईत इद् भवति ।

અર્થ:—पानीय ઇત્યાદિ શબ્દને વિષે ઈકારનો ઇકાર થાય છે.।

पाणिअं,

पानीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં॥ ૮ ।૧। ૨૨૮ ॥સૂત્રથી नકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

णકાર થાય ત્યારે पाणीय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इકાર થાય ત્યારે पाणिय થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે पाणिअ થાય ॥ ૮ । ३ । २९ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म્કાર થાય પછી ॥૮।૧। २३॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पाणिअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अलिअं,

अलीक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इકાર થાય ત્યારે अलिक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે अलिअ થાય ॥ ૮ । ३ । २९ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म્કાર થાય ત્યારે अलिअम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अलिअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

जिअइ जिअउ,

जीव् ધાતુ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ૮ । ४ । २३९ ॥ સૂત્રથી તેમાં अકાર ઉમેરવામાં આવ્યો ત્યારે जीव થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થયો ત્યારે जिव થયું ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી व્કારનો લોપ થયો એટલે जिअ થયું પછી ॥ ૮ । ३ । ૧૭३ ॥ સૂત્રથી આજ્ઞાર્થ ત્રીજા પુરૂષ એકવચનમાં उ પ્રત્યય આવ્યો ત્યારે जिअउ સિદ્ધ થાય.।

ઉપર પ્રમાણે जिअ કર્યા પછી વર્તમાન કાળ ત્રીજા પુરૂષ એકવચનના ति પ્રત્યયના સ્થાને ॥ ૮ । ३ । ૧३९ ॥ સૂત્રથી इ આદેશ થવાથી जिअइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

विलिअं,

व्रीडित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र્કારનો લોપ થાય ત્યારે वीडित થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इકાર થાય ત્યારે विडित થાય ॥ ૮ । ૧ । २०२ ॥ સૂત્રથી डકારનો लકાર થાય ત્યારે विलित થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે विलिअ થાય ॥ ૮ । ३ । २९ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયને સ્થાને म् થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે विलिअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

करिसो

करीष શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इकार થાય ત્યારે करिष થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षकारनो सकार થાય છે. ત્યારે करिस થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે करिसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सिरिसो

सिरीष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इकार થાય ત્યારે सिरिष થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षकारनो सकार થાય ત્યારે सिरिस થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે सिरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

दुइअं तइअं

द्वितीय અને तृतीय શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી द्वितीय માંથી वकारनो લોપ થાય. અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી तृतीय માંના ऋकारनो अकार થાય ત્યારે दितीय અને ततीय થાય ॥૮।૧। ૯૪॥ સૂત્રથી दि નો दु થાય. ત્યારે दुतीय અને ततीय થાય. ॥ ૮। ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारनो અને यकारनो બંનેનો લોપ થાય ત્યારે दुईअ અને तईअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इकार થાય ત્યારે दुइअ અને तइअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्कार થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दुइअं અને तइअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गहिरं

गभीर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮। ૧ । ૧૮૭॥ સૂત્રથી भकारनो हकार થાય ત્યારે गहीर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इकार થાય ત્યારે गहिर થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म् कार થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गहिरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उवणिअं,

उपनीत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે उवनीत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે उवणीत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ત્યારે उवणीअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईकारनो इकार થાય ત્યારે उवणिअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि પ્રત્યયને સ્થાને म्कार થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે उवणिअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आणिअं,

आनीत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે आणीत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ત્યારે आणीअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईकारनो इकार થાય ત્યારે आणिअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्कार થાય ત્યારે आणिअम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે आणिअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पलिविअं,

प्रदीपित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्कारनो લોપ થાય ત્યારે पदीपित થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૧ ॥ સૂત્રથી द्कारनो लकार થાય ત્યારે पलीपित થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય पलीवित થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ત્યારે पलीविअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईकारनो इकार થાય ત્યારે पलिविअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्कार થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે पलिविअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ओसिअन्तं.

अवसीदत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૨ ॥ સૂત્રથી अवनो ओ થાય ત્યારે ओसीदत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईકારનો इकार થાય ત્યારે ओसिदत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે ओसीअत् થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૮૧ ॥ સૂત્રથી शतृ પ્રત્યયનો "न्त" આદેશ થાય ત્યારે ओसिअन्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ओसिअन्तं રૂપ થાય.।

पसिअ.

प्रसीद શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે पसीद થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईકારનો इકાર થાય ત્યારે पसिद થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે पसिअ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गहिअं.

गृहीत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે गहीत થાય. ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ईકારનો इકાર થાય ત્યારે गहित થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે गहिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गहिअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वम्मिओ,

वल्मीक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે वल्मीअ થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી लકારનો લોપ થાય ત્યારે वमीअ થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી म્કાર બેવડો થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે वम्मीअ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इકાર થાય ત્યારે वम्मिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वम्मिओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

तयाणिं,

तदानीम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી द્કારનો લોપ થાય ત્યારે तआनीम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે तयानीम् થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે तयाणीम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો इકાર થાય ત્યારે तयाणिम् થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तयाणिं રૂપ સિદ્ધ થાય. इतिपानीयादयः "पानीय" વિગેરે શબ્દો ઉપર પ્રમાણે જાણવા. बहुलाधिकारादेषु क्वचिन्नित्यं, क्वचिद् विकल्पः तेन पाणीअं अलीअं जीअइ करीसो उवणीओ इत्यादि सिद्धम्। बहुलम् ॥ ૮ । ૧ । ૨ ॥ સૂત્રથી દરેક વિધીઓ વિકલ્પે થાય. એમ કહેલ હોવાથી દીર્ઘ ઈકારને સ્થાને હ્રસ્વ—इકાર વિકલ્પે કરવાથી ઉપર સિદ્ધ કર્યા પ્રમાણે ફક્ત ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૧ ॥ સૂત્ર ન લગાડવાથી पाणीअं । अलीअं । जीअइ । करीसो । उवणीओ વિગેરે રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

उज्जीर्णे ॥ ८ । १ । १०२ ॥

जीर्ण शब्दे इत उद् भवति।

અર્થઃ-जीर्ण શબ્દમાં ઈકારનો उકાર થાય છે. ।

जुण्णसुरा,

जीर्णसुरा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૨ ॥ સૂત્રથી ઈકારનો उકાર થાય ત્યારે जुर्ण થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र્કારનો લોપ થાય ત્યારે जुण થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય. ત્યારે जुण्णसुरा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

क्वचिन्न भवति ક્યાંક जीर्ण શબ્દના ઈકારનો उકાર ન પણ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

જેમકેઃ—

जिण्णे भोअणमत्ते.

जीर्णे भोजनमात्रे સંસ્કૃત વાકય છે. તેનું પ્રાકૃતમાં जीर्ण શબ્દનો ઈકાર તેનો ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થયો ત્યારે जिर्णे થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે जिणे થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णકારનો બેવડો થયો ત્યારે जिण्णे રૂપ સિદ્ધ થયું.। भोजनमात्रे સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે भोअ-नमाते થયું પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકારનો બેવડો થયો ત્યારે भोअनमात्ते થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી आકારનો હ્રસ્વ થયો ત્યારે भोअनमत्ते થયું. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થવાથી भोअणमत्ते રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ऊर्हीन–विहीने वा ॥ ८ । १ । १०३ ॥

अनयो रीत ऊत्वं वा भवति।

અર્થઃ–આ બંને શબ્દોના ईકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય.।

हूणो हीणो.

हीन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૩ ॥ સૂત્રથી ईકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે हून અને हीन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે हूण અને हीण થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે हूणो અને हीणो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

विहूणो विहीणो.

विहीन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પૂર્વવત્ જાણવું. विहीन इति किम्? प्रहीनजरमरणाः તેનું पहीण जरमरणा થાય અહીં हीनने સ્થાને हून થાય નહિં કારણ કે મૂળ સૂત્રમાં हीन શબ્દ ઉપસર્ગ રહીત હોવાથી वि ઉપસર્ગને

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પણ થઈ શકત. છતાં પણ "हीन विहीन" એમ કહેલ હોવાથી वि ઉપસર્ગ સિવાય બીજો ઉપસર્ગ આવે તો ત્યાં ऊ આદેશ ન થાય. એવો ભાવાર્થ નીકળતો હોવાથી प्रहीन સંસ્કૃત ઉપરથી पहीण થાય. ।

तीर्थे हे ॥ ८ । १ । १०४ ॥

तीर्थ शब्दे हे सति ईत ऊत्वं भवति ॥। तूहं ॥ हु इति किम् । तित्थं ॥

અર્થઃ–तीर्थ શબ્દમાં हકાર થએ છતે ईકારનો ऊકાર થાય. ।

तूहं

तीर्थ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७२ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત "र्थ" નો ह વિકલ્પે થાય. ત્યારે तीह થાય. પછી ॥ ८ । १ । १०४ ॥ સૂત્રથી तूह રૂપ થાય પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सि નો म् કાર થાય. અને ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે तूहं રૂપ સિદ્ધ થાય. । પક્ષે ॥ ८ ।२। ७९ ॥ સૂત્રથી र्‌કારનો લોપ થઈ ॥८।२। ८९॥ સૂત્રથી थકાર બેવડો થાય ત્યારે तीथ्थ થાય. ॥८।२।९०॥ સૂત્રથી પૂર્વ थકારનો तકાર થાય ત્યારે तीत्थ થાય. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ સંયોગે દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે तित्थ થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म् કાર થાય ત્યારે तित्थम् થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तित्थं રૂપ સિદ્ધ થાય. એવી રીતે तूहं અને तित्थं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ह इति किम् ? तित्थं રૂપ થાય તેમાં इકારનો ऊકાર થાયજ નહિ. । કારણકે ત્યાં સંયુક્ત વ્યંજનનો हકાર થયો નથી માટે.

एत्पीयूषापीड-बिभीतक-कीदृशेदृशे ॥ ८ । १ । १०५ ॥

एषु ईत एत्वं भवति ।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં ईકારનો एકાર થાય છે. ।

पेऊसं

पीयूष શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १०५ ॥ સૂત્રથી पी

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

નો પે થાય ત્યારે पेयूष થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે पेऊष થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી ષકારનો સકાર થાય ત્યારે पेऊस થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્ કાર થાય ને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્ કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पेऊसं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आमेलो

आपीड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૪ ॥ સૂત્રથી પકારનો મકાર થાય ત્યારે आमीड થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રથી ईકારનો एકાર થાય ત્યારે आमेड થાય. ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી डકારનો लકાર થાય ત્યારે आमेल થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે आमेलो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

बहेडओ

बिभीतक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં बहेडओ રૂપ થાય છે તેની સાધનિકા ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રમાં જોઈ લેવી તેમાં સિદ્ધ કરેલ છે. ।

केरिसो–एरिसो

कीदृश–इदृश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રથી ईકારનો एકાર થાય ત્યારે केदृश અને एदृश થાય. ૮ । ૧ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી दृश ધાતુના ऋકારને સ્થાને रिકાર થાય ત્યારે केरिश અને एरिश થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે केरिस અને एरिस થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो થાય. ત્યારે केरिसो અને एरिसो સિદ્ધ થાય. ।

नीड पीठे वा ॥ ८।१।१०६ ॥

अनयोरीत एत्वं वा भवति ।

અર્થઃ—આ બંને શબ્દોના ईકારનો एકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

नेडं–नीडं

नीड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૬ ॥ સૂત્રથી ईકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

एकार વિકલ્પે થાય ત્યારે नेड અને नीड થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सि નો म् કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नेडं અને नीडं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पेढं पीढं.

पीठ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૬ ॥ સૂત્રથી इ કાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पेठ અને पीठ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૯॥ સૂત્રથી ठકારનો ढકાર થાય ત્યારે पेढ અને पीढ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો मકાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पेढं અને पीढं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उतोमुकुलादिष्वत् ॥ ८ । १ । १०७ ॥

मुकुल इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरुतोऽत्वं भवति ।

અર્થઃ—मुकुल વિગેરે શબ્દોના આદિ उકારનો अકાર થાય છે ।

मउलं मउलो.

मुकुल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૭ ॥ સૂત્રથી उકારનો अકાર થાય ત્યારે मकुल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે मउल થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म् થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मउलं સિદ્ધ થાય. અથવા લિંગના ભેદથી પુલિંગ ગણીએ ત્યારે ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मउलो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

मउरं,

मुकुर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ઉપરના સૂત્રો લગાડી સિદ્ધ કરવું. मउरं થાય છે.

मउडं,

मुकुट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૭ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उकारने। अकार थाय त्यारे मकुट थाय. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारने। लोप थाय त्यारे मउट थाय. पछी ॥८ ।१। १९५॥ सूत्रथी टकारने। डकार थाय त्यारे मउड थाय. ॥८ । ३ । २५॥ सूत्रथी सिने। म्‌कार थाय. ॥ ८।१। २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारने। अनुस्वार थाय त्यारे मउडं रूप सिद्ध थाय छे.।

अगरुं,

अगुरु शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १०७ ॥ सूत्रथी उकारने। अकार थाय त्यारे अगरु थाय. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिने। म्‌कार थाय. पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मकारने। अनुस्वार थाय त्यारे अगरुं रूप सिद्ध थाय.।

गरुई

गुर्वी शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १०७ ॥ सूत्रथी उकारने। अकार थाय त्यारे गर्वी थाय. ॥ ८ । २ । ११३ ॥ सूत्रथी गरुवी थाय. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी वकारने। लोप थाय त्यारे गरुई रूप सिद्ध थाय.।

जहुट्ठिलो, जुहुट्ठिलो,

युधिष्ठिर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां रूप ॥ ८ । १ । ९६ ॥ सूत्रमां जोई लेवुं. तेमां सिद्धी पण करेल छे.।

सोअमल्लं,

सौकुमार्य शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १०७ ॥ सूत्रथी उकारने। अकार थाय त्यारे सौकमार्य थाय. ॥ ८ । १ । १५९ ॥ सूत्रथी औकारने। ओकार थाय. पछी ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारने। लोप थाय त्यारे सोअमार्य थाय. ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी ह्रस्व संयोगे मा ने। म थाय त्यारे सोअमर्य थाय. पछी ॥ ८ । २ । ६८ ॥ सूत्रथी र्य ए संयुक्त व्यंजनने। बेवडो ल्लकार थाय त्यारे सोअमल्ल थाय. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिने। म्‌कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारने। अनुस्वार थाय त्यारे सोअमल्लं रूप सिद्ध थाय. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

गलोई,

गडूची શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ओकार થાય ત્યારે गडोची થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી डकारनो लकार થાય ત્યારે गलोची થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી चकारनो લોપ થાય ત્યારે गलोई રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इति मुकुलादयः આ રીતે "मुकुल" વિગેરે શબ્દો જાણવા. क्वचिदाकारोऽपि ક્યાંક પ્રયોગમાં ઉકારનો આકાર પણ થાય છે. જેમકેઃ—

विद्दाओ,

विद्रुत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે विदुत થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૭ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો આકાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી दकार બેવડો થાય ત્યારે विद्दात થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ત્યારે विद्दाअ થાય. ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે विद्दाओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वोपरौ ॥ ८ । १ । १०८ ॥

उपरावुतोऽद् वा भवति ।

અર્થઃ—उपरि શબ્દના ઉકારનો વિકલ્પે अकार થાય. ।

अवरिं—उवरिं

उपरि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૮ ॥ સૂત્રથી उपरि ના ઉકારનો વિકલ્પે अकार થાય. ત્યારે अपरि અને उपरि થાય. ॥૮ ।૧। ૨૩૧॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે अवरि અને उवरि થાય. ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે अवरिं અને उवरिं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

गुरौ के वा ॥ ८ । १ । १०९ ॥

गुरौ स्वार्थे के सति आदेरुतोऽद् वा भवति ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થ:-गुरु શબ્દને સ્વાર્થ क પ્રત્યય આવતાં તેના આદિ उકારનો अકાર વિકલ્પે થાય.।

गरुओ-गुरुओ,

गुरुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૯ ॥ સૂત્રથી उકારનો अકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે गरुक અને गुरुक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે गरुअ અને गुरुअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે गरुओ અને गुरुओ રૂપ સિદ્ધ થાય. क इति किम ? क પ્રત્યય ન હોય તો શું થાય ? તો ॥૮। ३ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે गुरू રૂપ સિદ્ધ થાય. આ ઠેકાણે उકારનો अકાર થાય નહિ ।

इ र्भ्रुकुटौ ॥ ८ । १ । ११० ॥

भ्रुकुटावादेरुत इ र्भवति ।

અર્થ:-भ्रुकुटि શબ્દમાં આદિ उકારનો इકાર થાય છે.

भिउडी.

भ्रुकुटि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સુત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે भुकुटि થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૦ ॥ સૂત્રથી આદિ उકારનો इકાર થાય ત્યારે भिकुटि થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે भिउटि થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી टકારનો डકાર થાય ત્યારે भिउडि થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય. ત્યારે भिउडी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पुरुषे रोः ॥ ८ । १ । १११ ॥

पुरुष शब्दे रोरुत इ र्भवति ।

અર્થ:—पुरुष શબ્દમાં रुકારમાંના उકારનો इકાર થાય છે.

पुरिसो

पुरुष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૧ ॥ સૂત્રથી रुકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

रिકાર થાય ત્યારે पुरिष થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે पुरिस થાય પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે पुरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पउरिसं,

पौरष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १६२ ॥ સૂત્રથી औકારનો अउ આદેશ થાય ત્યારે पउरष થાય ॥ ८ । १ । १११ ॥ સૂત્રથી रुકારનો रिકાર થાય ત્યારે पउरिष થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે पउरिस થાય પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म્ કાર થાય ત્યારે पउरिसम् થાય ॥ ८ ।१। २३ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पउरिसं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ई: क्षुते ॥ ८ ।१। ११२ ॥

क्षुत शब्दे आदेरुत ईत्वं भवति ।

અર્થ:—क्षुत શબ્દમાં આદિ उકારનો ईકાર થાય છે. ।

छीअं,

क्षुत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ११२ ॥ સૂત્રથી उકારનો ईકાર થાય ત્યારે क्षीत થાય ॥ ८ । २ । १७ ॥ સૂત્રથી क्षનો छકાર થાય ત્યારે छीत થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે छीअ થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ત્યારે छीअम् થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે छीअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ऊत् सुभग मुसले वा ॥ ८ ।१।११३ ॥

अनयोरादेरुत् ऊद् वा भवति ।

અર્થ:—આ બંને શબ્દના આદિ उકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય છે.।

सूहवो सुहओ,

सुभग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ११३ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उकारनो ऊकार विकल्पे थाय त्यारे सूभग अने सुभग रूप थाय पछी ॥ ८। १। १९२ ॥ सूत्रथी गकारनो वकार थाय त्यारे सूभव अने सुभग थाय ॥ ८। १। १८७ ॥ सूत्रथी भकारनो हकार थाय त्यारे सूहव अने सुहग थाय ॥ ८। १। १७७ ॥ सूत्रथी विकल्पे भकारनो लोप थाय त्यारे सूहव अने सुहअ थाय ॥ ८। ३। २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सूहवो अने सुहओ रूप सिद्ध थाय छे।

मूसलं मुसलं

मुसल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८। १। ११३ ॥ सूत्रथी उकारनो ऊकार विकल्पे थाय त्यारे मूसल अने मुसल थाय. ॥८। ३। २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥ ८। १। २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे मूसलं मुसलं रूप सिद्ध थाय छे।

अनुत्साहोत्सन्ने त्सच्छे ॥ ८। १। ११४ ॥

उत्साहोत्सन्नवर्जिते शब्दे यौ त्सच्छौ तयोः परयोरादेरुत ऊद् भवति।

अर्थः—उत्साह अने उत्सन्न शब्द विना बीजा शब्दोमां ज्यां त्स अने च्छ आवे ते पर छतां तेना आदि उकारनो ऊकार थाय।

ऊसुओ ऊसवो

उत्सुक अने उत्सव शब्दो संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८। १। ११४ ॥ सूत्रथी आदि उकारनो ऊकार थाय त्यारे ऊत्सुक अने ऊत्सव थाय. ।८।२।७७। सूत्रथी तकारनो लोप थाय अने ॥ ८। १। १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय त्यारे ऊसुअ अने ऊसव थाय पछी ॥ ८। ३। २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे ऊसुओ अने ऊसवो रूप सिद्ध थाय।

ऊसित्तो

उत्सिक्त शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८। १। ११४ ॥ सूत्रथी उकारनो ऊकार थाय त्यारे ऊत्सिक्त थाय. ॥ ८। २। ७७ ॥ सूत्रथी तकार

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અને कકારનો લુક્ થાય ત્યારે ऊसित થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે ऊसित्त થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે ऊसित्तो રૂપ સિદ્ધ થાય।

ऊसरइ

उत्सरति સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ૧ । ૧૧૪ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે ऊत्सरति થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે ऊसरति થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી त्यादिના तिનો इકાર થાય ત્યારે ऊसरइ સિદ્ધ થાય।

ऊसुओ

उद्गताः शुकाः यस्माद् सः उच्छुकः તેનું પ્રાકૃતમાં ऊसुओ થાય તે ઉપર પ્રમાણે સાધનિકાથી સિદ્ધ કરવું તેમાં ફકત એક ॥ ૮।૧। ૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર કરવો એટલું વિશેષ છે।

ऊससइ

સંસ્કૃત उत् श्वस् છે એટલે उत् ઉપસર્ગ પૂર્વક श्वस् ધાતુ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે उश्वस् થયું પછી ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનમાં अકાર ઉમેરાયો ત્યારે उश्वस થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૦ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે उशस થયું પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૪॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે ऊशस થયું. ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે ऊसस થાય ॥૮।૩।૧૩૯॥ સૂત્રથી ત્યાદિના तिનો इકાર થાય ત્યારે ऊससइ રૂપ સિદ્ધ થાય। अनुत्साहोत्सन्न इति किम् उत्साह અને उत्सन्न એ બે સિવાય કહેલ છે માટે તે બે શબ્દોમાં દીર્ઘ ન થાય જેમકેઃ—

उच्छाहो,

उत्साह શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૨૧ ॥ સૂત્રથી त्सનો छકાર થાય ત્યારે उछाह થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छકારનો બેવડો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ છકારનો ચ્કાર થાય ત્યારે उच्छाह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે उच्छाहो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

उच्छन्नो.

उत्सन्न શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ઉપર પ્રમાણે उच्छन्नो રૂપ થાય.।

र्लुकि दुरो वा ॥ ८ । १ । ११५ ॥

दुर् उपसर्गस्य रेफस्य लोपे सति उत ऊत्वं वा भवति।

અર્થ:—दुर् ઉપસર્ગના રેફનો લોપ થયે છતે उકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય છે.।

दूसहो दुसहो.

दुःसह શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે दुसह થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૫ ॥ સૂત્રથી उકારનો વિકલ્પે ऊકાર થાય. ત્યારે दूसह અને दुसह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય. ત્યારે दूसहो અને दुसहो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

दूहवो दुहओ.

दुर्भग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય. ત્યારે दुभग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૫ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે दूभग અને दुभग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે दूहग અને दुहग થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૨ ॥ સૂત્રથી गકારનો દીર્ઘ ऊકારવાલા રૂપમાં वકાર થાય ત્યારે दूहव થાય અને दुहग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે दुहअ થાય પછી બંને રૂપોમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે दूहवो અને दुहओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

र्लुकि इति किम्? સૂત્રમાં ર્નો લોપ થયો હોય તો उકાર દીર્ઘ થાય એમ કહેલ છે માટે.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दुस्सहो.

दुःसह संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३ ॥ सूत्रमां दुस्सहो सिद्ध करेल छे त्यां जोई लेवुं त्यां उदाहरण छे दुस्सहो विरहो दुःखे सहन थाय एवो विरह.

ओत्संयोगे ॥ ८ । १ । ११६ ॥

संयोगे परे आदेरुत ओत्वं भवति।

अर्थः—संयोग पर छतां आदि उकारनो ओकार थाय छे.।

तोण्डं.

तुण्ड शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ११६ ॥ सूत्रथी उकारनो ओकार थाय. त्यारे तोण्ड थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे तोण्डं रूप सिद्ध थाय.।

मोण्डं,

मुण्ड शब्द संस्कृत छे तेनुं पूर्ववत् समजवुं एटले मोण्डं रूप थाय. ।

पोक्खरं,

पुष्कर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ४ ॥ सूत्रथी ष्कनो ख थाय त्यारे पुखर थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी खकार बेवडो थाय त्यारे पुख्खर थाय पछी ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व खकारनो ककार थाय त्यारे पुक्खर थाय ॥ ८ । १ । ११६ ॥ सूत्रथी उकारनो ओकार थाय त्यारे पोक्खर थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥८ ।१। २३॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे पोक्खरं रूप सिद्ध थाय.।

कोट्टिमं,

कुट्टिम शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ११६ ॥ सूत्रथी उकारनो ओकार थाय त्यारे कोट्टिम थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

म् કાર થાય પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म् કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कोट्टिमं સિદ્ધ થાય.।

पोत्थओ,

पुस्तक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૧૬॥ સૂત્રથી उકારનો ओકાર થાય ત્યારે पोस्तक થાય ॥૮।૨।૪૫॥ સૂત્રથી स्त નો थકાર થાય ત્યારે पोथक થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી थકાર બેવડો થાય ત્યારે पोथ्थक થાય ॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ થકારનો तકાર થાય ત્યારે पोत्थक થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે पोत्थअ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पोत्थओ રૂપ થાય.।

लोद्धओ,

लुब्धक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૧૬॥ સૂત્રથી उકારનો ओકાર થાય ત્યારે लोब्धक થાય ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી बકારનો લોપ થાય ત્યારે लोधक થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી धકાર બેવડો થાય પછી ॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ ध્કારનો द્કાર થાય ત્યારે लोद्धक થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે लोद्धअ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે लोद्धओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मोत्था,

मुस्ता શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૧૬॥ સૂત્રથી उકારનો ओકાર થાય ત્યારે मोस्ता થાય ॥૮।૨।૪૫॥ સૂત્રથી स्त નો थકાર થાય ત્યારે मोथा થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી थકાર બેવડો થાય ત્યારે मोथ्था થાય ॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથીપૂર્વ थકારનો तકાર થાય ત્યારે मोत्था રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मोग्गरो.

मुग्दर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી द्કારનો લોપ થાય ત્યારે मुगर થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે મુગ્ગર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૬ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ઓકાર થાય ત્યારે મોગ્ગર થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે મોગ્ગરો રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पोग्गलं.

पुद्गल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં पोग्गलं થાય તેની સાધનિક પૂર્વવત્ જાણવી.।

कोण्ढो.

कुष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૬ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ઓકાર થાય ત્યારે कोष्ट થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪॥ સૂત્રથી ष्टનો ઠકાર થાય ત્યારે कोठ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૯ ॥ સૂત્રથી ઠકારનો ઢકાર થાય ત્યારે कोढ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી અનુસ્વારનો આગમ થાય ત્યારે कोंढ થાય. પછી લૈકિક વ્યાકરણના "तौ मुमो व्यंञ्जनेस्वौ" એ સૂત્રથી અનુસ્વારનો ण્કાર થાય ત્યારે कोण्ढ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે कोण्ढो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कोन्तो.

कुंत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૬ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ઓકાર થાય. ત્યારે कोन्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે कोन्तो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वोक्कन्तं,

व्युत्क्रांत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે वुत्क्रांत થાય ॥૮।૧।૧૧૬ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ઓકાર થાય ત્યારે वोत्क्रांत થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે वोत्कांत થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે वोकान्त થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ककार બેવડો થાય ત્યારે वोक्कान्त થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી क्काના આકારનો સંયુક્ત વ્યંજન પર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

છતાં હ્રસ્વ થાય ત્યારે वोक्कन्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वोक्कन्तं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कुतूहले वा ह्रस्वश्च ॥ ८ । १ । ११७ ॥

कुतूहल शब्दे उत ओद् वा भवति तत्संनियोगे ह्रस्वश्च वा ।

અર્થ:—कुतूहल શબ્દના ઉકારનો ઓકાર વિકલ્પે થાય અને તેના યોગમાં વિકલ્પે હ્રસ્વ થાય. ।

कोऊहलं, कुऊहलं, कोउहल्लं,

कुतूहल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૭ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ઓકાર વિકલ્પે હ્રસ્વ થાય ત્યારે कोतूहल અને જે પક્ષમાં ઓકાર થયો તે પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૭ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે વ થાય ત્યારે कोतुहल થાય અને ઓકાર ન થાય એ પક્ષમાં कुतूहल થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથા તકારનો લોપ થાય ત્યારે कोऊहल कोउहल અને कुऊहल થાય પછી कोउहल પ્રયોગમાં ॥ ૮ । ૨ । ૯૯ ॥ સૂત્રથી લકાર બેવડો થાય ત્યારે कोउहल्ल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે પ્રથમ પક્ષે कोउहलं બીજે પક્ષે कुऊहलं અને ત્રીજે પક્ષે कोउहल्लं સિદ્ધ થાય. ।

अदूतः सूक्ष्मे वा ॥ ८ । १ । ११८ ॥

सुक्ष्म शब्दे ऊतोद् वा भवति ।

અર્થ:—सूक्ष्म શબ્દમાં ઉકારનો વિકલ્પે અકાર થાય છે.।

सण्हं सुण्हं आर्षे सुहुमं.

सूक्ष्म શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૮ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે ઊકારનો અકાર થાય ત્યારે सक्ष्म અને सूक्ष्म થાય ॥૮ । ૨ । ૭૯॥ સૂત્રથી क्ष्मનો ण्ह થાય ત્યારે सण्ह અને सूण्ह થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે सण्ह અને सुण्ह થાય. ત્રીજે પક્ષે આર્ષમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૧૩ ॥ સૂત્રથી મકારની પહેલાં ઉકારનો આગમ થાય ત્યારે सुक्षुम થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૩ ॥ સૂત્રથી क्षકારનો खકાર થાય ત્યારે सुखुम થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે सुहुम થાય. ।૮।૩।૨૫। સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥૮।૧। ૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सण्हं सुण्हं सुहुमं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

दुकूले वा लश्च द्विः ॥ ८ । १ । ११९ ॥

दुकूल शब्दे ऊकारस्य अत्वं वा भवति तत्संनियोगे च लकारो द्विर्भवति ।

અર્થ:—दुकूल શબ્દના ઉકારનો અકાર વિકલ્પે થાય છે અને તેના યોગે લકાર બેવડો થાય ।

दुअल्लं दुऊलं आर्षे दुगुलं,

दुकूल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૯ ॥ સૂત્રથી दुकल्ल અને दुकूल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે दुअल्ल અને दुऊल થાય. આર્ષ પ્રયોગમાં ऊકારનો હ્રસ્વ ઉકાર થાય ત્યારે दुकुल થાય ॥ ૮ । ૪ । ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે दुगुल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે [1]दुअल्लं [2]दुऊलं [3]दुगुलं એ રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

ईर्वोद्व्यूढे ॥ ८ । १ । १२० ॥

उद्व्यूढ शब्दे ऊत ईत्वं वा भवति ।

અર્થ:—उद्व्यूढ શબ્દના ऊકારનો ईકાર વિકલ્પે થાય. ।

उव्वीढं उव्वूढं,

उद्व्यूढ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨। ૭૮ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

યકારનો લોપ થયો ત્યારે उद्रूढ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી द्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે उव्रूढ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯॥ સૂત્રથી वકાર બેવડો થાય ત્યારે उव्व्रूढ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૦ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ઈકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે उव्वीढ અને उव्वूढ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્‌કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उव्वीढं અને उव्वूढं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उर्भ्रू हनूमत् कण्डूय वातूले ॥ ८ । १ । १२१ ॥

एषु ऊत उत्वं भवति । અર્થ:—આ શબ્દોમાં ऊકારનો उકાર થાય છે.।

भुमया,

भ्रू શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૬૭ ॥ સૂત્રથી भ्रू શબ્દ થકી સ્વાર્થમાં मया પ્રત્યય થાય ત્યારે भ्रूमया થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્‌કારનો લોપ થાય. ત્યારે भूमया થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૧ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો उકાર થાય ત્યારે भुमया રૂપ સિદ્ધ થાય.।

हणुमन्तो,

हनूमत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે हणूमत् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૧૫૯ ॥ સૂત્રથી मत् પ્રત્યયને સ્થાને मन्त થાય ત્યારે हणूमन्त થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૧ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો उકાર થાય ત્યારે हणुमन्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે हणुमन्तो રૂપ થાય.।

कण्डुअइ,

कण्डूयति રૂપ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૧ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો उકાર થાય. ત્યારે कण्डुयति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય. ત્યારે कण्डुअति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिનો इકાર થાય ત્યારે कण्डुअइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वाउलो,

वातूल શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૧ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો उકાર થાય. ત્યારે वातुल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય. ત્યારે वाउल થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वाउलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मधूके वा ॥ ८ । १ । १२२ ॥

मधूक शब्दे ऊत उद् वा भवति। અર્થઃ—मधूक શબ્દમાં ऊકારનો उકાર વિકલ્પે થાય.।

महुअं महूअं,

मधूक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૨ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો उકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે मधुक અને मधूक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે महुक અને महूक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે महुअ અને महूअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે महुअं અને महूअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

इदेतौ नूपुरे वा ॥ ८ । १ । १२३ ॥

नूपुरशब्दे ऊत इत् एत् इत्येतौ वा भवतः।

અર્થઃ—नूपुर શબ્દમાં ऊકારનો इકાર અને एકાર એવા બે આદેશો વિકલ્પે થાય છે.।

निउरं नेउरं नूउरं,

नूपुर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૩ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો इકાર અને एકાર થાય. ત્યારે निपुर અને नेपुर પક્ષે नूपुर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય निउर नेउर પક્ષે नूउर થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે निउरं नेउरं પક્ષે नूउरं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

ओत्कूष्माण्डी तूणीर कूपर स्थूल ताम्बूल गडूची मूल्ये ।८।१।१२४।

एषु ऊत ओद् भवति।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં ऊકારનો ओકાર થાય છે.।

कोहण्डी कोहली,

कूष्माण्डी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ओકાર થાય ત્યારે कोष्माण्डी થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૩ ॥ સૂત્રથી कुष्माण्डीના ष्मનો हકાર થાય અને ण्डનો लકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે कोहण्डी અને कोहली રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तोणीरं,

तूणीर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ओકાર થાય ત્યારે तोणीर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર ત્યારે तोणीरम् થાય પછી ॥ ૮।૧।૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तोणीरं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कोप्परं,

कूर्पर શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૨૪ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ओકાર થાય ત્યારે कोर्पर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી ર્કારનો લોપ થાય ત્યારે कोपर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી पકાર બેવડો થાય ત્યારે कोप्पर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कोप्परं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

थोरं,

स्थूल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમા ॥ ૮ ।૨। ૭૭ ॥ સૂત્રથી સ્કારનો લોપ થાય ત્યારે थूल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ओકર થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે थोल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૫ ॥ સૂત્રથી स्थूल શબ્દના लकारनो रकार થાય ત્યારે थोर થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म् कार થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે थोरं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तम्बोलं,

ताम्बूल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી સંયોગ પર છતાં દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે तम्बूल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪ ॥ સૂત્રથી ऊकारनो ओकार થાય ત્યારે तम्बोल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म् कार થાય પછી ॥૮। ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् कारनो અનુસ્વાર થાય तम्बोलं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गलोई,

गडूची શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૭॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે તે પ્રમાણે गलोई રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

मोल्लं,

मूल्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪॥ સૂત્રથી ऊकारनो ओकार થાય ત્યારે मोल्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यकारनो લોપ થાય ત્યારે मोल થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી लकार બેવડો થાય ત્યારે मोल्ल થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म् कार થાય ત્યારે मोल्लम् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म् कार અનુસ્વાર થાય ત્યારે मोल्लं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

स्थूणा तूणे वा ॥ ८ । १ । १२५ ॥

अनयोरूत ओत्वं वा भवति।

અર્થ:—આ બંને શબ્દોના ऊकारनो ओकार વિકલ્પે થાય છે.।
थोणा थूणा,

स्थूणा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સ્કારનો લોપ થાય ત્યારે થૂણા થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૫ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ઓકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે થોણા અને થૂણા રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तोणं तूणं,

तूण શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૫ ॥ સૂત્રથી ऊકારનો ઓકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે तोण અને तूण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तोणं અને तूणं સિદ્ધ થાય.।

ऋतोऽत् ॥ ८ । १ । १२६ ॥

आदेर्ऋकारस्य अत्वं भवति। અર્થઃ—આદિ ऋકારનો અકાર થાય છે.।

घयं,

घृत શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે घत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ तકારનો લોપ થાય ત્યારે घअ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે घय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મૂકાર થાય ॥૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે घयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तणं,

तृण શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે तण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મૂકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कयं,

कृतम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં घृतंનું घयं તેમજ જાણવું એટલે कयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वसहो,

वृषभः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે वषभ થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે वसभ થાય ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે वसह થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वसहो રૂપ થાય.।

मओ,

मृगः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२६ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે मगः થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે मअ થાય પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

घट्ठो,

घृष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२६ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે घष्ट થાય ॥ ८ । २ । ३४ ॥ સૂત્રથી ष्टનો ठકાર થાય ત્યારે घठ થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ત્યારે घठ्ठ થાય ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે घट्ठ થાય પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે घट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

"दुहाइअमिति कृपादिपाठात्" द्विधाकृतम् તેનું दुहाइअं એવું રૂપ कृतम्માંના ऋકારનો इકાર "इत्कृपादौ" ॥ ८ ।१। १२८॥ સૂત્રથી થાય છે તેની પૂરી સાધનિકા ॥ ८ । १ । ९७ ॥ સૂત્રમાં જોઈ લેવી ત્યાં સાધી ગયા છીએ.

आत्कृशा-मृदुक-मृदुत्वे वा ॥ ८ । १ । १२७ ॥

एषु आदेर्ऋत आद् वा भवति ।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં આદિ ऋકારનો આકાર વિકલ્પે થાય છે.।

कासा किसा,

कृशा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२७ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો વિકલ્પે આકાર થાય ત્યારે काशा થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

शकारनो सकार थाय त्यारे कासा रूप सिद्ध थाय अने किसा रूप तो उपर प्रमाणे कृसा थया पछी ॥ ८ । १ । १२८ ॥ सूत्रथी सिद्ध थाय. ।

माउअं मउअं,

मृदुक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १२७ ॥ सूत्रथी ऋकारनो विकल्पे आकार थाय त्यारे मादुक थाय ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी मृनो मकार थाय त्यारे मदुक थाय थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी दकार अने ककारनो लोप थाय त्यारे माउअ अने मउअ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे माउअं अने मउअं रूप सिद्ध थाय. ।

माउक्कं मउत्तणं,

मृदुत्व शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १२७ ॥ सूत्रथी ऋकारनो आकार विकल्पे थाय त्यारे मादुत्व थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी दकारनो लोप थाय त्यारे माउत्व थाय ॥ ८ ।२। २॥ सूत्रथी संयुक्त व्यंजननो ककार विकल्पे थाय त्यारे माउक थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी ककार बेवडो थाय त्यारे माउक्क थाय अने बीजा पक्षमां ॥ ८ ।१। १२६ ॥ सूत्रथी ऋकारनो अकार थाय त्यारे मउत्व थाय ॥ ८ । २ । १५४ ॥ सूत्रथी त्व प्रत्ययने स्थाने त्तण आदेश थाय त्यारे मउत्तण थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने म्कार आदेश थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे माउक्कं अने मउत्तणं रूप सिद्ध थाय. ।

इत्कृपादौ ॥ ८ । १ । १२८ ॥

कृपा इत्यादिषु शब्देषु आदेर्ऋत इत्वं भवति ।

अर्थः—कृपा इत्यादि शब्दोना आदि ऋकारनो इकार थाय छे.।

किवा.

कृपा शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १२८ ॥ सूत्रथी आदि ऋकारनो इकारनो थाय त्यारे किपा थाय ॥ ८ ।१। २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऋकार થાય ત્યારે કિત્રા રૂપ સિદ્ધ થાય.।

हिययं,

हृदय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી ऋकारनो इकार થાય ત્યારે हिदय થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दकारनो લોપ થાય ત્યારે हिअय થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यकार થાય ત્યારે हियय થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्कार થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે हिययं રૂપ થાય.।

मिट्ठं रसे एव मट्ठं,

मृष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી मृनो मि થાય ત્યારે मिष्ट થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठकार થાય ત્યારે मिठ થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठकार બેવડો થાય ત્યારે मिठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठकारनो टकार થાય ત્યારે मिट्ठ થાય બીજા અર્થમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋकारनो अकार થાય ત્યારે मट्ठ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्कार થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે मिट्ठं પક્ષે मट्ठं રૂપ થાય છે.।

दिट्ठं दिट्ठी,

दृष्ट અને दृष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેની સાધનિકા ઉપર પ્રમાણે જાણવી એટલે दिट्ठं અને दिट्ठी તેને ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે दिट्ठी સિદ્ધ થાય.।

सिट्ठं सिट्ठी,

सृष्ट અને सृष्टि સંસ્કૃત છે તેની સાધનિકા પૂર્વવત્ જાણવી એટલે सिट्ठं અને सिट्ठी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गिट्ठी,

गृष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં गिट्ठी થાય તે પૂર્વવત્ જાણવુ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

પક્ષે गिण्ठी થાય તે ॥ ૮।૧। ૨૬॥ સૂત્રમાં સાધનિકા કરેલ છે તે જોઈ લેવું.

पिच्छी,

पृथ्वी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી पिथ्वी થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૧૫ ॥ સૂત્રથી થ્વનો છકાર થાય ત્યારે पिछी થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી છકાર બેવડો થાય ત્યારે पिछ्छी થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ છકારનો ચકાર ત્યારે पिच्छी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

भिऊ,

भृगु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી भृनो भि થાય ત્યારે भिगु થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ગકારનો લોપ થાય ત્યારે भिउ થાય ॥ ૮ ।૩। ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે भिऊ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

भिङ्गो,

भृङ्ग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી भृनो भि થાય ત્યારે भिङ्ग થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે भिङ्गो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

भिङ्गारो,

भृङ्गार શબ્દ સંસ્કૃત છે તે પૂર્વવત્ સાધવો ત્યારે भिङ्गारो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सिङ्गारो,

शृङ्गारो શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सृङ्गार થાય शेषं पूर्ववत् સૂત્ર લાગે ત્યારે सिङ्गारो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सिआलो,

शृगाल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

-આદિ ऋ કારનો इકાર થાય ત્યારે शिगाल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सिगाल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે सिआल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सिआलो રૂપ થાય.।

घिणा,

घृणा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી घृ નો घि થાય ત્યારે घिणा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

घुसिणं,

घुसृण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે घुसिण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે घुसिणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

विद्धकई,

वृद्ध-कवि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે विद्धकवि થાય ॥ ૮ ।૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कवि શબ્દના वકારનો લોપ થાય ત્યારે विद्धकइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે विद्धकई રૂપ સિદ્ધ થાય.।

समद्धी,

समृद्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૪ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા જોઇ લેવી.

इद्धी,

ऋद्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે इद्धि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે इद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

गिद्धी,

गृद्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સાધનિકા કરવી ત્યારે गिद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

किसो,

कृश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२७ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા જોઈ લેવી તેમા સ્ત્રીલિંગે किसा થાય છે અને પુલિંગે किस થયા પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે किसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

किसाणु.

कृशानु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે किशानु થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે किसानु થાય ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે किसाणु થાય પછી ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે किसाणू રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

किसरा,

कृसरा શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે किसरा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

किच्छं,

कृछ्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ ।१। १२८ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે किछ्र થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી અંત્ય रકારનો લોપ થાય ત્યારે किछ થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી छકાર બેવડો થાય ત્યારે किछ्छ થાય ॥ ८ ।२। ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छકારનો चકાર થાય ત્યારે किच्छ થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય પછી ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે किच्छं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

तिप्पं.

तृप्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮। १। १२८॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે तिप्त થાય ॥ ८। २। ७७॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે तिप થાય પછી ॥ ८। २। ८९॥ સૂત્રથી पકાર બેવડો થાય ત્યારે तिप्प થાય ॥ ८। ३। २५॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય અને ॥८। १। २३॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तिप्पं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

किसिओ.

कृषित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८। १। १२८॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે किषित થાય ॥ ८। १। २६०॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે किसित થાય ॥ ८। १। १७७॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે किसिअ થાય ॥ ८। ३। २॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે किसिओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

निवो,

नृप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८।१। १२८॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે निप થાય ॥ ८। १। २३१॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે निव થાય પછી ॥ ८। ३। २॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે निवो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

किच्चा,

कृत्या શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ८। १। १२८॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે कित्या થાય ॥ ८। २। १३॥ સૂત્રથી त्यનો चકાર થાય ત્યારે किचा થાય ॥ ८। २। ८९॥ સૂત્રથી चકાર બેવડો થાય ત્યારે किच्चा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

किई-धिई,

कृति-धृति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८। १। १२८॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऋકારનો ઇકાર થાય ત્યારે किति અને थिति થાય॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે किइ અને थिइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે किई અને थिई રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

कित्तो,

कृप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં नृप શબ્દની માફક થાય છે માટે તે મુજબ कित्तो રૂપ સિદ્ધ કરવું.।

किविणो,

कृपण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં इः स्वप्नादौ ॥૮।૧।૪૬॥ સૂત્રમાં સિદ્ધ કરેલ છે તેમાં જોઇ લેવું किविणो થાય છે.।

किवाणं,

कृपाण શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો ઇકાર થાય ત્યારે किपाण થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે किवाण થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે किवाणं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

विञ्चुओ,

वृश्चिक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો ઇકાર થાય ત્યારે विश्चिक થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૬ ॥ સૂત્રથી श्चि સ્વર સહિતનો ञ्चु આદેશ થાય ત્યારે विञ्चुक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી કકારનો લોપ થાય ત્યારે विञ्चुअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે विञ्चुओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

वित्तं–वित्ती.

वृत्त અને वृत्ति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો ઇકાર થાય ત્યારે वित्त અને वित्ति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી સિનો म् થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वित्तं રૂપ સિદ્ધ થાય. અને वित्ति શબ્દમાં ॥ ૮ । ३ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય. ત્યારે वित्ती રૂપ સિદ્ધ થાય.

हिअं,

हृत શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે हित થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય. ત્યારે हिअ થાય. ॥ ૮ । ३ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને म्કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે हिअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वाहित्तं,

व्याहृत શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે वाहृत થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી ऋ કારનો इકાર થાય ત્યારે वाहित થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે वाहित्त થાય. ॥ ૮ । ३ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वाहित्तं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

विंहिओ,

बृंहित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે विंहित થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે विंहिअ થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે विंहिओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

विसी इसी,

बृसी અને ऋषि શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે विसी રૂપ સિદ્ધ થાય. અને ऋषिનું इषि થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે इसि

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે इसी રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

विइण्हो,

वितृष्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે वितिष्ण થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે विइष्ण થાય પછી ॥ ૮ । ૨ ।૭૨ ॥ સૂત્રથી ष्णનો ण्ह થાય ત્યારે विइण्ह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે विइण्हो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

छिहा,

स्पृहा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે स्पिहा થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી स्पનો छકાર થાય ત્યારે छिहा સિદ્ધ થાય. ।

सइ,

सकृत् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે सकित् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે सइत् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય तકારનો લોપ થાય ત્યારે सइ સિદ્ધ થાય. ।

उक्किट्ठं,

उत्कृष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે उत्किष्ट થાય । ૮ । ૨ । ૭૭ । સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે उकिष्ट થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી कકાર બેવડો થાય ત્યારે उक्किष्ट થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टનો ठકાર થાય ત્યારે उक्किठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ત્યારે उक्किठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે उक्किट्ठ થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उक्किट्टं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

निसंसो,

नृशंस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે निशंस થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે निसंस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે निसंसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पृष्ठे वानुत्तरपदे ॥ ८ । १ । १२९ ॥

पृष्ठशब्देनुत्तरपदे ऋत इद् भवति वा ।

અર્થ:—જો તે ઉત્તરપદમાં ન હોય તો पृष्ठ શબ્દના ऋકારનો इકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

पिट्ठी पट्ठी,

पृष्ठ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૯ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી अ વિકલ્પે થાય ત્યારે पिष्ठ पष्ठ થાય ॥ ૮ ।૨। ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्ठનો ठકાર થાય ત્યારે पिठ पठ થાય ॥ ૮ ।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો ત્યારે पिठ्ठ पठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર ત્યારે पिट्ठ पट्ठ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી अકારનો इકાર થાય ત્યારે पिट्ठि पट्ठि થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે पिट्ठी અને पट्ठी રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

पिट्ठि–परिट्ठविअं,

पृष्ठ परिस्थापित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે पिष्ट થાય પછી पिट्ठ શબ્દ પૂર્વવત્ જાણવો. परिस्थापित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૧૬ ॥ સૂત્રથી स्था ધાતુનો ठકાર થાય ત્યારે परिठापित થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ત્યારે परिठ्ठापित થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

टकार थाय त्यारे परिट्ठापित थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे परिट्ठापिअ थाय ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे परिट्ठाविअ थाय ॥ ८ । १ । ६७ ॥ सूत्रथी आकारनो अकार थाय त्यारे परिट्ठविअ रूप थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म् थयो पछी ॥८।१।२३॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थयो त्यारे परिट्ठविअं थयुं पछी तेनी पूर्वे पिट्ठि शब्द मूकवाथी पिट्ठि परिट्ठविअं रूप सिद्ध थाय छे. ।

अनुत्तरपद इति किम् ? पृष्ठ शब्द कोइपण शब्दनी पछी न आव्यो होय तो एम कहेल होवाथी "महिवट्ठं" आ ठेकाणे ऋकारनो इकार न थाय अकार थाय ते नीचे प्रमाणे. ।

महिवट्ठं,

महीपृष्ठ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे महीवृष्ठ थाय ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी ऋकारनो अकार थाय त्यारे महीवष्ठ थाय ॥ ८ । १ । ४ ॥ सूत्रथी दीर्घनो ह्रस्व थाय त्यारे महिवष्ठ थाय ॥ ८ । २ । ३४ ॥ सूत्रथी ष्ठनो ठकार थाय त्यारे महिवठ थाय ॥८।२।८९॥ सूत्रथी ठकार बेवडो थाय त्यारे महिवठ्ठ थाय ॥८।२।९०॥ सूत्रथी पूर्व ठकारनो टकार थाय त्यारे महिवट्ठ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे महिवट्ठं रूप सिद्ध थाय. ।

मसृण मृगाङ्क मृत्यु शृङ्ग धृष्टे वा ॥ ८ । १ । १३० ॥

एषु ऋत इद् वा भवति ।

अर्थः—आ शब्दोमां ऋकारनो इकार विकल्पे थाय छे. ।

मसिणं मसणं,

मसृण शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३० ॥ सूत्रथी ऋकारनो इकार विकल्पे थाय त्यारे मसिण अने ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी मसण थाय पछी ॥८।३। २५॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय अने ॥८।१।२३॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे मसिणं अने मसणं रूपो सिद्ध थाय.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मयङ्को, मिअङ्को,

मृगाङ्क શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૦ ॥ સૂત્રથી મૃકારનો મિકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે मिगाङ्क અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી मगाङ्क થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી गानो गकार થાય ત્યારે मिगङ्क અને मगङ्क ॥ ૮ । ૧ । १७७ ॥ સૂત્રથી गकारनो લોપ થાય ત્યારે मिअङ्क અને मअङ्क થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણ થકી પર આવેલ અવર્ણનો यकार થાય ત્યારે मिअङ्क અને मयङ्क થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે मिअङ्को અને मयङ्को રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

मिच्चू मच्चू,

मृत्यु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૦ ॥ સૂત્રથી मृनो વિકલ્પે मि થાય ત્યારે मित्यु અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી मत्यु થાય ॥ ૮ । ૨ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી त्यनो चकार આદેશ થાય ત્યારે मिचु અને मचु થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી चकार બેવડો થાય ત્યારે मिच्चु અને मच्चु થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે मिच्चू અને मच्चू રૂપો સિદ્ધ થાય. ।

सिङ्गो सङ्गो,

शृङ्ग શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૦ ॥ સૂત્રથી ऋकारनो વિકલ્પે इकार થાય. ત્યારે शिङ्ग અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી शङ्ग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે सिङ्ग અને सङ्ग થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે सिङ्गो અને सङ्गो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

धिट्ठो धट्ठो,

धृष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૦ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે ऋनो इकार થાય ત્યારે धिष्ट અને ॥ ૮ ।૧। ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી धष्ट થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठकार થાય ત્યારે धिठ અને धठ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी ठकार બેવડો થાય ત્યારે घिट्ठ અને घट्ठ થાય ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે घिट्ठ અને घट्ठ થાય પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે घिट्ठो અને घट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય.

उदृत्वादौ ॥ ८ । १ । १३१ ॥

ऋतु इत्यादिषु शब्देषु आदे ऋत उद् भवति।

અર્થ:—ऋतु વિગેરે શબ્દોમાં આદિ ऋકારનો उકાર થાય.

उऊ,

ऋतु શબ્દ સંસ્કૃત તે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १३१ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે उतु થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે उउ થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી અંત્ય સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે उऊ રૂપ સિદ્ધ થાય.

परामुट्ठो,

परामृष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १३१ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે परामुष्ट થાય ॥ ८ । २ । ३४ ॥ સૂત્રથી ष्टનો ठકાર થાય ત્યારે परामुठ થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય. ત્યારે परामुठ्ठ થાય ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે परामुट्ठ થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે परामुट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય.

पुट्ठो पउट्ठो,

स्पृष्ट અને प्रवृष्ट શબ્દો સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १३१ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે स्पुष्ट અને प्रवुष्ट થાય. ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી सકારનો લોપ થાય ત્યારે पुष्ट થાય. ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી प्रवुष्टમાંથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पवुष्ट થાય ॥ ८ । १ । १७७ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वकारनो लोप थाय त्यारे पउष्ट थाय पछी ८।२।३४॥ सूत्रथी ष्ठनो ठकार थाय त्यारे पुठ अने पउठ थाय ॥ ८।२।८९ ॥ सूत्रथी ठकार बेवडो थाय ॥८।२।९०॥ सूत्रथी पूर्व ठकारनो टकार थाय त्यारे पुट्ठ अने पउट्ठ थाय ॥८।३।२॥ सूत्रथी सिनो डो थाय त्यारे पुट्ठो अने पउट्ठो रूपो सिद्ध थाय.।

पुहई,

पृथिवी शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।८८॥ सूत्रमां पुहई रूप सिद्ध करेल छे माटे त्यां जोई लेवुं.

पउत्ती,

प्रवृत्ति शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१३१॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे प्रवुत्ति थाय ॥८।२।७९॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पवुत्ति थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी वकारनो लोप थाय त्यारे पउत्ति थाय पछी ॥८।३।१९॥ सूत्रथी अंत्यस्वर दीर्घ थाय त्यारे पउत्ती रूप सिद्ध थाय छे.

पाउसो पाउओ,

प्रावृष प्रावृत शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८।२।७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पावृष पावृत थाय ॥८।१।१३१॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे पावुष पावुत थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी पावुष शब्दमांथी वकार अने पावुत शब्दमांथी वकार अने तकार बंनेनो लोप थाय त्यारे पाउष अने पाउअ थाय ॥८।१।२६०॥ सूत्रथी षकारनो सकार थाय त्यारे पाउस अने पाउअ थाय ॥८।३।२॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पाउसो अने पाउओ रूपो सिद्ध थाय छे.।

मुई,

भृति शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१३१॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे भुति थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે મુઇ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે મુઈ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पहुडी, पाहुडं

प्रभृति, प्राभृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૨। ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पभृति पाभृत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો ઉકાર થાય ત્યારે पभुति पाभुत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારનો હકાર થાય ત્યારે पहुति અને पाहुत થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી તકારનો ડકાર થાય ત્યારે पहुडि पाहुड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે पहुडी સિદ્ધ થાય છે પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્ કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્ કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पाहुडं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

परहुओ निहुअं,

परभृत અને निभृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ ।૧। ૧૩૧॥ સૂત્રથી ऋકારનો ઉકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારનો હકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે परहुअ અને निहुअ પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે परहुओ રૂપ થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે निहुअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

विउअं निउअं,

विवृत निवृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો ઉકાર થાય ત્યારે निवुत અને विवुत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી વકાર અને તકારનો લોપ થાય ત્યારે निउअ અને विउअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે निउअं અને विउअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

संवुअं,

संवृत शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे संवुत थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे संवुअ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे संवुअं रूप सिद्ध थाय छे. ।

वुत्तन्तो,

वृत्तान्त शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे वुत्तान्त थाय पछी ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी त्तानो त्त थाय त्यारे वुत्तन्त थाय ॥ ८ ।३। २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे वुत्तन्तो रूप सिद्ध थाय. ।

निव्वुअं निव्वुई,

निर्वृत निर्वृति शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे निर्वुत अने निर्वुति थाय ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे निवुत निवुति थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी वकार बेवडो थाय त्यारे निव्वुत अने निव्वुति थाय. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे निव्वुअ अने निव्वुइ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे निव्वुअं सिद्ध थाय अने ॥ ८ । ३ । १९ ॥ सूत्रथी अंत्यस्वर दीर्घ थाय त्यारे निव्वुई रूप सिद्ध थाय छे. ।

वुन्दं वुन्दावणो,

वृन्द वृन्दावन शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे वुन्द अने वुन्दावन थाय ॥ ८ ।१। २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे वुन्दावण थाय हवे वुन्द तेने ॥८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે वुन्दं રૂપ સિદ્ધ થાય પછી वुन्दावण તેને ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે वुन्दावणो સિદ્ધ થાય. ।

वुड्ढी वुड्ढो,

वृद्ध અને वृद्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે वुद्ध અને वुद्धि થાય ॥૮।૨। ૪૦॥ સૂત્રથી સંયુક્ત વ્યંજનનો ढ થાય ત્યારે वुढ અને वुढि થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ढ્કાર બેવડો થાય ત્યારે वुढ्ढ અને वुढ्ढी થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ढકારનો डકાર થાય ત્યારે वुड्ढ અને वुड्ढि થાય ॥ ૮ ।૩।૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે वुड्ढो રૂપ સિદ્ધ થાય ॥ ૮।૩।૧૧ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે वुड्ढी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उसहो,

ऋषभ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે उषभ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે उसभ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે उसह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે उसहो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

मुणालं,

मृणाल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ ।૧। ૧૩૧॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે मुणाल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય પછી ॥ ૮ ।૧। ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मुणालं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

उज्जू,

ऋजु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે उजु થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૮ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે उज्जु થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્ય उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે उज्जू રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

जामाउओ,

जामातृक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे जामातुक थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय अने तकारनो पण लोप थाय त्यारे जामाउअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे जामाउओ रूप सिद्ध थाय छे.।

माउओ, माउआ,

मातृक अने मातृका शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां जामातृक पेठे सिद्ध करवा एटले माउओ अने माउआ रूपो सिद्ध थाय.।

भाउओ,

भ्रातृक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे भातृक थाय ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे भातुक थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो अने ककारनो लोप थाय त्यारे भाउअ रूप थाय पछी ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे भाउओ रूप थाय.।

पिउओ,

पितृक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां मातृक वत् जाणवुं त्यारे पिउओ सिद्ध थाय.।

पुहुवी,

पृथ्वी शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी ऋकारनो उकार थाय त्यारे पुथ्वी थाय पछी ॥ ८ । २ । ११३ ॥ सूत्रथी अंत्यव्यंजन वकार तेनी पूर्वे उकार थाय त्यारे पुथुवी थाय पछी ।८।१।१८७। सूत्रथी थकारनो हकार थाय त्यारे पुहुवी रूप सिद्ध थाय छे.।

निवृत्त वृन्दारके वा ॥ ८ । १ । १३२ ॥

अनयोर्ऋत उद् वा भवति ।

अर्थः—आ बंने शब्दोना ऋकारनो उकार विकल्पे थाय.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

निवुत्तं, निअत्तं,

निवृत्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૨ ॥ સૂત્રથી ઉકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે निवुत्त થાય અને ઉકાર ન થાય ત્યારે ।૮।૧।૧૨૬। સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે निवत्त થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે निअत्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ત્યારે निवुत्तम् અને निअत्तम् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે निवुत्तं અને निअत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वुन्दारया वन्दारया,

वृन्दारक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૨ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો ઉકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે वुन्दारक અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી અકાર થાય ત્યારે वन्दारक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारનો લોપ થાય ત્યારે वुन्दारअ वन्दारअ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે वुन्दारय અને वन्दारय થાય પછી પ્રથમાના બહુ વચનમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી અકારનો દીર્ઘ થાય ત્યારે वुन्दारया અને वन्दारया થાય ॥ ૮ । ૩ । ૪ ॥ સૂત્રથી પ્રથમા બહુ વચનના પ્રત્યય जस्નો લોપ થાય ત્યારે वुन्दारया वन्दारया રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वृषभे वा वा ॥ ८ । १ । १३३ ॥

वृषभे ऋतो वेन सह उद् वा भवति ।

અર્થ:—वृषभ શબ્દમાં રહેલા ऋકારનો वनी સાથે વિકલ્પે ઉકાર થાય (એટલે वृने બદલે उ થાય.)

उसहो वसहो,

वृषभ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રમાં वसहो સાધેલ છે ત્યાં જોવું. પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૩ ॥ સૂત્રથી वृનો ઉકાર થાય ત્યારે उषभ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે उसभ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उसह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે उसहो અને वसहो રૂપો સિદ્ધ થાય છે. ।

गौणान्त्यस्य ॥ ८ । १ । १३४ ।

गौणशब्दस्य योन्त्य ऋत् तस्य उद् भवति ।

અર્થ:—ગૌણ અર્થમાં રહેલો જે શબ્દ તેના અંત્ય ऋકારનો उ કાર થાય છે. ।

माउमण्डलं,

मातृमण्डल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૪ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે मातुमण्डल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે माउमण्डल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે माउमण्डलं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

माउहरं पिउहरं,

मातृगृह पितृगृह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૪ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે मातुगृह पितुगृह થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય. ત્યારે माउगृह पिउगृह થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૪૪ ॥ સૂત્રથી गृहનો घर એવો આદેશ થાય ત્યારે माउघर पिउघर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી घકારનો हકાર થાય. ત્યારે माउहर અને पिउहर થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે माउहरं पिउहरं રૂપ સિદ્ધ થાય.

माउसिआ पिउसिआ,

मातृस्वसा पितृस्वसा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં मातृ पितृनुं પૂર્વવત્ मउ અને पिउ થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી मातृ-पितृ થકી પર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

स्वसा આવે તો સિઆ એવો આદેશ થાય છે. ત્યારે અહિં માउसिआ पिउ-सिआ રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

पिउवणं,

पितृवन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં पिउ પૂર્વવત્ થાય અને वन તેને ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે पिउवण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पिउवणं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पिउवई,

पितृपति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ पिउ થાય. અને पति શબ્દને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે वति થાય ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે वइ થાય એટલે पिउवइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય. ત્યારે पिउवई રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मातुरिद्वा ॥ ८ । १ । १३५ ॥

मातृशब्दस्य गौणस्य ऋत इद् वा भवति ।

અર્થઃ–ગૌણ એવા मातृ શબ્દના ऋકારનો इકાર વિકલ્પે થાય છે.।

माइहरं माउहरं,

मातृगृह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૫ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે मातिगृह અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૪ ॥ સૂત્રથી मातुगृह થાય. शेषं पूर्ववत् બાકી પહેલાં માફક જાણવું એટલે माइहरं माउहरं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

क्वचिद्गौणस्यापि કયાંક मातृ શબ્દ ગૌણ ન હોય તોપણ તેના ऋકા-રનો इકાર થાય છે. मातृ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૫ ॥ સૂત્રથી इકાર થાય. ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

माइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૬ ॥ સૂત્રથી ટાને ઠેકાણે ण થાય ત્યારે माइण થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી પૂર્વસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે माईण થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૭ ॥ સૂત્રથી णકારને અનુસ્વાર થાય. ત્યારે माईणं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

उदूदोन्मृषि ॥ ८ । १ । १३६ ॥

मृषाशब्दे ऋत् उत ऊत् ओच्च भवन्ति ।

અર્થ:-मृषा શબ્દમાં ऋકારનો उકાર ऊકાર અને ओકાર થાય. ।

मुसा मूसा मोसा,

मृषा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો उકાર, ऊકાર અને ओકાર થાય છે ત્યારે मुषा मूषा मोषा થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે मुसा मूसा અને मोसा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

मुसावाओ मूसावाओ मोसावाओ,

मृषावाद શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં मृषा શબ્દ પૂર્વવત્ થાય वाद શબ્દને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે वाअ થાય ત્યારે मुसावाअ मूसावाअ અને मोसावाअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मुसावाओ मूसावाओ અને मोसावाओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इदुतौ वृष्ट वृष्टि पृथङ् मृदङ्ग नप्तृके ॥ ८ । १ । १३७ ॥

एषु ऋत इकारोकारौ भवतः ।

અર્થ:—આ શબ્દોના ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય છે.

विट्ठो वुट्ठो विट्ठी वुट्ठी,

वृष्ट અને वृष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૭ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય ત્યારે विष्ट वुष्ट विष्टि અને वुष्टि

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ॥ ૮।૨।૩૪॥ સૂત્રથી ष्टनो ठકાર થાય ત્યારે वुठ विठ विठि वुठि થાય ॥ ૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય પછી ॥ ૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે विट्ठ वुट्ठ विट्ठि वुट्ठि થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે विट्ठो અને वुट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય ॥ ૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે विट्ठी અને वुट्ठी રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

पिहं पुहं,

पृथक् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૩૭॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય ત્યારે पिथक् અને पुथक् થાય ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે पिहक् અને पुहक् થાય ॥ ૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજન कકારનો લોપ થાય ત્યારે पिह અને पुह થાય ॥ ૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥ ૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पिहं અને पुहं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मिइङ्गो मुइङ्गो,

मृदङ्ग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૩૭॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય ત્યારે मिदङ्ग અને मुदङ्ग થાય शेषं પૂર્વવત્ ॥ ૮।૧।૪૬॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું ત્યાં मिइङ्गो અને मुइङ्गो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

नत्तिओ नत्तुओ,

नप्तृक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય ત્યારે नतृक થાય ॥ ૮।૧।૧૩૭॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય ત્યારે नतिक અને नतुक થાય ॥ ૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે नत्तिक અને नत्तुक થાય॥ ૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે नत्तिअ અને नत्तुअ થાય ॥ ૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सि સ્થાને डो થાય ત્યારે नत्तिओ અને नत्तओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वा बृहस्पतौ ॥ ८ । १ । १३८ ॥

बृहस्पतिशब्दे ऋत इदुतौ वा भवतः ।

અર્થઃ-बृहस्पति શબ્દમાંના ऋકારનો इકાર અને उકાર વિકલ્પે થાય છે.।

विहप्फई बुहप्फई,

बृहस्पति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમા ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૮ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય ત્યારે विहस्पति बुहस्पति ॥ ૮ । ૨ । ૫૩ ॥ સૂત્રથી स्पनो फ थाय ત્યારે विहफति અને बुहफति થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી फકારનો બેવડો થાય. ત્યારે विहफ्फति અને बुहफ्फति થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ फકારનો पકાર થાય ત્યારે विहप्फति અને बुहप्फति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય. विहप्फइ અને बुहप्फइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકારનો દીર્ઘ ईકાર થાય ત્યારે विहप्फई અને बुहप्फई રૂપ સિદ્ધ થાય.। પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય. ત્યારે बहप्फई સિદ્ધ થાય.।

इदेदोद्वृन्ते ॥ ८ । १ । १३९ ॥

वृन्तशब्दे ऋत इत् एत् ओच्च भवति ।

અર્થઃ-वृन्त શબ્દમાં ऋકારનો इકાર एકાર અને ओકાર થાય છે.।

विण्टं वेण्टं वोण्टं,

वृन्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર एકાર અને ओકાર થાય ત્યારે विन्त वेन्त અને वोन्त થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૧ ॥ સૂત્રથી સંયુકત न्तનો ण्ट થાય ત્યારે विण्ट वेण्ट वोण्ट થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म् થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે विण्टं वेण्टं અને वोण्टं સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

रिः केवलस्य ॥ ८ । १ । १४० ॥

केवलस्य व्यञ्जनेनासंपृक्तस्य ऋतो रिरादेशो भवति।

અર્થ:-એકલા ઋનો રિ આદેશ થાય છે.।

रिद्धी रिच्छो,

ऋद्धि અને ऋक्ष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ।८।१।१४०॥ સૂત્રથી रिद्धि અને रिक्ष થાય ॥८।३।१९॥ સૂત્રથી रिद्धि શબ્દનો અંત્ય ઇકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે रिद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય.। ॥८।२।१९॥ સૂત્રથી ऋक्ष શબ્દના क्षનો છકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે रिछ થાય પછી ॥८।२।८९॥ સૂત્રથી છકારનો બેવડો થાય ત્યારે रिछ्छ થાય ॥८।२।९०॥ સૂત્રથી પૂર્વ છકારનો ચકાર થાય ત્યારે रिच्छ થાય ॥८।३।२॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે रिच्छो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ऋणर्ज्वृषभर्त्वृषौ वा ॥ ८ । १ । १४१ ॥

ऋण ऋजु ऋषभ ऋतु ऋषिषु ऋतो रिर्वा भवति।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં ऋકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય છે.।

रिणं अणं,

ऋण શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।१४१॥ સૂત્રથી ऋકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે रिण થાય બીજા પક્ષમાં ॥८।१। १२६॥ સૂત્રથી ऋકારનો अकार થાય ત્યારે अण થાય ॥८।३।२५॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય પછી ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે रिणं અને अणं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

रिज्जू उज्जू,

ऋजु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।१४१॥ સૂત્રથી વિકલ્પે રિકાર થાય બીજા પક્ષમાં ॥८।१।१३१॥ સૂત્રથી ऋકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उકાર થાય ત્યારે પહેલા પક્ષમાં रिजु અને બીજા પક્ષમાં उजु થાય ॥૮।૨।૮९॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે रिज्जु અને उज्जु થાય ॥ ૮ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે रिज्जू અને उज्जू રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

रिसहो उसहो,

ऋषभ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १४१ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર થાય ત્યારે रिषभ થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે रिसभ થાય ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે रिसह થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને हो થાય ત્યારે रिसहो રૂપ સિદ્ધ થાય બીજા પક્ષમાં उसहो રૂપ ॥ ८ । १ । १३१ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોવું. ।

रिऊ, उऊ,

ऋतु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १४१ ॥ સૂત્રથી ऋ કારનો रिકાર થાય ત્યારે रितु થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે रिउ થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે रिऊ રૂપ સિદ્ધ થાય બીજા પક્ષમાં उऊ રૂપ ॥ ८ । १ । १३१ ॥ સૂત્રમાં સાંધેલ છે ત્યાં જોઈ લેવું. ।

रिसी इसी,

ऋषि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १४१ ॥ સૂત્રથી ऋ કારનો रिકાર થાય ત્યારે रिषि થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે रिसि થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે रिसी રૂપ સિદ્ધ થાય બીજા પક્ષમાં इसी રૂપ ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રમાં સાંધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું. ।

दृशः क्विप्–टक्सकः ॥ ८ । १ । १४२ ॥

क्विप् टक् सक् इत्येतदन्तस्य दृशेर्धातोर्ऋतोरिरादेशो भवति ।

२५

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થ:—क्विप्[1] टक्[2] सक्[3] આ ત્રણ પ્રત્યયો જેને અંતે આવેલા એવા दृश ધાતુના ऋકારનો रि આદેશ થાય છે.।

सरिवण्णो,

सद्दृक्वर्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકાર તથા क्કારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર થાય ત્યારે सरिक् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી क्કારનો લોપ થાય ત્યારે सरि થાય પછી वर्ण ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી र्કારનો લોપ થાય ત્યારે सरिवण થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય અને ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सरिवण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सरिरूवो,

सद्दृक्रुप શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ सद्दृक्માં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો તથા क्કારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ ।૧ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર થાય ત્યારે सरिरुप થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય. ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાનેडो થાય ત્યારે सरिरुवो રૂપસિદ્ધ થાય ।

सरिबन्दीणं,

सदृक्वन्दि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ सदृक्नुं सरि થયું એટલે सरिवन्दि થયું. તેને ॥ ૮ । ३ । ૬ ॥ સૂત્રથી પ્રત્યયને સ્થાને ण આદેશ થવાથી सरिवन्दिण થયું. ॥ ૮ । ३ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે सरिवन्दीण થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૭ ॥ સૂત્રથી णકારને અંતે અનુસ્વાર આગમ થાય ત્યારે सरिवन्दीणं રૂપસિદ્ધ થાય।

सरिसो,

सदृश શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ दકારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર થાય ત્યારે सरिश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે सरिस થાય. ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિ ના સ્થાને ડો થાય ત્યારે सरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सरिच्छो,

सदृक्षः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ દકારનો લોપ થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર થાય ત્યારે सरिक्ष થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्षનો छકાર થાય ત્યારે सरिछ थाय ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छકાર બેવડો થાય ત્યારે सरिछ्छ થાય ॥૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી સિના પૂર્વ छકારનો चકાર થાય ત્યારે सरिच्छ થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સ્થાને ડો થાય ત્યારે सरिच्छो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

एआरिसो,

एतादृश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે एआदृश થાય તેના તેજ સૂત્રથી દકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૨ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર થાય ત્યારે एआरिश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે एआरिस થાય ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે एआरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

भवारिसो,

भवादृश શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ भवारिसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

जारिसो,

यादृश શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यકારનો जકાર થાય ત્યારે जादृश થાય શેષ પૂર્વવત્ જાણવું એટલે પ્રાકૃતમાં जारिसो રૂપ સિદ્ધ થાય।

तारिसो,

तादृश શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ तारिसो રૂપસિદ્ધ થાય।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

केरिसो, एरिसो,

कीदृश इदृश શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઇ લેવું केरिसो एरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

अन्नारिसो,

अन्यादृश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે अनादृशः થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી નકાર બેવડો થાય ત્યારે अन्नादृशः થાય શેષ પૂર્વવત થાય ત્યારે अन्नारिसो રૂપ સિદ્ધ થાય.

अम्हारिसो, तुम्हारिसो,

अस्मादृश, युष्मादृश શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી स्मा અને ष्मा ને સ્થાને म्हा એવો આદેશ થાય ત્યારે अम्हादृशः युम्हादृशः થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૬ ॥ સૂત્રથી युष्मद् શબ્દના આદિ य-કારને સ્થાને તકાર થાય ત્યારે तुम्हादृश થાય પછી दृश શબ્દને रिस પૂર્વવત્ થાય એટલે अम्हारिस અને तुम्हारिस રૂપ થાય પછી ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि ના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે अम्हारिसो અને तुम्हारिसो રૂપો સિદ્ધ થાય टक् सक् साहचर्यात् त्यदाद्यन्यादि ॥ ५ । १ । १५२ ॥ क्विप् પ્રત્યય લેવો બીજો લેવો નહીં. કારણ કે टक् અને सक् પ્રત્યયો પણ ત્યાં એટલે ॥ ५ । १ । १५२ ॥ (न्यादि) सूत्रविहितः क्विबिह गृह्यते । આ સૂત્રમાં टक् सक् અને क्विप् એમ ત્રણ પ્રત્યયો ગણાવેલ છે તેમાં क्विप् પ્રત્યય સિદ્ધહેમ વ્યાકરણના ॥ ५ । १ । १५२ ॥ માં ગણાવેલ છે માટે એક પ્રકરણમાં ગણાવેલ પ્રત્યય મલતો હોય તો ભિન્ન પ્રકરણનો લેવાય નહિ એવો નિયમ છે।

आदृते ढिः ॥ ८ । १ । १४३ ॥

आदृतशब्दे ऋतो ढिरादेशो भवति ।

અર્થઃ—आदृत શબ્દના ऋકારને ઠેકાણે ढि આદેશ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

आढिओ,

आदृतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી દકાર અને તકારનો લોપ થાય ત્યારે आऋअ થાય ॥८ । १ । १४३ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો ढि થાય ત્યારે आढिअ થાય પછી ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે आढिओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अरिर्दृप्ते ॥ ८ । १ । १४४ ॥

दृप्तशब्दे ऋतोऽरिरादेशो भवति ।

અર્થ:—दृप्त શબ્દના ऋકારનો अरि આદેશ થાય. ।

दरिओ,

दृप्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १४४ ॥ સૂત્રથી दृનો दरि આદેશ થાય ત્યારે दरिप्त થાય ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય ત્યારે दरित થાય ॥ ८ ।१ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે दरिअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે दरिओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दरिअ सीहेण,

दृप्तसिंहेत તેમાં दृप्त તેનું दरिअ પૂર્વવત્ થાય અને सिंह શબ્દ પૂર્વે ॥ ८ । १ । ९२ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઈ લેવું ત્યારે दरिअ सीह થાય પછી ॥ ८ । ३ । ६ ॥ સૂત્રથી टકારનો ण આદેશ થઈ ॥ ८ । ३ । १४ ॥ સૂત્રથી પૂર્વના अકારનો एકાર થાય ત્યારે दरिअसीहेण રૂપ સિદ્ધ થાય ॥ ८ । २ । ९६ ॥ સૂત્રમાં આજ વાક્ય છે વિશેષ, વિવરણ ત્યાં જોઈ લેવું. ।

लृत इलिः क्लृप्त क्लृन्ने ॥ ८ । १ । १४५ ॥

अनयो र्लृत इलिरादेशो भवति ।

અર્થ:—આ બંને શબ્દના लृના સ્થાને इलि આદેશ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

किलिन्न कुसुमोवयारेसु,

क्लृप्त कुसुमोपचारेषु વાકય સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૪૫॥ સૂત્રથી लृના સ્થાને इलि થાય ત્યારે किलिप्त થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી પકારનો લોપ થાય ત્યારે किलित थाय ॥૮।૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે किलित्त થાય उपचारेषुमां ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે उवचारेषु ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ચકારનો લોપ થાય ત્યારે उवआरेषु થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે उवयारेषु થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી પકારનો સકાર થાય ત્યારે उवयारेसु થાય એવી રીતે किलिन्न कुसुमोवयारेसु સિદ્ધ થાય.।

धाराकिलिन्नवत्तं,

धारा क्लृन्नपात्रं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૫ ॥ સૂત્રથી लृકારનો इलि થાય ત્યારે धारा किलिन्नपात्रं થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે धारा किलिनवात्रं થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી વાકારનો વકાર થાય ત્યારે धाराकिलिन्नवत्रं થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે धाराकिलिन्नवत थाय ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી તકાર બેવડો થાય ત્યારે धारा किलिन्नवत्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય અને ॥ ૮।૧। ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે धारा किलिन्नवत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

एत इद्वा वेदना-चपेटा-देवर-केसरे ॥ ८ । १ । १४६ ॥

वेदनादिषु एत इत्वं वा भवति ।

અર્થ:—वेदनादि શબ્દોમાં एકારનો इકાર વિકલ્પે થાય છે.।

विअणा वेअणा,

वेदना શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૬ ॥ સૂત્રથી एકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે विदना અને वेदना થાય ॥૮।૧। ૧૭૭॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી દ્કારનો લોપ થાય ત્યારે વિઅના અને વેઅના થાય ॥૮।૧। ૨૨૮॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે विअणा અને वेअणा રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

चविडा चवेडा,

चपेटा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૪૬॥ સૂત્રથી एકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે चपिटा અને चपेटा થાય ॥૮।૧। ૨૩૧॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે चविटा અને चवेटा થાય ॥૮।૧। ૧૯૫॥ સૂત્રથી टકારનો डકાર થાય ત્યારે चविडा અને चवेडा રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

दिअरो देअरो,

देवर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૪૬॥ સૂત્રથી एકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે दिवर અને देवर થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે दिअर અને देअर થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે दिअरो देअरो સિદ્ધ થાય.।

मह महिअ दसण किसरं महमहिअ दसण केसरं,

महमहितदशनकेसरं સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧। ૧૪૬॥ સૂત્રથી एકારનો इકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે किसर અને केसर થાય અને दशन તેના शકારનો ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી सકાર થાય ત્યારે दसन થાય ॥૮।૧। ૨૨૮॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે महमहित दसण किसर થાય પછી ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે महमहिअ दसण किसर થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે महमहिअ दसण किसरं અને केसरं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

महिला महेला इतितु महिलामहेलाभ्यां शब्दाभ्यां सिद्धम्,

महिला અને महेला એ બે પ્રાકૃત શબ્દો તો महिला અને महेला એવા બે સંસ્કૃત શબ્દો ઉપરથી સિદ્ધ થએલ છે. ત્યાં इકાર આદેશ કરવાની જરૂર નથી.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऊः स्तेने वा ॥ ८ । १ । १४७ ॥

स्तेने एत ऊद् वा भवति।

અર્થ:—स्तेन શબ્દના एકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય.।

थूणो थेणो,

स्तेन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૭ ॥ સૂત્રથી एકારનો ऊકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે स्तून અને स्तेन થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૫ ॥ સૂત્રથી स्तનો थકાર થાય ત્યારે थून અને थेन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે थूण थेण થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે थूणो અને थेणो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

ऐत एत् ॥ ८ । १ । १४८ ॥

ऐकारस्यादौ वर्तमानस्य एत्वं भवति।

અર્થ:—શબ્દની આદિમાં રહેલ ऐકાર તેનો एકાર થાય છે.।

सेला,

शैल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય છે ત્યારે शेल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सेल થાય પછી પ્રથમાના બહુવચન પ્રત્યય जस्નો ॥ ૮ । ३ । ४ ॥ સૂત્રથી લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ३ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી પૂર્વનો સ્વરદીર્ઘ થાય ત્યારે सेला રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तेलुक्कं,

त्रैलोक्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે तैलोक्य થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે तेलोक्य થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ७८ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે तेलोक्क થાય ॥ ૮ । ૨ । ८९ ॥ સૂત્રથી कકાર બેવડો થાય ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

तेलोक्क થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી લોનો ઓકાર હ્રસ્વ થાય ત્યારે तेलुक्क થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે तेलुक्कं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

एरावणो,

ऐरावण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે एरावण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે एरावणो સિદ્ધ થાય. ।

केलासो,

कैलास શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે केलास થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના डो થાય ત્યારે केलासो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वेज्जो,

वैद्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય. ત્યારે वेद्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી द्यનો जકાર થાય ત્યારે वेज થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે वेज्ज થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે वेज्जो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

केढवो,

कैटभ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે केटभ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૬ ॥ સૂત્રથી टકારનો ढકાર થાય ત્યારે केढभ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૦ ॥ સૂત્રથી भકારનો वકાર થાય ત્યારે केढव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે केढवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

वेहव्वं,

वैधव्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ઐકારનો એકાર થાય ત્યારે वेधव्य થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धकारनो हकार થાય ત્યારે वेहव्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यकारनो લોપ થાય ત્યારે वेहव થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી वकार બેવડો થાય ત્યારે वेहव्व થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वेहव्वं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इत्सैन्धव-शनैश्चरे ॥ ८ । १ । १४९ ॥

एतयोरैतं इत्वं भवति ।

અર્થઃ—આ શબ્દોના ઐકારનો इकार થાય છે. ।

सिन्धवं,

सैन्धव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૯ ॥ સૂત્રથી ઐકારનો इकार થાય ત્યારે सिन्धव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सिन्धवं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सणिच्छरो,

शनैश्चर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે सनैश्चर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૧૪૯ ॥ સૂત્રથી ઐકારનો इकार થાય ત્યારે सनिश्चर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૧ ॥ સૂત્રથી श्चनो छकार થાય ત્યારે सनिछर થાય ॥ ૮।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી छकार બેવડો થાય ત્યારે सनिछ्छर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छकारनो चकार થાય ત્યારે सनिच्छर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે सणिच्छर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે सणिच्छरो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सैन्ये वा ॥ ८।१।१५० ॥

सैन्यशब्दे . ऐत इद् वा भवति।

અર્થ:-સૈન્ય શબ્દના ઐકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય છે.।

सेन्नं सिन्नं,

સૈન્ય શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૫૦ ॥ સૂત્રથી ઐકારનો ઇકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે सिन्य અને सैन्य થાય. ॥ ૮।૨।૭૮॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય. ત્યારે सिन અને सैन થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી નકારનો બેવડો થાય ત્યારે सिन्न અને सैन्य થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ઐકારનો एકાર થાય. ત્યારે सेन्न થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सिन्नं અને सेन्नं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

अइर्दैत्यादौ च ॥ ८।१।१५१ ॥

सैन्यशब्दे दैत्यइत्येवमादिषु च ऐतो अइ इत्यादेशो भवति।

અર્થ:-સૈન્ય અને દૈત્ય વગેરે શબ્દોના ઐનો अइ આદેશ થાય છે. एत्वापवादः આ સૂત્ર ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રનું અપવાદ છે. એટલે જ્યાં આ સૂત્ર લાગે ત્યાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્ર લાગે નહિ।

सइन्नं,

સૈન્ય શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી ઐકારનો अइ આદેશ થાય ત્યારે सइन्य થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે सइन થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી નકાર બેવડો થાય ત્યારે सइन्न થાય. ॥ ૮।૩। ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सइन्नं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दइच्चो,

दैत्य શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો अइ આદેશ થાય ત્યારે दइत्य થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૧૩ ॥ સૂત્રથી त्यનો च થાય. ત્યારે दइच थाय. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી चકાર બેવડો થાય ત્યારે दइच्च થાય. ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થઈ दइच्चो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

दइन्नं,

दैन्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો अइ થાય. ત્યારે दइन्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકાર લોપ થઈ ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી नકાર બેવડો થઈ दइन्न થાય પછી ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दइन्नं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अइसरिअं,

ऐश्वर्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો अइ થાય ત્યારે अइश्वर्य થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે अइशर्य થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય. ત્યારે अइसर्य થાય. ॥૮ । ૨ । ૧૦૭॥ સૂત્રથી यકારની પૂર્વે इકારનો આગમ થાય. ત્યારે अइसरिय થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે अइसरिअ થાય. ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अइसरिअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

भइरवो,

भैरव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી भैનો भइ થાય ત્યારે भइरव થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે भइरवो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वइजवणो,

वैजवन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી वैनो वइ થાય ત્યારે वइजवन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે वइजवण થાય પછી ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वइजवणो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दइवअं,

दैवत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી दैनो दइ થાય ત્યારે दइवत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે दइवअ થાય ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ ।२३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दइवअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वइआलीअं,

वैतालीअ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી वैनो वइ થાય ત્યાર પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકાર અને यકારનો લોપ થાય ત્યારે वइआलीअ થાય ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वइआलीअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वइएसो,

वैदेश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી वैनो वइ થાય ત્યારે वइदेश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે वइएश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે वइएस થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वइएसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वइएहो,

वैदेह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં રૂપ પૂર્વવત્ કરવું ત્યારે वइएहो સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

वइदब्भो,

वैदर्भ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી वैનો वइ થાય ત્યારે वइदर्भ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે वइदभ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ભકાર બેવડો થાય ત્યારે वइदभ्भ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ભકારનો बકાર થાય ત્યારે वइदब्भ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वइदब्भो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वइस्साणरो,

वैश्वानर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી वैનો वइ થાય ત્યારે वइश्वानर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે वइशानर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે वइसानर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી सકાર બેવડો થાય ત્યારે वइस्सानर થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે वइस्साणर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वइस्साणरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कइअवं,

कैतव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી कैનો कइ થાય ત્યારે कइतव થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે कइअव થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥ ૮ ।૧। ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कइअवं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वइसाहो,

वैशाख શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી वैનો वइ થાય ત્યારે वइशाख થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે वइसाख થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે वइसाह થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वइसाहो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वइसालो,

वैशाल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ કરવું ત્યારે वइसालो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सइरं,

स्वैर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૨। ૭૯ ॥ સૂત્રથી वकारनो લોપ થાય ત્યારે सैर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી सैनो सइ થાય ત્યારે सइर થાય ॥ ૮ । ३ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥૮ ।૧। ૨३॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सइरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

चइत्तं,

चैत्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૧ ॥ સૂત્રથી चैनो चइ થાય ત્યારે चइत्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે चइत थाय ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે चइत्त थाय ॥ ૮ । ३ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય પછી ॥૮ ।૧। ૨३॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે चइत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इत्यादि विश्लेषे न भवति ।

જ્યારે સંયુક્ત વ્યંજનને છુટા પાડી તેમાં કોઈ સ્વર ઉમેરવામાં આવે ત્યારે ऐકારનો अइ આદેશ થતો નથી જેમકે:–चैत्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે चेत्य થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૧૦૭ ॥ સૂત્રથી यકારની પૂર્વે इકાર થાય ત્યારે चेतिय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે चेइय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે चेइअ થાય ॥૮।३।૨૫॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી સિનો મ્‌કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે चेइअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

आर्षे चैत्यवंदनम्,

आर्ष હોવાથી चैને સ્થાને ची થાય ત્યારે चीवंदन થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ત્યારે चीवंदण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્‌કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે चीवंदणं સિદ્ધ થાય.।

वैरादौ वा ॥ ८।१।१५२॥

वैरादिषु ऐतो अइरादेशो वा भवति।

અર્થઃ—वैर ઇત્યાદિ શબ્દમાં રહેલ ऐકાર તેનો अइ વિકલ્પે થાય છે.।

वइरं वेरं,

वैर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૨॥ સૂત્રથી ऐકારનો अइકાર વિકલ્પે થાય. ત્યારે वइर થાય ॥૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે वेर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્‌કાર થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે वइरं અને वेरं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

कइलासो केलासो,

कैलास શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૨ ॥ સૂત્રથી कैનો कइ વિકલ્પે થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮॥ સૂત્રથી कैનો के થાય. ત્યારે कइलास केलास થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે कइलासो केलासो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

कइरवं केरवं,

कैरव શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સાધનિકા જાણવી ત્યારે कइरवं અને केरवं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वइसवणो वेसवणो,

वैश्रवण શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૨ ॥ સૂત્રથી वैનો વિકલ્પે वइ થાય બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી वैનો वे થાય. वइश्रवण અને वेश्रवण થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે वइशवण वेशवण થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે वइसवण वेसवण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वइसवणो અને वेसवणो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

वेसम्पायणो वइसम्पायणो,

वैशम्पायन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૨ ॥ સૂત્રથી वैનો વિકલ્પે वइ થાય. બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી वैનો वे થાય ત્યારે वइशम्पायन અને वेशम्पायन થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે वइशम्पायण અને वेशम्पायण થાય. પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે वइसम्पायण અને वेसम्पायण થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वइसम्पायणो અને वेसम्पायणो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वइआलिओ वेआलियो,

वैतालिक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૨ ॥ સૂત્રથી वैનો वइ થાય બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી वैનો वे થાય ત્યારે वइतालिक અને वेतालिक થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકાર અને कકારનો લોપ થાય ત્યારે वइआलिअ અને वेआलिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वइआलिओ અને वेआलिओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

वइसिअं वेसिअं,

वैशिक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૨ ॥ સૂત્રથી वैનો वइ થાય. બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી वैનો वे થાય ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वइशिक અને वेशिक થાય. ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય. ત્યારે वइसिक અને वेसिक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે वइसिअ અને वेसिअ થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે वइसिअं અને वेसिअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चइत्तो चेत्तो,

चैत्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १५२ ॥ સૂત્રથી चैना चइ થાય. બીજે પક્ષે ॥ ८ । १ । १४८ ॥ સૂત્રથી चैनो चे થાય ત્યારે चइत्र અને चेत्र થાય. ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रकारनो લોપ થાય ત્યારે चइत અને चेत થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી तकार બેવડો થાય ત્યારે चइत्त અને चेत्त થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે चइत्तो અને चेत्तो રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

एच्च दैवे ॥ ८ । १ । १५३ ॥

दैवशब्दे एत एत् अइश्चादेशो भवति।

અર્થઃ—दैव શબ્દના ऐकारनो एकार અને अइ એવો પણ આદેશ થાય છે.।

देव्वं दइव्वं दइवं,

दैव શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १५३ ॥ સૂત્રથી ऐनो ए થાય. ત્યારે देव થાય. ॥ ८ । २ । ९९ ॥ સૂત્રથી द्वित्व વિકલ્પે થાય ત્યારે देव्व થાય બીજા પક્ષે दैनो दइ થાય અને ઉપરોક્ત સૂત્રથી વિકલ્પે द्वित्व થાય ત્યારે दइव्व અને दइव थाय પછી ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય. ત્યારે देव्वं दइव्वं અને दइवं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उच्चैर्नीचैस्य अः ॥ ८ । १ । १५४ ॥

अनयोरैतः अअ इत्यादेशो भवति ।

उच्चैस् અને નીચૈસ્ એ બે અવ્યયોના ऐકારને સ્થાને अअ, એવો આદેશ થાય છે.

उच्चअं,

उच्चैस् સંસ્કૃત અવ્યય છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૪ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો अ-अ આદેશ થાય ત્યારે उच्चअ થાય. પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उच्चअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

नीचअं,

नीचस् એ સંસ્કૃત અવ્યય છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ જાણવું ત્યારે नीचअं સિદ્ધ થાય.

ईद्धैर्ये ॥ ८ । १ । १५५ ॥

धैर्यशब्दे ऐत ईद् भवति ।

અર્થ:–धैर्य શબ્દના ऐકારનો ईકાર થાય છે.।

धीरं हरइ विसाओ,

धैर्यं हरति विषादः, સંસ્કૃત વાક્ય છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૫ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો ईકાર થાય ત્યારે धीर्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૬૪ ॥ સૂત્રથી र्यનો रકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે धीर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે धीरं રૂપ સિદ્ધ થાય.। हरति ક્રિયાપદના तिनो ॥ ८ । ३ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી इકાર થાય ત્યારે हरइ થાય विषाद સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે विसाद થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી द्કારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

લોપ થાય ત્યારે विसाअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે विसाओ રૂપ સિદ્ધ થાય એ રીતે धीरं हरइ विसाओ સિદ્ધ થાય છે.।

ओतोद्वान्योन्य प्रकोष्ठातोद्य शिरोवेदना-मनोहर-सरोरुहे क्तोश्चवः ॥ ८ । १ । १५६ ॥

एषु ओतोऽत्वं वा भवति, तत्संनियोगे च यथासंभवं ककारतकारयोर्वादेशः।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં ઓકારનો અકાર વિકલ્પે થાય અને તેના યોગે યથા સંભવ કકાર અને તકારના સ્થાને વકાર એવો આદેશ થાય છે.।

अन्नन्नं अन्नुन्नं,

अन्योन्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી બન્ને યકારનો લોપ થાય ત્યારે अनोन થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી બન્ને નકાર બેવડા થાય ત્યારે अन्नोन्न થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૬ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો અકાર થાય ત્યારે अन्नन्न થાય બીજા પક્ષે ॥ ૮ ।૧। ૮૪ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો ઉકાર થાય ત્યારે अन्नुन्न થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अन्नन्नं અને अन्नुन्नं સિદ્ધ થાય.।

पवट्ठो पउट्ठो,

प्रकोष्ठ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૬ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો અકાર થાય ત્યારે प्रकष्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पकष्ठ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૬ ॥ સૂત્રથી તત્સંનિયોગે રહેલા કકારનો વકાર થાય ત્યારે पवष्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्ठનો ઠકાર થાય ત્યારે पवठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ઠકાર બેવડો થાય ત્યારે पवठ्ठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ઠકારનો ટકાર થાય ત્યારે पवट्ठ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે पवट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય.। બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો ઉકાર થાય અને

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

બાકીનું બધું ઉપર પ્રમાણે કરવાથી पउट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

आवज्जं आउज्जं

આતોદ્ય શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૬ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો અકાર થાય તત્સંનિયોગે તકારનો વકાર થાય ત્યારે आवद्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૪ ॥ સૂત્રથી द्यનો જકાર થાય ત્યારે आवज થાય ॥ ૮ ।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી જકાર બેવડો થાય ત્યારે आवज्ज થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે आवज्जं રૂપ સિદ્ધ થાય.। બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો ઉકાર થાય ત્યારે आतुद्य થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે आउद्य થાય શેષં પૂર્વવત્ ત્યારે आउज्जं રૂપ થાય.।

सिर विअणा सिरो विअणा,

શિરોવેદના શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે सिरोवेदना થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૫૬ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે सिरवेदना અને सिरोवेदना થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે सिर वेअना અને सिरो वेअना થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ત્યારે सिर वेअणा અને सिरो वेअणा થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૬ ॥ સૂત્રથી वेदनाના एકારનો इકાર થાય ત્યારે सिर विअणा सिरो विअणा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मणहरं मणोहरं,

मनोहर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૬ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે मनहर અને मनोहर થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ત્યારે मणहर અને मणोहर થાય ॥ ૮ ।૩। ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मणहरं અને मणोहरं સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

सररुहं सरोरुहं,

सरोरुह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १५६ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો અકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે सररुह અને सरोरुह થાય॥ ८ ।३। २५॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सररुहं અને सरोरुहं સિદ્ધ થાય. ।

ऊत्सोच्छ्वासे ॥ ८ । १ । १५७ ॥

सोच्छ्वासशब्दे ओत ऊद् भवति ।

અર્થ:—सोच्छ्वास શબ્દના ओकारनो ऊकार થાય. ।

सूसासो,

सोच्छ्वास શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનુ પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १५७ ॥ સૂત્રથી ઓકારનો ઉકાર થાય ત્યારે सूच्छ्वास થાય ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે सूश्वास થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वकारनो લોપ થાય ત્યારે सूशास થાય ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે सूसास થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે सूसासो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

गव्यउ आअः ॥ ८ । १ । १५८ ॥

गोशब्दे ओतः अउ आअ इत्यादेशौ भवतः ।

અર્થ:—गो શબ્દમાં રહેલ ઓકારનો अउ અને आअ આદેશો થાય છે.।

गउओ गउआ गाओ,

गोकः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં । ८ । १ । १५८ ॥ સૂત્રથી गोनो गउ થાય સ્વાર્થના ककारनो ॥८ । १ । १७७॥ સૂત્રથી લોપ થાય ત્યારે गउअ થાય ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે गउओ સિદ્ધ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ગો શબ્દમાં બીજા પક્ષમાં ॥ ૮।૧।૧૫૮॥ સૂત્રથી ગોનો ગઉ થાય સ્વાર્થે क: આવે પછી ॥ ૮ । ૩ । ૩૯ ॥ સૂત્રથી સ્ત્રિલિંગમાં ङा પ્રત્યય થાય ત્યારે गउआ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ગોને ત્રીજા પક્ષમાં ચાલતા સૂત્રથી आअ થાય. ત્યારે गाअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે गाओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

સ્ત્રીલિંગમાં ङी પ્રત્યય આવે ત્યારે આનો લોપ થાય ત્યારે गाई રૂપ સિદ્ધ થાય.।

हरस्स एसा गाई,

(हरस्य एषा गौः) हर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ષષ્ઠીના એક વચનના પ્રત્યયનો ॥ ૮ । ૧ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી स्स આદેશ થયો ત્યારે हरस्स એવું રૂપ સિદ્ધ થયું एतत् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય વ્યંજનનો લોપ થયો. ત્યારે एत થયું પછી સંસ્કૃત પ્રમાણે તેને સ્ત્રીલિંગમાં आ પ્રત્યય લાગે ત્યારે एता થયું પછી ॥ ૮ । ૩ । ૮૬ ॥ સૂત્રથી તકારનો સકાર થાય ત્યારે एसा રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

औत ओत् ॥ ८ । १ । १५९ ॥

औकारस्यादेरोद् भवति ।

અર્થ:-શબ્દના આદિ औકારનો ओકાર થાય.।

कोमुई,

कौमुदी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૯ ॥ સૂત્રથી औકારનો ओકાર થાય ત્યારે कोमुदी થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે कोमुई રૂપ સિદ્ધ થાય.।

जोव्वणं,

यौवन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૯ ॥ સૂત્રથી औકારનો ओકાર થાય ત્યારે योवन થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

जकार थाय त्यारे जोवन थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी द्वित्व थाय त्यारे जोव्वन थाय ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे जोव्वण थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो मूकार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मूकारनो अनुस्वार थाय त्यारे जोव्वणं रूप सिद्ध थाय.।

कोत्थुहो,

कौस्तुभ शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १५९ ॥ सूत्रथी कौनो को थाय त्यारे कोस्तुभ थाय ॥ ८ । २ । ४५ ॥ सूत्रथी स्तनो थकार थाय त्यारे कोथुभ थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी थकार बेवडो थाय त्यारे कोथ्थुभ थाय ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी थूकारनो तूकार थाय त्यारे कोत्थुभ थाय. ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी भकारनो हकार थाय त्यारे कोत्थुह थाय पछी ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे कोत्थुहो सिद्ध थाय.।

कोसम्बी,

कौशाम्बी शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १५९ ॥ सूत्रथी कौनो को थाय त्यारे कोशाम्बी थाय ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे कोसाम्बी थाय ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी दीर्घनो ह्रस्व थाय त्यारे कोसम्बी रूप सिद्ध थाय.।

कोञ्चो,

क्रौञ्च शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां । ८ । १ । १५९ ॥ सूत्रथी क्रौनो क्रो थाय त्यारे क्रोञ्च थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे कोञ्च थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे कोञ्चो रूप सिद्ध थाय.।

कोसिओ,

कौशिक शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १५९ ॥ सूत्रथी कौ नो को थाय. त्यारे कोशिक थाय. ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे कोसिक थाय. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે कोसिअ થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય. ત્યારે कोसिओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

उत्सौन्दर्यादौ ॥८।१।१६०॥

सौन्दर्यादिषु शब्देषु औत उद् भवति ।

અર્થઃ—सौदर्यादि શબ્દમાં રહેલા औકારનો उકાર થાય છે।

सुन्देरं–सुन्दरिअं,

सौन्दर्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૬૦ ॥ સૂત્રથી औકારનો उકાર થાય ત્યારે सुन्दर्य થાય તેનું सुन्देरं રૂપ ॥ ૮।૧।૫૭॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું. બીજા પક્ષમાં सुन्दर्य શબ્દમાં॥૮।૨।૧૦૭॥ સૂત્રથી यકારની પૂર્વે इકાર એવો આગમ થાય ત્યારે सुन्दरिय થાય. ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सुन्दरिअं રૂપ સિદ્ધ થાય।

मुञ्जायणो,

मौञ्जायन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૬૦॥ સૂત્રથી मौ નો मु થાય ત્યારે मुञ्जायन થાય ॥ ૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मुञ्जायण થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मुञ्जायणो રૂપ સિદ્ધ થાય।

सुद्धोअणी,

शौद्धोदनि શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૬૦ ॥ સૂત્રથી शौનો शु થાય ત્યારે शुद्धोदनि થાય ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે शुद्धोअनि થાય પછી ॥ ૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सुद्धोअनि થાય ॥ ૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે सुद्धोअणि થાય પછી ॥ ૮।૩।૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે सुद्धोअणी રૂપ સિદ્ધ થાય।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दुवारिओ,

दौवारिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૦ ॥ સૂત્રથી दौनो दु થાય ત્યારે दुवारिक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી કકારનો લોપ થાય ત્યારે दुवारिअ થાય ॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે दुवारिओ રૂપ સિદ્ધ થાય।

सुगन्धत्तणं,

सौगन्ध्य શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૦ ॥ સૂત્રથી सौनो सु થાય ત્યારે सुगन्ध्य થાય ॥ ૮ । ૨ । ૧૫૪ ॥ સૂત્રથી यना સ્થાને त्तण આદેશ થાય ત્યારે सुगन्धत्तण થાય ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિને સ્થાને મકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सुगन्धत्तणं રૂપ સિદ્ધ થાય।

पुलोमी,

पौलोमी શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૦ ॥ સૂત્રથી औकारनो उकार થાય. ત્યારે पुलोमी રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सुवण्णिओ,

सौवर्णिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૦ ॥ સૂત્રથી सौनुं सु થાય ત્યારે सुवर्णिक થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે सुवणिक થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ણકાર બેવડો થાય ત્યારે सुवण्णिक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી કકારનો લોપ થાય ત્યારે सुवण्णिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે सुवण्णिओ રૂપ સિદ્ધ થાય।

कौक्षेयके वा ॥ ८ । १ । १६१ ॥

कौक्षेयकशब्दे औत उद् वा भवति.।

અર્થ:—कौक्षेयक શબ્દમાં औકારનો उकार વિકલ્પે થાય છે।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कुच्छेअयं कोच्छेअयं,

कौक्षेयक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૧ ॥ સૂત્રથી कौनो कु થાય બીજા પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૧૫૯ ॥ સૂત્રથી कौનો को થાય ત્યારે कुक्षेयक અને कौक्षेयक થાય ॥ ૮ । ૨ । ૧૭ ॥ સૂત્રથી क्षનો छકાર થાય ત્યારે कुछेयक અને कोछेयक થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી छકાર બેવડો થાય ત્યારે कुछ्छेयक અને कोछ्छेयक થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ छકારનો चકાર થાય ત્યારે कुच्छेयक અને कोच्छेयक થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકાર અને कકારનો લોપ થાય ત્યારે कुच्छेअअ અને कोच्छेअअ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે कुच्छेअय અને कोच्छेअय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो मકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कुच्छेअयं અને कोच्छेअयं રૂપો સિદ્ધ થાય।

अउः पौरदौच ॥ ८ । १ । १६२ ॥

कौक्षेयके पौरादिषु च औत अउरादेशो भवति ।

અર્થ:—कौक्षेयक અને पौरादिक શબ્દોમાં औકારનો अउ આદેશ થાયછે।

कउच्छेअयं,

कौक्षेयक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૬૨॥ સૂત્રથી कौनो कउ થાય શેષ સાધનિકા પૂર્વવત્ જાણવી ત્યારે कउच्छेअयं રૂપ સિદ્ધ થાય।

पउरो,

पौर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી पउ થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે पउरो રૂપ સિદ્ધ થાય।

पउरजणो,

पौरजन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ पउर થાય અને जन શબ્દના नકારનો ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી णકાર થાય ત્યારે पउरजण થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે पउरजणो રૂપ સિદ્ધ થાય।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कउरव,

कौरव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી कौनो कउ થાય ત્યારે कउरव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે कउरवो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कउसलं,

कौशल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી कौनो कउ થાય ત્યારે कउशल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર ત્યારે कउसल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कउसलं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पउरिसं,

पौरुष શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી पौनो पउ થાય ત્યારે पउरुष થાય શેષં પૂર્વવત્ ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૧ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા જોઇ લેવી ત્યાં पउरिसं થએલ છે.।

सउहं,

सौध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી सौनो सउ થાય ત્યારે सउध થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે सउह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सउहं સિદ્ધ થાય.।

गउडो,

गौडः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી गौनो गउ થાય ત્યારે गउड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે गउडो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मउली,

मौलि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मौनो मउ થાય ત્યારે मउलि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે मउली રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मउणं,

मौन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી मौनो मउ થાય ત્યારે मउन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मउण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मउणं સિદ્ધ થાય.।

सउरा,

सौराः શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી सौनो सउ થાય ત્યારે सउर થાય પછી પ્રથમા બહુવચનમાં અંત્યસ્વર ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૪ ॥ સૂત્રથી जस् અને शस्નો લોપ થાય ત્યારે सउरा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कउला,

कौल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ જાણવું એટલે कउला સિદ્ધ થાય પ્રથમા બહુવચન છે.।

आच्च गौरवे ॥ ८ । १ । १६३ ॥

गौरवशब्दे औत आत्वं अउश्च भवति।

અર્થઃ-गौरव શબ્દમાં રહેલા औકારનો आકાર અને अउ થાય છે.।

गारवं गउरवं,

गौरव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૨ ॥ સૂત્રથી गौनो गा થાય બીજા પક્ષ गौनो गउ થાય ત્યારે गारव અને गउरव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गारवं અને गउरवं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

नाव्यावः ॥ ८ । १ । १६४ ॥

नौशब्दे औत आवादेशो भवति ।

અર્થ:—नौ શબ્દમાં રહેલા औकारનો आव આદેશ થાય છે. ।

नावा

नौ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૪ ॥ સૂત્રથી नौ નો नाव આદેશ થાય અને સ્રીલિંગમાં आप् આવે ત્યારે नावा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

एत्त्रयोदशादौ स्वरस्य सस्वरव्यंजनेन ॥८।१।१६५॥

त्रयोदश इत्येवंप्रकारेषु संख्याशब्देषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरेण व्यंजनेन सह एद् भवति ।

અર્થ:—त्रयोदश શબ્દના જેવા સંખ્યાવાચક શબ્દની આદિમાં રહેલા સ્વરનો બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ए થાય. ।

तेरह

त्रयोदश त्रयोविंशति त्रयस्त्रिंशत् શબ્દો સંસ્કૃત છે. તેનાં પ્રાકૃતમાં રૂપો આ પ્રમાણે પ્રથમ त्रयोदश શબ્દનું પ્રાકૃતમાં રૂપ ॥૮ । ૧ । ૧૬૫ ॥ સૂત્રથી त्रयो ને સ્થાને ते થાય ત્યારે तेदश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૯ ॥ સૂત્રથી द કારનો रकार થાય ત્યારે तेरश થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૨ ॥ સૂત્રથી शकारनो हकार થાય ત્યારે तेरह રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

तेवीसा

त्रयोविंशति શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૬૫ ॥ સૂત્રથી त्रयो ને સ્થાને ते થાય શેષ विंशति શબ્દ ॥ ૮ । ૧ । ૨૮ ॥ સૂત્રમાં જોઇ લેવો અથવા ॥ ૮ । ૧ । ૯૨ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે. ત્યાં वीसा થાય છે. એવી રીતે तेवीसा સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

तेतीसा

त्रयस्त्रिंशत् શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સિદ્ધ કરવું ત્યારે तेतीसा થાય.।

स्थविर विचकिलायस्कारे ॥ ८ ।१। १६६ ॥

एषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह एद् भवति ।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં આદિસ્વરનો પછીના સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ए થાય.।

थेरो

स्थविर શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી સકારનો લોપ થાય ત્યારે थविर થાય ॥ ८।१।१६६ ॥ સૂત્રથી थविनो थे થાય ત્યારે थेर થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે थेरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वेइल्लं

विचकिल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १६६ ॥ સૂત્રથી विच ના સ્થાને वे થાય ત્યારે वेकिल ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે वेइल થાય ॥ ८ । २ । ९८ ॥ સૂત્રથી लकार દ્વિત્વ થાય ત્યારે वेइल्ल થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય ॥ ८।१। २३ ॥ સૂત્રથી मकारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે वेइल्लं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

मुद्ध विअइल्ल पसूणपुञ्जा इत्यपि दृश्यते,

मूर्द्धविचकिलप्रसूनपुञ्जा તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે मुर्द्ध થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रकारनो લોપ થાય ત્યારે मुद्ध થાય विचकिल ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી चकार અને ककारनो લોપ થાય ત્યારે विअइल થાય ॥ ८ । २ । ९८ ॥ સૂત્રથી लकार બેવડો થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે વિઅઇલ્લ થાય મમ્રૂન શબ્દમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે પમૂન થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ત્યારે પમૂण થાય ત્યારે मुद्धविअइल्ल पमूणपुञ्जा એવું થાય છે તેનો અર્થ:–મસ્તકમાં મોગરાના ફુલનો સમુહ છે જેઓને.

एक्कारो,

अयस्कार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૬ ॥ સૂત્રથી अयने સ્થાને एકાર થાય ત્યારે एस्कार થાય ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી सકારનો લોપ થાય ત્યારે एकार થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી क્કકાર બેવડો થાય ત્યારે एक्कार થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય एक्कारो રૂપ સિદ્ધ થાય ।

वा कदले ॥ ८ । १ । १६७ ॥

कदलशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह एद् वा भवति ।

અર્થ:—कदल શબ્દમાં આદિ સ્વરનો બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ए વિકલ્પે થાય ।

केलं कयलं,

कदल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૭ ॥ સૂત્રથી कदनो के થાય ત્યારે केल થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે कअल થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે कयल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો मૂકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मૂકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે केलं અને कयलं રૂપો સિદ્ધ થાય ।

केली कयली,

कदली શબ્દ પણ પૂર્વવત્ થાય ત્યારે केली અને कयली રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वेतः कर्णिकारे ॥ ८ । १ । १६८ ॥

कर्णिकारे इतः सस्वरव्यंजनेन सह एद् वा भवति।

અર્થ:–कर्णिकार શબ્દમાં ઇકારનો સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે વિકલ્પે एકાર થાય.।

कण्णेरो कण्णिआरो,

कर्णिकार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે कणिकार થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે कण्णिकार થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૮ ॥ સૂત્રથી इका એટલા ભાગનો एકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે कण्णेर થાય અને બીજા પક્ષમાં कण्णिकार ઉપર પ્રમાણે થયા પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે कण्णिआर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે कण्णेरो અને कण्णिआरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अयौ वैत् ॥ ८ । १ । १६९ ॥

अयिशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह ऐद् वा भवति।

અર્થ:–अयि શબ્દની આદિ સ્વરના બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ऐકાર વિકલ્પે થાય.

ऐ बीहेमि,

अयि बिभेमि સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૯ ॥ સૂત્રથી अयि સ્થાને ऐકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે ऐ बिभेमि થાય भीधातु સંસ્કૃત તેને ॥ ૮ । ૪ । ૫૩ ॥ સૂત્રથી भीનો बीह् આદેશ થાય અને मि પ્રત્યય આવે ત્યારે ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી વ્યંજનાંત એવા ધાતુને અંતે अકાર થાય છે. ત્યારે बीह्–अ–मि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૫૮ ॥ સૂત્રથી વર્તમાના પંચમી અને शतृ એ પર છતાં अકારના સ્થાને एકાર થાય ત્યારે बीहेमि થાય એવી રીતે ऐ बीहेमि રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

अइ उम्मत्तिए,

अयि उन्मत्तिके એ સંસ્કૃત વાક્ય છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે अइ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી उन्मत्तिके શબ્દમાં વ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે उमत्तिके થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી म्કાર બેવડો થાય ત્યારે उम्मत्तिके થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारनो લોપ થાય ત્યારે उम्मत्तिए રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वचनादैकारस्यापि प्राकृते प्रयोगः આ સૂત્રમાં अयि અવ્યયને સ્થાને ऐकार આદેશ કરેલ છે જો કે પ્રાકૃત ભાષામાં ऐकार નથી છતાં પણ આ અવ્યયમાં તો ऐकारનો પ્રયોગ થાય છે.।

ओत्पूतर-बदर-नवमालिका नवफलिका-पूगफले॥८।१।१७०॥

पूतरादिषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह ओद् भवति । पूतर વગેરે પાંચ શબ્દોમાં પહેલો સ્વર તથા પછીનો સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ओत् એટલે ઓકાર થાય છે.।

पोरो,

पूतर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૦ ॥ સૂત્રથી पूतनो पो થાય ત્યારે पोर થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે पोरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

बोरं बोरी,

बदर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૦ ॥ સૂત્રથી बदनो बो થાય ત્યારે बोर થાય ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે बोरं અને સ્ત્રીલિંગમાં बोरी એવાં રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

नोमालिआ,

नवमालिका શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૦ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

नवनो नो આદેશ થાય ત્યારે નોમાલિका થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारનો લોપ થાય ત્યારે नोमालिआ સિદ્ધ થાય.।

नोहलिआ,

नवफलिका શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૦ ॥ સૂત્રથી नवनो नो આદેશ થાય ત્યારે नोफलिका થાય ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી फकारનો हकार થાય ત્યારે नोहलिका થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारનો લોપ થાય ત્યારે नोहलिआ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पोप्फलं पोप्फली,

पूगफल શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૦॥ સૂત્રથી पूगनो पो થાય ત્યારે पोफल થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી फकार બેવડો થઈ । ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ फ्कारનો प्कार થાય. ત્યારે पोप्फल થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्कार થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्कारનો અનુસ્વાર ત્યારે पोप्फलं અને સ્ત્રીલિંગમાં पोप्फली રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

न वा-मयूख-लवण-चतुर्गुण-चतुर्थ-चतुर्दश-चतुर्वार-सुकुमार-कुतूहलोदूखलोलूखले ॥ ८। १। १७१ ॥

मयूखादिषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह ओद् वा भवति।

અર્થ:-मयूखादि શબ્દોમાં આદિ રહેલા સ્વરનો બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ओकार વિકલ્પે થાય છે.।

मोहो मऊहो,

मयूख શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી मयूनो मो થાય ત્યારે मोख થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खकारનો हकार થાય ત્યારે मोह થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यकारનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खनो ह થાય ત્યારે मऊह થાય ॥ ૮ । ૩ ।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે मोहो અને मऊहो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

लोणं,

लवण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી લવનો लो થાય ત્યારે लोण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્‌કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે लोणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इअ लवणुग्गमा,

इति लवणोद्गम સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૬૧ ॥ સૂત્રથી इति શબ્દના ઇકારનો અકાર થાય ત્યારે इत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે इअ થાય लवणोद्गम ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી णोનો णु થાય ત્યારે लवणुद्गम થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો લોપ થાય ત્યારે लवणुगम થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ગકાર બેવડો થાય ત્યારે लवणुग्गम થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૪ ॥ સૂત્રથી जस् પ્રત્યયનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૨ ॥ સૂત્રથી અકારનો આકાર થાય ત્યારે इअ लवणुग्गमा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

चोग्गुणो चउग्गुणो,

चतुर्गुण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી चतुना સ્થાને चो થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ ત્યારે चोगुण થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ગકાર બેવડો થાય ત્યારે चोग्गुण થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે चउर्गुण થાય પછી ઉપરોકત સૂત્ર લગાડીએ ત્યારે चउग्गुण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે चोग्गुणो અને બીજા પક્ષે चउग्गुणो રૂપ સિદ્ધ થાય।

चोत्थो चउत्थो, चोत्थी चउत्थी,

चतुर्थ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી चतुना સ્થાને चो થાય. પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે चोथ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી થકાર બેવડો થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી પૂર્વ થકારનો તકાર થાય ત્યારે चोत्थ થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે चउर्थ થાય શેષં પૂર્વવત् चउत्थ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે चोत्थो અને चउत्थो થાય અને સ્ત્રીલિંગે ङी પ્રત્યય થાય ત્યારે चोत्थी અને चउत्थी રૂપો સિદ્ધ થાય.।

चोद्दह चउद्दह,

चतुर्दश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી પૂર્વવત् चो થાય અને चउ થાય પૂર્વવત् रકારનો લોપ થાય પછી दश શબ્દને ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૨ ॥ સૂત્રથી शકારનો हકાર થાય અને ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી दકાર બેવડો થાય ત્યારે चोद्दह અને चउद्दह રૂપો સિદ્ધ થાય.।

चोद्दसी चउद्दसी,

चतुर्दशी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી चतुનો चो અને चउ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે चोदशी અને चउदशी થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી दકાર બેવડો થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે चोद्दसी અને चउद्दसी રૂપો સિદ્ધ થાય.।

चोव्वारो चउव्वारो

चतुर्वार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી चो અને પૂર્વવત્ चउ થાય પછી પૂર્વવત્ रકારનો લોપ થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી वકાર બેવડો થાય ત્યારે चोव्वार અને चउव्वार થાય ॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે चोव्वारो અને चउव्वारो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

सोमालो सुउमालो सुकुमालो

सुकुमार શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી सुकु ના સ્થાને सो થાય ત્યારે सोमार થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮ ।૧। ૧૭૭॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી ककારનો લોપ થાય ત્યારે सुउमार થાય લોપ ન કરે ત્યારે सुकुमार થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી रકારનો लકાર થાય ત્યારે सोमाल सुउमाल सुकुमाल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सोमालो બીજા પક્ષે सुउमालो અને सुकुमालो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

कोहलं कोउहल्लं (लं)

કુતૂહલ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી कुतूને સ્થાને को થાય ત્યારે कोहल થાય બીજા પક્ષે कोउहल्ल થાય ॥૮।૧।૧૧૭॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઇ લેવું ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો मકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कोहलं અને कोउहल्लं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

तथा मन्ये कौतुहलिके આ સંસ્કૃત વાક્ય ઉપરથી (तह मन्ने कोहलिए) થાય.

ओहलो उऊहलो,

उदूखल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી उदूનો ओકાર થાય ત્યારે ओखल થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે ओहल થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ दકારનો લોપ થાય ત્યારે उऊखल થાય શેષં પૂર્વવત્ જાણવું ओहल અને उऊहल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે ओहलो અને उऊहलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ओक्खलं उलूहलं,

उलूखल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રથી उलूના સ્થાને ओકાર થાય ત્યારે ओखल થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૧ ॥ સૂત્રથી खકાર બેવડો થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ खકારનો कકાર થાય ત્યારે ओक्खल થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે उलूहल થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिનો मકાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ओक्खलं અને उलूहलं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मोरो मउरो,

इति तु मोर-मयूरशब्दाभ्यां सिद्धम्। मोरो અને मउरो આ બે પ્રયોગો તો સંસ્કૃતમાં मोर અને मयूर એવા બે શબ્દો જુદા જુદા છે તે ઉપરથી બનેલ છે માટે આ સૂત્રમાં मयूर શબ્દ કહેલ નથી તે ધ્યાનમાં રાખવાં.।

मोरो,

मोर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिनो डो થવાથી मोरो રૂપ સિદ્ધ થએલ છે.।

मऊरो,

मयूर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમા ॥८।१।१७७॥ સૂત્રથી यकारनो લોપ થાય ત્યારે मऊर થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે मऊरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अवापोते ॥ ८ । १ । १७२ ॥

अवापयोरुपसर्गयोरुत इति विकल्पार्थनिपाते च आदेः स्वरस्य परेण सस्वर व्यंजनेन सह ओद् वा भवति।

અર્થ:—अव અને अप ઉપસર્ગ તેમજ વિકલ્પ અર્થવાલા उत અવ્યયના આદિસ્વરનો બીજા સ્વર સહિત વ્યંજનની સાથે વિકલ્પે ओ થાય છે.।

ओअरइ अवयरइ

अवतरति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७२ ॥ સૂત્રથી अवनो ओ થાય ओतरति થાય ॥८।१।१७७॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ત્યારે ओअरति થાય ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી ति नो इ થાય ત્યારે ओअरइ બીજા પક્ષમાં ॥ ८। १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી अवर्णनो यकार શેષં પૂર્વવત્ એવી રીતે ओअरइ અને अवयरइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

ओआसो अवयासो

अवकाश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૨ ॥ સૂત્રથી अवने। ओ થાય ત્યારે ओकाश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारने। લોપ થાય ત્યારે ओआश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शकारने। सकार થાય ત્યારે ओआस થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ककारने। લોપ થાય પછી ॥૮।૧। ૧૮૦॥ સૂત્રથી अवर्णने। यकार થાય ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शकारने। सकार થાય ત્યારે अवयास થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે ओआसो અને अवयासो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

ओसरइ अवसरइ

अपसरति સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૨ ॥ સૂત્રથી अपने। ओ થાય ત્યારે ओसरति થાય ॥ ૮ । ३ । ૧३૯ ॥ સૂત્રથી तिना સ્થાને इ થાય ત્યારે ओसरइ થાય અને अप તેને ॥ ૮ । ૧ । २३૧ ॥ સૂત્રથી पकारने। वकार થાય ત્યારે अव થાય શેષં પૂર્વવત્ अवसरइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ओसारिअं अवसारिअं

अपसारित શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૨ ॥ સૂત્રથી अपने। ओ થાય ત્યારે ओसारित થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭॥ સૂત્રથી तकारने। લોપ થાય ત્યારે ओसारिअ થાય બીજા પક્ષમાં अप તેને ॥ ૮ ।૧। २३૧ ॥ સૂત્રથી पकारने। वकार થાય શેષં પૂર્વવત્ થાય ત્યારે अवसारिअ થાય ૮ । ३ । २૫ ॥ સૂત્રથી सिने। म्‌कार થાય ॥ ૮ । ૧ । २३ ॥ સૂત્રથી म्‌कारने। અનુસ્વાર થાય ત્યારે ओसारिअं અને अवसारिअं રૂપો સિદ્ધ કરાય છે.।

ओवणं उअवणं

उपवन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮। ૧ । ૧૭૨ ॥ સૂત્રથી उपने। ओथाय ત્યારે ओवन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारने। ण कार થાય ત્યારે ओवण થાય બીજા પક્ષે उप તેને ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી पकारने। લોપ થાય ત્યાર उअ થાય શેષં પૂર્વવત્ ત્યારે उअवण થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ओवणं અને उअवणं સિદ્ધ થાય. ।

ओघणो उअघणो,

उतघन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૨ ॥ સૂત્રથી उतનો ओ થાય ત્યારે ओघन થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે ओघण થાય બીજા પક્ષે उत તેને ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે उअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે ओघणो અને उअघणो રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

क्वचिन्न भवति-अवगयं, अवसद्दो, उअरवी,

अवगयं,

अपगत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે अवगत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે अवगअ થાય ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે अवगय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥૮। ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अवगयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अवसद्दो,

अपशब्द શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે अवशब्द થાય ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી ब्કારનો લોપ થાય ત્યારે अवशद થાય ॥ ૮।૧।૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે अवसद થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી दકાર બેવડો થાય ત્યારે अवसद्द થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય अवसद्दो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

उअरवी,

उतरवि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે उअरवि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે उअरवी સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऊच्चोपे ॥ ८ । १ । १७३ ॥

उपशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह ऊत् ओच्चादेशौ वा भवतः।

અર્થ:—उप શબ્દમાં આદિ સ્વરને બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે ऊકાર અને ओકાર વિકલ્પે થાય.।

ऊहसिअं ओहसिअं उवहसिअं,

उपहसित શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૩ ॥ સૂત્રથી उपનો ऊ અને ओ બંને થાય ત્યારે ऊहसित અને ओहसित થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે ऊहसिअ અને ओहसिअ થાય અને उप તેને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે उवहसित થાય પૂર્વવત્ तકારનો લોપ થાય ત્યારે उवहसिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ऊहसिअं-[२]ओहसिअं અને [३]उवहसिअं રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

ऊज्झाओ ओज्झाओ उवज्झाओ,

उपाध्याय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૩ ॥ સૂત્રથી उपનો ऊ અને ओ થાય બીજા પક્ષમાં उपा તેને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पानो वा થાય ત્યારે उवा થાય ॥૮।૧।૮૪॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ સંયોગે आકારનો अકાર થાય ત્યારે ऊध्याय-ओध्याय અને उवध्याय થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૨૬ ॥ સૂત્રથી ध्यानो झा થાય ॥૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી झકાર બેવડો થાય ત્યારે झ्झा થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ झ્કારનો ज્કાર થાય ત્યારે ऊज्झाय ओज्झाय અને उवज्झाय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે ऊज्झाअ-ओज्झाअ અને उवज्झाअ થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે ऊज्झाओ-ओज्झाओ અને उवज्झाओ રૂપો સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ऊआसो ओआसो उववासो,

उपवास શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં उपने પૂર્વની માફક ત્રણ આદેશ થાય ऊ. ओ. उव. वास તેમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે ऊआस ओआस અને उववास થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે ऊआसो ओआसो અને उववासो રૂપો સિદ્ધ થાય. ।

उमो निषण्णे ॥ ८ । १ । १७४ ॥

निषण्णशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यंजनेन सह उम आदेशो वा भवति ।

અર્થઃ-निषण्ण શબ્દની આદિમાં રહેલા સ્વરનો બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે उम આદેશ વિકલ્પે થાય.।

णुमण्णो णिसण्णो,

निषण्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७४ ॥ સૂત્રથી निषના સ્થાને नुम આદેશ થાય ત્યારે नुमण्ण થાય ॥८।१।२२८॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ત્યારે णुमण्ण થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે णुमण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય બીજા પક્ષમાં निष શબ્દના षકારનો ॥ ८ ।१। २६० ॥ સૂત્રથી सકાર થાય ત્યારે निसण्ण થાય શેષં પૂર્વવત્ એવી રીતે णुमण्णो અને णिसण्णो રૂપો સિદ્ધ થાય.।

प्रावरणे अङ्गुवाऊ ॥ ८ । १ । १७५ ॥

प्रावरणशब्दे आदेः स्वरस्य सस्वरव्यंजनेन सह अङ्गु आउ इत्येतावादेशौ वा भवतः ।

અર્થઃ-प्रावरण શબ્દની આદિમાં રહેલા સ્વરનો બીજા સ્વર સહિત વ્યંજન સાથે अङ्गु અને आउ એવા બે આદેશો વિકલ્પે થાય છે.।

पङ्गुरणं पाउरणं पावरणं,

प्रावरण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેમાના आव એટલા ભાગને પ્રાકૃતમાં

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८।१। १७५ ॥ સૂત્રથી अङ्गु અને आउ એવા બે આદેશો વિકલ્પે થાય ત્યારે मङ्गुरण माउरण અને मावरण થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पङ्गुरण पाउरण पावरण થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥८।१।२३ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पङ्गुरणं पाउरणं पावरणं થાય.।

स्वरादसंयुक्तस्यानादेः॥ ८ । १ । १७६ ॥

अधिकारोऽयम् । यद् इत ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामस्तत्स्वरात्परस्यासंयुक्तास्यानादे र्भवति, इति, वेदितव्यम्।

અર્થ:-આ અધિકાર સૂત્ર છે, અહીંથી આગળ અનુક્રમે જે કહેવામાં આવશે તે સ્વરથી પર, જોડાક્ષર વગરનો, અને જે આદિ ન હોય તેને સ્થાને થાય, એમ જાણી લેવું.।

क-ग-च-ज-त-द-प-य-वा प्रायो लुक् ॥८।१।१७७॥

स्वरात्परेषामनादिभूतानामसंयुक्तानां क ग च ज त द प यवानां प्रायो लुग् भवति।

અર્થ:—સ્વર થકી પર એવા અને જોડાક્ષર વગરના અને આદિભૂત નહિ એવા क-ग-च-ज-त-द-प-य-व તેઓનો પ્રાયે કરીને લુક્ થાય છે.।

तित्थयरो,

(क લોપનાં ઉદાહરણો.) तीर्थकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે तिर्थकर થાય ॥८।२।७९॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે तिथकर થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી थકાર બેવડો થાય ત્યારે तिथ्थकर થાય ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ थકારનો तકાર થાય ત્યારે तित्थकर થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે तित्थअर થાય ॥ ८। १ । १८० ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે तित्थयर થાય ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે तित्थयरो સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

लोओ,

लोक संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय त्यारे लोअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे लोओ रूप सिद्ध थाय. ।

सयढं

शकट शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे सकट थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय त्यारे सअट थाय ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी अवर्णनो यकार थाय त्यारे सयट थाय ॥ ८ । १ । १९६ ॥ सूत्रथी टनो ढ थाय त्यारे सयढ थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे सयढं रूप सिद्ध थाय. ।

नओ

(ग् लोपनां उदाहरणो) नग शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ग्‌कारनो लोप थाय त्यारे नअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे नओ रूप सिद्ध थाय. ।

नयरं,

नगर शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी गकारनो लोप थाय त्यारे नअर थाय. ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी अवर्णनो यकार थाय त्यारे नयर थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे नयरं रूप सिद्ध थाय. ।

मयङ्को,

मृगांक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी गकारनो लोप थाय त्यारे मृआङ्क थाय ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी ऋकारनो

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

अકાર થાય ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે મયાङ्क થાય પછી ॥ ૮।૧।૮૪॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે મયङ्क થાય પછી ॥ ૮।૩।૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે મયङ्को રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सई

(च् લોપનાં ઉદાહરણો) शची શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सची થાય ॥ ૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી चકાર લોપ થાય ત્યારે सई સિદ્ધ થાય.।

कयग्गहो,

कचग्रह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે कअग्रह થાય ॥ ૮।૧।૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર ત્યારે कयग्रह થાય ॥ ૮।૨।૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે कयगह થાય ॥ ૮।૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય ત્યારે कयग्गह થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે कयग्गहो સિદ્ધ થાય.।

रययं,

(ज् લોપનાં ઉદાહરણો) रजत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जકાર અને तકાર બંનેનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે रयय થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને म्કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે रययं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पयावई,

प्रजापति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૨।૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पजापति થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી जકારનો લોપ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે पआपति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે पयापति થાય ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે पयावइ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે पयावई રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

गओ,

गज શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जકારનો લોપ થાય ત્યારે गअ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે गओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

विआणं,

(त લોપનાં ઉદાહરણો.) वितान શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે विआन થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે विआण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે विआणं સિદ્ધ થાય. ।

रसायलं,

रसातल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે रसाअल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે रसायल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે रसायलं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

जई,

यति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यકારનો जકાર થાય ત્યારે जति થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે जइ થાય ॥ ૮ ।૩। ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકારનો દીર્ઘ ईકાર થાય ત્યારે जई રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.　　Jin Gun Aaradhak Trust

गया,

(द् લોપન ઉદાહરણો) गदा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે गआ થાય ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે गया રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मयणो,

मदन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે मअन થાય ॥ ૮।૧।૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે मयन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે मयण થાય ॥ ૮ ।३। २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मयणो થાય.।

रिऊ,

(प् લોપનાં ઉદાહરણો) रिपु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય ત્યારે रिउ થાય ॥ ૮ । ३ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે रिऊ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

दयालू,

(य् લોપનાં ઉદાહરણો) दयालु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે दयालु થાય ॥ ૮ । ३ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે दयालू રૂપ સિદ્ધ થાય.।

नयणं,

नयन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अवર્ણનો यકાર થાય ત્યાને नयन થાય ॥૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે नयण થાય ॥ ૮ । ३ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नयणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

विओओ,

त्रियोग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે त्रिओग થાય તેજ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે त्रिओअ થાય ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે विओओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

लायण्णं,

(व् લોપનાં ઉદાહરણો) लावण्य શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે लाअण्य થાય ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે लायण्य થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે लायण થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે लायण्ण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે लायण्णं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

विउहो,

विबुध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી बकારનો લોપ થાય ત્યારે विउध થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે विउह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે विउहो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वलयाणलो,

वडवानल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૦૨॥ સૂત્રથી डકારનો लકાર થાય ત્યારે वलवानल થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે वलआनल થાય પછી ॥ ૮ ।૧। ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अवर्णનો यકાર થાય ત્યારે वलयानल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકાર નો णકાર થાય ત્યારે वलयाणल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે वलयाणलो રૂપ સિદ્ધ થાય.। प्रायो ग्रहणात् क्वचिन्न भवति ઘણું કરીને થાય એમ કહેલ હોવાથી ક્યાંક ન પણ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सुकुसुमं,

सुकुसुम શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ककारनो લોપ ન થાય ત્યારે એમજ રહે અને ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सुकुसुमं થાય.।

पयागजलं,

प्रयागजल શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી र्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે पयागजल થાય છે શેષં પૂર્વવત્‌ पयागजलं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सुगओ,

सुगत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે सुगअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सुगओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अगरू,

अगरु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે अगरू સિદ્ધ થાય.।

सचावं,

सचाप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે (ચંદન) અર્થમાં सचाव થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्‌કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सचावं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

विजणं,

व्यजन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે वजन થાય ॥ ८ । १ । ४६ ॥ સૂત્રથી આદિ अકારનો इકાર થાય ત્યારે विजन થાય પછી ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે विजण થાય શેષં પૂર્વવત્‌ सिनो म्‌કાર અને તેનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે विजणं રૂપ સિદ્ધ થાય,

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मुतारं,

मुतार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પણ સરખુંજ રૂપ સિદ્ધ થાય છે શેષ પૂર્વવત્ मुतारं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

विदुरो,

विदुर શબ્દનું પણ પ્રાકૃતમાં તેવુંજ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે विदुरो સિદ્ધ થાય.।

सपावं,

सपाप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે सपाव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म्‌કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सपावं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

समवाओ,

समवाय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यकारनो લોપ થાય ત્યારે समवाअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે समवाओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

देवो,

देव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે देवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दाणवो,

दानव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે दाणवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

स्वरादित्येव। સ્વર થકી પર હોય તોજ ઉપર બતાવેલ क्–ग् વિગેરે અક્ષરોનો લોપ થાય છે. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

संकरो,

शंकर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे संकर थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे संकरो रुप सिद्ध थाय. ।

संगमो,

संगम शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे संगमो थाय. ।

नक्कंचरो,

नक्तंचर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे नकंचर थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी ककार बेवडो थाय त्यारे नक्कंचर थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे नक्कंचरो रुप सिद्ध थाय. ।

धणंजओ,

धनंजय शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे धणंजय थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे धणंजअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे धणंजओ रुप सिद्ध थाय. ।

विसंतवो,

द्विषंतप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७७ ॥ सूत्रथी दकारनो लोप थाय त्यारे विषंतप थाय ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी षकारनो सकार थाय त्यारे विसंतप थाय ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे विसंतव थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिनो डो थाय त्यारे विसंतवो थाय छे. ।

पुरंदरो,

पुरंदर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां पण तेवुं ज रुप रहे छे. ॥८॥३॥२॥ सूत्रथी सिनो डो थाय त्यारे पुरंदरो थाय. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

संवुडो,

संवृत्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો उકાર થાય ત્યારે संवुत्त થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે संवुड થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે संवुडो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

संवरो,

संवर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે संवरो સિદ્ધ થાય. ।

अक्को,

अर्क શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે अक थाय ॥ ૮ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી कકાર બેવડો થાય ત્યારે अक्क થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે अक्को રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वग्गो,

वर्ग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને પણ પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગે ત્યારે वग्गो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अव्वो अच्चो,

अर्व (अर्च) શ(થ)બ્દ સંસ્કૃત છે તેને પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સૂત્રો લગાડવાથી अव्वो अच्चो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वज्जं,

वर्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । २ । २४ ॥ સૂત્રથી र्यनो ज થાય ત્યારે वज થાય પછી ॥ ૮ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે वज्ज થાય ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वज्जं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

धुत्तो,

धूर्त शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी दीर्घनो ह्रस्व थाय त्यारे धुर्त थाय पछी ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे धुत थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी तकार बेवडो थाय त्यारे धुत्त थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे धुत्तो रूप सिद्ध थाय. ।

उद्दामो,

उद्दाम शब्दनुं प्राकृतमां पण तेज रूप थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिनो डो थाय त्यारे उद्दामो सिद्ध थाय. ।

विप्पो,

विप्र शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे विप थाय पछी ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी पकार बेवडो थाय त्यारे विप्प थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे विप्पो रूप सिद्ध थाय. ।

कज्जं,

कार्य शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ८४ ॥ सूत्रथी कानो क थाय त्यारे कर्य थाय ॥ ८ । २ । २४ ॥ सूत्रथी र्यनो जकार थाय त्यारे कज्ज थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे कज्जं रूप सिद्ध थाय छे. ।

सव्वं,

सर्व शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप त्यारे सव थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी वकार बेवडो थाय त्यारे सव्व थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे सव्वं रूप सिद्ध थाय. ।

क्वचित्संयुक्तस्यापि-जेमके:—नक्तंचर पूर्ववत् जाणवुं. । अनादेरित्येव.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कालो गन्धो,चोरो,-जारो,

काल-गन्ध-चोर-जार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે कालो-गन्धो-चोरो અને जारो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

तरू,

तरु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે तरू સિદ્ધ થાય. ।

दवो,

दव શબ્દ સંસ્કૃત તે તેનું ॥૮।३।२॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે दवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पावं,

पाप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ૮ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે पाव થાય ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય ॥ ૮ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पावं રૂપ સિદ્ધ થાય છે. ।

वण्णो,

वर्ण શબ્દ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।२।८९॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે वण्ण થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે वण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । यकारस्य तु जत्वामादौवक्ष्यते समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षयाभिन्नपदत्वमपि विवक्ष्यते तेन तत्र यथादर्शनमुभयमपि भवति ।

અર્થ:—આદિમાં यકારનો जકાર થાય તે કહેશે અને સમાસમાં વાકય અને વિભક્તિની અપેક્ષાથી તેના જુદા જુદા પદ પણ કહી શકાય છે તેથી તેમાં જેવો પ્રયોગ દેખાય તે પ્રમાણે બન્ને પણ થાય. ।

सुहकरो सुहयरो,

सुखकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । १ ।१८७ ॥ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

खकारनो हकार थाय त्यारे सुहकर थाय बीजा पक्षमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय पछी ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी अ वर्णनो यकार थाय त्यारे सुहयर थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सुहकरो अने सुहयरो रूपो सिद्ध थाय छे.।

आगमिओ आयमिओ,

आगमित शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे आगमिअ थाय बीजा पक्षे ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी गकारनो लोप थाय पछी अवर्णनो ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी यकार थाय त्यारे आयमिअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे आगमिओ अने आयमिओ रूप सिद्ध थाय.।

जलचरो जलयरो,

जलचर शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां पूर्ववत् जलचरो अने जलयरो सिद्ध थाय.।

बहुतरो बहुयरो,

बहुतर शब्दनुं प्राकृतमां पूर्ववत् बहुतरो अने बहुयरो रूप सिद्ध थाय छे.।

सुहदो सुहओ,

सुखद शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी खकारनो हकार थाय त्यारे सुहद थाय अने ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी दकारनो लोप थाय त्यारे सुहअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सुहदो अने सुहओ रूप सिद्ध थाय इत्यादि-क्वचिदादेरपि क्यांक आदिमां होय तो पण लोप थाय.।

सउण,

सपुन शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां । ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी पकारनो लोप थाय त्यारे सउन थाय ॥ ८ । १ । २२८॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे सउण थाय.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सो-अ,

सः च આ સંસ્કૃત વાક્ય છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે सो च થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે सो-अ થાય.।

इन्धं,

चिन्ह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે इन्ह થાય ॥ ૮ । ૨ । ૫૦ ॥ સૂત્રથી न्हનો न्ध થાય ત્યારે इन्ध થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે इन्धं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

क्वचिच्चस्य जः। ક્યાંક चકારનો લોપ ન થતાં તેને બદલે जકાર પણ થાય છે જેમકેઃ—

पिसाजी,

पिशाची શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં चકારનો जકાર થાય ત્યારે पिशाजी થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે पिसाजी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

एगत्तं,

एकत्वम् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે एगत થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે एगत्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે एगत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

एगो,

एक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં कકારનો ॥ ૮ । ૪ । ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી गકાર થાય ત્યારે एग થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે एगो રૂપ સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

अमुगो,

अमुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ अमुगो રૂપ સિદ્ધ કરવું.।

अमुगो,

अमुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ अमुगो, રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सावगो,

श्रावक શબ્દ સંસ્કૃત છે તનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે शावक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सावक થાય ॥ ૮ ।૪। ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે सावग થાય ॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી सिनो डो થાય ત્યારે सावगो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आगारो,

आकारः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે आगार થાય ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે आगारो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

तित्थगरो,

तीर्थंकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ થાય ત્યારે तिर्थकर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે तिथकर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી थકાર બેવડો થાય ત્યારે तिथ्थकर થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ थકારનો तકાર થાય ત્યારે तित्थकर થાય ॥ ૮ । ૪ । ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે तित्थगर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે तित्थगरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आगरिसो,

आकर्ष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૩૯૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે आगर्ष થાય ॥ ૮ । ૨ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રથી षકારની પૂર્વે इકાર આગમ થાય ત્યારે आगरिष થાય ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી षકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सકાર થાય અને ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે आगरिसो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

लोगस्सुज्जोअगरा,

लोकस्य उद्योतकराः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।४।३९६॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે लोग થાય ॥ ८ । ३ । १० ॥ સૂત્રથી स्स થાય ॥ ८ । २ । २४ ॥ સૂત્રથી द्यનો जકાર થાય ત્યારે उजोतकराः થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય ત્યારે उज्जोतकरा થાય પછી ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે लोगस्स उज्जोअकरा થાય ॥ ८ । ४ । ३९६ ॥ સૂત્રથી कકારનો गકાર થાય ત્યારે उज्जोअगरा થાય પછી ॥ ८ । १ । १० ॥ સૂત્રથી स्सકારમાંથી अકારનો લોપ થાય ત્યારે लोगस्सुज्जो-अगरा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

इत्यादिषु तु व्यत्ययश्च ॥ ८ । ४ ।४४७॥ इत्येवकस्यगत्वम्. । एगत्तंथी लोगस्स સુધીના નવે પ્રયોગોમાં જ્યાં જ્યાં कનો ग કરવામાં આવ્યો તેનો અપભ્રંશ ભાષાનું સૂત્ર હોવાથી પ્રાકૃતમાં કેમ લાગે ? એવી શંકાના સમાધાનમાં કહે છે:–કે ભાષાનાં સૂત્રો કયાંક ફેરફાર પણ થાય છે. વિસ્તાર ॥८।४।४४७॥ સૂત્રમાં જોઇ લેવો । आर्षे अन्यदपि दृश्यते । आर्ष ભાષામાં બીજો ફેરફાર પણ આવે છે જેમકે:—

आउण्टणं,

आकुञ्चन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ ત્યારે आउञ्चन થાય આ ઠેકાણે चકારનું टકારપણું બીજા ફેરફારને હીસાબે થાય ત્યારે आउण्टन થાય ॥८ । १ । २२८॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે आउण्टण થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે आउण्टणं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

यमुना-चामुण्डा-कामुकातिमुक्तके मोनुनासिकश्च ॥८।१।१७८॥

एषु मस्य लुग् भवति, लुकि च सति मस्य स्थाने अनुनासिको भवति ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં મ્કારનો લુક્ થાય છે લુક્ થયે છતે મ્કારના સ્થાને અનુનાસિક થાય છે.।

जँउणा,

यमुना શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી યકારનો જકાર થાય ત્યારે जमुना થાય ॥૮।૧।૧૭૮॥ સૂત્રથી મ્કારનો લુક્ થાય ત્યારે जउणा થાય મ્ના સ્થાને અનુનાસિક થાય ત્યારે जँउना થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર ત્યારે जँउणा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चाँउण्डा,

चामुण्डा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ चाँउण्डा થાય.।

काँउओ,

कामुक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૮ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો લોપ થાય અને મ્કારનો લોપ થયે છતે અનુનાસિક થાય ત્યારે काँउक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે काँउअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે काँउओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अणिउँतयं,

अतिमुक्तक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય અને कનો પણ લોપ થાય ત્યારે अइमुक्तअ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થયો ત્યારે अइमुतअ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૮ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો લોપ થાય અને મ્ લોપ થયે છતે અનુનાસિક થાય ત્યારે अणिँउतअ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણને સ્થાને યકાર થાય ત્યારે अणिँउतय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अणिँउतयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

क्वचिन्न भवति ક્યાંક મ્કારનો લોપ તથા અનુનાસિક બન્ને થતા નથી જેમકેઃ- अइमुन्तयं અને अइमुतयं રૂપો થાય છે ॥ ૮ । ૧ । ૨૬ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઈ લેવા.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

नावर्णात्पः ॥ ८ । १ । १७९ ॥

अवर्णात्परस्यानादेः पस्य लुग् न भवति।

અર્થ:—अवर्णथકી પર આદિભૂત નહિં એવા पકારનો લુક્ ન થાય.।

सबहो,

शपथ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सपथ થાય ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો बકાર થાય ત્યારે सबथ થાય ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે सबह થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે सबहो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सावो,

शाप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સૂત્ર લાગે ત્યારે सावो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अनादिरित्येव,

अवर्णथકી પર હોય છતાં પણ શબ્દની આદિમાં ન હોય તોજ पકારનો લોપ ન થાય પણ જો બીજા શબ્દની આદિમાં હોય તો લોપ થાય.।

परउट्ठो,

परपुष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય ત્યારે परउष्ट થાય ॥ ८ । २ । ३४ ॥ સૂત્રથી ष्टના સ્થાને ठ થાય ત્યારે परउठ થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ત્યારે परउठ्ठ થાય ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે परउट्ठ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે परउट्ठो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

अवर्णो य श्रुतिः ॥ ८ । १ । १८० ॥

क. ग. च. जेत्यादिना लुकि सति शेषः अवर्णः अवर्णात्परो लघु प्रयत्नतर यकारश्रुतिर्भवति।

અર્થ:—कगचज એ સૂત્ર વડે લુક્ થાય પછી જો अवर्ण પછી अवर्ण

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

આવે તો પૂર્વના અવર્ણ પછી લઘુ પ્રયત્નતર એવા यની શ્રુતિ થાય એટલે અકારના સ્થાને यકાર થાય.।

तित्थयरो सयढं नयरं,

तिर्थंकर शकट नयर मृगाङ्क कचग्रह આ બધા શબ્દો પૂર્વે સાધેલા છે તેથી मयंको कयग्गहो આ સ્થાને લખેલા નથી ॥ ૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રમાં જોઇ લેવું

कायमणी,

काचमणि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે कायमणि થાય ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી इકારનો ईકાર થાય ત્યારે कायमणी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

रययं₁ पयावई₂-रसायलं₃,

रजत₁ प्रजापति₂ रसातल આ શબ્દો પણ સાધેલ છે ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રમાં જોવા.

पायालं,

पाताल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે पायाल થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય અને ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पायालं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

मयणो₁ गया₂ नयण₃,

मदन₁ गदा₂ नयन₃ दयालु₄ लावण्य₅ આ બધા શબ્દો ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રમાં दयालू लायण्णं, આવી ગયા છે માટે ત્યાં જોઈ લેવા.।

अवर्ण इति किम् अ વર્ણ ન હોય તો કેમ થાય, તે હવે બતાવે છે.।

सउणो,

शकुन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય અને ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે સक्कुण થાય॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે सउण થાય॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે सउणो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पउणो,

प्रगुण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય ત્યારે पउण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે पउणो થાય. ।

पउरं,

प्रचुर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૨।૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય ત્યારે पउर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पउरं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

राईवं,

राजीव શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી जકારનો લોપ થાય ત્યારે राईव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર ત્યારે राईवं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

निहओ,

निहत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે निहअ થાય ॥૮। ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે निहओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

निनओ,

निनद શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે निनअ થાય ॥૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે निनओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वाऊ,

वायु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે वाउ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી उકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે वाऊ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कई,

कति शબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે कइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી इકાર દીર્ઘ થાય ત્યારે कई રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अवर्णादित्येव અવર્ણ થકી પર ન હોય તો યકારનું શ્રવણ થાય નહિ।

लोअस्स,

लोकस्य શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે लोअस्य થાય ॥ ૮ ।૩ । ૧૦ ॥ સૂત્રથી ङसनो स्स થાય लोअस्स સિદ્ધ થાય. ।

देअरो,

देवर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે देअर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે देअरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

क्वचित् भवति ક્યાંક અવર્ણથકી પર ન હોય તો પણ યકારનું શ્રવણ થાય છે।

पियइ,

पिबति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી बકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮।૧।૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અઅર્ણનો यકાર થાય ત્યારે पियति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इ થાય ત્યારે पियइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कुब्ज-कर्पर-कीले-कः खोऽपुष्पे ॥ ८ । १ । १८१ ॥

एषु कस्य खो भवति पुष्पं चेत् कुब्जाभिधेयं न भवति ।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં कકારનો खકાર થાય છે પરંતુ कुब्जનો અર્થ પુષ્પ ન થતો હોય તો. ।

खुज्जो,

कुब्ज શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૧ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ककारने। खकार थाय त्यारे खुब्ज थाय ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी ब्कारने। લોપ થાય ત્યારે खुज थाय पछी ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी जकार બેવડો થાય ત્યારે खुज्ज થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે खुज्जो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

खप्परं,

कर्पर શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १८१ ॥ સૂત્રથી कने। ख થાય ત્યારે खर्पर થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रकारने। લોપ થાય ત્યારે खपर થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી पकार બેવડો થાય ત્યારે खप्पर થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिने। म्कार થાય ॥८ ।१। २३॥ સૂત્રથી म्कारने। અનુસ્વાર થાય ત્યારે खप्परं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

खीलओ,

कीलक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।१८१॥ સૂત્રથી ककारने। खकार થાય ત્યારે खीलक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી ककारने। લોપ થાય ત્યારે खीलअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે खीलओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अपुष्प इति किम् પુષ્પ અર્થ હોય તો ન થાય એમ કહેલ છે માટે.

वंधेउं कुज्जय पमून,

वंधितुं-कुब्जक-प्रमूनं એ સંસ્કૃત વાકય છે તેનું પ્રાકૃતમાં वंध् ધાતુ છે તેને ॥ ८ । ४ । २३९ ॥ સૂત્રથી अकार આગમ થાય ત્યારે वंध થાય પછી લૌકિક વ્યાકરણના "क्त्वातुमम् भावे" ॥ ५ । १ । १३ ॥ એ સૂત્રથી तुम् પ્રત્યય થયો ત્યારે वंधतुम् થયું પછી ॥ ८ । ३ । १५७ ॥ સૂત્રથી तुम् પ્રત્યય પર છતાં अकारના સ્થાને "एकार" થાય ત્યારે वंधेतुम् થાય ॥८।१।१७७॥ સૂત્રથી तकारने। લોપ થાય ત્યારે वंधेउम् થાય ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्कारने। અનુસ્વાર થયો ત્યારે वंधेउं રૂપ સિદ્ધ થયું कुब्जक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वकारने। લોપ થાય ત્યારે कुजक થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી जकार બેવડો થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कકારનો લોપ થાય ત્યારે कुज्जअ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अનો य થયો ત્યારે कुज्जय થયું प्रसून શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पसून થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે पसूण રૂપ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पसूणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

आर्षेऽन्यत्रापि આર્ષ ભાષામાં ઉપર જણાવેલ શબ્દો કરતાં બીજા શબ્દોમાં પણ कનો ख થાય છે જેમકેઃ—

खासिअं खसिअं,

कासित અને कसित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૧ ॥ સૂત્રથી कનો ख થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે खासिअ અને खसिअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે खासिअं અને खसिअं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

मरकत मदकले गः कंदुके त्वादेः ॥८।१।१८२॥

अनयोः कस्य गो भवति कंदुके त्वाद्यस्य कस्य ।

मरकत અને मदकल એ બે શબ્દોમાં क નો ग થાય ને कंदुक શબ્દમાં રહેલ પહેલા क નો ग થાય.

मरगयं,

मरकत શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૨ ॥ સૂત્રથી કકારનો गકાર થાય ત્યારે मरगत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય. ત્યારે मरगअ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો य કાર થાય ત્યારે मरगय થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मरगयं રૂપ સિદ્ધ થાય.

मयगलो,

मदकल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૨ ॥ સૂત્રથી કકારનો गકાર થાય ત્યારે मदगल થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે मयगल થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે मयगलो થાય. ।

गेन्दुअं,

कन्दुक શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૨ ॥ સૂત્રથી પહેલા कકારનો गકાર થાય. મૂળ સૂત્રમાં કહેલ હોવાથી गन्दुक થાય ત્યારે ॥ ૮ । ૧ । ૫૭ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે. સંપૂર્ણ સાધનિકા ત્યાં જોવી. ત્યારે गेन्दुअं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

किराते चः ॥ ८ । १ । १८३ ॥

किराते कस्य चो भवति ।

અર્થ:—किरातના कનો च થાય છે. ।

चिलाओ,

किरात શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૩ ॥ સૂત્રથી कનો चકાર થાય. ત્યારે चिरात થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી रકારનો ल કાર થાય ત્યારે चिलात થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે चिलाअ થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય. ત્યારે चिलाओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पुलिन्द एवायं विधिः । कामरूपिणि तु नेष्यते એટલે किरात શબ્દનો અર્થ ભીલ જાતિ હોય તોજ આ નિયમ લાગુ પડે. પણ જો ઇચ્છાથી ભીલનું રૂપ લીધું હોય તો ન થાય જેમકે:—

नमिमो हर किरायं,

नमामो हर किरातं સંસ્કૃત વાકય છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૫૫ ॥ સૂત્રથી अકારનો इકાર થાય ત્યારે नमिमो हर किरात તેમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अ વર્ણનો यકાર થાય ત્યારે नमिमो हर किराय થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૫ ॥ સૂત્રથી अमના અકારનો લોપ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नमिमो हर किरायं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

शीकरे भहौ वा ॥ ८ । १ । १८४ ॥

शीकरे कस्य भहौ वा भवतः ।

અર્થ:—शीकर શબ્દના કકારનો भ અને ह વિકલ્પે થાય છે. ।

सीभरो सीहरो,

शीकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सीकर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૪ ॥ સૂત્રથી कનો भકારને हકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે सीभर અને सीहर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सीभरो અને सहिरो સિદ્ધ થાય. ।

(पक्षे) सीअरो,

शीकर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सीकर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે सीअर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે सीअरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

चन्द्रिकायां मः ॥ ८ । १ । १८५ ॥

चन्द्रिका शब्दे कस्य मो भवति ।

અર્થ:—चंद्रिका શબ્દમાંના कનો मકાર થાય છે. ।

चन्दिमा,

चन्द्रिका શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે चन्दिका થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૫ ॥ સૂત્રથી कકારનો मકાર થાય ત્યારે चन्दिमा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

निकष-स्फटिके-चिकुरे-हः ॥ ८ । १ । १८६ ॥

एषु कस्यहो भवति ।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં कનો हકાર થાય છે. ।

निहसो,

निकष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો हકાર થાય ત્યારે निहष થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सકાર થાય ત્યારે निहस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે निहसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

फलिहो,

स्फटिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી स्કારનો લોપ થાય ત્યારે फलिक થાય ॥૮।૧।૧૯૭॥ સૂત્રથી टકારનો लકાર થાય ત્યારે फलिक થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો हકાર થાય ત્યારે फलिह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે फलिहो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चिहुरो,

चिकुर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૬ ॥ સૂત્રથી कકારનો हકાર થાય ત્યારે चिहुर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે चिहुरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

चिहुर शब्दः संस्कृतेऽपि इति दुर्गः ॥ चिहुर શબ્દ સંસ્કૃતમાં પણ છે એમ દુર્ગ કોશમાં લખે છે.।

ख. घ. थ. ध. भाम् ॥ ८ । १ । १८७ ॥

स्वरात्परेषामसंयुक्तानामनादिभूतानां ख. घ. थ. ध. इत्येतेषां वर्णानां प्रायो हो भवति।

અર્થ:—સ્વર થકીપર જોડા અક્ષર વગરના અને આદિમાં નહિ રહેલા એવા ख. घ. थ. ध. અને भ એ પાંચ અક્ષરોનો ઘણું કરીને ह થાય છે.।

साहा,

(खનો ह થાય તેનાં ઉદાહરણો) शाखा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે शाहा થાય ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે साहा સિદ્ધ થાય.।

मुहं,

मुख શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે मुह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे मुहं रूप सिद्ध थाय.।

मेहला,

मेखला शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी खनो ह थाय त्यारे मेहला सिद्ध थाय.।

लिहइ,

लिखति शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी खकारनो हकार थाय त्यारे लिहति थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिनो इ थाय त्यारे लिहइ रूप सिद्ध थाय.।

मेहो,

(घनो ह थाय तेनां उदाहरणो) मेघ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी घकारनो हकार थाय त्यारे मेह थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे मेहो रूप सिद्ध थाय.।

जहणं,

जघन शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी घकारनो हकार थाय त्यारे जहन थाय ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे जहण थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे जहणं रूप सिद्ध थाय.।

माहो,

माघ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी घकारनो हकार थाय त्यारे माह थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे माहो रूप सिद्ध थाय.।

लाहइ,

श्लाघते शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७७ ॥ सूत्रथी श्‌नो लोप थई पछी ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी घकारनो हकार थाय त्यारे लाहते थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तेनो इ थाय त्यारे लाहइ रूप सिद्ध थाय.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

नाहो,

(थनो ह थाय तेनां उदाहरणो) नाथ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी थकारनो हकार थाय त्यारे नाह थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे नाहो रूप सिद्ध थाय. ।

आवसहो,

आवसथ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी थकारनो हकार थाय त्यारे आवसह थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे आवसहो रूप सिद्ध थाय. ।

मिहुणं,

मिथुन शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी थकारनो हकार थाय त्यारे मिहुन थाय ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे मिहुण थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय ॥ ८ ।१। २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे मिहुणं रूप सिद्ध थाय.।

कहइ,

कथ् शब्द संस्कृत धातु छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । ४ । २३९ ॥ सूत्रथी अकार आगम थयो त्यारे कथ थयुं अने ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी थकारनो हकार थाय त्यारे कहति थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिनो इकार थाय त्यारे कहइ रूप सिद्ध थाय छे. ।

साहू,

(धनो ह थाय तेनां उदाहरणो) साधु शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी धकारनो हकार थाय त्यारे साहु थाय ॥८।३।१९॥ सूत्रथी उकारनो ऊकार थाय त्यारे साहू रूप सिद्ध थाय. ।

वाहो,

व्याध्र शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ ।२। ७८ ॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे वाध्र थाय ॥ ८ । १ । १८७ ॥ सूत्रथी धकारनो हकार थाय

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે વાહ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે वाहो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वहिरो,

वधिर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ધકારનો હકાર થાય ત્યારે वहिर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે वहिरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वाहइ,

वाधृ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી અકાર આગમ થાય ત્યારે वाध થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ધકારનો હકાર થાય ત્યારે वाह થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી તેનો इકાર થાય ત્યારે वाहइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

इन्दहणू,

इन्द्रधनु શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે इन्द થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ધકારનો હકાર થાય. ત્યારે इन्दहनु થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય. ત્યારે इन्दहणु થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી ઉકારનો ઊકાર થાય ત્યારે इन्दहणू સિદ્ધ થાય.।

सहा,

(ભકારનો હકાર થાય) તેનાં ઉદાહરણો:—

सभा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારાનો હકાર થાય ત્યારે सहा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सहावो,

स्वभाव શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે सभाव થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારનો હકાર થાય ત્યારે सहाव થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય. ત્યારે सहावो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

नहं,

नभ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भ કારનો हકાર થાય ત્યારે नह થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो मूકાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मूકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नहं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

थणहरो,

स्तनभर શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૪૫ ॥ સૂત્રથી स्तनो थકાર થાય ત્યારે थनभर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો ण કાર થાય ત્યારે थणभर થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય. ત્યારે थणहर થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिनो डो થાય ત્યારે थणहरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सोहइ सोहए,

शुभ् ધાતુ સંસ્કૃત છે તેનો ગુણ થઇ शोभ् થયું પછી તેને પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી अકાર આગમ થાય. ત્યારે शोभ થાય. ॥ ૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય. ત્યારે सोभ થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે सोह થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯॥ સૂત્રથી ते ને સ્થાને इકાર અને एકાર થાય ત્યારે सोहइ અને सोहए રૂપો સિદ્ધ થાય.।

स्वरादित्येव સ્વરથકી પર ख–घ વિગેરે અક્ષરો હોય તોજ ને થાય અન્યથી નહિ. જેમકે:—

संखो,

शंख શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨[illegible] કારનો सકાર થાય. ત્યારે संख થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना [illegible] डो થાય ત્યારે संखो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

संघो,

संघ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થા[illegible] डो થાય ત્યારે संघो રૂપ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कंथा,

कंथा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત તેજ પ્રમાણે રૂપ થાય અર્થાત્ તેજ રહે.

बंधो,

बंध શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सि સ્થાને डो થાય ત્યારે बंधो રૂપ થાય. ।

खंभो,

स्तंभ શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૮ ॥ સૂત્રથી स्तनो ख થાય ત્યારે खंभ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે खंभो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

આ પાંચે ઉદાહરણોમાં ख घ વિગેરે અક્ષરોની પહેલાં અનુસ્વાર છે. અનુસ્વાર સ્વર ન ગણાય માટે ત્યાં ख घ વિગેરેનો ह થયો નથી. ।

अक्खइ,

आख्याति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી આકારનો અકાર થાય ત્યારે अख्याति થાય. ॥ ૮ ।૨। ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે अखाति થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી खકાર બેવડો થાય ત્યારે अख्खाति થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ख् કારનો क्કાર થાય. ત્યારે अक्खति થાય ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૮ ॥ સૂત્રથી ધાતુમાં સ્વરોના સ્થાને સ્વરો બહુલં થાય છે ત્યારે अक्खति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इ થાય ત્યારે अक्खइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अग्घइ,

राजति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૧૦૦ ॥ સૂત્રથી राजના સ્થાને अग्घ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इકાર થાય ત્યારે अग्घइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कत्थइ,

कत्थति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इકાર થાય ત્યારે कत्थइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सिद्धओ,

सिध्रक शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे सिधक थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी धकार बेवडो थाय अने ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व धकारनो दकार थाय त्यारे सिद्धक थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी ककारनो लोप थाय त्यारे सिद्धअ थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सिद्धओ रूप सिद्ध थाय.।

वन्धइ,

वन्ध धातु संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । ४ । २३९ ॥ सूत्रथी अकार आगम थाय त्यारे वन्ध थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिना स्थाने इकार थाय त्यारे वन्धइ रूप सिद्ध थाय.।

लब्भइ,

लभ्यते संस्कृत रूप छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ ।४। २४९ ॥ सूत्रथी गमादिना अंत्यनो कर्मणी तथा भावे प्रयोगमां द्वित्व विकल्पे थाय अने द्विर्भाव थाय त्यारे कर्मणी तथा भावे प्रयोगमां आवेल क्य (य) प्रत्ययनो लोप थाय त्यारे लभ्भ थाय पछी ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व भकारनो बकार थाय त्यारे लब्भ थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तेने स्थाने इकार थाय त्यारे लब्भइ रूप सिद्ध थाय.।

अनादेरित्येव आदिमां न होय तोज ख-घ विगेरे अक्षरोनो ह थाय पण आदिमां होय तो न थाय जेमकेः—

गज्जन्ते खे मेहा,

गर्जंति खे मेघाः संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । ३ । १४२ ॥ सूत्रथी अन्तिना स्थाने अन्ते थाय त्यारे गर्जंते थाय ॥८।२।७९॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे गजंते थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी जकार बेवडो थाय त्यारे गज्जन्ते रूप सिद्ध थाय शेषं पूर्ववत् त्यारे गज्जंते खे मेहा एटले आकाशमां मेघो गाजे छे आ ठेकाणे खे रूपमां खनो ह न थयो कारणके आदिमां ख छे माटे न थाय.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

गच्छइ घणो,

गच्छति घन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૩।૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इકાર થાય ત્યારે गच्छइ घन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે गच्छइ घण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે गच्छइ घणो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

प्रायःइत्येव મૂલમાં प्रायः એમ કહ્યું છે. તેથી અહીં ન થાય જેમકેઃ-

सरिसव खलो,

सर्षपखल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રથી र्ष એ જોડાક્ષરના અન્ય વ્યંજન થકી પૂર્વ इકાર વિકલ્પે થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે सरिसप खल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે सरिसव खल થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सरिसव खलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पलयघणो,

प्रलयघन શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पलयघन थाय ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે पलयघण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે पलयघणो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अथिरो,

अस्थिर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી सકારનો લોપ થાય ત્યારે अथिर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે अथिरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

जिणधम्मो,

जिनधर्म શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે जिणधर्म થાય ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે जिणधम थाय ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી मકાર બેવડો થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે जिणधम्म થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે जिणधम्मो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पणट्ठ भओ,

प्रनष्ट भय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पनष्ट भय થાય ॥૮ ।૧। ૨૨૮॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે पणष्ट भय થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टનો ठ થાય ત્યારે पणठ भय થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ઠકાર બેવડો થાય ત્યારે पणठ्ठ भय થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ઠકારનો ટકાર થાય ત્યારે पणट्ठ भय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે पणट्ठ भअ થાય ॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે पणट्ठ भओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

नभं,

नभस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૧ ॥ સૂત્રથી સ્કારનો લોપ થાય ત્યારે नभ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે नभं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पृथक्कि धो वा: ॥८।१।१८८॥

पृथक् शब्दे थस्य धो वा भवति।

પૃથક્ શબ્દમાં રહેલા થકારનો ધકાર વિકલ્પે થાય.।

पिधं, पुधं, पिहं, पुहं,

पृथक् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૮ ॥ સૂત્રથી થકારનો વિકલ્પે ધકાર થાય ત્યારે पृधक् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૭ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર અને उકાર થાય ત્યારે पिधक् અને पुधक् થાય ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે पिध અને पुध થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पिधं અને पुधं રૂપ થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

घकारनो हकार थाय त्यारे पिहं अने पुहं रूप थाय तेनी ॥ ८ । ३ । १३७॥ सूत्रमां साधनिका जोई लेवी.

शृङ्खले खः कः ॥ ८ । १ । १८९ ॥

शृङ्खले खस्य को भवति । शलङ्ख शब्दमां खनो क कार थाय छे. ।

सङ्कलं,

शृङ्खल शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी ऋकारनो अकार थाय त्यारे शङ्खल थाय ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे सङ्खल थाय पछी ॥ ८ । १ । १८९ ॥ सूत्रथी खकारनो ककार थाय त्यारे सङ्कल थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्‌कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्‌कारनो अनुस्वार थाय त्यारे सङ्कलं रूप थाय.।

पुन्नाग-भागिन्योर्गो मः ॥ ८ । १ । १९० ॥

अनयोर्गस्य मो भवति ।

अर्थः–आ शब्दोमां रहेला गकारनो मकार थाय छे. ।

पुन्नामाइं वसन्ते,

पुन्नागानि वसन्ते शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१९०॥ सूत्रथी गकारनो मकार थाय. त्यारे पुन्नाम थाय. ॥ ८ ।३। २६ ॥ सूत्रथी जस् अने शस्‌ना स्थाने इं थाय. पूर्वनो स्वर दीर्घ थाय. त्यारे पुन्नामाइं थाय वसन्त तेने ङि प्रत्यय आवे पछी ॥ ८ ।३ ।११ । सूत्रथी अकार थकी पर सप्तमीना एकवचनना प्रत्यय ङि ने स्थाने डित् एवो एकार थाय. त्यारे पुन्नामाइं-वसन्ते रूप सिद्ध थाय. ।

भामिणी,

भागिनी शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १९० ॥ सूत्रथी गकारनो मकार थाय. त्यारे भामिनी थाय. ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय. त्यारे भामिणी रूप सिद्ध थाय. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

छागे लः ॥ ८ । १ । १९१ ॥

छागे गस्य लो भवति ।

અર્થ:–छागમાં રહેલ ગકારનો લકાર થાય છે. ।

छालो छाली,

छाग શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૧ ॥ સૂત્રથી ગકારનો લકાર થાય. ત્યારે छाल થાય. ॥ ૮ ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય. ત્યારે छालो રૂપ સિદ્ધ થાય. સ્ત્રીલિંગમાં ઉપર પ્રમાણે छाल શબ્દ થયા પછી લૌકિક વ્યાકરણના "जातेरयांत्यनित्यंस्त्रीशूद्रात्" એ સૂત્રથી ङी પ્રત્યય થાય. ત્યારે छाली રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ऊत्वे दुभर्ग सुभगे वः ॥८।१।१९२॥

अन्योरुत्वे गस्य वो भवति ।

અર્થ:–આ શબ્દમાં રહેલ उકારનો જ્યારે ऊકાર થાય ત્યારે ગકારનો વકાર થાય છે. ।

दूहवो,

दुर्भग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧। ૧૩ ॥ સૂત્રથી रકારનો વિકલ્પે લોપ થાય ત્યારે दुभग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૨ ॥ સૂત્રથી उકારનો ऊકાર થાય ત્યારે ગકારનો વકાર થાય ત્યારે दूभव થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારનો हકાર થાય ત્યારે दूहव थाय ॥ ૮ । ૩ ।૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दहवो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

सूहवो,

सुभग શબ્દને પણ પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગે ત્યારે પ્રાકૃતમાં सूहवो રૂપ સિદ્ધ થાય. । ऊत्व इति किम् મૂલમાં ऊકાર થાય. એમ કહેલ હોવાથી જ્યાં ऊ ન થાય ત્યાં ગકારનો વકાર પણ ન થાય. જેમ કે:–

दुहओ सुहओ,

दुर्भग सुभग શબ્દો સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૩ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી दुहओ સાધેલ છે. ત્યાં જોવું. दुर्भग શબ્દને ॥૮।૨।૭૨॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય. ત્યારે दुभग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય. ત્યારે दुहग થાય.॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી गકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે दुहओ રૂપ સિદ્ધ થાય.

खचित-पिशाचयोश्चः स-ल्लौ वा ॥ ८ । १ । १९३ ॥

अनयोश्चस्य यथासंख्यं स-ल्ल इत्यादेशौ वा भवतः।

અર્થઃ-खचित અને पिशाच શબ્દમાં રહેલ ચકારના અનુક્રમે स અને ल्ल એવા બે આદેશ થાય છે.।

खसिओ खइओ,

खचित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૩ ॥ સૂત્રથી ચકારનો सકાર થાય ત્યારે खसित થાય ॥ ૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે खसिअ થાય અને બીજા પક્ષે ચકાર અને तકારનો લોપ થાય ત્યારે खइअ થાય એવી રીતે તૈયાર થએલ खसिअ અને खइअने ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે खसिओ અને खइओ સિદ્ધ થાય.।

पिसल्लो पिसाओ,

पिशाच શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૩ ॥ સૂત્રથી ચકારનો ल्लકાર થાય ત્યારે पिशाल्ल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે पिसाल्ल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે पिसल्ल થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ચકારનો લોપ થાય ત્યારે पिसाअ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે पिसल्लो અને पिसाओ રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

जटिले जो झो वा ॥ ८ ॥ १ । १९४ ॥

जटिले जस्य झो वा भवति। અર્થઃ—जटिल શબ્દમાં રહેલ जકારનો झકાર વિકલ્પે થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

झडिलो-जडिलो,

जटिल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૧૪ ॥ સૂત્રથી જકારનો झકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે झटिल અને झटिल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ડકાર થાય ત્યારે झडिल અને जडिल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે झडिलो ने जडिलो સિદ્ધ થાય. ।

टो-डः ॥ ८ । १ । १९५ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेष्टस्य डो भवति ।

અર્થઃ—સ્વર થકી પર જોડાઅક્ષર વિનાનો આદિ ન હોય એવા ટકારનો ડકાર થાય. ।

नडो-भडो-घडो,

नट-भट-घट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ડકાર થાય ત્યારે नड-भड અને घड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે नडो भडो અને घडो એ રૂપો સિદ્ધ થાય છે.।

घडइ,

घटते સંસ્કૃત ક્રિયાપદ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૫ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ડકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી તેને સ્થાને इકાર થાય ત્યારે घडइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

स्वरादित्येव સ્વરથકી પર હોય તોજ થાય એમ કેમ કહ્યું છે ? જેમકે घंटा ત્યાં ન થાય असंयुक्तस्येत्येव જોડાક્ષર રહિત હોવો જોઇએ જેમકેઃ—

खट्टा,

खट्वा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે खटा થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ટકાર બેવડો થાય ત્યારે खट्टा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अनादेरित्येव આદિભૂત ન હોય એમ કહેલ છે માટે આદિમાં રહેલ ટકારનો ડકાર થાય નહિ,

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

टक्को,

टङ्क શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ङो થાય ત્યારે टक्को રૂપ સિદ્ધ થાય.।

क्वचिन्न भवति ક્યાંય ટકારનો ડકાર ન પણ થાય અર્થાત્ નિયમ લાગુ પડતો હોય તો પણ જેમકેઃ-

अटइ,

अटति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી તિના સ્થાને इકાર થાય ત્યારે अटइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सटा-शकट-कैटभे ढः ॥ ८ । १ । १९६ ॥

एषु टस्य ढो भवति।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં રહેલ ટકારનો ઢકાર થાય છે.।

सढा,

सटा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૬ ॥ સૂત્રથી ટકારનો ઢકાર થાય ત્યારે सढा રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

सयढो,

शकट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે सयढो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

केढवो,

कैटभ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી જાણી લેવું ત્યાં केढवो રૂપ થાય છે.।

स्फटिके लः ॥ ८ । १ । १९७ ॥

स्फटिके टस्य लो भवति।

અર્થઃ—स्फटिक શબ્દમાં ટકારનો લકાર થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

फलिहो,

स्फटिक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૮૬॥ સૂત્રમાં જોઈ લેવું ત્યાં फलिहो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

चपेटा-पाटौ वा ॥ ८ । १ । १९८ ॥

चपेटाशब्दे ण्यन्ते च पटि धातौ टस्य लो वा भवति।

અર્થઃ—चपेटा શબ્દ અને ण्यंत એવા पटि ધાતુના टનો વિકલ્પે लકાર થાય છે.।

चविला-चविडा,

चपेटा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૮ ॥ સૂત્રથી टકારનો लકાર થાય ત્યારે चपेला થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે चवेला થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૪૬ ॥ સૂત્રથી एકારનો इકાર થાય ત્યારે चविला થાય चविडा રૂપ ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૬ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઈ લેવું.।

फालेइ फाडेइ,

पाटयति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૨ ॥ સૂત્રથી पકારનો फકાર થાય ત્યારે फाटयति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૮ ॥ સૂત્રથી टકારનો વિકલ્પે लકાર થાય ત્યારે फालयति થાય ॥ ૮। ૩ । ૧૪૯ ॥ સૂત્રથી णिना સ્થાને अत्-एत्-आव्-आवे એવા ચાર આદેશો થાય છે તે નિયમે अयने સ્થાને ए કરવાથી फालेति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી તેના સ્થાને इકાર થાય ત્યારે फालेइ થાય બીજા પક્ષમાં टो-डः સૂત્રથી फाडेइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ठो-ढः ॥ ८ । १ । १९९ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेष्ठस्य ढो भवति।

અર્થઃ—સ્વરથકી પર જોડાક્ષર વિના આદિભૂત ન હોય એવા ठકારનો ढકાર થાય ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मढो सढो,

मठ-शठ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૯ ॥ સૂત્રથી ठકારનો ढકાર થાય ત્યારે मढ અને शढ થાય ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય અને ॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે मढो અને सढो રૂપ થાય. ।

कमठो,

कमठ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૯ ॥ સૂત્રથી ठકારનો ढકાર થાય ત્યારે कमढ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે कमढो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

कुढारो,

कुठार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ ।૧। ૧૯૯ ॥ સૂત્રથી ठકારનો ढકાર થાય ત્યારે कुढार થાય ॥ ૮। ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે कुढारो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पढइ,

पठति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૯ ॥ સૂત્રથી ठકારનો ढકાર થાય ત્યારે पढति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिना સ્થાને इ થાય ત્યારે पढइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

स्वरादित्येव સ્વરથકી પર હોય તોજ ठકારનો ढકાર થાય અન્યથા ન થાય જેમકે:—

वेकुंठो,

वैकुंठ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૪૮ ॥ સૂત્રથી ऐકારનો एકાર થાય ત્યારે वेकुंठ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वेकुंठो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

આ ઠેકાણે ठકારની પહેલાં અનુસ્વાર છે તે સ્વર ન કહેવાય માટે ढકાર ન થયો. ।

असंयुक्तस्येत्येव જોડાક્ષર વિના કહ્યું છે માટે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

चिट्ठइ,

तिष्ठति धातु संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।४।२९८। सूत्रथी तिष्ठनुं चिष्ठ थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिना स्थाने इ थाय त्यारे चिष्ठइ थाय ॥ ८ । २ । ७७ ॥ सूत्रथी षकारनो लोप थाय त्यारे चिठइ थाय॥ ८ । २ ।८९॥ सूत्रथी ठकार बेवडो थाय अने ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व ठकारनो टकार थाय त्यारे चिट्ठइ रूप सिद्ध थाय.।

हिअये ठाइ,

हृदये तिष्ठति आ वाक्य संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१२८॥ सूत्रथी ऋकारनो इकार थाय त्यारे हिदये थाय ।८।१।१७७॥ सूत्रथी दकार अने यकार बंनेनो लोप थाय त्यारे हिअए थाय स्था संस्कृत धातु छे तेने ॥ ८ । ४ । १६ ॥ सूत्रथी ठा आदेश थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिना स्थाने इ आदेश थाय त्यारे ठाइ रूप सिद्ध थाय छे.।

अङ्कोठे ल्लः ॥ ८ । १ । २०० ॥

अङ्कोठे ठस्य द्विरुक्तो लो भवति।

अर्थः—अंकोठ शब्दना ठकारनो बेवडो ल्लकार थाय छे.।

अङ्कोल्लतेल्लतुप्पं,

अंकोठ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २०० ॥ सूत्रथी ठकारनो बेवडो ल्लकार थाय त्यारे अंकोल्ल थाय तैल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।१४८॥ सूत्रथी ऐकारनो एकार थाय पछी ॥ ८ । २ । ९८ ॥ सूत्रथी लकार बेवडो थाय त्यारे तेल्ल थाय पछी तुप्प ए देश्य शब्द छे तेने जोडवाथी अङ्कोल्लतेल्लतुप्प थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे अङ्कोल्लतेल्लतुप्पं रूप सिद्ध थाय.।

पिठरे हो वा रश्चडः ॥ ८ । १ । २०१ ॥

पिठरे ठस्यहो वा भवति तत्संन्नियोगे च रस्य डो भवति।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થ:—पिठर શબ્દમાં રહેલા ઠકારનો હકાર અને તેના યોગે રકારનો ડકાર થાય.।

पिहडो पिढरो,

पिठर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૧ ॥ સૂત્રથી ઠકારનો હકાર અને તેના યોગે રકારનો ડકાર થાય ત્યારે पिहड થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૯૧॥ સૂત્રથી ઠકારનો ઢકાર થાય ત્યારે पिढर થાય બંનેને ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે पिहडो અને पिढरो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

डो लः ॥ ८ । १ । २०२ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेर्डस्य प्रायो लो भवति ।

અર્થ:—સ્વર થકી પર જોડાઅક્ષર વિનાના અને આદિભૂત ન હોય એવા ડકારનો પ્રાયઃ ल થાય.।

वलयामुहं,

वडवामुख શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી ડકારનો લકાર થાય ત્યારે वलवा થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ॥ ૮।૧।૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अवर्णनो यકાર થાય ત્યારે वलया થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો હકાર થાય ત્યારે मुह થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥ ૮।૧।૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वलयामुहं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

गरुलो,

गरुड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૦૨॥ સૂત્રથી ડકારનો લકાર થાય ત્યારે गरुल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે गरुलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तलायं,

तडाग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

डकारनो लकार थाय त्यारे तलाग थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी गकारनो लोप थाय ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी अवर्णनो यकार थाय त्यारे तलाय थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे तलायं रूप सिद्ध थाय.।

कीलइ,

क्रीडति शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे कीडति थाय ॥ ८ । १ । २०२ ॥ सूत्रथी डकारनो लकार थाय त्यारे कीलति थाय ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ सूत्रथी तिना स्थाने इ थाय त्यारे कीलइ रूप सिद्ध थाय छे.।

स्वरादित्येव स्वर थकी पर होय तोज थाय तेम न होय तो न थाय जेमके:-

मोंडं कोंडं,

मुंड कुंड शब्दो संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ११६ ॥ सूत्रथी मुनो मो थाय अने कुनो को थाय त्यारे मोंड कोंड थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय ॥ ८ ।१। २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे मोंडं कोंडं रूपो सिद्ध थाय.।

असंयुक्तस्येत्येव जोडाक्षर होय तो न थाय एम कहेल छे. माटे जोडाक्षर होय तो न थाय जेमके:-

खग्गो,

खड्ग शब्द संस्कृत छे. तेनुं प्राकृतमां ॥८।२।७७॥ सूत्रथी डकारनो लोप थाय ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी गकार बेवडो थाय त्यारे खग्ग थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिनो डो थाय त्यारे खग्गो थाय.।

अनादेरित्येव आदिभूत न होय तो एम कह्युं छे. माटे आदिना डकारनो लकार न थाय.।

रमइ डिम्भो,

रमते डिम्भः ए संस्कृत वाक्य छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । १३९ ॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી તેનો ઇકાર થાય ત્યારે रमइ થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિને સ્થાને डो થાય ત્યારે डिम्भो રૂપ થાય.।

અહીં આદિમાં ડકાર હોવાથી લકાર ન થયો.। प्रायो ग्रहणात् प्रायः પદ ગ્રહણ કર્યું છે. માટે क्वचित् विकल्पः કોઇ ઠેકાણે વિકલ્પે પણ થાય જેમકેઃ-

वलिसं वडिसं,

वडिश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી ડકારનો લકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે वलिश वडिश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે वलिस અને वडिस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वलिसं અને वडिसं રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दालिमं दाडिमं,

दाडिम શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે લકાર થાય ત્યારે दालिम અને दाडिम થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दालिमं અને दाडिमं સિદ્ધ થાય. ।

गुलो गुडो,

गुड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી લકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે गुल અને गुड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો ડો થાય ત્યારે गुलो અને गुडो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

णाली णाडी,

नाडी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી ડકારનો લકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે णाली અને णाडी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

णलं णडं,

नल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૨ ॥ સૂત્રથી ડકારનો લકાર વિકલ્પે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે णल અને णड થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે णलं અને णडं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

आमेलो आवेडो,

आपीड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३४ ॥ સૂત્રથી पકારનો मકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે आमीड થાય ॥ ८ । १ । १०५ ॥ સૂત્રથી ईકારનો एકાર થાય ત્યારે आमेड થાય ॥ ८ । १ । २०२ ॥ સૂત્રથી डકારનો ळકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે आमेळ થાય બીજે પક્ષે ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે आवीड થાય શેષ પૂર્વવત્ डકાર થાય ત્યારે आवेड થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિનો डो થાય ત્યારે आमेलो અને आवेडो થાય क्वचिन्न भवत्येव ક્યાંક નજ થાય જેમકે:—

निविडं,

निविड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્નો અનુસ્વાર થાય ત્યારે निविडं સિદ્ધ થાય અહીં ळ ન થયો.।

गउडो,

गौड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १६२ ॥ સૂત્રથી औनो अउ થાય ત્યારે गउड થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે गउडो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पीडिअं,

पीडित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી त्કારનો લોપ થાય ત્યારે पीडिअ થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पीडिअं

नीडं,

नीड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

મ્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે નીડં રૂપ સિદ્ધ થાય.।

उड्डू तडी,

उडु तडित् શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૧॥ સૂત્રથી ત્કારનો લોપ થાય અને ॥૮।૩। ૧૯॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે उड्डू तडी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वेणौ णो वा ॥८।१।२०३॥

वेणौ णस्य लो वा भवति। અર્થઃ—વેણુ શબ્દના ણકારનો વિકલ્પે લકાર થાય છે.।

वेलू वेणू,

वेणु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૦૩॥ સૂત્રથી ણકારનો વિકલ્પે લકાર થાય ત્યારે वेलु અને वेणु થાય ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે वेलू અને वेणू રૂપ થાય.।

तुच्छे तश्च-छौ वा ॥८।१।२०४॥

तुच्छ शब्दे तस्य च छ इत्यादेशौ वा भवतः।

અર્થઃ—તુચ્છ શબ્દના તકારનો ચકાર અને છકાર એવા બે આદેશો વિકલ્પે થાય.।

चुच्छं छुच्छं तुच्छं,

तुच्छ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૦૪॥ સૂત્રથી તકારનો ચકાર અને છકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે चुच्छ छुच्छ અને तुच्छ થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે चुच्छं छुच्छं અને तुच्छं રૂપો થાય.

तगर-त्रसर-तूबरे-टः ॥८।१।२०५॥

एषु तस्य टो भवति। અર્થઃ—આ શબ્દોમાં તકારનો ટકાર થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

टगरो,

तगर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૫ ॥ સૂત્રથી તકારનો ટકાર થાય ત્યારે टगर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે टगरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

टसरो,

त्रसर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે तसर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૫ ॥ સૂત્રથી તકારનો ટકાર થાય ત્યારે टसर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે टसरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

टूवरो,

तूवर શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૫ ॥ સૂત્રથી તકારનો ટકાર થાય ત્યારે टूवर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે टूवरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

प्रत्यादौ डः ॥ ८ । १ । २०६ ॥

प्रत्यादौ तस्य डो भवति। અર્થઃ—प्रति આદિ શબ્દોમાં રહેલ તકારનો ડકાર થાય.।

पडिवन्नं,

प्रतिपन्न શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पतिपन्न થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી તકારનો ડકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે पडिवन्न થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पडिवंन्नं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पडिहासो,

प्रतिभास શબ્દ સંસ્કૃત તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पतिभास થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

इकार थाय त्यारे पतिहास थाय ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय त्यारे पडिहास थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पडिहासो रूप सिद्ध थाय.।

पडिहारो,

प्रतिहार शब्द संस्कृत छे. तेने ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पडिहार थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पडिहारो रूप सिद्ध थाय छे.।

पाडिप्फद्धी,

प्रतिस्पर्द्धिन् संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ४४ ॥ सूत्रमां साधनिका थएल छे त्यां जोई लेवुं त्यां पाडिप्फद्धी थाय छे.।

पडिसारो,

प्रतिसार शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पतिसार थाय ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी पडिसार थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पडिसारो रूप थाय.।

पडिनिअत्तं,

प्रतिनिवृत्त शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८ । १ । १२६॥ सूत्रथी ऋकारनो अकार थाय त्यारे प्रतिनिवत्त थाय पछी ॥८।२।७९॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय अने वकारनो लोप थाय त्यारे पतिनिअत्त थाय ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय त्यारे पडिनिअत्त थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे पडिनिअत्तं रूप सिद्ध थाय.।

पडिमा,

प्रतिमा शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय अने ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय त्यारे पडिमा रूप सिद्ध थाय.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पडिवया,

प्रतिपत् शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ४४ ॥ सूत्रमां साधनिका जोइ लेवी त्यां तेमां पडिवआ थाय छे ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी अवर्णनो यकार थाय त्यारे पडिवया रूप सिद्ध थाय. ।

पडंसुआ,

प्रतिश्रुत् शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ८८ ॥ सूत्रमां तथा ॥ ८ । १ । २६ ॥ सूत्रमां साधनिका थएल छे त्यां जोवुं त्यां पडंसुआ रूप थाय छे. ।

पडिकरइ,

प्रतिक्रोति शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यां पतिकरोति थाय ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय त्यारे पडि थाय पछी कृ धातुथकी ति प्रत्यय आवे ।८।४।२३४। सूत्रथी धातुना अंत्यऋनो अर आदेश थाय त्यारे करति थाय ॥८।३।१३९॥ सूत्रथी तिना स्थाने इ थाय त्यारे करइ थाय एवी रीते पडिकरइ रूप सिद्ध थाय. ।

पहुडि पाहुडं,

प्रभृति अने प्राभृत शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पभृति थाय आ शब्द ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रमां सधाएल छे त्यां जोइ लेवुं त्यां पहुडि अने पाहुडं रूप सिद्ध थाय छे. ।

वावडो,

व्यापृत शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७८ ॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे वापृत थाय ॥ ८ । १ । १२६ ॥ सूत्रथी ऋकारनो अकार थाय त्यारे वापत थाय ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे वावत थाय ॥ ८ । १ । २०६ ॥ सूत्रथी तकारनो डकार थाय त्यारे

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

वावड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે वावडो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पडाया,

पताका શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી तકારનો ड़કાર થાય ત્યારે पडाका થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે पडाआ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે पडाया રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

बहेडओ हरडई,

बिभीतक हरितकी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં बिभीतकનું ॥૮।૧।૧૦૫॥ સૂત્રમાં અને ॥ ૮ । ૧ । ૮૮ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઈ લેવી बहेडओ રૂપ સિદ્ધ થાય અને हरितकीનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૯૯ ॥ સૂત્રમા સાધનિકા થએલ છે ત્યાં हरडई રૂપ થાય છે.।

मडयं,

मृतक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય ॥૮।૧।૨૦૬॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે मकड થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે मडय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मडयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

दुक्कडं,

आर्षे ॥ दुष्कृत ॥ શબ્દ સંસ્કૃત છે કે પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી षકારનો લોપ થાય ત્યારે दुकृत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય ત્યારે दुकत થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી कકાર બેવડો થાય ત્યારે दुक्कत થાય आर्ष પ્રયોગ હોવાથી ॥ ૮ । ૧ । ૨૦૬ ॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે दुक्कड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો मકાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે दुक्कडं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मुक्कडं,

सुकृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે सुकत થાય आर्ष પ્રયોગ હોવાથી ॥૮।૧।૨૦૬॥ સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય ત્યારે सुकड થાય શેષં પૂર્વવત્ ત્યારે सुकडं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

आहडं अवहडं,

आहृत અને अवहृत શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૨૬॥ સૂત્રથી ऋકારનો અકાર થાય ત્યારે आहत અને अवहत થાય ચાલતા સૂત્રથી तકારનો डકાર થાય आर्ष પ્રયોગ છે માટે आहड અને अवहड થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે आहडं અને अवहडं રૂપો થાય.।

प्राय इत्येव ઘણું કરીને થાય એટલે ક્યાંક ન પણ થાય જેમકેઃ–

पइसमयं,

प्रतिसमय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पतिसमय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે पइसमय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पइसमयं થાય.।

पईवं,

प्रतीप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ पई થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે पईव થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पईवं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

संपइ,

संप्रति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે संपइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

पइट्ठांणं पइट्ठा,

प्रतिष्ठानम् प्रतिष्ठा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં प्रतिने પૂર્વનાં સૂત્ર લાગે ત્યારે पइ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठ થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી ઠકાર બેવડો થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ઠકારનો ટકાર થાય ત્યારે पइट्ठान અને पइट्ठा થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે पइट्ठाण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पइट्ठाणं અને पइट्ठा રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

पइण्णा,

प्रतिज्ञा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં प्रति શબ્દનું પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી पइ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૨ ॥ સૂત્રથી ज्ञानो णा થાય ॥૮।૨।૭૧॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે पइण्णा રૂપ થાય. ।

इत्वे वेतसे ॥ ८ । १ । २०७ ॥

वेतसे तस्य डो भवति इत्वे सति ।

અર્થ:—वेतस શબ્દમાં રહેલા तકારનો डકાર થાય છે इકાર હોયે છતે. ।

वेडिसो,

वेतस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧। ૪૬॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે એટલે वेडिसो રૂપ સિદ્ધ થાય છે. । इत्व इति किम् મૂલમાં इકાર થયા પછી એમ કહ્યું છે માટે બીજા પક્ષમાં.

वेअसो,

वेतस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે वेअस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वेअसो થાય. ।

इः स्वप्नादौ ॥ ८ । १ । ४६ ॥ इति इकारो न भवति । इत्व इति व्यावृत्तिबलात्

આ वेअसो પ્રયોગમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રથી अकारनो इકાર થતો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

નથી કારણ કે ॥ ૮।૧।૨૦૭॥ સૂત્રમાં એમ કહેલ છે કે જ્યારે वेतस શબ્દમાં અકારનો ઇકાર થાય ત્યારે તકારનો ડકાર ન થાય એ ઉપરથી સમજાય છે કે ક્યારેક ઇકાર ન થાય અને તકારનો ડકાર ન થાય પણ જો ઇકાર નિત્યજ થતો હોય તો જ્યારે ઇકાર થાય ત્યારે એમ લખાયજ નહિ માટે ઇકાર વિકલ્પે સમજવો.।

गर्भितातिमुक्तके णः ॥ ८ । १ । २०८ ॥

अनयोस्तस्य णो भवति।

અર્થઃ—આ શબ્દોના તકારનો णકાર થાય છે.।

गब्भिणो,

गर्भित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં॥ ૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે गभित થાય ॥ ૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી મકાર બેવડો થાય પછી ॥ ૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ મકારનો बकार થાય ત્યારે गब्भित થાય ॥ ૮।૧।૨૦૮॥ સૂત્રથી તકારનો णકાર થાય ત્યારે गब्भिण થાય ॥ ૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે गब्भिणो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अणिउँतयं,

अतिमुक्तक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૭૮॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું अणिउँतयं સિદ્ધ થાય.।

क्वचिन्न भवति ક્યાંક ન થાય.।

अइमुत्तयं,

अतिमुक्तक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૨૬॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોવું ત્યાં अइमुत्तयं થાય છે.

॥ कथं एरावणो ? ॥ एरावणशब्दस्य, एरावण શબ્દોનું एरावणो થાય છે. પણ एरावओ,

ऐरावत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૪૮॥ સૂત્રથી ऐनो ए થાય પછી ॥૮।૧।૧૭૭। સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે एरावओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

रुदिते दिना ण्णः ॥ ८ । १ । २०९ ॥

रुदिते दिना सह तस्य द्विरुक्तो णो भवति।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થ:–रुदित શબ્દમાં રહેલ દિકાર સાથે तકારનો બેવડો णકાર થાય.।
रुण्णं,

रुदित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २०९ ॥ સૂત્રથી रुण्ण થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो मકાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે रुण्णं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

अत्र केचिद् "ऋत्वादिषु दः" इत्यारब्धवन्तः स तु शौरसेनीमागधी विषय एव दृश्यते इति नोच्यते। प्राकृते हि।

આ ઠેકાણે એટલેકે तકારના આદેશ પ્રકરણમાં કેટલાક આચાર્યો ऋतु આદિ શબ્દોના तકારનો दકાર થાય એવું સૂત્ર રચે છે પણ તેવા दકારવાળા પ્રયોગો તો શૌરસેની ભાષામાં અને માગધી ભાષામાંજ જોવામાં આવે છે માટે આ પ્રકરણમાં તે આદેશને ગણાવેલ નથી કારણ કે વ્યાકરણ મુખ્યત્વે કરીને પ્રાકૃતભાષાનું છે પ્રાકૃતમાં તો ऋतु વિગેરે શબ્દોના નીચે મુજબ પ્રયોગો થાય છે.।

रिऊ उऊ,

ऋतु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १४१ ॥ સૂત્રમાં સાધનીકા થએલ છે ત્યાં रिऊ થાય છે. બીજા પક્ષમાં ॥ ८ । १ । १३१ ॥ સૂત્રમાં उऊ થાય છે ત્યાં જોવું.।

रययं,

रजत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું रययं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

एअं,

एतद् શબ્દ સંસ્કૃત છે પ્રાકૃતમાં ॥८।१।११॥ સૂત્રથી અંત્યવ્યંજનનો લોપ થાય ત્યારે एत થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે एअ થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो मકાર થાય ॥ ८।१। २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે एअं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गओ,

गत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।१७७॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે गअ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે गओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

आगओ,

आगत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેને પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી आगओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

संपयं,

सांप्रत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી संप्रत થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે संपत થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે संपअ થાય ॥ ૮।૧।૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે संपय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે संपयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

जओ,

यतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यકારનો जકાર થાય ત્યારે जतः થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે जअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો डो થાય ત્યારે जओ થાય.।

तओ,

ततः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ સાધનિકા કરવી ત્યારે तओ રૂપ થાય.।

कयं,

कृत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૬ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય ત્યારે कत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે कअ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે कय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कयं રૂપ સિદ્ધ થાય।

हयं,

हत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે हय થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો म્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે हयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

हयासो,

हताश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે हआश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે हयाश થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર ત્યારે हयास થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે हयासो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सुओ,

श्रुत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सुत થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે सुअ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિનો डो થાય ત્યારે सुओ થાય.।

आकिई,

आकृति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૮ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે आकिति થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે आकिइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે आकिई રૂપ સિદ્ધ થાય.।

निव्वुओ,

निर्वृतः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય શેષ સાધનિકા ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રમાં જોઈ લેવી ત્યારે निव्वुअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે निव्वुओ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

ताओ,

तातः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે ताअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે ताओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कयरो,

कतरः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अવર્ણનો यકાર થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ત્યારે कयरः થાય ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે कयरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

दुइओ,

द्वितीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । १ । ९४ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઈ લેવું ત્યાં दुइओ રૂપ થાય છે. ।

इत्यादयः प्रयोगा भवन्ति । न पुनः (ऋ)उदू, रयदमित्यादि । क्वचिद् भावेऽपि व्यत्ययश्च ॥८।४।४४७॥ इत्येव सिद्धम् । दिही. इत्येतदर्थं तु धृतेर्दिहिः ॥८।२।१३१॥ इति वक्ष्यामः।

ઇત્યાદિ પ્રયોગો થાય છે પણ સં. ऋतुનું उदू અને रजतंનું रयदं એવા રૂપ ન થાય। અને કદાપિ ક્યાંક તેવા પ્રયોગો જોવામાં આવે તો ॥૮।४।४४७॥ સૂત્રથી ભાષાના નિયમો એક બીજાના એક બીજાને લાગે છે એ રીતે અદલો બદલો થાય છે એમ સમજવું અને दिही એવો પ્રયોગ જોવામાં આવે છે તેને માટે धृतेर्दिहिः એવું સૂત્ર આગળ કહેવામાં આવશે તે ॥ ૮ । २ । १३१ ॥ સૂત્રથી दिही પ્રયોગ સિદ્ધ થયો। માટે ऋत्वादिषुदः એવું સૂત્ર રચવાની આ પ્રકરણમાં જરૂર નથી. ।

सप्ततौ रः ॥ ८ । १ । २१० ॥

सप्ततौ तस्य रो भवति ।

અર્થ:—सप्तति શબ્દમાં રહેલા तકારનો रકાર થાય છે. ।

सत्तरी,

सप्तति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય ત્યારે सतति થાય ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે सत्तति થાય ॥ ८ । १ । २१० ॥ સૂત્રથી तકારનો रકાર થાય ત્યારે सत्तरि થાય ॥ ८ । ३ । १९ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે सत्तरी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

अतसी सातवाहने लः ॥ ८ ।१ । २११ ॥

अनयोस्तस्य लो भवति ।

અર્થ:—આ બે શબ્દોમાં तકારનો लકાર થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

अलसी,

अतसी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૧ ॥ સૂત્રથી તકારનો લકાર થાય ત્યારે अलसी થાય.।

सालाहणो सालवाहणो,

सातवाहन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૧ ॥ સૂત્રથી તકારનો લકાર થાય ત્યારે सालवाहन થાય ॥ ૮ ।૧। ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી વકારનો લોપ થાય ત્યારે ॥ ૮ । ૧ । ૮ ॥ સૂત્રમાં सालाहणो રૂપ સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું.। બીજા પક્ષમાં જ્યારે વકારનો લોપ ન થાય ત્યારે सालवाहणो રૂપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર કરવાથી.।

सालवाहणी भासा,

सालवाहणी भाषा એ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે सालवाहणी भासा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पलिते वा ॥ ८ । १ । २१२ ॥

पलिते तस्य लो वा भवति ।

અર્થ:—पलित શબ્દમાં तકારનો लકાર વિકલ્પે થાય છે.।

पलिलं पलिअं,

पलित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૨ ॥ સૂત્રથી तકારનો लકાર થાય ત્યારે पलिल થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે पलिअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पलिलं અને पलिअं રૂપો સિદ્ધ થાય.

पीते वो ले वा ॥ ८ । १ । २१३ ॥

पीते तस्य वो वा भवति स्वार्थलकारे परे ।

અર્થ:—पीत શબ્દમાં तકારનો वકાર વિકલ્પે થાય સ્વાર્થનો ल પ્રત્યય પર હોય તો.।

पीवलं पीअलं,

पीतल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૩ ॥ સૂત્રથી तકારનો वકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पीवल થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે પીઅલ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पीवलं અને पीअलं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

ल इति किम् લકાર ન હોય તો કેમ થાય તો पीअं થાય જેમકેઃ—
पीअं,

पीत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે पीअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पीअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

वितस्ति-वसति-भरत-कातर-मातुलिङ्गे हः ॥ ८ । १ । २१४ ॥

एषु तस्य हो भवति ।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં રહેલ તકારનો હકાર થાય છે.।

विहत्थी,

वितस्ति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રથી તકારનો હકાર થાય છે ત્યારે विहस्ति થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૫ ॥ સૂત્રથી स्तનો થકાર થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી થકાર બેવડો થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ થકારનો તકાર થાય ત્યારે विहत्थि થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે विहत्थी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वसही,

वसति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રથી તકારનો હકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वसही રૂપ સિદ્ધ થાય.।

बहुलाधिकारात् क्वचिन्न भवति। બહુલ અધિકાર હોવાથી ક્યાંક ન પણ થાય.।

वसई,

वसति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે वसइ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે वसई સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

भरहो,

भरत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રથી તકારનો હકાર થાય ત્યારે भरह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે भरहो રૂપ થાય.।

काहलो,

कातर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રથી તકારનો હકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે काहल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે काहलो રૂપ સિદ્ધ થાય।

माहुलिङ्गं,

मातुलिङ्गं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રથી તકારનો હકાર થાય ત્યારે माहुलिङ्ग થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે माहुलिङ्गं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

माउलु ,

આ પ્રયોગ તો मातुलुङ्ग શબ્દ ઉપરથી સિદ્ધ થએલ છે પણ मातुलिङ्ग ઉપરથી નહિ. સાધનિકા નીચે મુજબ मातुलुङ्ग સંસ્કૃત શબ્દ છે તેને ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય ત્યારે माउलुङ्ग થાય ॥ ૮ ।૩। ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય અને ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે माउलुङ्गं રૂપ સિદ્ધ થએલ છે.।

मेथि-शिथिर-शिथिल प्रथमे थस्य ढः ॥ ८ । १ । २१५ ॥

एषु थस्य ढो भवति ।

અર્થ:–આ શબ્દોમાં થકારનો ઢકાર થાય છે.।

हापवादः એટલે ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રનો અપવાદ છે માટે આટલા શબ્દોમાં થનો ह ન થાય પણ ढ થાય છે.।

मेढी,

मेथि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૫ ॥ સૂત્રથી થકારનો ઢકાર થાય ત્યારે मेढि થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે मेढी રૂપ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सिढिलो सिढिलो,

शिथिर शिथिल शબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૫ ॥ સૂત્રથી થકારનો ઢકાર થાય ત્યારે सिढिर-सिढिल થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે सिढिर અને सिढिल થાય ॥૮।૧।૨૫૮॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે सिढिल-सिढिल થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सिढिलो-सिढिलो રૂપ થાય ॥૮।૧।૮૧॥ સૂત્રમાં सिढिलं પણ સાધેલ છે ત્યાં જોવું.।

पढमो,

प्रथम શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૫ ॥ સૂત્રથી થકારનો ઢકાર થાય ત્યારે प्रढम રૂપ થાય ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पढम થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो આદેશ થાય ત્યારે पढमो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

निशीथ-पृथिव्यो र्वा ॥ ८ । १ । २१६ ॥

अनयोस्थस्य ढो वा भवति।

અર્થ:–આ બે શબ્દોમાં થકારનો ઢકાર વિકલ્પે થાય છે.।

निसीढो निसीहो,

निशीथ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે निसीथ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૬ ॥ સૂત્રથી થકારનો ઢકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે निसीढ અને ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી થકારનો હકાર થાય ત્યારે निसीह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે निसीढो અને निसीहो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पुढवी पुहवी,

पृथिवी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૬ ॥ સૂત્રથી થકારનો ઢકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે पृढिवी થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રથી આદિ ऋકારનો ઉકાર થાય ત્યારે पुढिवी થાય ॥૮।૧।૮૮॥ સૂત્રથી इકારનો अકાર થાય ત્યારે पुढवी રૂપ સિદ્ધ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૧ ॥ સૂત્રમાં पुहवी રૂપ સિદ્ધ કરેલ છે ત્યાં જોઈ લેવું એ पुढवी અને બીજા પક્ષમાં पुहवी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

दशन-दष्ट-दग्ध-दोला-दंड-दर-दाह-दंभ-दर्भ-कदन-दोहदे-दो वाडः ॥ ८ । १ ॥ २१७ ॥

एषु दस्य डो वा भवति।

આ શબ્દોમાં દકારનો ડકાર વિકલ્પે થાય છે.।

डसणं दसणं,

दशन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો ડકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે डशन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ત્યારે डसन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारનો णकार થાય ત્યારે डसण થાય પક્ષે दसण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૩ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે डसणं અને दसणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

डट्ठो दट्ठो,

दष्ट શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૧૭॥ સૂત્રથી દકારનો ડકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે डष्ट થાય ॥ ૮।૨।૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठकार થાય ત્યારે डठ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૧ ॥ સૂત્રથી ठकार બેવડો થાય ॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठकारनो टकार થાય ત્યારે डट्ठ અને પક્ષે दट्ठ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે डट्ठो અને दट्ठो રૂપ થાય.।

डड्ढो दड्ढो,

दग्ध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો વિકલ્પે ડકાર થાય ત્યારે डग्ध થાય ॥ ૮ । ૨ । ૪૦ ॥ સૂત્રથી ग्धनो ढ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ढकार બેવડો થાય ॥ ૮ ।૨। ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ढकारनो डकार થાય ત્યારે डड्ढ થાય બીજા પક્ષે दड्ढ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે डड्ढो અને दड्ढो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

डोला दोला,

दोला શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો વિકલ્પે ડકાર થાય ત્યારે डोला પક્ષે दोला રૂપ સિદ્ધ થાય.।

डण्डो दण्डो,

दण्ड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૭ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दकारनो डकार थाय त्यारे दण्ड थाय विकल्प होवाथी पक्षे दण्ड थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिनो डो थाय त्यारे डण्डो अने दण्डो थाय.।

दरो डरो, दाहो डाहो, डम्भो दम्भो,

दर दाह दम्भ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।१।२१७॥ सूत्रथी दकारनो डकार विकल्पे थाय त्यारे डर डाह डम्भ थाय ॥ ८।३। २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे डरो दरो, डाहो दाहो, डम्भो दम्भो रूपो सिद्ध थाय छे.।

डब्भो दब्भो,

दर्भ शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ ।२। ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे दभ थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी भकार बेवडो थाय पछी ॥ ८ । २ । ९० ॥ सूत्रथी पूर्व भकारनो बकार थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे दब्भो थाय पक्षे ॥ ८ । १ । २१७ ॥ सूत्रथी दकारनो डकार थाय त्यारे डब्भो रूप थाय एवी रीते दब्भो अने डब्भो रूपो थाय.।

कडणं कयणं,

कदन शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २१७ ॥ सूत्रथी दकारनो विकल्पे डकार थाय त्यारे कडन थाय ॥ ८ । १ । २२८ ॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय त्यारे कडण थाय बीजा पक्षमां ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी दकारनो लोप थाय त्यारे कअण थाय ॥ ८ । १ । १८० ॥ सूत्रथी अवर्णनो यकार थाय त्यारे कयण थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो मकार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे कडणं अने कयणं रूपो सिद्ध थाय.।

डोहलो दोहलो,

दोहद शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ११७ ॥ सूत्रथी दकारनो डकार विकल्पे थाय त्यारे डोहद अने दोहद थाय ॥८ । १ । १२१॥ सूत्रथी दकारनो लकार थाय त्यारे डोहल अने दोहल थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे डोहलो अने दोहलो सिद्ध थाय.।

दरशब्दस्य च भयार्थवृत्तेरेव भवति ।

दरदलिअ,

दर शब्दनो अर्थ भय थतो होय तोज दनो ड थाय अन्यत्र दरदलिअ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

दलित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય અને તેની પૂર્વે दर શબ્દ જોડવાથી दरदलिअ રૂપ થાય.।

दंश दहोः ॥ ८ । १ । २१८ ॥

अनयोर्धात्वोर्दस्य डो भवति ।

અર્થઃ—આ બે ધાતુના दકારનો डકાર થાય છે.।

डसइ डहइ,

दशति અને दहति ધાતુ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૮ ॥ સૂત્રથી दકારનો डકાર થાય ત્યારે डशति અને डहति થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે डसति અને डहति થાય ॥ ૮ ।૩। ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इ થાય ત્યારે डसइ અને डहइ રૂપો થાય.।

संख्या गद्गदे रः ॥ ८ । १ । २१९ ॥

संख्यावाचिनि गद्गदशब्दे च दस्य रो भवति ।

અર્થઃ-संख्या વાચી શબ્દ અને गद्गद શબ્દના दકારનો रકાર થાય છે.।

एआरह,

एकादश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે एआदश થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૧૯ ॥ સૂત્રથી दકારનો रકાર થાય ત્યારે एआरश થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૨ ॥ સૂત્રથી शકારનો हકાર થાય ત્યારે एआरह થાય.।

बारह,

द्वादश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે वादश થાય શેષં પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગે ત્યારે बारह રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तेरह,

त्रयोदश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૯ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં तेरह થાય છે.।

गग्गरं,

गद्गद શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી दકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

લોપ થાય ત્યારે गगद् થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી गકાર બેવડો થાય ત્યારે गग्गद् થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૯ ॥ સૂત્રથી द્કારનો रકાર થાય ત્યારે गग्गर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે गग्गरं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

तेद्दस,

अनादेरित्येव આદિભૂત ન હોય તો થાય तेदृश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે तेद्दस થાય.।

चउद्दह,

असंयुक्तस्येत्येव જોડાક્ષર વિના હોય તોજ થાય चतुर्दश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રમાં चउद्दह શબ્દ સાધેલ છે ત્યાં જોઈ લેવું.।

कदल्यामद्रुमे ॥ ८ । १ । २२० ॥

कदलीशब्दे अद्रुमवाचिनि दस्य रो भवति।

અર્થ:-कदली શબ્દનો અર્થ વૃક્ષ થતો ન હોય તો તેના दનો र થાય છે.।

करली,

कदली શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૦ ॥ સૂત્રથી दકારનો रકાર થાય ત્યારે करली થાય.।

अद्रुम इति किम्। વૃક્ષ વાચિ ન હોય તોજ થાય એમ કેમ? વૃક્ષ વાચિ હોય તો ન થાય જેમકે:-

कयली केली,

कदली શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે कयली રૂપ થાય.। कदल શબ્દ પૂર્વે ॥ ૮ । ૧ । ૧૬૭ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં केली જોઈ લેવું.।

प्रदीपि दोहदे लः ॥ ८ । १ । २२१ ॥

प्रपूर्वे दीप्यतौ धातौ, दोहदशब्दे च दस्य लो भवति।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થઃ–प्र ઉપસર્ગવાળા दीप् ધાતુ અને दोहद શબ્દના दકારનો લકાર થાય.।

पलीवेइ,

प्रदीपयति ધાતુ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पदीपयति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૧ ॥ સૂત્રથી દકારનો લકાર થાય ત્યારે पलीपयति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે पलीवयति થાય ॥ ૮ । ૩ । ૧૪૯ ॥ સૂત્રથી णिना થએલા अयने સ્થાને ए આદેશ થયો પછી ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिनो इ થવાથી पलीवेइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पलित्तं,

प्रदीप्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી ईनो इ થાય ત્યારે प्रदिप्त થાય । ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૧ ॥ સૂત્રથી દકારનો લકાર થાય ત્યારે पलिप्त થાય ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી પકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી તકાર બેવડો થાય ત્યારે पलित्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पलित्तं રૂપ થાય.।

दोहलो,

दोहद શબ્દની સાધનિકા ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૭ ॥ સૂત્રમાં જોઇ લેવી.

कदम्बे वा ॥ ८ । १ । २२२ ॥

कदम्ब शब्दे दस्य लो वा भवति।

અર્થઃ–कदम्ब શબ્દના દકારનો લકાર વિકલ્પે થાય છે.।

कलम्बो कयम्बो,

कदम्ब શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૨ ॥ સૂત્રથી દકારનો લકાર વિકલ્પે થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી દકારનો લોપ થાય ત્યારે कअम्ब થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अवर्णनो યકાર થાય ત્યારે कयम्ब થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે कलम्बो અને પક્ષે कयम्बो રૂપો થાય.।

दीपौ धो वा ॥ ८ । १ । २२३ ॥

दीप्यतौ धातौ दस्य धो वा भवति ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

અર્થઃ—दीप ધાતુના દકારનો ધકાર વિકલ્પે થાય છે.।

धिप्पइ दिप्पइ,

दीप्यते સંસ્કૃત ધાતુનું રૂપ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૨૩॥ સૂત્રથી દકારનો વિકલ્પે ધકાર થાય ત્યારે धीप्यते થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે धिप्यते થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે धिपते થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી પકાર બેવડો થાય ત્યારે धिप्पते પક્ષે दिप्पते થાય ॥ ૮ । ३ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી તેના સ્થાને इकार થાય ત્યારે धिप्पइ અને दिप्पइ રૂપો સિદ્ધ થાય.।

कदर्थिते वः ॥ ८ । १ । २२४ ॥

कदर्थित दस्य वो भवति ।

અર્થઃ—कदर्थित શબ્દમાં રહેલ દકારનો वकार થાય છે.।

कवट्टिओ,

कदर्थित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૪ ॥ સૂત્રથી દકારનો वकार થાય ત્યારે कवर्थित થાય ॥ ૮ । ૨ । ૨૯ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત र्थनो टकार થાય ત્યારે कवटित થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી टकार બેવડો થાય ત્યારે कवट्टित થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तकारनो લોપ થાય ત્યારે कवट्टिअ થાય ॥ ૮ । ३ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે कवट्टिओ થાય.।

ककुदे हः ॥ ८ । १ । २२५ ॥

ककुदे दस्य हो भवति ।

અર્થઃ—ककुद શબ્દમાં રહેલ દકારનો हकार થાય છે.।

कउहं,

ककुद શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી કકારનો લોપ થાય ત્યારે कउद થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૫ ॥ સૂત્રથી દકારનો હકાર થાય ત્યારે कउह થાય પછી ॥ ૮ । ३ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો मकार થાય અને ॥ ૮ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मकारनो અનુસ્વાર થાય ત્યારે कउहं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

निषधे धो ढः ॥ ८ । १ । २२६ ॥

निषधे धस्य ढो भवति ।

અર્થ:-निषध શબ્દમાં રહેલ धકારનો ढકાર થાય છે.।

निसढो,

निषध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २२६ ॥ સૂત્રથી धકારનો ढકાર થાય ત્યારે निसढ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે निसढो રૂપ થાય છે.।

वौषधे ॥ ८ । १ । २२७ ॥

औषधे धस्य ढो वा भवति ।

અર્થ:-ओषध શબ્દમાં રહેલ धનો ढકાર વિકલ્પે થાય છે.।

ओसढं ओसहं,

ओषध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २२७ ॥ સૂત્રથી धકારનો ढકાર થાય ત્યારે ओसढ થાય પક્ષે ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે ओसह થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्નો અનુસ્વાર થાય ત્યારે ओसढं પક્ષે ओसहं થાય.।

नो णः ॥ ८ । १ । २२८ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेर्नस्य णो भवति ।

અર્થ:-સ્વર થકી પર, અસંયુક્ત અને આદિભૂત ન હોય એવા नકારનો णકાર થાય.।

कणयं,

कनक શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २२८ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે कणक થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી क્કારનો લોપ થાય પછી ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી अवर्णनो यકાર થાય ત્યારે कणय થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कणयं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मयणो,

मदन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા છે ત્યાં જોવું.।

वयणं,

वचन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી चકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે वयन થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે वयण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वयणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

नयणं,

नयन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રમાં આપેલ છે ત્યાં જોઈ લેવું.।

माणइ,

मानति સંસ્કૃત ધાતુનું રૂપ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮ । ૧ । ૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે माणति થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिना સ્થાને इ થાય ત્યારે माणइ થાય.। आर्षे આર્ષમાં તો आरनालं। अनिलो। अनलो। આ પ્રયોગમાં ननो णકાર થતો નથી.।

वादौ ॥ ८ । १ । २२९ ॥

असंयुक्तस्यादौ वर्तमानस्यनस्य णो वा भवति।

અર્થ:—જોડાક્ષર વિના આદિ રહેલ नકારનો णકાર વિકલ્પે થાય છે.।

णरो नरो,

नर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૯ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે णर અને नर થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिनो डो થાય ત્યારે णरो અને नरो થાય.।

णई नई,

नदी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૯ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે णदी થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે णई અને વિકલ્પ પક્ષમાં नई રૂપ સિદ્ધ થાય.।

णेइ नेइ,

नी સંસ્કૃત ધાતુ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૨૩૭ ॥ સૂત્રથી ગુણ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે નીનો ને થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી તિના સ્થાને इ થાય ત્યારે नेइ થાય ॥૮।૧।૨૨૯॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે णेइ થાય.।

असंयुक्तस्येत्येव જોડાક્ષર વિના એમ કહ્યું છે માટે

न्याय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે नाय થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે नाअ થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે नाओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

निम्ब-नापिते-ल-ण्हं वा ॥ ८ । १ । २३० ॥

अनयोर्नस्य ल. ण्ह इत्येतौ वा भवतः ।

અર્થ:—આ શબ્દોમાંના नકારનો ल અને ण्ह એવા બે આદેશો વિકલ્પે થાય છે.।

लिम्बो निम्बो,

निम्ब શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૦ ॥ સૂત્રથી नકારનો लકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે लिम्ब અને निम्ब થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે लिम्बो અને निम्बो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

ण्हाविओ नाविओ,

नापित શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૦ ॥ સૂત્રથી नકારનો ण्ह થાય ત્યારે ण्हापित થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે ण्हावित થાય અને नावित ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૭ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે ण्हाविअ અને વિકલ્પે પક્ષે नाविअ થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે ण्हाविओ અને नाविओ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

पो वः ॥ ८ । १ । २३१ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेः पस्य प्रायो वो भवति ।

અર્થ:—સ્વરથકી પર, જોડાક્ષરવર્જિત, આદિભૂત ન હોય એવા पકારનો वકાર પ્રાયે થાય.।

सवहो,

शपथ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सपथ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે सवथ થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

त्यारे सवह थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सवहो रुप सिद्ध थाय.।

सावो,

शाप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय पछी ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे साव थाय॥८।३।२॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे सावो रुप थाय.।

उवसग्गो,

उपसर्ग शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे उवसर्ग थाय ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे उवसग थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ सूत्रथी गकार बेवडो थाय त्यारे उवसग्ग थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे उवसग्गो रुप सिद्ध थाय.।

पईवो,

प्रतीप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । २ । ७९ ॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय त्यारे पतीप थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे पईप थाय ॥ ८ । १ । १३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे पईव थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे पईवो रुप सिद्ध थाय.।

कासवो,

काश्यप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ७८ ॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे काशप थाय ॥ ८ । १ । २६० ॥ सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे त्यारे कासप थाय ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे कासव थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे कासवो रुप थाय.।

पावं,

पाप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे पाव थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय ॥८।१।२३॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे पावं रुप थाय.।

उवमा,

उपमा शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

पकारनो वकार थाय त्यारे उवमा रूप सिद्ध थाय.।

कविलं,

कपिल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे कविल थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिनो मूकार थाय ॥८।१।२३॥ सूत्रथी मूकारनो अनुस्वार थाय त्यारे कविलं रूप थाय.।

कुणवं,

कुणप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे कुणव थाय शेषं पूर्ववत् कुणवं रूप सिद्ध थाय.।

कलावो,

कलाप शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय पछी ॥ ८ । ३ । २ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे कलावो रूप सिद्ध थाय.।

कवालं,

कपाल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे कवाल थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ सूत्रथी सिना स्थाने मूकार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ सूत्रथी मूकारना स्थाने अनुस्वार थाय त्यारे कवालं रूप सिद्ध थाय.।

महिवालो,

महीपाल शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । ४ ॥ सूत्रथी ह्रस्व थाय पछी ॥८।१।२३१॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे महिवाल थाय ॥८।३।२॥ सूत्रथी सिना स्थाने डो थाय त्यारे महिवालो रूप सिद्ध थाय.।

गोवइ,

गोपति शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥ ८ । १ । २३१ ॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे गोवति थाय ॥ ८ । १ । १७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे गोवइ थाय.।

तवइ,

तप् धातु संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।४।२३९॥ सूत्रथी अ उमेरी ॥८।३।१३९॥ सूत्रथी तिनो इकार करवाथी तपइ थाय ॥८।१।२३१॥ सूत्रथी पकारनो वकार थाय त्यारे तवइ रूप सिद्ध थाय छे.।

स्वरादित्येव स्वर थकी पर होय तोज थाय.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

कम्पइ,

कम्प् धातु संस्कृत છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । ४ । २३१ ॥ સૂત્રથી अ ઉમેરાય ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી તેના સ્થાને इ કાર થાય ત્યારે कम्पइ રૂપ સિદ્ધ થાય. । અહીં पस्वरनी પછી નથી માટે તેનો व ન થયો.

असंयुक्तस्येत्येव જોડાક્ષર વિના હોય તોજ થાય.

अप्पमत्तो,

अप्रमत्त શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रकारनो લોપ થાય ત્યારે अपमत्त થાય ॥८।२। ८९॥ સૂત્રથી पकार બેવડો થાય ત્યારે अप्पमत्त થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે अप्पमत्तो થાય.। અહીં प्प એ જોડેલ અક્ષર હોવાથી તેનો व ન થયો.। अनादेरित्येव આદિ ન હોય ન હોય તોજ થાય માટે આદિ पकारनो वकार થાય નહિ જેમકે:—

सुहेण पढइ,

सुखेन पठति સંસ્કૃત વાક્ય છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી खकारनो हकार થાય ત્યારે सुहेन થાય ॥८।१।२२८॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે सुहेण થાય पठति શબ્દના ठकारनो ढकार થાય તે ॥८।१।१९९॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં पढइ થાય છે.।

प्राय इत्येव મૂલમાં प्रायः નું ગ્રહણ છે તેથી કોઈ ઠેકાણે ન પણ થાય જેમકે:—

कई रिऊ,

कपि અને रिपु શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી पकारनो લોપ થાય પછી ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય कई અને रिऊ સિદ્ધ થાય. ।

एतेन पकारस्य प्राप्तयोर्लोपवकारयोर्यस्मिन् कृते श्रुतिसुखमुत्पद्यते स तत्रकार्यः ।

આ વડે કરીને पकारनो લોપ થાય અને वकार પણ થાય એ બંનેની પ્રાપ્તિમાં જ્યાં શ્રવણને સુખ ઉત્પન્ન થાય ત્યાં તે કરવો એટલે કે જ્યાં पकारनो वकार કરવાથી શબ્દ કર્ણપ્રિય થતો હોય ત્યાં वकार કરવો અને જ્યાં पकारनो લોપ કરવાથી શબ્દ કર્ણપ્રિય થતો હોય ત્યાં લોપ કરવો અમુક પ્રયોગમાં અમુકજ થાય એવો ખાસ નિયમ નથી પણ મહાકવિના પ્રયોગોને અનુસારે વ્યવસ્થા કરી લેવી.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

पाटि-परुष-परिघि-परिखा-पनस-पारिभद्रे फः ॥८।१।२३२॥

ण्यन्ते पटिधातौ परुषादिषु च पस्य फो भवति।

અર્થ:—णि પ્રત્યય અન્તવાળા पटि ધાતુ અને परुष વિગેરે શબ્દોના पકારનો फકાર થાય છે.।

फालेइ फाडेइ,

पाटयति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૮ ॥ માં જોવું ત્યાં સાધનિકા થએલ છે.।

फरुसो,

परुष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૨ ॥ સૂત્રથી पકારનો फકાર થાય ત્યારે फरुष થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે फरुस થાય પછી ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે फरुसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

फलिहो फलिहा,

परिघ અને परिखा શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૩૨॥ સૂત્રથી पકારનો फકાર થાય ત્યારે फरिघ અને परिखा થાય ॥૮।૧।૨૫૪॥ સૂત્રથી रકારનો लકાર થાય ત્યારે फलिघ અને फलिखा થાય ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી घકાર અને खકારનો हકાર થાય ત્યારે फलिह અને फलिहा થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે फलिहो રૂપ થાય એવી રીતે फलिहो અને फलिहा રૂપો સિદ્ધ થાય.।

फणसो,

पनस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૨ ॥ સૂત્રથી पકારનો फકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે फणस થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે फणसो થાય.।

फालिहद्दो,

पारिभद्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૨ ॥ સૂત્રથી पકારનો फકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી रકારનો लકાર થાય ત્યારે फालिभद्र થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે फालिहद्र થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી दકાર બેવડો થાય ત્યારે फालिहद्द થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે फालिहद्दो સિદ્ધ થાય.

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

प्रभूते वः ॥ ८ । १ । २३३ ॥

प्रभूते पस्य वो भवति ।

અર્થઃ—પ્રભૂત શબ્દમાં રહેલ પકારનો વકાર થાય છે.।

वहुत्तं,

प्रभूत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૩ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે वभूत થાય ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી મકારનો હકાર થાય ત્યારે वहूत થાય ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી તકાર બેવડો થાય ત્યારે वहूत्त થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી ऊકાર હ્રસ્વ થાય ત્યારે वहुत्त થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્‌કાર થાય પછી ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वहुत्तं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

नीपापीडे मो वा ॥ ८ । १ ॥ २३४ ॥

अनयोः पस्य मो वा भवति ।

અર્થઃ—આ બે શબ્દોમાંના પકારનો મકાર વિકલ્પે થાય છે.।

नीमो नीवो,

नीप શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૪ ॥ સૂત્રથી પકારનો વિકલ્પે મકાર થાય ત્યારે नीम થાય અને પક્ષે ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે नीव થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે नीमो અને नीवो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

आमेलो आवेडो,

आपीड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૦૫ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું.।

पापर्द्धौ रः ॥ ८ । १ । २३५ ॥

पापर्द्धावपदादौ पकारस्य रो भवति ।

અર્થઃ–પદની આદિ ન હોય તેવા पापर्द्धि શબ્દના પકારનો રકાર થાય છે.।

पारद्धी,

पापर्द्धि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૫ ॥ સૂત્રથી બીજા પકારનો રકાર થાય ત્યારે पारर्द्धि થાય ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય ત્યારે पारद्धि થાય પછી ॥ ૮ ।૩। ૧૯ ॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે पारद्धी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

फो भ. हौ ॥ ८ । १ । २३६ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेः फस्य भ.हौ भवतः ।

અર્થ:—સ્વરથકી પર જોડાક્ષર વિના અને આદિ ન હોય એવા શબ્દોમાંના फનો भકાર થાય છે क्वचित् भः કોઈ વખત भકાર થાય છે.। रेभो,

रेफ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો भકાર થાય ત્યારે रेभ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે रेभो રૂપ થાય.।

सिभा,

शिफा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सिफा થાય ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો भકાર થાય ત્યારે सिभा સિદ્ધ થાય क्वचित्तु हः કોઇ વખત हકાર થાય.।

मुत्ताहलं,

मुक्ताफल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો हકાર થાય ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી क्કારનો લોપ થાય ત્યારે मुताहल થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે मुत्ताहल થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય પછી ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે मुत्ताहलं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

क्वचिदुभावपि કોઈ વખત બંને પણ થાય.।

सभलं सहलं,

सफल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।२३६॥ સૂત્રથી फકારનો भકાર અને हકાર બંને થાય ત્યારે सभल અને सहल થાય ॥ ८ ।३। २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म्કાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सभलं અને सहलं રૂપ થાય.।

सेभालिआ सेहालिआ,

सेफालिका શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય પછી ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો भકાર અને हકાર થાય ત્યારે सेभालिका અને सेहालिका થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય ત્યારે सेभालिआ અને सेहालिआ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सभरी सहरी,

शफरी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય. પછી ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો भકાર અને हકાર થાય. ત્યારે सभरी અને सहरी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

गुभइ गुहइ,

गुफति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३६ ॥ સૂત્રથી फકારનો भકાર અને हકાર થાય ત્યારે गुभति અને गुहति થાય. ॥ ८ ।३। १३९ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इ થાય ત્યારે गुभइ અને गुहइ થાય.।

स्वरादित्येव गुंफइ મૂલમાં સ્વર થકી પર એમ કહ્યું છે માટે गुंफतिનું गुंफइ થાય.।

असंयुक्तस्येत्येव पुप्फं જોડાક્ષર વિના એમ કહ્યું છે માટે पुष्पं તેનું पुप्फं રૂપ થાય.।

अनादेरित्येव આદિભૂત ન હોય તો થાય એમ કહ્યું છે તેથી સંસ્કૃતમાં तिष्ठति फणो તેનું चिट्ठइ फणी એવું રૂપ થાય.। प्राय इत्येव। प्रायः એ ગ્રહણ કર્યું છે તેથી સંસ્કૃતમાં कृष्ण फणी તેનું कसण फणी એવું રૂપ થાય છે.।

बो वः ॥ ८ । १ । २३७ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेर्बस्य वो भवति।

અર્થઃ—સ્વર થકી પર જોડાક્ષર વિના અને આદિભૂત ન હોય એવા बકારનો वકાર થાય.।

अलाबू अलाऊ,

अलाबू શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३७ ॥ સૂત્રથી बકારનો वકાર થાય ત્યારે अलावू થાય. પક્ષે ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે अलाऊ થાય.।

सवलो,

शबल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३७ ॥ સૂત્રથી बકારનો वકાર થાય ત્યારે सवल થાય. ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सवल થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सवलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

बिसिन्या भः ॥ ८ । १ । २३८ ॥

बिसिन्यां बस्य भो भवति।

અર્થઃ–बिसिनी શબ્દમાં बકારનો भકાર થાય છે.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

भिसिणी,

बिसिनी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૮ ॥ સૂત્રથી बकारनो मकार થાય ત્યારે भिसिनी થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય ત્યારે भिसिणी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

स्त्रीलिङ्गनिर्देशादिह न भवति–बिसिनी એવો સ્ત્રીલિંગનો ઉચ્ચાર કરીને આદેશ કરેલો છે. તેથી આ ઠેકાણે ન થાય बिस-तन्तु पेलवाणं થાય बिस-तन्तु पेलवानां સંસ્કૃત છે ॥ ૮ । ૩ । ૬ ॥ સૂત્રથી आम्नो ण થાય પછી ॥ ૮।૩।૧૨ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે बिस-तन्तु-पेलवाण થાય ॥૮।૧।૨૭॥ સૂત્રથી અન્તમાં અનુસ્વાર થાય ત્યારે बिस-तन्तु-पेलवाणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कबन्धे मयौ ॥ ८ । १ । २३९ ॥

कबन्धे बस्य म-यौ भवतः।

અર્થ:–कबन्ध શબ્દમાં રહેલ बकारनो मकार અને यकार થાય છે.।

कमन्धो कयन्धो,

कबन्ध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૯ ॥ સૂત્રથી बकारनो मकार અને यकार થાય ત્યારે कमन्ध અને कयन्ध થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિનો डो થાય ત્યારે कमन्धो ને कयन्धो થાય.।

कैटभे भो वः ॥ ८ । १ । २४० ॥

कैटभे भस्य वो भवति।

कैटभ શબ્દના भकारनो वकार થાય છે.।

केढवो,

कैटभ શબ્દ ॥ ૮ । ૧ । ૧૯૬ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું केढवो રૂપ થાય.।

विषमे मो ढो वा ॥ ८ । १ । २४१ ॥

विषमे मस्य ढो वा भवति।

અર્થ:–विषम શબ્દમાં રહેલ मकारनो ढकार વિકલ્પે થાય છે.।

विसढो विसमो,

विषम શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી षकारनो सकार થાય ત્યારે विसम થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૧ ॥ સૂત્રથી मकारनो ढकार વિકલ્પે થાય ત્યારે विसढ અને विसम થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે विसढो અને विसमो રૂપ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

मन्मथे वः ॥ ८।१।२४२ ॥

मन्मथे मस्य वो भवति।

અર્થ:-मन्मथ શબ્દમાંના મકારનો વકાર થાય છે.।

वम्महो,

मन्मथ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૨ ॥ સૂત્રથી મકારનો વકાર થાય છે ત્યારે वन्मथ થાય. ॥૮।૨।૬૧॥ સૂત્રથી न्मनो મકાર થાય ત્યારે वमथ થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી મકાર બેવડો થાય ત્યારે वम्मथ થાય ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી થકારનો હકાર થાય ત્યારે वम्मह થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે वम्महो રૂપ થાય।

वाभिमन्यौ ॥ ८।१।२४३ ॥

अभिमन्युशब्दे मो वो वा भवति।

अभिमन्यु શબ્દમાં રહેલ મકારનો વકાર વિકલ્પે થાય છે।

अहिवन्नू-अहिमन्नू

अभिमन्यु શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ભકારનો હકાર થાય પછી । ૮ । ૧ । ૨૪૩ । સૂત્રથી મકારનો વકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે अहिवन्यु અને अहिमन्यु થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૭ ॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે अहिवनु અને अहिमनु થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ન કાર બેવડો થાય ત્યારે अहिवन्नु અને अहिमन्नु થાય. ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે अहिवन्नू અને अहिमन्नू રૂપ સિદ્ધ થાય।

भ्रमरे सो वा ॥ ८।१।२४४ ॥

भ्रमरे मस्य सो वा भवति।

અર્થ:—भ्रमर શબ્દમાં રહેલ મકારનો स વિકલ્પે થાય।

भसलो-भमरो,

भ्रमर શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૯ ॥ સૂત્રથી રકારનો લોપ થાય પછી ॥ ॥૮।૧।૨૪૪॥ સૂત્રથી મકારનો સકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે भसर અને भमर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે भसल અને भमर થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે भसलो અને भमरो રૂપો થાય.।

आदेर्यो जः ॥८।१।२४५॥

पदादेर्यस्य जो भवति ।

અર્થ:—પદની આદિમાં રહેલ યકારનો જકાર થાય છે. ।

जसो–जमो–जाइ,

यशस्–यम–याति સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૯ ॥ સૂત્રથી યકારનો જકાર થાય ત્યારે जशस्–जम–जाति થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૧ ॥ સૂત્રથી અંત્ય स्કારનો લોપ થાય અને ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે जसो રૂપ થાય. ।

जम શબ્દને ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે जमो થાય છે.।

जातिने ॥ ૮ । ૩ । ૧૩૨ ॥ સૂત્રથી તિના સ્થાને इ થાય ત્યારે जाइ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

आदेरिति किम् ? પદની આદિમાં હોય તો એમ શા માટે ? જો એમ ન હોય તો ન થાય જેમકે:—

अवयवो.

अवयव શબ્દનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિનો डो થાય ત્યારે अवयवो રૂપ સિદ્ધ થાય ત્યાં જકાર ન થાય.।

विणओ

विनय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી નકારનો ણકાર થાય ત્યારે विणय થાય. ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી યકારનો લોપ થાય ત્યારે विणअ થાય. ॥ ૮ ।૩। ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય. ત્યારે विणओ રૂપ સિદ્ધ થાય. । बहुलाधिकारात्सोपसर्गस्यानादेरपि બહુલ અધિકાર હોવાથી ઉપસર્ગ સહીત હોવાથી પદની આદિમાં ન હોય તો પણ થાય. જેમકે:—

संजमो-संजोगो,

संयम અને संयोग શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૨૪૯ ॥ સૂત્રથી યકારનો જકાર થાય ત્યારે संजम અને संजोग થાય પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે संजमो–संजोगो થાય ।

अवजसो,

अपयशस् શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૯ ॥ સૂત્રથી યકારનો જકાર થાય ત્યારે अपजशस् થાય ॥ ૮ ।૧। ૨૩૧ ॥ સૂત્રથી પકારનો વકાર થાય ત્યારે अवजशस् થાય ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી શકારનો સકાર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય ત્યારે अवजसस् થાય પછી ॥ ८ । १ । ११ ॥ સૂત્રથી स्‌કારનો લોપ થાય ત્યારે अवजस થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે अवजसो રૂપ થાય.। क्वचिन्न भवति કોઈ વખત ન પણ થાય.।

पओओ,

જેમકે:—प्रयोग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पयोग થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય અને गકારનો લોપ થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે पओओ રૂપ થાય.।

आर्षे लोपोऽपि આર્ષમાં આદિ यકારનો લોપ પણ થાય છે.।

अहक्खायं,

यथाख्यात શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં आर्षे यકારનો લોપ થાય ત્યારે अथाख्यात થાય ॥ ८ । १ । १८७ ॥ સૂત્રથી थકારનો हકાર થાય ત્યારે अहाख्यात થાય પછી ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે अहख्यात થાય ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે अहखात થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી खકાર બેવડો થાય પછી ॥८।२।९०॥ સૂત્રથી પૂર્વ खકારનો कકાર થાય ત્યારે अहक्खात થાય ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય પછી ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે अहक्खाय થાય ॥८।३।२५॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય ॥८।१।२३॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે अहक्खायं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

अहाजायं,

यथाजात શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં પૂર્વવત્ થાય ત્યારે अहाजायं રૂપ થાય.।

युष्मद्यर्थपरे तः ८ । १ । २४६ ॥

युष्मच्छब्देऽर्थपरे यस्य तो भवति ।

અર્થ:—युष्मद् શબ્દનો અર્થ તું તમે થતો હોય તો તેના यनो त થાય છે.।

तुम्हारिसो,

युष्मादृश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २४६ ॥ સૂત્રથી यકારનો तકાર થાય ત્યારે तुष्मादृश થાય. ॥ ८ । २ । ७४ ॥ સૂત્રથી ष्मनो म्ह થાય ત્યારે तुम्हादृश થાય. ॥ ८ । १ । १४२ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો रिકાર આદેશ થાય ત્યારે तुम्हादृिश થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી दકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

લોપ થાય ત્યારે तुम्हारिश થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે तुम्हारिस થાય. ॥ ૮ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે तुम्हारिसो થાય. ।

तुम्हकेरो,

युष्मदीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૬ ॥ સૂત્રથી यકારનો तકાર થાય ત્યારે तुष्मदीय થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી ष्मનો म्ह થાય ત્યારે तुम्हदीय થાય. ॥ ૮ । ૨ । ૧૪૭ ॥ સૂત્રથી इदम् અર્થના પ્રત્યયનો केर આદેશ થાય ત્યારે तुम्हकेर થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે तुम्हकेरो રૂપ થાય. ।

अर्थे पर इति किम् ? युष्मद् શબ્દનો તું કે તમે અર્થ થતો હોય તોજ આદી यનો तકાર થાય પણ જો એ અર્થ ન થતો હોય તો तકાર થાય નહિ જેમકેઃ—

जुम्हदम्ह पयरणं,

युष्मदस्मत् प्रकरण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૫ ॥ સૂત્રથી यકારનો जકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી ष्म અને स्मનો म्ह થાય ત્યારે जुम्हदम्ह થાય प्रकरण તેનું ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧। ૧૭૭॥ સૂત્રથી क્કારનો લોપ થાય ત્યારે पअरण થાય ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી अवर्णનો यકાર થાય ત્યારે जुम्हदम्हपयरण થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮।૧।૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે जुम्हदहम्ह पयरणं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

यष्टयां लः ॥ ८ । १ । २४७ ॥

यष्टयां यस्य लो भवति ।

અર્થઃ—यष्टि શબ્દમાં રહેલ यકારનો लકાર થાય છે.।

लट्ठी,

यष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૭ ॥ સૂત્રથી यકારનો लકાર થાય ત્યારે लष्टि થાય ॥ ૮ । ૨ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી ष्टનો ठકાર થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ॥ ૮ । ૨ । ૯૦ ॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે लट्ठी થાય ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે लट्ठी રૂપ થાય છે.।

वेणुलट्ठी,

वेणुयष्टिનું પણ પૂર્વવત્ वेणुलट्ठी રૂપ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

उच्छु-लट्ठी,

इक्षुयष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં इक्षु શબ્દ ॥ ૮ । ૧ । ૧૯ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં उच्छु થાય અને यष्टि પૂર્વવત્ સાધવો ત્યારે उच्छुलट्ठी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

महुलट्ठी,

मधुयष्टि શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ ।૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી ધકારનો હકાર થાય ત્યારે महु થાય અને यष्टि પૂર્વવત્ ત્યારે महुलट्ठी રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

वोत्तरीयानीय-तीय-कृद्ये ज्जः ॥ ८ । १ । २४८ ॥

उत्तरीयशब्दे अनीयतीयकृद्यप्रत्ययेषु च यस्य द्विरुक्तो जो वा भवति।

અર્થ:—उत्तरीय શબ્દમાં અને अनीय-तीय તથા કૃદંતના य પ્રત્યયનો વિકલ્પે બેવડો जકાર થાય. ।

उत्तरिज्जं उत्तरीयं,

उत्तरीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો બેવડો जકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે उत्तरीज्ज થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે उत्तरिज्ज થાય. પક્ષે उत्तरिय રહે. ॥ ૮ । ३ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिनो म्કાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨३ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે उत्तरिज्जं અને उत्तरीयं રૂપ થાય. ।

अनीय પ્રત્યયોનાં ઉદાહરણો:—

करणिज्जं करणीयं,

करणीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૪૮ ॥ સૂત્રથી यકારનો બેવડો जકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે करणीज्ज થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે करणिज्ज પક્ષે करणीय શેષં પૂર્વવત્ करणिज्जं અને करणीयं રૂપો થાય. ।

विम्हयणिज्जं, विम्हयणीयं,

विस्मयनीयं શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૪ ॥ સૂત્રથી स्मनो म्ह થાય ત્યારે विम्हयनीय થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે विम्हयणीय થાય. શેષં પૂર્વવત્ विम्हयणिज्जं-विम्हयणीयं ।

जवणिज्जं-जवणीअं,

यापनीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૪ । ૪૦ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S.   Jin Gun Aaradhak Trust

यापनो जव थाय. ॥૮।१।२२८॥ સૂત્રથી નકારનો णકાર થાય ત્યારે जवणीय થાય ॥ ૮ । १ । २४८॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય. ત્યારે जवणीज्ज थाय ॥ ८ । १ । ८४ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે जवणिज्ज થાય પક્ષે जवणीय ॥ ૮ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. ॥ ૮।१।२३ ॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે जवणिज्जं અને ॥ ૮ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ કરી પૂર્વવત્ સૂત્રો લગાડવાથી जवणीअं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

तीय પ્રત્યયનાં ઉદાહરણોઃ—

विइज्जो–वीओ,

द्वितीय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७७ ॥ સૂત્રથી द્કારનો લોપ થાય. ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય. विईय થાય. ॥ ૮।१।२४८॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો થાય. ત્યારે विईज्ज થાય. ॥ ८।१।८४॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે विइज्ज ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી સિંના સ્થાને डो થાય. ત્યારે विइज्जो રૂપ થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮।२।७७ ॥ સૂત્રથી द્કાર લોપ થાય, ॥ ૮।१।१७७॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય અને समानानां तेन दीर्घः એ સૂત્રથી वीय થાય પછી ॥૮।१।१७७॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે वीअ થાય. ॥૮।३।२॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે वीओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

कृद्य–કૃદંતના य પ્રત્યયનાં ઉદાહરણઃ—

पेज्जा–पेआ,

पेया શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २४८॥ સૂત્રથી जકાર બેવડો यકારનો થાય ત્યારે पेज्जा રૂપ થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮।१।१७७ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે पेआ રૂપ થાય.

छायायां होऽकान्तौ वा ॥ ८ । १ । २४९ ॥

अकान्तौ वर्तमाने छायाशब्दे यस्य हो वा भवति ।

અર્થઃ–જેનો અર્થ કાન્તિ ન થતો હોય એવા छाया શબ્દના यનો हકાર વિકલ્પે થાય.।

वच्छस्स छाही वच्छस्स छाया,

वृक्षस्य छाया શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२६ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો अકાર થાય. ત્યારે वक्षस्य छाया થાય ॥૮।२।१७॥ સૂત્રથી क्षનો छકાર થાય ત્યારે वछ થાય. ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી छકાર બેવડો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

थाय. ॥ ८ । २ । ९० ॥ સૂત્રથી પૂર્વ છકારનો ચકાર થાય ત્યારે वच्छ થાય. ॥ ८ । ३ । १० ॥ સૂત્રથી ङस्‌ના સ્થાને स्स થાય ત્યારે वच्छस्स થાય. ॥ ८ । २ । २४९ ॥ સૂત્રથી छायाના यકારનો हકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે छाह થાય. ॥ ८ । ३ । ३४ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે સ્ત્રી લિંગે ङी થાય ત્યારે छाही થાય ત્યારે वच्छस्सछाही પક્ષે वच्छस्सछाया સિદ્ધ થાય. ।

आतपाभावः અહીં છાયા એટલે તડકાનો અભાવ એવો અર્થ છે. ।

सच्छाहं सच्छायं,

सच्छाय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ચાલતા સૂત્રથી यકારનો हકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે सच्छाह અને सच्छाय થાય. ॥ ८ ।३। २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म्‌કાર થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सच्छाहं અને सच्छायं રૂપો થાય. ।

अकान्ताविति किम्? कान्ति અર્થ થતો હોય તો ન થાય એમ કહેલ છે માટે જ્યાં छाया શબ્દનો અર્થ કાંતિ એવો થતો હોય ત્યાં यકારનો हકાર ન થાય જેમકે:—

मुहच्छाया,

मुखच्छाया શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १८० ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ત્યારે मुहच्छाया એમને એમ રહે, એટલે મુખની કાંતિ એવો અર્થ થાય છે માટે यકારનો हકાર ન થાય. कान्तिरित्यर्थः

डाह वौ कतिपये ॥ ८ । १ । २५० ॥

कतिपये यस्य डाह व इत्येतौ पर्यायेण भवतः ।

અર્થ:—कतिपय શબ્દના यને સ્થાને અનુક્રમે डाह અને व એવા આદેશો થાય છે. ।

कइवाहं कइअवं,

कतिपय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે कइपय થાય. ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે कइवय થાય. ॥ ८ । १ । २५० ॥ સૂત્રથી डाह થાય ત્યારે कइवाह થાય. બીજા પક્ષમાં ॥ ८ । १ । १७७ ॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય પછી ॥ ८ । १ । २५० ॥ સૂત્રથી यકારનો वકાર થાય ત્યારે कइअव થાય. ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી સિનો म्‌કાર થાય. ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कइवाहं અને कइअवं રૂપો થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

किरि भेरे रो डः ॥८।१।२५१॥

अनयो रस्य डो भवति । અર્થ:—આ બે શબ્દોના રકારનો ડકાર થાય છે.।
किडी भेडो,

किरि અને भेर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૫૧॥ સૂત્રથી રકારનો ડકાર થાય ત્યારે किडि અને भेड થાય. ॥૮।૩।૧૯॥ સૂત્રથી અંત્યસ્વર દીર્ઘ થાય ત્યારે किडी થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે भेडो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

पर्याणे डा वा ॥८।१।२५२॥

पर्याणे रस्य डा इत्यादेशो वा भवति ।

અર્થ:—पर्याण શબ્દમાં રહેલ રકારનો डा આદેશ વિકલ્પે થાય છે.।
पडायाणं पल्लाणं,

पर्याण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૫૨॥ સૂત્રથી રકારનો डा આદેશ થાય ત્યારે पडायाण થાય. બીજા પક્ષમાં ॥૮।૨।૬૮॥ સૂત્રથી र्यनो ल्ल થાય ત્યારે पल्लाण થાય. ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો મ્કાર થાય. ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી મ્કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पडायाणं અને पल्लाणं થાય.।

करवीरे णः ॥८।१॥२५३॥

करवीरे प्रथमस्य रस्य णो भवति ।

અર્થ:—करवीर શબ્દના પ્રથમ રકારનો णકાર થાય છે.।
कणवीरो

करवीर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૫૩॥ સૂત્રથી રકારનો णકાર થાય ત્યારે कणवीर થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે कणवीरो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

हरिद्रादौ लः ॥८।१।२५४॥

हरिद्रादिषु शब्देषु असंयुक्तस्य रस्य लो भवति ।

અર્થ:—हरिद्रादिમાં રહેલ અસંયુક્ત રકારનો લકાર થાય છે.।
हलिद्दी,

हरिद्रा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૫૪॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે हलिद्रा થાય ॥૮।૨।૮૦॥ સૂત્રથી द्रनो રકાર

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

વિકલ્પે લોપાય ત્યારે हलिदा થાય પછી ॥ ૮ । ૨ । ૮૯ ॥ સૂત્રથી દકાર બેવડો થાય ત્યારે हलिद्दा થાય ॥ ૮ । ૩ । ૩૪ ॥ સૂત્રથી સ્રીલીંગમાં ङी થાય ત્યારે हलद्दी રૂપ થાય.।

दलिद्दाइ,

दरिद्राति શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે दलिद्राति થાય ॥ ૮ । ૨ । ૮૦ ॥ સૂત્રથી द्रના રેફનો લોપ થાય પછી ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી દકાર બેવડો થાય ત્યારે दलिद्दाति થાય ॥ ૮ ।૩। ૧૩૯ ॥ સૂત્રથી तिના સ્થાને इકાર થાય ત્યારે दलिद्दाइ રૂપ થાય.।

दलिद्दो,

दरिद्र શબ્દ પૂર્વવત્ दलिद्द થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે दलिद्दो થાય.।

दालिद्दं,

दारिद्रय શબ્દ પૂર્વવત્ વિશેષ ॥૮।૨।૭૮॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે दालिद्द થાય ॥ ૮ ।૩। ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને म्કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારના સ્થાને અનુસ્વાર થાય ત્યારે दालिद्दं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

हलिद्दो,

हरिद्र શબ્દ પૂર્વવત્ हलिद्द થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે हलिद्दो થાય.।

जहुट्ठिलो,

युधिष्ठिर શબ્દનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૯૬ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું.

सिढिलो,

शिथिर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૫ ॥ સૂત્રમાં સાધેલ છે ત્યાં જોઇ લેવું.।

मुहलो,

मुखर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૭ ॥ સૂત્રથી खકારનો हકાર થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી रકારનો લકાર થાય ત્યારે मुहल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે मुहलो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

चलणो,

चरण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

રકારનો લકાર થાય ત્યારે चलण થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે चलणो રૂપ થાય.।

वलुणो,

वरुण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે वलुण થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે वलुणो રૂપ થાય.।

कलुणो,

करुण શબ્દની સાધનિકા પૂર્વવત્ સાધવી ત્યારે कलुणो રૂપ થાય.।

इङ्गालो,

अङ्गार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૭ ॥ સૂત્રમાં इङ्गालो થાય છે ત્યાં જોવું.।

सक्कालो,

सत्कार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૨ । ૭૭ ॥ સૂત્રથી તકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૨૫૪॥ સૂત્રથી રકારનો લકાર થાય ત્યારે सकाल થાય ॥ ૮ ।૨। ૮૯ ॥ સૂત્રથી કકાર બેવડો થાય ત્યારે सक्काल થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ડો થાય ત્યારે सक्कालो રૂપ થાય.।

सोमालो,

सुकुमार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૭૧ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા જોવી.।

चिलाओ,

किरात શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૮૩ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું चिलाओ થાય છે.।

फलिहा फलिहो,

परिखा અને परिघ શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૩૨॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઈ લેવું.।

फालिहद्दो,

पारिभद्र શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃત ॥ ૮ । ૧ । ૨૩૨ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું.।

काहलो,

कातर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૧૪ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

लुक्को,

रुग्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २५४ ॥ સૂત્રથી ककारनो लुकार थाय पछी ॥ ८ ।२। २ ॥ સૂત્રથી સંયુક્ત ककार थाय त्यारे लुक्क थाय ॥८।३।२॥ સૂત્રથી सिना स्थाने डो थाय त्यारे लुक्को રૂપ થાય છે.।

अवद्दालं,

अपद्वार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २३१ ॥ સૂત્રથી पकारनो वकार थाय त्यारे अवद्वार थाय ॥ ८ । २ । ७९ ॥ સૂત્રથી वकारनो लोप थाय त्यारे अवदार थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી दकार બેવડો થાય ત્યારે अवद्दार थाय ॥ ८ । १ । २५४ ॥ સૂત્રથી रकारनो लकार थाय त्यारे अवद्दाल थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो मकार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे अवद्दालं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

भसलो,

भ्रमर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २४४ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઈ લેવું.।

जढलं जढलो,

जठर અને बठर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १९९ ॥ સૂત્રથી ठकारनो ढकार थाय त्यारे जढर अने बढर थाय ॥ ८ । १ । २५४ ॥ સૂત્રથી रकारनो लकार थाय त्यारे जढल अने बढल थाय ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिनो मकार थाय ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मकारनो अनुस्वार थाय त्यारे जढलं थाय ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिना स्थाने डो थाय त्यारे बढलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

निहुलो,

निष्ठुर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ३४ ॥ સૂત્રથી ष्टनो ठकार थाय ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી ठकार બેવડો થાય ॥८।२।९०॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठकारनो टकार थाय त्यारे निट्ठुर थाय ॥८।१। २५४॥ સૂત્રથી रकारनो लकार थाय त्यारे निट्ठुल थाय ॥८।३।२॥ સૂત્રથી सिनो डो थाय त्यारे निट्ठुलो રૂપ સિદ્ધ થાય છે.। इत्यादि.

आर्षे दुवालसङ्गं इत्याद्यपि, આર્ષમાં

दुवालसङ्गे,

द्वादशांग શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં द्वारे वा। એ સૂત્રથી द અને व જુદા કરી वनी પહેલાં उकार थाय त्यारे दुवादशांग थाय

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય અને આર્ષ હોવાથી दકારનો लકાર થાય ત્યારે दुवालसांग થાય ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે दुवालसंग થાય માગધી ભાષામાં પુલિંગમાં सि સહિત ॥૮।૪।૨૮૭॥ સૂત્રથી પૂર્વ अકારનો ए થાય ત્યારે दुवालसङ्गे રૂપ થાય છે.।

स्थूले लो रः ॥ ८ । १ । २५५ ॥

स्थूले लस्य रो भवति।

અર્થઃ—स्थूल શબ્દમાં રહેલ लકારનો रકાર થાય છે.।

थोरं,

स्थूल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૧૨૪ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા છે ત્યાં જોવું.। कथं थूलभद्दो ? स्थूलभद्रनुं थूलभद्दो કેમ થાય ? ત્યાં स्थूर શબ્દને ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી लકાર થાય શેષં પૂર્વવત્ थूलभद्दो રૂપ થાય છે.। स्थूरस्य हरिद्रादिलत्वे भविष्यति । स्थूल શબ્દને हरिद्रादि ગણમાં ગણી લઈ ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૪ ॥ સૂત્રથી रનો ल કરવાથી સિદ્ધ થશે.।

लाहल-लाङ्गल-लाङ्गुले वादेर्णः ॥ ८ । १ । २५६ ॥

एषु आदेर्लस्य णो वा भवति ।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં આદિ लકારનો णકાર વિકલ્પે થાય છે.।

णाहलो लाहलो,

लाहल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૬ ॥ સૂત્રથી लકારનો णકાર વિકલ્પે થાય છે ત્યારે णाहल અને लाहल થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે णाहलो અને लाहलो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

णङ्गलं लङ्गलं,

लाङ्गल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૮૪ ॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે लङ्गल થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૬ ॥ સૂત્રથી लકારનો णકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે णङ्गल અને लङ्गल થાય. ॥ ૮ । ૩ । ૨૫ ॥ સૂત્રથી सिનો म्‌કાર થાય. ॥ ૮ । ૧ । ૨૩ ॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે णङ्गलं અને लङ्गलं રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

णङ्गूलं लङ्गूलं,

लाङ्गूल શબ્દ સંસ્કૃત છે. પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી णङ्गूलं અને लङ्गूलं રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ललाटे च ॥ ८ । १ । २५७ ॥

ललाटे च आदेर्लस्य णो भवति ।

અર્થ:—લલાટ શબ્દમાં આદિ લકારનો ણકાર થાય છે. चकार आदेरनुवृत्त्यर्थः મૂળ સૂત્રમાં ચકારનું ગ્રહણ કર્યું છે તે આદિપદની અનુવૃત્તિ માટે ગ્રહણ કરેલ છે. ।

णिडालं णडालं,

લલાટ, શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૭ ॥ માં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું. ।

शबरे मः ॥ ८ । १ । २५८ ॥

शबरे वस्य मो भवति ।

અર્થ:—शबर શબ્દમાં રહેલ बકારનો મકાર થાય છે. ।

समरो,

शबर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૬૦ ॥ સૂત્રથી श કારનો સકાર થાય ત્યારે सबर થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૮ ॥ સૂત્રથી बકારનો મકાર થાય ત્યારે समर થાય ॥ ૮ । ૩ । ૨ ॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डोथाय ત્યારે समरो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

स्वप्न-नीव्योर्वा : ॥ ८ । १ । २५९ ॥

अनयोर्वस्य मो वा भवति ।

અર્થ:-આ બે શબ્દોમાં વકારનો મકાર વિકલ્પે થાય. ।

सिमिणो, सिविणो,

स्वप्न સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૪૬ ॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે. ત્યાં सिविणो, सिमिणो થાય છે. ।

नीवी नीमी,

नीवी શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮ । ૧ । ૨૫૯ ॥ સૂત્રથી વિકલ્પે મકાર થાય ત્યારે नीमी અને नीवी રૂપો સિદ્ધ થાય છે.

शषोः सः ॥ ८ । १ । २६० ॥

शकारषकारयोः सो भवति ।

અર્થ:-शકાર અને षકારનો सકાર થાય છે. ।

सद्दो,

(शકારનો सકાર થાય તેનાં ઉદાહરણો) शब्द સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે शब्द થાય ॥८।२।७९॥ સૂત્રથી वકારનો લોપ થાય ત્યારે सद થાય ॥ ८ । २ । ८९ ॥ સૂત્રથી दકાર બેવડો થાય ત્યારે सद्द થાય ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डोथाय ત્યારે सद्दो થાય.

क्कुसो,

कुश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે कुस થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે कुसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

निसंसो,

नृशंस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । १२८ ॥ સૂત્રથી ऋકારનો इકાર થાય ત્યારે निशंस થાય. ॥८।१।२६०॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે निसंस થાય. ॥ ८ । ३ । २ ॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે निसंसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

वंसो,

वंश શબ્દને પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી वंसो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सामा,

श्यामा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । २ । ७८ ॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય પછી ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सामा રૂપ સિદ્ધ થાય.।

सुद्धं,

शुद्ध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सुद्ध થાય ॥ ८ । ३ । २५ ॥ સૂત્રથી सिનો मકાર થાય ॥ ८ । १ । २३ ॥ સૂત્રથી मકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે सुद्धं થાય.।

दस,

दश શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે दस થાય.।

सोहइ,

शोभते ધાતુ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ८ । १ । २६० ॥ સૂત્રથી शકારનો सકાર થાય ત્યારે सोभते થાય ॥ ८ । १ ।१८७॥ સૂત્રથી भકારનો हકાર થાય ત્યારે सोहते થાય ॥ ८ । ३ । १३९ ॥ સૂત્રથી तेના સ્થાને इ થાય ત્યારે सोहइ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

विसइ,

विंशति શબ્દને પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી विसइ રૂપ સિદ્ધ થાય છે.।

(षકારનો सકાર થાય તેનાં ઉદાહરણો)

सण्डो,

षण्ड શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।२६०॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે सण्ड થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सण्डो થાય છે.।

निसहो,

निकष- શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।१८६॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોવું.।

कसाओ,

कषाय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।२६०॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે कसाय થાય ॥ ८।१।१७७॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે कसाओ થાય.।

घोसइ,

घोषति ધાતુનું રૂપ છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।२६०॥ સૂત્રથી षકારનો सકાર થાય ત્યારે घोसति થાય ॥८।१।१३९॥ સૂત્રથી तिનો इકાર થાય ત્યારે घोसइ, રૂપ થાય છે.।

उभयोरपि, ष અને शકાર બંનેનો કયાંક એક સાથે પણ सકાર થાય.।

सेसो,

शेष શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥८।१।२६०॥ સૂત્રથી બંનેનો सકાર થાય ત્યારે सेस થાય ॥८।३।२॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે सेसो રૂપ થાય.।

विसेसो,

विशेष શબ્દને પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી विसेसो રૂપ થાય.।

स्नुषायां ण्हो न वा ॥८।१।२६१॥

स्नुषाशब्दे षस्य ण्हः णकाराक्रान्तो हो वा भवति।

અર્થઃ-स्नुषा શબ્દમાં રહેલ षકારનો ण्ह વિકલ્પે થાય णકાર યુક્ત ह થાય.।

सुण्हा सुसा,

स्नुषा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૧॥ સૂત્રથી षકારનો વિકલ્પે ण्ह થાય ત્યારે स्नुण्हा થાય ॥૮।૨।૭૮॥ સૂત્રથી नકારનો લોપ થાય ત્યારે

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

सुण्हा થાય પક્ષે ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી ષકારનો સકાર થાય ત્યારે सुसा થાય છે.।

दशपाषाणे हः ॥ ८ । १ । २६२ ॥

दशन्शब्दे, पाषाणशब्दे च शषोर्यथादर्शनं हो वा भवति ।

અર્થઃ–આ બંને શબ્દોમાંના शकार અને षकारनो हकार વિકલ્પે થાય છે.।

दहमुहो दसमुहो,

दशमुख શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૨॥ સૂત્રથી शकारनो हकार થાય ત્યારે दह થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી शकारनो सकार થાય ત્યારે दस થાય ॥૮।૧।૧૮૭॥ સૂત્રથી मुखना खकारनो हकार થાય ત્યારે मुह થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दहमुहो અને दसमुहो રૂપો થાય.।

दहबलो दसबलो,

दशबलने પૂર્વવત્ સૂત્રોથી दह અને दस થાય પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે दहबलो અને दसबलो રૂપ થાય છે.।

दहरहो दसरहो,

दशरथ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૧૮૭ ॥ સૂત્રથી थकारनो हकार થાય ત્યારે दशरह થાય શેષં પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગે ત્યારે दहरहो અને दसरहो રૂપ થાય.।

दह दस,

दश શબ્દને પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી दह અને दस રૂપ સિદ્ધ થાય.।

एगारह बारह तेरह,

एकादश द्वादश અને त्रयोदश શબ્દો ॥૮।૧।૨૧૯॥ માં સાધેલ છે ત્યાં જોવું.।

पाहाणो पासाणो,

पाषाण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૨૬૨ ॥ સૂત્રથી षकारनो हकार થાય બીજા પક્ષે ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી षकारनो सकार થાય ત્યારે पाहाण અને पासाण થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને डो થાય ત્યારે पाहाणो અને पासाणो રૂપ થાય.।

दिवसे सः ॥ ८ । १ । २६३ ॥

दिवसे सस्य हो वा भवति ।

અર્થઃ—दिवसमांना सकारनो हकार વિકલ્પે થાય છે.।

दिवहो दिवसो,

दिवस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૩॥ સૂત્રથી सकारनो हकार થાય ત્યારે दिवह પક્ષે दिवस ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिनो डोथाय ત્યારે दिवहो અને दिवसो થાય.।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

ह्रो घोनुस्वारात् ॥ ८ । १ । २६४

अनुस्वारात् परस्य हस्य घो वा भवति ।

અર્થ:—અનુસ્વાર થકી પર હકારનો ઘકાર વિકલ્પે થાય છે. ।

सिंघो सीहो,

सिंह શબ્દ ॥૮।૧।૧૯॥ સૂત્રથી मांसादेर्वा સૂત્રમાં सिंघो ને सीहो સાધેલ છે ત્યાં જોવું. ।

संघारो संहारो,

संहार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૪॥ સૂત્રથી હકારનો ઘકાર વિકલ્પે થાય ત્યારે संघार અને संहार થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે संघारो અને संहारो રૂપ સિદ્ધ થાય क्वचित् अननुस्वारादपि કોઇવાર અનુસ્વાર સિવાય પણ घ થાય જેમકે–

दाघो,

दाह શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૪॥ સૂત્રથી હકારનો ઘકાર થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે दाघो રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

षट्-शमी-शाव-सुधा-सप्तपर्णेष्वादेश्छः ॥ ८ । १ । २६६ ॥

एषु आदेर्वर्णस्य छो भवति ।

અર્થ:—આ શબ્દોમાં આદ વર્ણનો छકાર થાય છે. ।

छट्ठो–छट्ठी–छप्पओ–छंमुहो,

षट्–षष्ठी–षट्पद्–षण्मुख શબ્દો સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૫॥ સૂત્રથી આદિ षકારનો छકાર થાય તેમાં બહુવચન षट् शब्दस्य प्रत्ययांतस्यापि ग्रहणार्थं આદિ छકાર षण्णां पुरणः षष्टः षट्–कति–कतिपयात् थट् ॥૭।૧।૧૬૨॥ સૂત્રથી थट् પ્રત્યય થાય પછી तवर्गस्य श्चवर्गष्टवर्गाभ्यांयोगे चटवर्गौ ॥૧।૩।૬૦॥ એ સૂત્રથી थનો ठ થાય પછી षट् આ સૂત્ર વડે षકારનો छકાર થાય. ત્યારે ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી ट्કારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી ठકાર બેવડો થાય ॥૮।૨।૯૦॥ સૂત્રથી પૂર્વ ठકારનો टકાર થાય ત્યારે छट्ठ થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डो થાય ત્યારે छट्ठो થાય.

षष्ठीનું પૂર્વવત્ સૂત્રો લાગવાથી छट्ठी રૂપ થાય.

षट्पदમાં ॥૮।૧।૨૬૫॥ સૂત્રથી षકારનો छકાર થાય ત્યારે छट्पद થાય. ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી ट्કારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી पકાર બેવડો થાય. ત્યારે छप्पद થાય ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે छप्पअ

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને ङो થાય ત્યારે छप्पओ રૂપ સિદ્ધ થાય.।

षण्मुख શબ્દની ॥૮।૧.૨૫॥ સૂત્રમાં સાધનિકા થએલ છે ત્યાં જોઇ લેવી.

छमी

शमी શબ્દ સંસ્કૃત છે. તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧.૨૬૫॥ સૂત્રથી शકારનો छ થાય ત્યારે छमी થાય.।

छावो

शाव શબ્દને ॥૮।૧.૨૬૫॥ સૂત્ર લાગવાથી शકારનો छકાર થાય ત્યારે छाव થાય પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય ત્યારે छावो રૂપ થાય.

छुहा,

सुधा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧.૨૬૫॥ સૂત્રથી सકારનો छ કાર થાય પછી ॥૮।૧.૧૮૭॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય ત્યારે छुहा રૂપ થાય.।

छत्तिवण्णो

सप्तपर्ण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧.૨૬૫॥ સૂત્રથી सકારનો छકાર થાય ત્યારે छप्तपर्ण થાય. ॥૮।૨।૭૭॥ સૂત્રથી पકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી तકાર બેવડો થાય ત્યારે छत्तपर्ण થાય. ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી पકારનો वકાર થાય ત્યારે छत्तवर्ण થાય. ॥૮।૨।૭૯॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે छत्तवण થાય. ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી णકાર બેવડો થાય ત્યારે छत्तवण्ण થાય. ॥૮।૧।૪૯॥ સૂત્રથી त्तમાં રહેલ અકારનો इકાર થાય ત્યારે छत्ति-वण्ण થાય. ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डो થાય छत्तिवण्णो રૂપ સિદ્ધ થાય.।

शिरायां वा ॥ ८ । १ । २६६ ॥

शिरा शब्दे आदेश्छो वा भवति ।

અર્થઃ—शिरा શબ્દમાં રહેલ शકારનો छકાર વિકલ્પે થાય છે.।

छिरा–सिरा,

शिरा શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧.૨૬૬॥ સૂત્રથી વિકલ્પે श કારનો छકાર થાય. ત્યારે छिरा થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૨૬૦॥ સૂત્રથી सકાર થાય ત્યારે सिरा થાય છે.।

लुग् भाजन-दनुज-राजकुलेजः सस्वरस्य नवा॥८।१।२६७॥

एषु सस्वर जकारस्य लुग् वा भवति ।

અર્થ:-આ શબ્દોમાં સ્વર સહિત जકારનો લુક્ વિકલ્પે થાય છે.।

भाणं भायणं

भाजन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧.૨૬૭॥ સૂત્રથી जકારનો

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

વિકલ્પે લોપ થાય ત્યારે માન થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી જકારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે માયન થાય ॥ ૮ । ૧ । ૨૨૮ ॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે माण અને मायण થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો मूકાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી मूકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે माणं અને मायणं, થાય છે. ।

दणुवहो दणुअवहो,

दनुजवध શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૭॥ સૂત્રથી જકારનો વિકલ્પે લોપ થાય ત્યારે दनुवध થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી જ કારનો લોપ થાય ત્યારે दनुअवध થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नકારનો णકાર થાય ત્યારે दणुवध અને दणुअवध થાય ॥ ૮।૧।૧૮૭ ॥ સૂત્રથી धકારનો हકાર થાય પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી સિના સ્થાને डोથાય ત્યારે दणुवहो અને दणुअवहो રૂપ થાય. ।

राउलं रायउलं,

राजकुल શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૭॥ સૂત્રથી जકારનો વિકલ્પે લોપ થાય ત્યારે राकुल થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી ज કારનો લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે राउल અને रायउल થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો मूકાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી मूકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે राउलं અને रायउलं થાય. ।

व्याकरण-प्राकारागते कगोः ॥ ८ । १ । २६८ ॥

एषु कोगश्च सस्वरस्य लुग् वा भवति ।

અર્થઃ—આ શબ્દોમાં સ્વરસહિત क અને गનો વિકલ્પે લુક્ થાય. ।

वारणं वायरणं,

व्याकरण શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૮॥ સૂત્રથી સ્વરસહિત कકારનો લોપ થાય ત્યારે व्यारण થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી क કારનો લોપ થાય ત્યારે व्याअरण થાય ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી અવર્ણનો યકાર થાય ત્યારે व्यायरण થાય ॥૮।૨।૭૮॥ સૂત્રથી यકારનો લોપ થાય ત્યારે वारण અને वायरण થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી સિનો मूકાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી मूકારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે वारणं वायरणं થાય. ।

पारो पायारो,

प्राकार શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૨ ।૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ત્યારે पाकार થાય ॥૮।૧।૨૬૮॥ સૂત્રથી સ્વરસહિત कકારનો લોપ

થાય ત્યારે पार થાય પછી બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી कકારનો લોપ થાય પછી ॥ ૮ ।૧। ૧૮૦ ॥ સૂત્રથી અવર્ણનો यકાર થાય ત્યારે पायार થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिનો डो થાય ત્યારે पारो અને पायारो થાય. ।

आओ आगओ,

आगत શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૮॥ સૂત્રથી સ્વરસહિત गકારનો લોપ થાય ત્યારે आत થાય પછી ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે आअ થાય. બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી तકારનો લોપ થાય ત્યારે आगअ થાય પછી ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिના સ્થાને डोथाय ત્યારે आओ અને आगओ રૂપ થાય. ।

किसलय-कालायस-हृदये यः ॥८।१।२६९॥

एषु सस्वरयकारस्य लुग् वा भवति ।

અર્થઃ-આ શબ્દોમાં સ્વરસહિત य કારનો લુક્ વિકલ્પે થાય છે. ।

किसलं किसलयं,

किसलय શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૯॥ સૂત્રથી સ્વર સહિત य કારનો લોપ વિકલ્પે થાય છે માટે किसल અને किसलय થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે किसलं અને किसलयं થાય. ।

कालासं कालायसं,

कालायस શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૬૯॥ સૂત્રથી य કારનો લોપ થાય ત્યારે कालास થાય વિકલ્પ પક્ષમાં कालायस થાય ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिનો म्કાર થાય ॥ ૮।૧।૨૩ ॥ સૂત્રથી म्કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે कालासं અને कालायसं થાય. ।

महण्णव समा सहिआ,

महार्णव समाः सहृदयाः શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૮૪॥ સૂત્રથી હ્રસ્વ થાય ત્યારે महर्णव થાય ॥ ૮।૨।૭૯ ॥ સૂત્રથી रકારનો લોપ થાય ॥ ૮।૨।૮૯ ॥ સૂત્રથી णકારનો બેવડો થાય ત્યારે महण्णव થાય समा सहृदया ॥૮।૧।૧૨૮॥ સૂત્રથી हृનો हि થાય ॥૮।૧।૨૬૯॥ સૂત્રથી य કારનો લોપ થાય અને ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दકારનો લોપ થાય ત્યારે सहिआ થાય जसशसो लुक् ॥૮।૩।૪॥ સૂત્રથી લુક્ થાય ॥ ૮।૩।૧૨ ॥ સૂત્રથી દીર્ઘ થાય ત્યારે महण्णव समा सहिआ રૂપ સિદ્ધ થાય. ।

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

जाला ते सहिएहिं घेप्पन्ति,

संस्कृत यस्मिन् ते सहृदयैर्गृह्यंते वाकय छे तेनुं प्राकृतमां यद् तेने आदेर्यो जः ए सूत्रथी यकारनो जकार थाय ॥८।१।११॥ सूत्रथी द्कारनो लोप थाय ॥८।३।६५॥ सूत्रथी ङे ने स्थाने आला आदेश थाय त्यारे जाला ते सहृदयै तेने ॥८।१।१२८॥ सूत्रथी हृनो हि थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी द कार अने ॥ ८।१। २६१ ॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय त्यारे सहिअ थाय ॥८।३।७॥ सूत्रथी भिस् ने स्थाने हिं थाय पछी ॥८।३।१५॥ सूत्रथी अकारनो ए कार थाय त्यारे जाला ते सहिएहिं थाय ग्रह धातुने ॥८।४।२५६॥ सूत्रथी घेप्प आदेश थाय क्य लुक् पछी घेप्पन्ति रूप थाय त्यारे जाला ते सहिएहिं घेप्पन्ति रूप थाय एटले समान हृदयवाला रसिक पुरुषोथी ते गुणो ग्रहण कराय छे.।

निसमणुप्पिअ हिअस्स हिअयं,

निशमनार्पित हृदयस्य हृदयं संस्कृत वाकय छे तेनुं प्राकृतमां ।८।१।२६०। सूत्रथी शकारनो सकार थाय त्यारे निसमनार्पितहृदयस्य हृदयं थाय पछी ॥८।१।२२८॥ सूत्रथी नकारनो णकार थाय वार्प्पौ ए सूत्रथी अर्पि धातुना अकारनो उकार थाय त्यारे निसमणुर्पित थाय ॥८।२।७९॥ सूत्रथी रकारनो लोप थाय पछी ॥८।२।८९॥ सूत्रथी पकार बेवडो थाय त्यारे निसमणुप्पित थाय ॥ ८।१।१७७ ॥ सूत्रथी तकारनो लोप थाय त्यारे निसमणुप्पिअ थाय हृदयस्य तेने ॥८।१।१२८॥ सूत्रथी हृनो हि थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी द कार अने ॥८।१।२६१॥ सूत्रथी यकारनो लोप थाय पछी ॥८।३।१०॥ सूत्रथी ङस्नो स्स थाय त्यारे निसमणुप्पिअ हिअस्स थाय हृदयं तेने ॥८।१।१२८॥ सूत्रथी हृनो हि थाय ॥८।१।१७७॥ सूत्रथी दकानो लोप थाय त्यारे हिअय पछी ॥८।३।२५॥ सूत्रथी सिनो म्कार थाय ॥८।१।२३॥ सूत्रथी म्कारनो अनुस्वार थाय त्यारे निसमणुप्पिअ हिअस्स हिअयं थाय तेनो अर्थ-जेने पोतानुं हृदय श्रवण करवामां अर्पेलुं छे, तेम अर्थ थाय.।

दुर्गादेव्युदुम्बर-पादपतन-पादपीठेऽन्तर्दः ॥ ८।१।२७० ॥

एषु सस्वरस्य दकारस्य अन्तर्मध्ये वर्तमानस्य लुग् वा भवति।

अर्थः—आ शब्दोमां मध्यमां रहेल अने स्वर सहित दकारनो लोप विकल्पे थाय छे.।

दुग्गा-वी-दुग्गा-एवी,

दुर्गादेवी शब्द संस्कृत छे तेनुं प्राकृतमां ॥८।२।७९॥ सूत्रथी रकारनो

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust

લોપ થાય પછી ॥૮।૨।૮૯॥ સૂત્રથી गकार બેવડો થાય ॥૮।૧।૨૭૦॥ સૂત્રથી સ્વરસહિત दकारनो લોપ થાય ત્યારે दुग्गा-वी થાય બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી दकारनो લોપ થાય ત્યારે दुग्गा-एवी રૂપ સિદ્ધ થાય.।

उम्बरो–उउम्बरो,

उदुम्बर શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥ ૮।૧।૨૭૦ ॥ સૂત્રથી दकारनो સ્વરસહિત લોપ થાય ત્યારે उम्बर થાય બીજા પક્ષમાં ॥ ૮।૧।૧૭૭ ॥ સૂત્રથી दकारनो લોપ થાય ત્યારે उउम्बर થાય ॥૮।૩।૨॥ સૂત્રથી सिना સ્થાને ડોથાય ત્યારે उम्बरो અને उउम्बरो રૂપ થાય. ।

पा–वडणं–पायवडणं,

पादपतन શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૭૦॥ સૂત્રથી સ્વર સહિત दकारनो લોપ થાય ત્યારે पा–पतन થાય. બીજા પક્ષમાં ॥૮।૧।૧૭૭॥ સૂત્રથી दकारनो લોપ થાય પછી ॥૮।૧।૧૮૦॥ સૂત્રથી अवर्णनो यकार થાય ત્યારે पाय થાય पतन શબ્દને ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ॥૮।૪।૨૧૯॥ सद पतोडः સૂત્રથી तकारनो डकार થાય ત્યારે वडन થાય ॥૮।૧।૨૨૮॥ સૂત્રથી नकारनो णकार થાય. ત્યારે पावडण અને पायवडण થાય. ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય. ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पावडणं અને पायवडणं રૂપો સિદ્ધ થાય.।

पावीढं–पायवीढं,

पादपीठ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૭૦॥ સૂત્રથી પૂર્વવત્ पा અને पाय થાય पीठनो ॥૮।૧।૨૩૧॥ સૂત્રથી पकारनो वकार થાય ત્યારે वीठ થાય ॥૮।૧।૧૯૯॥ સૂત્રથી ठकारनो ढकार થાય ત્યારે पा-वीढ અને पाय-वीढ થાય. ॥૮।૩।૨૫॥ સૂત્રથી सिनो म्‌કાર થાય.. ॥૮।૧।૨૩॥ સૂત્રથી म्‌કારનો અનુસ્વાર થાય ત્યારે पावीढं અને पाय–वीढं રૂપો થાય. अन्तरिति किम्‌ ? दुर्गादेव्यामादौ माभूत्‌ મૂલમાં અંતર (મધ્ય)નું ગ્રહણ કરેલ છે તેથી दुर्गादेवीમાં આદિ दकारनो લોપ ન થાય.

यावत्तावज्जीवितावर्त्तमानावट-प्रावारक-देवकुलैवमेवे वः ॥ ८।१।२७१ ॥

यावदादिषु सस्वरवकारस्यान्तर्वर्तमानस्य लुग्‌ वा भवति ।

અર્થ–यावत्‌ આદિ શબ્દોમાં રહેલ સ્વરસહિત वकारनो વિકલ્પે લુક્‌ થાય.

जा–जाव,

यावत्‌ શબ્દ સંસ્કૃત છે તેનું પ્રાકૃતમાં ॥૮।૧।૨૪૫॥ સૂત્રથી यकारनो

P. P. Ac. Gunratnasuri M.S. Jin Gun Aaradhak Trust